

శ్రీ యోగము.

అంకితము.

నారీమతల్లియు, దయాపాతివ్రత్యా
ది సకలగుణ సంపన్నయు, పరమపావని
యు, శ్రీరామచంద్ర పాదారవింద
మరంద రస నిరంతర పాన తృప్తయు,
స్వర్గలోకవాసినియు నగు నాతల్లి లక్ష్మీ
దేవమ్మ పాదపద్మముల కీగ్రంథమును
సమర్పించుచున్నాఁడను.

గ్రంథకర్త.

భక్తి యోగము.

—o—o—o—

దేశభక్తుఁ డగు,
శ్రీ బాబు అశ్వినీ కుమార దత్తు
యం. ఏ., బి. యల్., గారిచే రచింపబడిన
బంగాళీగ్రంథమున కాంధ్రీకరణము.

—

ద్వితీయము ద్రణము.

—

విద్యత్క-వివర్యులగు, బ్రహ్మశ్రీ
విద్వాన్ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారిచేత
పరిష్కరింపబడి,
మచిలీపట్టణములోని
“సరస్వతీనికేతనము” వారిచే
ప్రచురింపబడినది.

చెన్నపురి:

జ్యోతిష్మతీ ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రితమైనది.

1914

27203
27203

(౧) భక్తియోగము. — కాలికోబైండు. వెల రు. ౧-౦-౦

,, కాగితము బైండు. ౦-౧౨-౦

(౨) తుకారాము చరిత్రము. — కాలికోబైండు. } ౦-౫-౦
౧౫౦ పుటలు. చిత్రపటము గలదు.

(౩) సీతాదేవివనవాసము. — పండిత ఈశ్వర }
చంద్ర విద్యాసాగరులవారిగ్రంథమున కాం }
ద్ధీకరణము. కరుణారసపూరితము. ౧౦౦ } ౦-౪-౦
పుటలు. ప్రతి స్త్రీయును తప్పక చదువఁ }
దగినది.

పై గ్రంథములు ఈక్రింది విలాసమునకు వ్రాసికొనినఁ
బడయగలరు.

కార్యనిర్వాహకుడు,
సరస్వతీని కేతనము,
మచిలీపట్టణము.

విషయ సూచిక.

పుట.

ప్రథమ ప్రకరణము:—

భక్తి యని దేని నందురు?

౧

ద్వితీయ ప్రకరణము:—

భక్తిపథమున కధికారి యెవ్వఁడు?

౧౬

తృతీయ ప్రకరణము:—

భక్తిసంచార మేవిధముగ నగును?

౩౬

చతుర్థ ప్రకరణము:—

భక్తిమార్గమునందుండు కంటకములు - వానిని

దొలగించు మార్గములు.

౪౪

సాధారణోపాయములు.

౫౯

కామము.

౮౧

క్రోధము.

౧౧౫

లోభము.

౧౩౬

మోహము.

౧౫౩

మదము.

౧౬౯

మాత్సర్యము.

౧౯౭

స్వేచ్ఛావర్తనము.

౨౦౨

సాంసారిక దుష్ఠింత.

౨౧౦

కాటిల్యము.

పుట.

వదరుఁబోతుతనము.

౨౧౬

కుతర్కే-చ్చ.

౨౨౪

ధర్మాడంబరము.

౨౨౭

లోకభయము.

౨౨౯

౨౩౭

అయిదవ ప్రకరణము:—

భక్తిమార్గమునకు సహాయము.

౨౪౫

ఆత్మచింత.

౨౫౦

సత్సంగము.

౨౫౯

కృష్ణ సేవ.

౨౬౬

భాగవతము.

౨౭౫

నామకీర్తన.

౨౭౬

తీర్థయాత్ర.

౨౮౪

ఆత్మనివేదనము.

౨౮౫

ఏకాగ్రతాసాధనము.

౨౮౮

ఆఱవ ప్రకరణము:—

భక్తునియొక్క లక్షణములు. భక్తియొక్క

క్రమము.

౨౮౮

ఏడవ ప్రకరణము:—

ప్రేమ.

౩౨౨

ఉపసంహారము.

౩౫౭

విజ్ఞాపనము.

ఆర్యులారా !

తొలుదొలుత నే నేతద్వైతాంధమాత్మకను సంభాషణలోఁ జరిగినప్పుడు, తప్పక దాని నాంధ్రీకరింపవలయుననుసంకల్పము గలవాడనైతిని. నేటికాసంకల్పమును దైవానుగ్రహము వలన నెఱవేర్చుకొనఁ గలిగితిని. పేరెన్నికఁ గాంచిన వంగ దేశగ్రంథకర్తలచేతను, విద్వాంసులచేతను, భక్తులచేతను, ఏకగ్రీవముగఁ గొనియాడఁ బడినట్టిదియు, పిన్న పెద్దలును, పేదసాదలును, పండితసామరులును, స్త్రీలుపురుషు లనుభేదము లేక భగవద్గీతకు మాటుగ ప్రతిగ్రహమందు పఠించుచుండ నట్టిదియు నీగ్రంథముయొక్క ప్రాశస్త్యమును వేఱుగ విన్నవించుకొనుట యనవశ్యమని తలంచుచున్నాను. కాని యట్టియుత్కృష్టగ్రంథమున కాంధ్రీకరణ మగుదీనియందనేక లోపములు గన్పట్టవచ్చును. ఆలోపములు నావలనఁ గలిగినవిగ భావించి మాత్మకాగ్రంథముపైని దోషారోపణము చేయుకుందురు గాత.

నాప్రార్థన సంగీకరించి యమూల్య మగు తమకాలమును వినియోగించి, ఏతద్వైతాంధరచనయందలి పలులోపముల సంస్కరించుటయే కాక, స్వకీయ జ్యోతిష్మతీముద్రా

లయంబునఁ జక్కఁగను, బహుత్వరితముగను ముద్రింపించిన సంస్కృతాంధ్రాంజ్లేయవిద్యాపార గాములును, విద్వత్కవి వర్ణులు నగు, బ్రహ్మశ్రీ, విద్వాత్ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారికి వినయపూర్వక వందనసహస్రము లర్పించు చున్నాఁడను.

వీతద్వంద్యముద్రణమున కనేకవిధములఁ దోడ్పడిన మిత్ర బృందమునకును, అర్థసాహాయ్య మొసంగిన భాషాభిమానులకును, వ్రాతప్రతి నామూలాగ్రముగవినిన, యాంధ్రజాతీయకళా శాలలోని సంస్కృతోపాధ్యాయులగు, విద్వాత్ శ్రీకెద్దింటి తిరుమల వేంకట నరసింహాచార్యులుగారికిని కృతజ్ఞుడనై యున్నాను.

“బం॥ కీ॥” అనుగుర్తును బంగాళీకీర్తన యనియును, “బం-ప” అనుగుర్తును బంగాళీపద్య మనియును పాఠకులు చదువుకొనవలయును.

ఇట్లు

గంధకర్త.

ఉపోద్ఘాతము. ౨. ౩. ౩

ధర్మాండోశనము నిక్కుటముగ జరుగుచున్న యిక్కా
లమున వేటువేటుమతములవారు తమతమమతములఁ జైకొని
వివాదములకు కాలు ద్రవ్యచున్నారు. ఒకమతమువాఁడు
ఇంకొకమతములోనిదోషములను వెల్లడించి సంతసించుటకు
వెనుదీయకున్నాఁడు. ఉపన్యాసములయం దితరమతములను
నిందించినకొలందిని శ్రోతల కరతాశధ్వనలు మిన్నందుచుం
డును. ఈధర్మాండోశనమందు పరమతసహనము లేక వర్తిం
చుటవలన మనమెల్లరమును ధర్మముయొక్క మూలవిషయ
మును మఱచిపోవుచున్నా మనుట నిక్కువము. మనజీవితము
లనిత్యములు, వానిపరిమితి బహుస్వల్పము. ఇట్టిస్థితియందు
కర్తవ్యనిర్వహణమునుగూర్చియణుమాత్రమైనఁ బ్రయత్నింపక
క్షేవలము పరస్పరకలహములతోడ మనజీవితములను నశింపఁ
జేసికొనుచున్నారము. కావునకొంచెమైనను కాలమును వ్యర్థ
పఱుపక ధర్మాన్వేషణముకొఱకుఁ బ్రయత్నించుట మనకు
విధాయకకృత్యమైయున్నది. మనమువిచారించిచూచినకొలం
దిని వివిధధర్మములయొక్క మూలస్వరూప మొక్కటియే
యని తెలిసికొందుము. కాబట్టి, కొబ్బెరకాయలోనికొబ్బెర

మాత్రమే గ్రహించి వైపెంకులను సాటవేయునట్లుబాహ్యము
స్థానసంబంధము లగువివాదములను వదలి ధార్మికత త్వమును
గ్రహించుటకుఁ బ్రయత్నింతము. చూచుటకు మన కెన్నిమత
ములు కాన్పించుచున్నను, ఆయామతములు దేశకాలపాత్ర
ముల ననుసరించి, యేయేమార్గముల నవలంబించియున్నను, స
నుస్తమతములవారిగమ్యస్థాన మొక్కటియే యని యంగీకరిం
పనివా రుందురా? “ఉద్దేశమునం దేవిధ మగుభేదము లేదు.
ఒక్కఁడేబ్రహ్మ. వేదమొక్కటియే. యోగము, భక్తి, పుణ్య
మును ప్రతిమతమునందును నొకటేవిధమగు మూలపదార్థము
వలన నేర్పడుచున్నవి. దయాన్నేహములతోడనే మానవ
దేహము పోత పోయఁబడినది. ప్రతిమానవునిశరీరమందలి
రక్తము ఎఱ్ఱగనే యుండును. వేఱువేఱు మతములయొక్క
వేఱువేఱుసిద్ధాంతము లన్నియుఁ జేరెడుగమ్యస్థాన మొక్క
టియే. కావున, స్త్రీమరుమీఁదఁగాని చైలుమీఁదఁగాని గమ్య
స్థానమును జేరుటకుఁ బ్రయత్నింపుడు” (బ॥కీ॥) ఈయధా
ర్థమును గ్రహింప లేక పోట్లాడుకొను చుండునెడల మనము
మనజీవనలక్ష్యమునుండి భ్రష్టులమగుదుము.

త్రయీ సాఙ్ఖ్యం యోగః పశుపతిమతం వైష్ణవ సితి ।
ప్రభిన్నే ప్రస్థానే పరమిద మతః పథ్య మితి చ ।
రుచీనాం వైచిత్ర్యా దృజుకుటిల నానాపథజుషామ్ ।
నృణా మేకో గమ్య స్త్వమసి పయసా మర్ణవ ఇవ॥
మహిమః స్తవము.

“త్రయీమతము, సాంఖ్యమతము, యోగమతము, శకుప
తిమతము, వైష్ణవమతము వీనిలో నొక్కొక్కటి యొక్కొక్క
స్థలమునం దాదరింపఁబడుచున్నది. కాని కొందఱీమ
తముశ్రేష్ఠమైనదనియుఁ గొందఱామతముశ్రేష్ఠమైనదనియుఁ
జెప్పుచుందురు. నదులు ఋజుగామిను లైనను వక్రగామిను
లైనను సముద్రమునే చేరునటల, రుచిననుసరించి యేమార్గ
ము ననుసరించినను మానవుఁడు నిన్నే చేరుచున్నాఁడు.”
కావున దేనివలనమనగలి భగవానునిదిక్కున కేఁగుచుండునో
దానిని చేయుచుండుట ప్రయోజనకరము. బియ్యమును వదలి
ఊరకకొఱకు పోరాడువారు మూర్ఖులు గదా ?

“ఊరకలిని భజించుటచేత భవనదిని దాటుటకు వీలగు
నని నమ్మినయెడల, లోకులమాటలను గణన సేయకుము. నీమార్గ
మున నీవు నడువుము. అప్పుడుప్రేమామృతరసమును గ్రోలఁ
గలవు” (బం॥ కీ॥) పరిపూర్ణప్రేమతోడను, భక్తిరసపూరిత
మగు హృదయముతోడను, భగవానుని ఏభావమునఁబ్రార్థిం
చినను, అజ్ఞానాంధకారము నశించును. అప్పుడు జ్ఞానజ్యోతి
పొడగట్టును. ఆయనసాన్నిధ్యము దొరకును. కావున అజ్ఞా
నాంధకారమును నశింపఁజేసికొని జ్ఞానప్రకాశమును బొందు
టకుఁబ్రయత్నించుట మనకు కర్తవ్యము. “వివాదములవలనఁ
గాని, బాహుబలమునుపయోగించుటవలనఁగాని, అంధకారము
నశింపదు. వెలుతురు సమీపించినకొలదిని క్రమక్రమముగ
చీకటి నశించును.” (బం॥ కీ॥) అజ్ఞానాంధకారమును నశింపఁ

జేసికొనుటకు మనజీవనమును దీప్తిమంతముగ నొనర్చుకొనవలయును. మహాభక్తుల జీవనములందుఁగాని, జ్ఞానజ్యోతివలన దీప్తిమంతులగువారి జీవనములందుఁగాని, వివాదములను చూచితిమని చెప్పఁగలవారున్నారా? వారెల్లరును సమదర్శులు. పర్వతశృంగముమీఁదనివసించువానికి, దానిక్రిందనున్నవృక్షములయొక్క హెచ్చుతగ్గులుగాని, భూమియొక్క మిట్టపల్లములు గాని కాన్పింపవు.

ఒకానొకదినము ప్రతాపచంద్రవజ్రుండారా మహర్షి దేవేంద్రనాథతామారు దర్శనమునకేగి, ఆయన బల్లమీఁదనున్న విఖ్యాతక్రీస్తుమతగ్రంథమొకదానిని జూచి, ఆశ్చర్యాన్వితచిత్తుడై, క్రీస్తుమతముమీఁద ననురాగములేనియాయన బల్లమీఁద నీగ్రంథముండుటకు కారణమేమనితలంచి, మహర్షినిఁ జూచి మీబల్లమీఁద నీగ్రంథము నేల యుంచితి రని ప్రశ్నించెను. ఈప్రశ్నకు మహర్షి యావిధముగ ప్రత్యుత్తరంబొసంగెను. “నేనుభూమిమీఁద నడచుచుండినప్పుడు నేను నడచు భూమియొక్క నలువైపులనుండుగట్లను చూచుచుండువాఁడను. ఈభూమి యొకరిదనియు, దీనికి నలువైపుల గట్లు గలవనియు దీనికావలనుండుభూమి యింకొకరిదనియు దానికి నలువైపుల గట్లు గలవనియుఁ దలంచుచుండువాఁడను. భూమిని వదిలి కొంచెము పై కేగినప్పటికి, చిన్ని చిన్నిగట్లవలన వేఱువేఱుగాఁ గాన్పించిన భూప్రదేశములన్నియు, నొకరివిగనే కాన్పించుచున్నవి.” అటువలెనే

జ్ఞానాభివృద్ధి యైనకొలదిని, ధర్మమును జుట్టియుండు చిన్న చిన్న యెల్లలు దృగ్గోచరము కాకుండుటయే కాక హృదయము ప్రశాంతమగును.” సమస్తధర్మావలంబులను పరమప్రీతిమెయి నాలింగనమొనర్చుకొనును. వేటువేటు మతముల లోనిభక్తులు ఒకరిపై నొకరు పవిత్రప్రేమ గలిగి యుండి రనుట యెల్ల రెఱింగినవిషయమే గదా? హిందూమతావలంబి యగు శ్రీరామకృష్ణపరమహంసస్వామియు, బ్రాహ్మమతావలంబి యగు శ్రీకేశవచంద్రసేనుడును, పవిత్రప్రేమచే బంధింపబడియుండి రనువిషయమును సర్వజనవిదితము. మహాభక్తులు సమస్తమానవులను సమముగఁ బ్రేమించుచుండురు. ఏభావముతోఁ గూడుకొనియున్నను సమస్తమతావలంబు లొకటేపదార్థముకొఱ కన్వేషించుచున్నారని విచారించిన కొలందిని దెలిసికొందుము. నేను శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసస్వామిని జూచి “అయ్యా హిందూమతమునకును బ్రాహ్మమతమునకును గలభేదమేమి?” అనిప్రశ్నించితిని. ఆయన యిట్లు ప్రత్యుత్తరం బొసంగెను. “సన్నాయిమేళమునం దొకఁడు “ఊ” అని శ్రుతియూఁడుచుండును. రెండవవాఁడనేకస్వరములతోడ సన్నాయిని వాయిచుచుండును. ఈరెంటికిని భేదముగలదా? అటులనే బ్రాహ్మమతావలంబులు “బ్రహ్మ” యని స్మరించుచున్నారు. హిందూమతావలంబు లాబ్రహ్మను పలుభావములతోడ నానామూర్తికల్పన చేసి, ఆయామూర్తి నామముల స్మరించుచున్నారు. దీనియందు భేదమేము

న్నది? వివిధమతస్థులను జూచినప్పుడు మనమనస్సున కీ విధముగఁ బొడగట్టును. ఒక పెద్దచెఱువునకు నలుప్రక్కల నాల్గురేవులుగలవు. ఆచెఱువునకు నలువైపుల నాల్గుజాతుల వారు నివసించియున్నారు. ఇం దొక్కొక్కజాతివా రొక్కొక్కరేవునుండి నీరుదెచ్చుకొనుచుందురు. ఇందొకరేవు కడ కేఁగి మీరేమి తీసికొని వెళ్లుచున్నాఁగని ప్రశ్నించినయెడల “జలము” అని ప్రతిత్యుత్తరం బొసంగుదురు. ఇటులనే రెండవరేవుకడ కేఁగి ప్రశ్నించినయెడల “వాటర్” అనియు, మూడవరేవుకడ కేఁగి ప్రశ్నించినయెడల “పానీ” అనియు నాల్గవరేవుకడ కేఁగి ప్రశ్నించినయెడల “ఆక్వా” అనియు ప్రతిత్యుత్తరమును బడయుదుము. ఒక్కజలమునేగదా వివిధ మతస్థులు వివిధనామములతోడ వ్యవహరించుచున్నారు” సకలధర్మములయందలిసత్య మొకటియే యని నిర్ధారణ యైనప్పుడు వివాదములతోడఁ బ్రయోజనములేదుగదా; కావున వివాదములనువదిలిరండు. శ్రేష్ఠమగుభక్తిని ఆర్జించుకొందము.

భక్తి యోగము

—o—o—o—

ప్రథమప్రకరణము.

—

భక్తి యని దేని నందురు ?

“సా కన్యైచ్చిత్ పరమా ప్రేమరూపా”

నారదభక్తిసూత్రము.

తా. ఎవరిమీఁదనైనను శ్రేష్ఠ మగుప్రేమభావము గలిగి యుండుట.

“సా పరాఽచుక్త రీశ్వరే” శాండిల్యసూత్రము.

తా. భగవానునియం దంతము లేనియనురాగము గలిగి యుండుట. — భగవంతునియం దంతము లేనియనురాగము గలిగి యుండుటను శ్రేష్ఠభక్తి యందురు.

(౧) రాగాత్మకభక్తి. (౨) అహేతుకభక్తి.

(౩) ముఖ్యభక్తి యని భక్తి మూఁడువిధములు.

౧. రాగాత్మకభక్తి.

“ఇష్టే స్వారసికో రాగః పర మావిష్కృతో భవేత్ ।
తస్మయీ యా భవేద్భక్తిః సాఽత్ర గాగాత్మి కోదితా॥
భక్తిరసామృతసింధువు.

అభిలషితవస్తువుమీఁద హృదయము రసపూర్ణమై అత్యంతగాఢవేగము గలిగి యుండుటయే రాగము. ఈరాగమయ మగుభక్తినే రాగాత్మకభక్తి యని చెప్పుదురు. “నదులు సముద్రమువై పున కేఁగువిధమునను, కుసుమములు సుగంధమును వెదచల్లునటులను నీయందనురాగము గలవానిమన స్సెప్పుడును నిన్నే కోరుచుండును.” (బం॥ కీ॥) ఏవిధమగు ప్రయత్నము లేక తనంతట తాను భగవానునికొఱకు వ్యాకులముఁ జెందుఁప్రాణియొక్క భక్తిని రాగాత్మక భక్తి యందురు.

౨. అహేతుకభక్తి.

వేఱుకోరికలులేని భక్తిని ‘అహేతుకభక్తి’ యని చెప్పుదురు. ‘పుత్రం దేహి, యశోదేహి, ధనందేహి’—మొదలగు కోరికలను కోరకుండుటయేగాక, చివరకు ముక్తిని గూడ కోరక కేవలము భగవానునిశ్రీచరణములు కావలయునని మాత్రమే కోరుచుండుటను ‘అహేతుకభక్తి’ యందురు.

శ్లో॥ న పారమేష్ఠ్యం, న మహేంద్రధిష్ఠ్యం
 న సార్వభౌమం న రసాధిపత్యం
 న యోగసిద్ధి రపునర్భవం వా
 మయ్యర్పితా త్తేచ్చతి మద్విశాస్యత్ ॥ భగవతము.

నా కాత్మను సమర్పించినవాఁడు, బ్రహ్మపదమును ఇంద్ర
 పదమును, సార్వభౌమపదమును, పాతాళలోకాధిపత్య
 మును, యోగసిద్ధిని, మోక్షమును గూడ కోరఁడు. అట్టివానికి
 నామీద తప్ప ఏయితరవస్తువుమీదను కోరిక యుండదు.
 మహాభక్తుఁ డగు రామప్రసాదుఁ డీవిధముగ నుడివి యు
 న్నాఁడు. “ అన్నటికిని మూలము భక్తి. ముక్తి భక్తికి
 దాసి. ”

శ్లో॥ యది భవతి ముకుందే భక్తి రానందసాంద్రా
 విలురతి చరణాబ్జే మోక్షసామ్రాజ్యలక్ష్మీ ॥

భగవానునియం దానందరసముతోఁ గూడినభక్తి యుత్ప
 న్న మగునట్టి భక్తునిపాదపద్మములపైఁబడి మోక్షసామ్రాజ్య
 లక్ష్మీ నన్నుఁ గైకొను మని మొఱివిడును. భక్తుఁడు ముక్తి
 కొఱ కాకులుఁడు గాఁడు. ముక్తి భక్తునిపాదాశ్రయముకొఱ
 కాతురతను చెందుచుండును. మోక్షపదమునుగూడ తుచ్చ
 మని తలంచునట్టి భక్తిని ‘ అహేతుకభక్తి ’ యందురు. భగ
 వానుఁ డీయీ సుఖములను ప్రసాదించినందువలన ఆయనయం

దు భక్తిని చూపుచున్నా ననుకృతజ్ఞతకు గూడ అహేతుక భక్తియందు స్థానము లేదు. ఈ భక్తియందు కృతజ్ఞతకు స్థానమే యున్నయెడల లభించినకస్తువునం దభిలాష గన్పట్టుచున్నది. అందువలన, సహేతుక భక్తి యగునుగాని, అహేతుకభక్తి కానేరదు. 'అహేతుక' యనగా 'హేతువులేనిది' అనియర్థము. ఇందువలన వీనిని పొందితిని లేక వీనిని పొందఁగల ననుహేతుమూలకభక్తి 'అహేతుకభక్తి' కానేరదు. 'ప్రేమించుట యన్న ప్రేమించుటయే' 'నాస్వభావము నిన్ను తప్ప వేఁ తెఱుంగదు' (బం || కీ) ఈవాక్యములె అహేతుకభక్తికి మూలనూత్రములు. అహేతుకభక్తిని, ముఖ్యభక్తి యనికూడ చెప్పెదరు. దీనికంటె నింకొక శ్రేష్ఠ తరమగు భక్తి లేదు.

దేవర్షి యగు నారదుఁడును మహర్షి యగు శాండిల్యుఁడును ఈవిధమగు భక్తికి లక్ష్యమై యున్నారు.

అధికారిభేదము ననుసరించి, భక్తిని రెండుభాగములుగ భాగింప నగును.

మొదటి తరగతి.

(౧) రాగాత్మకభక్తి. (౨) అహేతుకభక్తి. (౩) ముఖ్యభక్తి.

రెండవ తరగతి.

(౧) వైధభక్తి. (౨) సహేతుకభక్తి. (౩) గౌణభక్తి.

రెండవతరగతియందు చూపించిన, వైధభక్తి మొదలగు వానిని భక్తి యని చెప్పకున్న ను దోషము లేదు. కాని, వీని వలన శ్రేష్ఠభక్తి లభ్యమగుటచేత వీనికిఁగూడ భక్తి యను నామము లభించినది. అనేకు లీయుత్కృష్టాదర్శమును తలంచుకొని తాము భక్తులగుటకు వీలులేదని తలంపవచ్చును. కానియిట్లు నిరాశను జెందఁగూడదు. రెండవతరగతియందు వివరించినవైధభక్తి మొదలగువానిని అవలంబించి సాధన చేయు చుండినయెడల మొదటి తరగతి భక్తిపదము లభ్యమగును.

౧. వైధభక్తి.

శ్లో॥ వైధభక్త్యధికారీ తు భావావిర్భావనావధి ।

తత్ర శాస్త్రం తథా తర్క మనుకూల మపేక్షితే ॥

భక్తి రసామృతసింధువు.

శాస్త్రములమీఁదను అనుకూలతర్కములమీఁదను, వైధ భక్తి యాధారపడి యుండును. కావున భావము పుట్టునంత వఱకును, వైధభక్తి నవలంబింపవలయును. భావము పుట్టఁ గనే రాగము గలుగును. రాగము గలుగఁగనే రాగాత్మక భక్తి యుదయించును. క్రమానుగతముగ శాస్త్రాధ్యయనము చేయుచుండుటవలనను, శాస్త్రశ్రవణమువలనను, భగవత్స్వరూపప్రతిపాదకము లగుతర్కము లొనర్చుచుండుటవలనను, భగవంతునియందు భక్తి నిలుచును. ఇందువలన భావోదయ

మగును. ఇట్టి మధురవిషయములను గూర్చి విచారించుచున్నప్పుడు, లోభము గలుగకుండుటకు వీలు లేదు. కావున లోభము గలిగినంతనే ప్రాణాకర్షణము గలుగును. ప్రాణాకర్షణము గలుగఁగానే, రాగాత్మకభక్తి యుదయమగును. మాటిమాటికిని భగవన్నామామృతరసమును గ్రోలుమనుష్యుఁడెన్ని దినములు స్థిరచిత్తుఁడై యుండఁగలడు? భగవన్నాను స్మరణమును వినివిని యెంతమంది నాస్తికులు మహాభక్తులు కాలేదు?

౨. సహేతుకభక్తి.

ఏదోయొక హేతువును పురస్కరించుకొని సహేతుకభక్తి జనించును. ఈశ్వరుఁడు సుఖసంపదల నొసంగియున్నాఁడనియును, ఇంక నెన్నియో సుఖసంపదల నొసఁగ నున్నాఁడనియును, ఎన్నియో విపత్తులనుండి రక్షించి యున్నాఁడనియును, ఇంక నెన్నియో విపత్తులనుండి రక్షింపనున్నాఁడనియును, చింతించుచు, ఆయనతోఁ బోల్పఁదగిన దయామయుఁడెవ్వఁడున్నాఁడని తలచినకొలందిని గలుగుభక్తి నే సహేతుకభక్తి యందురు. భూతకాలమందలి మంగళముల వలనఁ గలుగు కృతజ్ఞతామూలకమును, లేక, భావికాలమందు శ్రేయస్సు లొనఁగూర్ప వలయు నను నాశామూలకము నగు భక్తి నే సహేతుకభక్తి యందురు. “ధనం దేహి యశో

దేహి” మొదలగుప్రార్థనలు సహేతుకభక్తియం దంతర్గ
ములై యుండును. కావున నీవిధమగుభక్తి అతనికృష్టమై
నది. కాని దీనిని అవలంబించి సాధనముచేయుచుండుటవలన,
అహేతుకభక్తి లభ్యమగును. మొదటినుండియు ప్రహ్లాదని
చరిత్రయందు అహేతుకభక్తి కనబడుచుండును. ఆయన,
అహోరాత్రములు భగవన్నామమును స్మరించుచుండెడి
వాఁడు. * కాని యేల స్మరించుచున్నావని అడిగినప్పుడు,
బదులు నెప్పజాల కుండెను. ధ్రువునిజీవితమునందు మొట్ట

శా|| * పానీయంబులు ద్రావుచుం గుడుచుచున్

భాషించుచున్ హాసలీ

లానిద్రాదులు నేయుచుం దిరుగుచున్

లక్షించుచున్ సంతత

శ్రీనారాయణపాదపద్మయుగళీ

చింతామృతాస్వాదసం

ధానుండై మఱచెన్ సురారిసుతుఁ డే

తద్విశ్వమున్ భూవరా॥ ౧౨౩॥

నీ॥ వైకుంఠచింతావివర్జితచేష్టుఁ డై

యొక్కఁడు నేడుచు నొక్కచోట

నశ్రాంతహరిభావనారూఢచిత్తుఁ డై

యుద్ధతుఁ డై పాడు నొక్కచోట

మొదట సహేతుకభక్తి యుదయించెను. తదుపరి దానివలన నీయనహృదయమునందు “అహేతుకభక్తి” సంచరింప సాగెను. భగవానుడు భక్తవాంఛాకల్పతరు వనుస్థిరనిశ్వాసమున తనతండ్రిరాజ్యపదమునకంటె గొప్పరాజ్యపదముతనకు లభింపవలయు ననుకోరికతో ధ్రువుడుతపోనిమగ్నుడై భగవానునిబ్రార్థింపసాగెను. ప్రార్థించినకొలది నీయనకుభక్తి వృద్ధి కాజొచ్చెను. చివరకు భగవానుడు ప్రత్యక్షమై “వత్సా! వరము గైకొమ్ము.” అని నుడివినప్పుడు ధ్రువుడు నివ్వెరపడి “ఏమివరము?” అని యడిగెను. భగవానుడు, “నీవెందులకు నన్ను బిలువ నారంభించితివి” అని యడిగెను. కాని యెందుకొఱకు తపము చేయమొదలిడెనో యాసంగతి నే ధ్రువుడు మఱచియుండెను. అందువలన

విష్ణుఁ డింతియకాని వేఱొండు లేదని

యొత్తిలి నగుచుండు నొక్కచోట।

నలినాత్ముఁ డనునిధానము గంటి నే నని

యుబ్బి గంతులు వైచు నొక్కచోటఁ

అ॥ బలుకు నొక్కచోట బరమేశుఁ గేశవుఁ

బ్రణయహర్ష జనితబాష్పసలిల।

మిళితపులకుఁ డై నిమిలితనేత్రుఁ డై।

యొక్కచోట నిలిచి యూరకుండు॥ ౧౨౪॥

సప్తమస్కంధము. భాగవతము.

భగవానుడు “నీవు రాజపదముకొఱకు తపమాచరించితి” వని ధ్రువుని జ్ఞాపకమునకుఁ దెచ్చెను. అంత ధ్రువుడు,

శ్లో॥ స్థానాభిలాషీ తపసి స్థితోఽహం
త్వాం ప్రాప్తవాన్ దేవమునీంద్రగుహ్యామ్ ।
కాచం విచిన్వన్ సమవాప్య రత్నం
స్వామిన్ కృతార్థోఽస్మి వరం నయాచే ॥

భక్తిసుధోదయము.

“ఓదేవా ! నేను రాజపదాభిలాషినై తపమాచరించితి ననుట నిక్కువము. కాని అనేకమునీంద్రులు యోగీంద్రులు తపస్సుచేసియుఁ బొందఁజాలనట్టినిన్ను నేను బొందినాఁడను గాజుముక్కకొఱకు వెదకుచుండ, నా కాకస్మికముగ దివ్య రత్నము దొరకినది. ఓ స్వామీ ! కృతార్థుడ నైతిని. మఱి వరమును గోరను.” ఏమి ! ఈ ధ్రువునియపూర్వ పరిణామము ! సహేతుకభక్తి యెచ్చట కేగెను ? అసహేతుకభక్తి ధ్రువునిహృదయమునందు పూర్ణమై యుండెను.

ఒకానొక భక్తునకు మాత్ర ప్రత్యక్షమై నీ కెట్టివరము వలయు నని యడిగెను. వెంటనే యాతఁడు భక్తిపరవశుఁడై యిట్లనియె.

శ్లో॥ మాతః కిం వర మపరం యాచే
సర్వం సంపాదిత మితి సత్యమ్

యత్త్వచ్చరణాంబుజ మతిగుహ్యమ్

దృష్టం విధి హార మురహార జుష్టమ్॥

సర్వానందతరంగిణి.

“తల్లీ! ఏవరమును గోరుదును? బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరు లేచరణములను బూజించుచున్నారో అట్టి దుర్లభమగు నీ పాదములను దర్శించిన తరువాత ఇంక నేనెట్టి వరమును గోరుదును? తల్లీ! నాకోరిక లన్నియు ఫలించినవి.” నే నొకప్పుడు హరిద్వారమునందు నివసించుచున్న కామరాజ స్వామిని దర్శించి “తమ కేదయినను భగవంతుని ప్రార్థింపఁ దగినది యున్నదా లేదా?” అని ప్రశ్నింపఁగా నతఁడు “నామనస్సు భగవానునియం దహర్నిశము నిలిచియుండ వలె ననుటకంటె నాకు మఱొక్కప్రార్థన లేదు.” అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ప్రాణనాథుని సందర్శించి కృతకృత్యుఁ డగుభక్తుఁ డింకెట్టివరములు గోరును? ఇంకెట్టియాశలు గలిగియుండును? “మధుపానము చేయుమధుకరము జలపా నమున కాశించునా?”* భ్రమకు లోనై మానవుఁడు

*నీ॥ మందారమకరందమౌధుర్యమునఁ దేలు

మధుపంబు వోవు నే మదనములకు

నిర్మలమందాకినీవీచికలఁ దూఁగు

రాయంచ సనునె తరంగిణులకు

సహేతుకభక్తి నవలంబించి యితరవస్తువులు కావలయు నని భగవానుని ప్రార్థించుటకు మొదలిడును. భగవానుని ప్రార్థించుచు భగవద్విషయములను చర్చించుచుండినకొలదిని ఆకస్మికముగా ఆనందరసమును చవిచూచును. ఆనందరసమును చవిచూచినవానికి భగవానునియెడఁ గాక, అన్యవస్తువులయం దభిలాష యుండ దనుట నిక్కువము. అట్టివానిని ఎవరైనను “నీవేల భగవానుని ప్రేమించు చున్నావు?” అని యడిగినయెడల “నేను చెప్పఁ జాలను; ప్రేమించుట యన్న ప్రేమించుటయే; కావున నేల ప్రేమించుచున్నావనిన నేమి చెప్పుదును?” అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చును. “వైధభక్తి, సహేతుకభక్తి, గౌణభక్తి” అను నీ మూఁడును

లలిత రసాలపల్లవ ఖాది యై చొక్కు

కోయిల సేరునే కుటజములకుఁ

బూర్ణేందుచంద్రికాస్ఫురితచకోరక

మరుగునే సాంద్రనీహారములకు

తే॥ సంబుజోదరదివ్యపాదారవింద

చింతనామృతపానవిశేషమత్త

చిత్త మేరీతి నితరంబుఁ జేరనేర్చు.

వినుతగుణశీల! మాటలువేయు నేల? ॥ ౧౫౦॥

సప్తమస్కంధము భాగవతము.

క్రమముగా రాగాత్మకభక్తి, అహేతుకభక్తి, ముఖ్య
భక్తి, వీనిని బొందుటకు సోపానప్రాయము లని తలంప
వలయును.

3. గౌణభక్తి.

గౌణభక్తి గుణభేదమువలన మూడువిధములు. ఆర్తాది
భేదమువలన మూడు విధములు. గుణభేదమువలన
“(౧) సాత్త్వికభక్తి (౨) రాజసభక్తి (౩) తామసభక్తి”
అని మూడు విధములు ఆర్తాదిభేదమువలన “(౧) ఆర్త
భక్తి (౨) జిజ్ఞాసుభక్తి (౩) అర్థార్థభక్తి” అని మూడు
విధములు. తామసభక్తినుండి రాజసభక్తియు, రాజస
భక్తి నుండి సాత్త్వికభక్తియు జనించును. తదుపరి సాత్త్విక
భక్తి ముఖ్యభక్తిగ పరిణమించును.

శ్లో॥ అపిచే త్సుదురాచారో భజతే మామనన్యభాక్
సాధు రేవ సమంతవ్యస్సమ్యగ్వ్యవసితోహి సః.

శ్లో॥ క్షీప్రం భవతి ధర్మాత్మా శశ్వచ్చాంతి నిగచ్ఛతి ॥
కాంతేయ ప్రతిజానీహి న మే భక్తః ప్రణశ్యతి॥౩౧

నవమాధ్యాయము. భగవద్గీత.

“మిగుల దురాచారము గలవాడైనను, ఇతర దేవతలను
పూజింపక నన్నే శరణుపొంది భజించుచుండినయెడల,
అట్టివాఁ డాత్మతత్త్వ మెఱింగిన నాభక్తుఁ డగుచున్నాఁడు.

కావున వాఁడు సదాచారుఁ డని యెఱుంగుము. అట్టివాఁ డతిత్వరితముగా ధర్మాత్ముడై నిత్య మైన పరమశాంతిని జెందుచున్నాఁడు. ఓయర్జునా ! అట్టి నాభక్తుడు నాశము జెందఁ డని ప్రతిజ్ఞ చేయుము.”

౧. తామసభక్తి.

దొంగలు మొదలుగాఁగలపరులకపకారము చేయుదుర్భా ర్యులు తమతమ ఘోరకృత్యములు నెఱవేఱుటకు భగవంతుని ప్రార్థించుచుండుటను తామసభక్తి యందురు. కాళీపూజ చేసి దొంగతనమున కేఁగుదొంగలను, తప్పుడువ్యాజ్యములు గలుపుటకు కాళీనామమును జపించుచు, కాళీపూజలొనర్చు వారిని మన మనుదినమును మూచుచున్నాము. ఇట్టివారి భక్తి నే తామసభక్తి యందురు.

౨. రాజసభక్తి.

భోగాభిలాషచేత, పుత్తులు, యశము, ధనము, విశ్వర్య ము, మొదలగునవి కావలయునని కోరుచు, తన కన్యాయ మొనర్చినవారికి నష్టము కలుగుఁగాక యని భగవానుని ప్రార్థించుటను రాజసభక్తి యందురు.

౩. సాత్వికభక్తి.

స్పృధివియందలి భోగములనిఁద నణుమాత్రమైనను దృష్టి లేక పరోపకారము చేయుచు, ముక్తినిమాత్రమే కోరుచు,

భగవానుని ప్రార్థించుచుండుటను సాత్త్వికభక్తియందురు. ఈమూఁడును కామముతోఁ గూడుకొని యున్నవి. ముఖ్య భక్తి నిష్కామమైనది. అందువలననే ముఖ్యభక్తియందు చివరకు ముక్తి కావలయు ననుకోరిక కూడ లేదు. కాని గౌణభక్తివలన క్రమక్రమముగ ముఖ్యభక్తి లభించును.

౧. ఆర్తభక్తి.

తాను దగుల్కొనిన విపత్తునుండి తప్పించుకొనుటకు, భగవానుని ప్రార్థించుటకు, “ఆర్తభక్తి” యందురు. అనఁగా రోగము వచ్చినప్పుడును, దుఃఖములు గలిగినప్పుడును; చిక్కులయందు తగుల్కొనునప్పుడును, భగవానుని ప్రార్థించుచుండుటను, “ఆర్తభక్తి” యందురు. నదీమధ్య మునందు నౌక మునుఁగు నని తోచినప్పుడు మనమెల్లరమును ఆర్తభక్తుల మగుదుము.

౨. జిజ్ఞాసుభక్తి.

భగవత్త్వమును తెలిసికొన వలయు నను కోరికతోడ ఆవిషయముల నాలోచించుచుండుటను జిజ్ఞాసుభక్తి యందురు. అనఁగా, భగవానునివైనిద్రేమ లేకున్నను, ఆయనవలననే యేకార్యము లెట్లెట్లు జరుగుచున్నవో తెలిసికొనుటకు భగవత్త్వమును పరిశీలించుటను జిజ్ఞాసుభక్తి యందురు.

3. అర్థార్థభక్తి.

ఏదోయొక యర్థమును సంపాదించుటకు భగవానుని ప్రార్థించుటను “అర్థార్థభక్తి” యందురు. అనగా పుత్రులు కావలయును, ధనము కావలయును, యశస్సుకావలయునని భగవానుని ప్రార్థించుచుండుటను అర్థార్థభక్తి యందురు.

ఈపైని వివరించిన మూడువిధములగు భక్తిమార్గము లతినీచము లైనవి. కాని క్రమానుగతముగ సాధన చేసిన యెడల శ్రేష్ఠభక్తి లభ్యమగును. కష్టములయందు తగు లొంగి భగవానుని ప్రార్థించుట కలవడినవాని హృదయ మునందు కష్టములు తొలగినతర్వాతఁ గూడ, కొంతకాలము వఱకా భావము నిలిచియుండును. అందువలన భగవత్ప్రార్థనను విడువఁజాలఁడు. కావున వీనికి ముఖ్యభక్తి లభించును. జిజ్ఞాసుభక్తుఁడు భగవత్తత్త్వమును గుఱించి విచారించినకొలందిని మృదు మధుర భక్తిరసము నాస్వాదించును. అందువలన భగవద్విషయకచింతను విడువఁజాలక ముఖ్యభక్తి పదవి నధిష్ఠించును. అర్థార్థభక్తున కేవిధముగ ముఖ్యభక్తి లభ్యమగునో దీనికి ధ్రువుడే దృష్టాంతము.

ద్వితీయ ప్రకరణము.

—॥॥॥—

భక్తిపదమున కధికారి యెవ్వఁడు ?

“యదృచ్ఛయా మత్ కథాదౌ జాతశ్రద్ధ స్తు యః పుమాన్
న నిర్విణ్ణో నాతిసకో భక్తియోగోఽస్య సిద్ధిదః ॥

భాగవతము.

“వై రాగ్య మన నెట్టిదియో తెలిసికొనకున్నను, సంసారమునం దత్యంతాసక్తి లేక నాప్రసంగమునం దొకింత శ్రద్ధ గలిగినవానికి భక్తియోగము సిద్ధించును.” ఈశ్వరునిమీఁద శ్రద్ధలేక సంపూర్ణసంశయముతోఁ గూడుకొని యున్నవాఁడేవిధముగ భక్తిసాధనము చేయఁగలఁడు? ఇట్టివానికి భక్తియోగము దుర్లభమే కాని, సర్వకాల సర్వావస్థలయందు కామన్నను, అప్పుడప్పుడైనను భగవానునిమీఁది కేఁగుచుండు మనస్సు గలవానికి భక్తియోగము ప్రయోజనకారి యనుట నిస్సంశయము.

భక్తియోగము జాతి, మతము, వయస్సు మొదలగు భేదములమీఁద నాధారపడి యుండునది గాదు. వార్ధకమునందు భక్తియోగము నవలంబింపవలయును గాని, బాల్య

కామార యావనావస్థలయందు నవలంబింపరా దనువారి నుడువులు సంపూర్ణముగ భ్రమకు లోనై యున్నవి. కావున ప్రతివాఁడును భక్తిసాధనకు బాల్యకాలమునందే కడంగుట కర్తవ్యము. “బాల్యకాలమునందు హృదయము కోమలముగ నుండుటవలన భక్తిబీజము నాటుట కది మంచి సమయము. పరిణతకాలమునందు సంసారమునందు మునిగి యుండుటవలన హృదయము గట్టిపడియుండును. అందు వలన భక్తిబీజము మొలకెత్తదు” అని శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస నుడివియున్నాఁడు. “వార్ధక్యమునందు ధర్మసాధనను జేయుట యనఁగా, కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యములవలన విడువఁబడిన యుచ్చిష్ట పదార్థమును భగవానున కర్పించుటవంటిది” అని నాన్నే హితుఁ డొకఁడు చెప్పియున్నాఁడు. బాల్యకాలమునందు ధర్మసాధనను జేయఁగూడదనియును, బాల్యకాలమునందు విద్యను, మధ్యకాలమునందు ధనమును, వార్ధక్యమునందు ధర్మమును సంపాదించవలయునని సాధారణముగఁ జెప్పవలయుదురు. కాని భగవానునియభిప్రాయ మిది గాదనుట నిక్కువము. విద్య, ధనము, మొదలగువానిని భగవత్సహాయముతోడనే సంపాదించవలయును. కావున, ధర్మముతోఁ గూడని విద్యయు ధనమును సంపాదించఁదగినవి కావు. ఏలయునఁగా, ధర్మమునొక చిత్తముండనియెడల, ధనమును, విద్యయుఁ గూడ ధూర్జత్వమును, మూర్ఖత్వమును బలపఱు

చును. అందువలన చివరకు “అయ్యో అయ్యో” యని హాహా
కారములు చేయవలసివచ్చును.

శ్లో॥ శిశౌ నానీ ద్వాక్యం జనని తవ మన్త్రం ప్రజపితమ్
కిశోరే, విద్యాయాం, సిషమవిషయే, తిష్ఠతి మనః
ఇదానీం భీతోహం మహిషగళఘంటాఘనరవా।

న్నిరాలంబో లంబోదరజనని కం యామి శరణమ్॥

లంబోదరజననీస్తువము.

ఒకానొకఁడు ధర్మవిహీనుఁడై కాలమునంతయుఁ గడపి
వార్ధక్యమునం దీవిధముగ రోదనము చేయసాగెను.

“ఓలంబోదరజననీ! దుగ్ధా! శైశవకాలమునందు నుడువు
టలే శక్తి లేనందువలన నీమంత్రమును జపింప లేదు. బాల్య
మున విద్యయందు, తదుపరి విషయసౌఖ్యములయందు మన
స్సు లగ్నమై యుండుటవలన నేకాలమునందును గూడ
ధర్మమును సంపాదింప లేదు. ఓతల్లీ! ఇప్పుడు మహి
షగళమం దున్న గంటల చప్పుడునకు తల్లడిల్లు చున్నాను.
కేవలము చచ్చిపోవుచున్నా ననుచింతతప్ప వేఱుచింత లేదు.
ఓతల్లీ! ఆశ్రయవిహీనుఁడ నగునే నెవని శరణుఁబొత్తును?”
బాల్యమునందు ధర్మసాహాయ్యమును బొందనివాఁడు దుఃఖి
ముతోడ కాలమునంతయుఁ గడపి వార్ధక్యమునందు మృత్యు
భయమువలన నస్థిరుఁడై భక్తిసాధనకు కాలము దొరకక పరి
తపించును. “ఓమృత్యువా! నన్ను నీవు భయపెట్టఁగలవా?”

భక్తిపదమున కధికారి యెవ్వడు? ౧౯

నీభయమువలన నాచిత్తము చలింపదునుమా” అని ధర్మము నాశ్రయించి కాలముం గడపినభక్తుడే నుడువఁగలఁడుగాని తదితరు లెట్లు నుడువఁగలరు? మృత్యువు బాలకులను యశావనులను పృథ్వులను సమముగ భక్షించుచుండును. కావున మృత్యువుకొఱకు మనమెప్పుడును, సంసిద్ధులమై యుండుట కర్తవ్యము. మఱియును,

శ్లో॥ యువైవ ధర్మశీల స్స్యాత్ అనిత్యం ఖలుజీవితమ్ ।

కో హి జానాతి క స్యాద్య మృత్యుకాలో భవిష్యతి ॥

మహాభారతము.

జీవితము నిత్యముగాదు. ఈదినముననో రేపో మృత్యువు సంభవించునని యెవఁ డెఱుంగును? బాలునైనను మృత్యువు విడువదు. కావున బాల్యకాలమునందే ధర్మము నాశ్రయింపుము. భక్తమాడామణి యగుప్రహ్లాదుఁ డీవిధముగ నుడిచి యున్నాఁడు.

శ్లో॥ కామార ఆచరేత్ ప్రాజ్ఞో ధర్మాన్ భాగవతా నిహ ।

దుర్లభం మానుషం జన్మ త ద పృథ్వువ మర్థదమ్ ॥

భాగవతము.

“మనుష్యజన్మయే దుర్లభము. అట్టిమనుష్యజన్మయందు సఫలకాముఁడగుట మిక్కిలి యనిశ్చయము. కావున బాల్యమునందే భాగవతధర్మము నాచరించుచుండవలయును.”

మానవజాతిలో ప్రఖ్యాతికెక్కినమహాపురుషులనేకులలో బాల్యజీవనమునందే భగవద్భక్తి కానబడుచుండును. కావున బాల్యమునందు భగవద్భక్తిని సంపాదించనియెడల మిక్కుట మగుదుఃఖమును బొందవలసివచ్చును. కాబట్టి యేబాలుఁ డునుగూడ. వార్ధక్యమునందు భగవద్భక్తిని సంపాదించవచ్చు ననుతలంపున, యుక్తకాలమును పోగొట్టుకొనకుందుగు గాత.

ఆ నింద్యయో న్యధిక్రియతే॥ శాండిల్యనూత్రము.

“చండాలురు మొదలగు వారికిఁ గూడ భగవద్భక్తిని అవలంబించుట కధికారము గలదు. భక్తిరాజ్యమునందు జాతి మత కుల భేదముల కవకాశములేదు. చండాలుఁడు భగ వానునియం దాత్మసమర్పణమును జేసి ఆయనను ప్రార్థించు టకు మొదలిడినయెడల నాయన స్థిరముగ నుండఁగలఁడా? భగవానునిసమీపమునం దందఱు సమానులు.” అచ్చట జాతివిచారణ లేదు. ఒక్కమనుష్యజాతిసంబంధముననే కాక, సమస్తము భగవానుని సాన్నిధ్యమునందు సమానము. నీ వెంతగొప్ప వంశమునందు జన్మించినను నిన్ను ప్రేమించు టకు చెప్పలు కుట్టుచండాలున కధికారములేదా? మఱియు ను నిన్ను ప్రేమించినవానిని వదలి నీ వెన్ని దినము లుండఁగలవు? ప్రేమరాజ్యమునందు బ్రాహ్మణుఁడు చండాలుఁడు ననుభేద మున కవకాశము లేదు. గుహుఁడు శ్రీరామచంద్రుని “ఒరీ రామా” యని పిలిచినప్పుడు లక్ష్మణుఁ డామాటవిని వానిని

చంపుటకు ప్రయత్నించెను. అప్పుడు శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లని యె. “లక్ష్మణా! నీవుప్రాణములనుదీయఁబోవుచున్నవాఁడు నాకు పరమమిత్రుఁడు. వాఁడు చేసినయపరాధములేదు. ప్రేమవలన ఓరీ రామా యని పిలిచినాఁడు. ఓరీ యని పిలుచు వాని నేను మిక్కిలి ప్రేమింతును. భక్తుఁడగు చండాలుని దరి చేరుదును గాని, భక్తిలేని బ్రాహ్మణునిదరి చేరను. భక్తి శూన్యుఁడగువాఁ డమృతమిచ్చినను ద్రాగను. భక్తుఁడు విషము నిచ్చినను ద్రాగుదును.” (బం. ప॥) పంచవటీతీరమునందు చండాలకన్యక యగు శబరివలన నర్థభుక్తమైన ఫలమును శ్రీరామచంద్రుఁ డాదరముతోడ భుజించెను. ఇందువలన భక్తునియొక్క సమస్తమును పవిత్రమనియే గదా భావింప వలయును.

శ్లో॥ భక్తి రష్టవిధా హ్యేషా యస్మిన్ మేచ్ఛాపి వర్తతే
స విప్రేంద్రో మునిః శ్రీమాన్ స యతిః స చ పండితః॥

గారుడపురాణము.

అష్టవిధభక్తులు ప్రకాశించుచున్న స్థేచ్ఛుఁడు స్థేచ్ఛుఁడుగాఁడు. వాఁడుబ్రాహ్మణోత్తముఁడును మునిశ్రేష్ఠుఁడును యతియును పండితుఁడు నై యున్నాఁడు.

దరిద్రుఁడు ధనికుఁడు ననుభేదములు భక్తులయందు లేవు. ఈశ్వరుఁడు ధనవంతుల గృహములకు మాత్రమే యేగి దరి

ద్రులగృహముల కేగనియెడల నాయనను “దీనబంధూ”
 “పతితపావనా” యనిపిలుచుట కంగీకరించువారుందురా?
 ధనికునికంటె దరిద్రునకే భక్తియోగము సహజముగ లభిం
 చును. ధనికుఁడు నలువైపుల నుండులోభజనకవస్తువులచే
 నాకర్షింపఁబడుచుండుటవలన నధర్మకార్యములయందు పడి
 పోవుటకు మిక్కిలి యవకాశము గలదు. కాని దరిద్రుఁడు
 ధనికునివలె లోభజనకవస్తువులయందుఁ దగుల్కొనియుండ
 కుండుటవలన ధర్మమార్గమున ననాయాసముగ నడువఁగలఁడు.
 “నూదిబెజ్జములోనుండి యొంటెయైనను, అనాయాసముగ
 వెళ్లవచ్చునుగాని, ధనికుఁడు మాత్రము స్వర్గమును ప్రవేశిం
 చుట సాధ్యమైన పని గాదు” అని మహాభక్తుఁడు ఏసు
 క్రీస్తు నుడివియున్నాఁడు. భాగవతమునుండి యొకమంచికథ
 నుదాహరించుచున్నాను.

తనరాజ్యమునందు ప్రవేశించినకల్పిని జూచి పరీక్షీన్మహా
 రాజిట్లునియెను. “ఓకలీ! నీకెప్పుడును నారాజ్యమునందు
 నివసించుటకు వీలులేదు. కావున వెంటనే నారాజ్యమును విడి
 చి పోము.” అనుమాటలకు, కలీ, భయపడి యిట్లు విన్నవించు
 కొనియెను. “మహారాజా! అందఱకును మీరు రాజులగుట
 వలన నేను గూడ నివసించుటకు తగుప్రదేశమును నిర్ణయిం
 పుండని కోరుచున్నాను.” ఈమాటలకు పరీక్షీన్మహారాజిట్లు
 ప్రత్యుత్తరం బొసంగెను.

శ్లో॥ అభ్యర్థిత స్తదాతస్యై స్థానాని కలయే దదౌ

ద్యూతం పానం స్త్రియః సూనా యత్రాధర్మశ్చతుర్విధః॥

“(౧) జూదము (౨) మద్యపానము (౩) స్త్రీసంగమము (౪) జీవహింస- అనునీనాలుగు కార్యములు జరుగుచుండు స్థలములయందు నీవు నివసింపవలయును.” అనుమాటలు వినికలి నాలుగుచోట్ల నివసించుట కష్టమని తలచి యీనాలుగు విధములగు కోపములుగలయొక టేస్థానమును నిర్దేశింపుడని రాజును ప్రార్థించెను.

శ్లో॥ పున శ్చ యాచమానాయ జాతరూప మదాత్ ప్రభుః

తతోఽన్యతం మదం కామం రజోఽవైరం చ పంచమమ్॥

ఈవిధముగ తిరిగి కలి, గాజును ప్రార్థింపఁగా కలి నివసించుటకు సువర్ణమును దానము చేసెను. సువర్ణమునందు ద్యూత క్రీడాజనితాన్యతమును సురాపానజనితమస్తతయు స్త్రీసంగరూపముగు కామమును జీవహింసామూలకగజోభావము నుండుటయేగాక యైదవదియగు వైరభావముగూడఁగలదు. అందువలన కలి ధనము నాశ్రయించి యుండెను. ధనమువలన ననేక జనులు సర్వనాశనము నొందుచున్నారు. ఎంతమంది ధనికులు సాధుసజ్జనుల సాంగత్యము చేయుచున్నారో యోజింపుడు. ధనమదాంధునకు స్వర్ణమునందు స్థానము లేనే లేదు. ధనికునిపటాటోపములు భగవానుని సహిషింపఁ జాలవు. కావున నెట్టిధనికుడైనను దీనహృదయుఁడుగానియెడల భగవానుని

బొందఁజాలఁడు. దీనహృదయమున భగవానుని ప్రార్థించు వాఁడు మాత్రమే ఆయనపాదపద్మములను సమీపింపఁ గలఁడు. సన్న్యాసియై “ఎక్కడ నున్నావురా దీనదయాళు” యని మొఱలిడువానిసమీపముననే దీనదయాళుఁ డుండును. కాని యాగములవలనను బాహ్యస్థానములవలనను భగవానుని పొందఁజాలినవాఁడు లేఁడు.

“కేవల మనురాగమువలన నిన్ను వశపఱచుకొనవచ్చును. కాని యనురాగము లేని యజ్ఞములవలన నిన్నుఁబొందుట యశక్యము. ధన మిచ్చి నిన్ను కొనఁగలవాఁడెవ్వఁడు?” (బం. కీర్తన) విదురుఁడు పెట్టినయన్నము భగవానుని కమృత తుల్యము కాని, రాజాధిరాజు పెట్టిన పడ్రాసోపేత మగు భోజనము భగవానునకు విషతుల్యము. విద్యలేక భగవద్భక్తి చేకూఱునా యని తోఁపవచ్చును. విద్య భక్తియోగమునకు మిక్కిలి సహకారి యనుట నిక్కువము. కాని విద్యలేని వాఁడు భక్తుండగుటకు వీలు లేదని చెప్పఁదగదు. దీనికి శ్రీ రామకృష్ణపరమహంసయే తార్కాణము. ఈయనకు చదువు రాదు. కాని యాయనతోఁ బోల్పఁదగినజ్ఞాను లెందఱు న్నారో,యోజింపుఁడు. గొప్పగొప్పవిద్వాంసు లీయనయొద్ద జ్ఞానామృతమునుపానముచేయుచుండెడివారు. భక్తియొక్క తీవ్రవేగమువలన ఈయనహృదయము వికసించిన కొలఁదిని ఈయనకు దివ్యజ్ఞానము లభ్య మగుచుండెను. ఇదే విధముగ

ననేక భక్తులు వ్రాయుటను చదువుటను నేర్చుకొనకున్న ను భక్తావతంసులుగ పరిగణింపఁబడియున్నారు. ఏ రందఱును ప్రకృతిగ్రంథమును పఠించి దివ్యజ్ఞానమును సంపాదించుకొనిరి. శ్రీరామకృష్ణపరమహంస విశ్వగ్రంథమును పఠించి మననము చేసినవిధముగ నెంతమంది విద్వాంసులు విశ్వగ్రంథమును చదివి యున్నారో చెప్పఁజాలను. భక్తితోఁ గూడ జ్ఞానవికాసము గలుగుచుండును.

ఈశ్వరుఁడు సమస్తమానవులకు తల్లియు, తండ్రీయు నై యున్నాఁడు. తలిదండ్రులను పిలుచుటకు విద్యావశ్యకత గాని వాగాడంబరములుగాని అవసరములు గావు. కావున తలిదండ్రులను పిలుచుట కేశాస్త్రముల నభ్యసింప నక్కఱలేదు. అక్షరజ్ఞానశూన్యుఁ డగుభక్తుఁడు సరళమైన హృదయముతోడ తల్లిని పిలుచుటకు మొదలిడినయెడల నామె ప్రేమవలన నాక్రమింపఁబడును. అందువలన నా ప్రేమను గుఱించి యోజించినకొలఁదినిప్రభూతజ్ఞానసంపన్నుఁడగును. భక్తుఁడు తల్లిని పిలుచుచుండిన కొలఁదిని తల్లి నిజస్వరూపము భక్తునకు చూపించుచుండును. ఆమె జ్ఞానస్వరూపిణి గదా? కావున తల్లియొక్క ప్రేమభావమువలన భక్తుని హృదయమం దుండు జ్ఞానకోశము వికసించును. వైష్ణవగ్రంథమునందలి మనోహర మగు కవిత్వము నొకదానిని ఈక్రింద నుదాహరించుచున్నాను.

శ్లో॥ వ్యాధి స్యాచరణం, ధ్రువస్య చ వయో,

విద్యా గజేంద్రస్య కా ।

కుబ్జాయాః కిము, నామరూప, మధికం

కిం వా సుదామోధనం ।

వంశః కో విదురస్య, యాదవపతే

రుగ్రస్య కిం పౌరుషం ।

భక్త్యా తువ్యతి కేవలం న చ గుణై

గ్భక్తిప్రియో మాధవః ॥

శ్రీవత్సాంకశ్రీనూక్తిః.

“వ్యాధునినడవడిక యెట్టిది? ధ్రువునివయ సెంత? గజేంద్రునకు వచ్చినవిద్య యెంత; కుబ్జ యెట్టి సౌందర్యవతి? సుదామవిప్రుఁ డెంతటి ధనికుఁడు? విదురునివంశ మెద్ది? యాదవపతియైన యుగ్ర సేనుఁ డెట్టిపౌరుషవంతుఁడు? అయినప్పటికిని మాధవుఁడు వీరియెడల విశేషకృపను చూపించెను. భక్తిప్రియుఁడగు మాధవుఁడు కేవలముభక్తి వలననే సంతృప్తిఁ జెందును. కాని యితరగుణములకొఱకు నీరీక్షింపఁడు.” సరళమైన విశ్వాసమున నాయనను గోరువాఁ డాయనను బొందును. కాని కఠోరసాధనలవలన భగవానునిఁ బొందఁజాలఁడు. ఇందుల కుపమానముగ నొకకథ నుదాహరించుచున్నాను. ఒకానొకయోగి ఘోరతపస్సు చేయుచుండుట వలన సగమువఱి కాయనశరీరముపుట్టయందు పూడిపోయెను.

ఈమార్గముననే గోలోకవిష్ణుని సందర్శించుటకు వెళ్లుచున్న నారదునిఁ జూచి యోగి యిట్లునియెను. “ఓనారదా! భగవానునికొఱ క నేకజనములనుండి కఠోరతపస్సునం దున్నాను. ఇంక నాకెన్నిదినములకు భగవత్కరుణ లభించునో యాయనను ప్రశ్నింపుము.” ఈవాక్యములకంగీకరించి కొంతదూర మేగునప్పటికి గంజాయి పొగను పీల్చుచు, సదానందుఁడై పిచ్చివానివలె నున్న శాంతిరాముఁడు నారదుని చూచి “పూజయు, భజనయు లేని నాగంజాయి తడియునా? లేదా? యని గోలోకనాథుని నడుగుము” అని చెప్పెను. నారదుఁడు గోలోకనాథునియొద్ద కేఁగి యిరువుర వాక్యములను విన్నవించుకొనియెను. శాంతిరాముని పేరు చెవిసోఁకి నంతనే గోలోకనాథునికన్నులవెంట నీరు కాఱఁ జొచ్చెను. “వత్సా! నారదా! శాంతిరామునివంటి భక్తుఁడు పృథివి యందు మఱియొక్కఁడు లేఁడు. నీవు చెప్పయోగి యెవఁడో నేను గుర్తింపలేదు” అని చెప్పెను. ఆవాక్యములను విని తిరిగివచ్చునప్పుడు నారదుఁడు, శాంతిరామునకు గోలోకనాథుని వాక్యములను చెప్పెను. శాంతిరాముఁ డీవాక్యములను విని చంకను కొట్టుకొనుచు, స్మత్యము చేయుచు, ఈవిధముగఁ బాడ నారంభించెను. “సరళమైన విశ్వాసము గలవాని గంజాయి గోలోకమునం దావిధముగఁ దడియుచుండును.”

నాస్తి తేషు జాతి విద్యా రూప కుల ధన క్రియాది భేదః.

3౨ నారదభక్తిసూత్రము.

“జాతియొక్కయు, విద్యయొక్కయు, కులముయొక్కయు, రూపముయొక్కయు, ధనముయొక్కయు, భేదమున విచారణ భక్తులయందు లేదు.” కావున భక్తులలో బ్రాహ్మణుడనియు, శూద్రుడనియు, చండాలుడనియు, మ్లేచ్ఛుడనియును, భేదము లేట్లుండును? వారిలో సురూపమనియు లేక కురూపమనియు, పండితుడనియు లేక పామరుడనియు, ధనికుడనియు లేక దరిద్రుడనియు బ్రాహ్మణుడనియు లేక చండాలుడనియు, శూద్రుడనియు మ్లేచ్ఛుడనియు, భేదమే యున్నయెడల పృథివియందు శాంతికి స్థానమే యుండదు. ఉపాస్యుడెట్టివాడో యుపాసకుడు గూడ నట్టివాడుగానే యుండును. కావున భగవానునకు సమస్తము సమాన మైనవిధముగానే భక్తునకు గూడ సమస్తమును సమానము.

సంసారమునం దుండువారలు భక్తులగుటకు వీలులేదని కొందఱు తలంపవచ్చును. కాని సంసారమందున్న భక్తులు వేనవేలుగఁ గాన్పించుచున్నారు. రామానందరాయి గౌడాధిపతికి దివానుగ నుండెను. రాజ్యభారము నంతయు మోయుచుండు వీనిని చైతన్యుడు భక్తశ్రేష్ఠునిగఁ బరిగణించె ననువిషయము సర్వజనవిదితము గదా? ఒకానొకదినమందు

పుండరీకవిద్యానిధిని చూచుటకు, గదాధరుని మెట నిడు
కొని ముకుందుఁ డేఁగెను. వీరు విద్యానిధియొద్ద కేఁగి చూచు
నప్పటికి, ఆయనగృహమంతయు సుగంధమయమై యుండు
టయే కాక శయ్యపైఁ గూర్చుండి తాంబూల చర్వణము
చేయుచుండెను. ఈస్థితియం దీయనను జూచి గదాధరుఁ
డత్ప్రప్తిని చెంది యాయనయెడల గౌరవము లేనివాఁ
డయ్యెను. ముకుందుఁడు గదాధరుని మనోభావమును
గ్రహించి హరికీర్తనను బాడుటకు మొదలిడఁగనే విద్యాని
ధి వివశుఁడై, భావతరంగంబులు లేచినకొలఁదిని నిలువఁజాలక
పడిపోయెను. ఈదృశ్యమును జూచి గదాధరుఁడు నిశ్చేష్టి
తుఁడై, విద్యానిధివిషయమున తానొనర్చిన యమర్యాదకు
పశ్చాత్తాపపడి యాయనను తుమింపవేఁడుకొని ప్రాయశ్చిత్త
రూపముగ నాయనకు శిష్యుఁ డాయెను.

ఈసంసారము భగవానుని సృష్టియే కనుక, తలిదండ్రు
లను పరివారము నొసంగిన భగవానుని చరణకమలములయం
దాత్మసమర్పణము చేసి సంసారకార్యములను నిర్వహించు
చుండవలయును. సంసారసంబంధముగు సమస్త కార్యము
లాయనవిదేయని తలంచి యాకార్యములను నిర్వహించు
చుండినయెడల మనలను పాపము లంటకుండుటయే గాక
చిత్తము స్థిరముగ నుండును. సర్వదా హృదయ మానంద
పూర్ణమై యుండును. కావున సంసారకార్యములను నిర్వ

హించుచుండునప్పుడు భగవానునియందే మనోద్వృష్టి నుంప
వలయును.

శ్లో॥ పుష్కానుపుష్ప విషయా నుపసేవమానో ।

ధీరో న ముచ్చతి ముకుందపదారవిందమ్ ।

సజ్జీతవాద్యగతి తాన వశజ్ఞతాఽపి ।

మాళిస్థకుంభపరిరక్షణ ధీ ర్నుటీవ ॥

నాథముని శ్రీసూక్తి.

సంగీతమునకు తాళమునకు వశవర్తియై భావమును ప్రక
టించునట్టియభినయముతోఁ గూడుకొని నృత్యముఁ జేయుచు
తలపైనుండు కుంభమును పడిపోకుండఁ జూచు కొనుచుండు
నటివలెనే ధీరుడగువాఁడు తండ్రిపతండములగు విషయా
భోగముల ననుభవించుచున్నను గూడ ముకుందపాదారవింద
ములను పరిత్యజింపఁడు. సర్వదా ఆయన చరణములయందే
వానిమనస్సు లగ్నమై యుండును.

శుకుఁడు జనకునికడ యోగశాస్త్రము నభ్యసించుట
కేఁగెను. ఆయన యైశ్వర్యమును జూచి యిట్టి సంసా
రాసక్తుఁడేవిధమున యోగియగునని మనమునందు శంకింపఁ
దొడంగెను. జనకుఁడు శుకునిమనోగతభావమును గ్రహించి
ఆయనకు గూనెచే నిండియుండిన బిందె నొకదానిని యిచ్చి
దీనినుండి యొక బిందువయినను క్రింద పడ కుండునట్లు జాగ
రూకత వహించి ఆరాజధానిఁతయు చూచిరావలయునని

చెప్పెను. శుకుఁ డదేవిధముగ నొనర్చెను. శుకునిఁ జూచి జనకుఁడు నీవు చూచివచ్చిన వానినిగూర్చి వివరముగఁ జెప్పుమని యడుగఁగా, శుకుఁడు తాను చూచివచ్చిన వానిని గూర్చి వివరముగఁ జెప్పి యొక నూనెబిందువైనను క్రిందను పడలేదని నుడివెను. జనకుఁ డొక్క నూనెబొట్టయినను క్రిందను పడలేదా యని తిరిగి ప్రశ్నింప శుకుఁ డిట్లనియె. “నే నటునిటు చూచుచుఁ నిరుగుచుండునప్పుడు గూడ నామనస్సు తైలపాత్రము మీఁదనే యుండెను. అందువలన నొకబిందువైనను క్రిందను పడలేదు.” అంత జనకుఁడు “నేను సంసారసంబంధ మగుకార్యములను చేయుచుండునప్పుడుగూడ నామనస్సు భగవానునిమీఁదనే స్థిరముగనిలిచి యుండును.” అని చెప్పెను.

సంసారమునం దున్నవాఁ డీవిధ మగుభక్తుఁడు కావలయును. సంసారకార్యములయం దన్నిటిలోఁగూడ భగవానుని చూచుచుండువాఁడే పరమభక్తుఁడు. అట్టివాని కెట్టి భయములును లేవు. వాఁడు సంపదలకు సంతసమును గాని, విపత్తులకు దుఃఖమును గాని చెందఁడు. మన తలమీఁద నేదయిన చిన్నవస్తువు పడినను గూడ హాహాకారములు సేయుచు తల్లడిల్లుదుము. కాని యట్టివాని తల్పపైని హిమాలయము పడిననుగూడ తల్లడిల్లఁడు. జనకుఁ డిట్లు చెప్పి యున్నాఁడు.

శ్లో॥ అనన్తం బత మే విత్తం యస్య మే నాస్తి కిఞ్చన

మిథిలాయాం ప్రదీప్తాయాం నమే దహ్యతి కిఞ్చన

“నాకు మిక్కిలి ధనము గలదు. కాని యీధనము నాది కాదు. మిథిలాపురమంతయు దగ్ధమైపోయినను, నాది కొంచెమైనను దగ్ధముకాదు. అందువలన నాకు లభించునది కొంచెమైనను లేదు.” ‘దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః । సుఖేషు విగతస్పృహః॥’ “దుఃఖములవలన మనస్సు క్షోభింపదు. సుఖములకు సంతసింపదు.” ఇట్టి మహాత్ముని నేను ప్రత్యక్షముగఁ జూచియున్నాను. ఆయన వయసుచెల్లినవాఁడు. ఆయన పెద్దకుమారుఁడు డాక్టరు పరీక్షయందు తేరి పతకమును బహుమతిగఁ బడసెను. ఆకొమారుఁడు తన యిరువదియైదవ యేట మృత్యువువాతఁ బడియెను. ఈయన చనిపోయినదినము నందే వీరిగృహమునందు మాయొక్క సభ యొకటి జరుగ వలసి యుండెను. అందువలన తోడివిద్యార్థులతోడ వారి గృహమునకు వెళ్లితిమి. ఇంటిముంగిట ఆవృద్ధుఁ డిరువురలో మాటలాడు చుండెను. ఆయిరువురలో నొకఁడు మేము సభ చేయఁదలఁచిన గృహమువైపున కేఁగుచుండఁగా వృద్ధుఁ డాయనవంకఁ జూచి యక్కడి కేల వెళ్లుచున్నా వని ప్రశ్నించెను. అందుల కాతఁడు “ఎడ్యుకేషనల్ గెజట్టును” తెచ్చుకొనుటకు వెళ్లుచున్నానని నుడివెను. ఆమాటలు విని వృద్ధుఁ డు స్థిరచిత్తముతోడ “ఆయింటిలోనికి వెళ్లవలదు. ఆయిల్లు

నాది కాదు. ఆయింటియధికారి యాదినము నాలుగు గంటలవేళ మగణించెను" అని చెప్పెను. నాసహపాతి యీ వాక్యమాలనువిని "న యయా నతస్థా" (వెళ్లనులేదు. ఉండను లేదు.) "ఏమిది? ఇట్టిసుపుత్తునిఁ గోల్పోయినవృద్ధునికంటి వెంట నొక్కనీటిబిందు వైనను రాదు. ఇట్టివృత్తమును నేనెన్నఁడును జూచి యెఱుంగను" అని నుడువుచు నివ్వెఱ పడెను. ఈయనహృదయము భక్తిరసపూర్ణము గానియెడల నీవిధముగ స్థిరచిత్తుడై యుండుటకు వీలు లేదుగదా? ఈయనసంబంధముననే యింకొకకథను వినియుంటిని. ఈయనకుఁ గల యిరువురుపుత్తులలో రెండవపుత్తుఁడు గూడ మరణించెను. రెండవకుమారునిమృత్యువునకుఁగూడ దుఃఖింప కుండుటను చూచి యొకానొకఁ డీయనను సమీపించి "అయ్యా! స్థిరచిత్తులరై మీ రెట్లుండఁగలిగితిరి?" అని యడిగెను. ఆయన "దానముఁబొంద హక్కేమికలను" అని నుడివెను. అనఁగా పుత్తునిొసఁగిన భగవానుడే పుత్తునిఁ దీసికొనివెళ్లెను. కావున దానముపై హక్కేమియున్నది?" ఈయనపుత్త్రిక భాగల్పారునందు మరణించె ననువార్తను విని యీయనభార్య విలపింపసాగెను. ఈయన యామె యెద్ద కేఁగి "నీవేల యేడ్చెదవు? నీకొమార్త భాగల్పరము నం దున్నదని యనుకొనరాదా? భాగల్పరమునం దున్న యెడల సంవత్సరమున కొకమాత్రైనను చూడవచ్చు నని

తలంతువేమో కాని, ఇప్పుడును నీవు కొంతకాలము వేచి యుండినయెడల నీకొమార్తను చూడఁ గలవు. మఱియు నీ చూపునందు మీకిద్దఱకు విచ్చేడ ముండదు సుమా!" అని బోధింపసాగెను. ఆహా! ఈయనవిశ్వాస మెంతసరళ మైనది! ఈమహాపురుషుఁ డిప్పటికిని సజీవుడై యున్నాఁ డు. ఇట్టిమహాపురుషుఁడు మనదేశమునకు గౌరవస్వరూప మని చెప్పటకు సందియము లేదు గదా!

నే నింకొకమహాభక్తునిఁ జూచియుంటిని. ఆభక్తునికుమారుఁడు మృత్యుశయ్యపై నుండఁగా తల్లి నేలమీఁదఁ బడి యేడ్చుచుండెను. అప్పు డాయన తనభార్యవంకఁ జూచి, “కుమారుఁడు మరణించినందులకు నేనంతగా మనోదుఃఖమును బొందుట లేదు. కాని నీయొక్క యవిశ్వాసమువలన కాటుకన్నీళ్ళను జూచి మిక్కుట మగుమనోదుఃఖమును బొందుచున్నాను.” అప్పుడు నే నాయనప్రక్కనే కూర్చుండి చూచుచుంటిని.

ఇట్టియుపమానములవలన సంసారమునం దుండినయెడల భక్తుఁ డగుటకు వీలులేదని చెప్పటకు సాహసింపఁ జాలము గదా? భక్తుఁ డగుటకు ప్రయత్నించువానికి భగవానుఁడు సాహాయ్యము చేయుచుండును. మఱియును వానికోరికలను నెఱవేర్చుచుండును. కావున సంసారమునందుండి భక్తుఁడగుటకు వీలు లేదనువాక్యములను స్మరణకుఁ గూడ రానీయఁ

భక్తిపదమున కధికారి యెవ్వఁడు ? 39

జనదు. స్మరణకు వచ్చినను గూడ భగవానునిపైని భయం కర మగుదోషారోపణము చేసినవారల మగుదుము. ఈసంసారమున కాయనయే కర్త. ఆయనయే “గృహిణాం గృహదేవతా.” తామసభక్తుడైనను ముఖ్యభక్తుడగుటకు వీలుగలదని లోఁగడ చెప్పియున్నాను. పరమదుర్మార్గుఁడు గూడ భగవానుని స్రాగ్ధించుచుండుటకు మొదలిడినయెడల ధర్మాత్ముడగుటకు వీలుగలదని నుడివియున్నాను. ఇందులకుపమానముగ గీతావాక్యమును చూపించియుంటిని. కాబట్టి నిరాశనుజెందక భక్తిసాధనకు పూనుకొనినయెడల నెల్లరును కృతార్థులగుదురు. జాగాయివలెను, మాధాయివలెను మన మందఱఱు గూడ నుద్ధరింపఁబడుదు మనుట నిక్కము.

తృతీయ ప్రకరణము.

భక్తిసంచార మేవిధముగ నగును ?

“మహాత్ కృపయావా భగవత్ కృపాలేశా ద్వా”

నారదభక్తిసూత్రము.

“మహాపురుషులయొక్క కృపవలనఁగాని లేక భగవత్కృపాలేశముచేత నైనఁగాని కలుగును.” సాధుపురుషుల కృపగూడ భగవానుని కృపాలేశమువంటిదై యున్నది. భగవానునికృప యెప్పు డేకః ధమునఁ గలుగునో యనువిషయము మనుష్యబుద్ధి కగోచరము. నిన్నటివఱకును మర్నార్థుఁడై సంచరించుచుండినవాఁడు నేఁడు పరమభక్తుఁడు కావచ్చును. మనమట్టివానిపాదధూళిని తాఁకుటవలన కృతార్థుల మైతిమని తలంపవచ్చును.

భక్తమాలనుండి యొకకథ నిందుదాహరించుచున్నాను. ఒకానొకరాజు శయనించియుండఁగా పాకీవాఁడొకఁడు దొంగతనము చేయుటకు రాత్రి రెండవజామున వచ్చి రాజు శయనించియున్నగదికి కన్నము వేయుచుండెను. ఆసమయమునందు రాజుతోడ రాణి యీవిధముగ చెప్పుచు

డెను. “ఎంతచెప్పినను పెద్దపిల్ల వివాహమును గుఱించి యోజించినవారలే కారు.” రాజు “తగినవాఁడు దొరకనప్పుడేమిచేయుదును? ఏమూర్ఖునిచేతియందు పిల్లను బెట్టుదును?” ఈమాటలను లెక్కనేయక రాణి తొందరపెట్టి మాటలాడుచుండుటవలన విరక్తిఁ జెంది కొంతవడికి రాజు “రేపటి యుదయముననే లేచి తపోవనమున కేఁగుదును. అప్పుడు నాకంటికి ముందట నగపడినయోగికి పిల్ల నిచ్చి వివాహ మొనర్చి రాజ్యమునందు సగముభాగము వాని కిత్తును.”

కన్నమువేయుచున్న పాకీవాఁ డీమాటలనువిని “నన్నిప్పుడెవరయినను చూచినయెడల నాప్రాణములుగూడదక్కవు. కాకున్నను నేనేల వృథా శ్రమపడవలయును? యోగివేషమును ధరించి తపోవనసామీప్యమందుఁ గూర్చుండినయెడల ననాయాసముగనర్థ రాజ్యమును రాకొమరితయు లభించును.” అని తలంచుచు వెంటనే గృహమున కేఁగి యోగివేషమును ధరించి తెల్లవాఱకమునుపే తపోవనసామీప్యమున కేఁగి మార్గమునందె కూర్చుండి యోగివలె నటించుచుండెను. రాజు తెల్లవాఱకమునుపే లేచి తపోవనమార్గమున వచ్చుచు, మార్గమునందె కూర్చుండి యున్నయీతపసిని జూచి సాష్టాంగ దండప్రణామం బొనర్చి సమాధినుండి లేచువఱకును చేతులు జోడించుకొని నిరీక్షించుచుండెను. ఈయోగి కొంత వడికి కన్నులు దెఱచి చూచి, రాజుప్రార్థన సంగీకరించి

యాయనతోడ పట్టణములోని కేఁగెను. అంత రాజదంపతు లీయోగికాళ్లు గడిగి పొదోదకమును శిరస్సునఁ జల్లుకొని యాయనను సింహాసనముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టిరి. రాణి విన రుచు నిలుచుండెను. ఈవిధముగ కొంచెముసేపు ఉపచార మొనర్చిన పిమ్మట నాదంపతులిరువురునులిరిగి సాష్టాంగదండ ప్రణామంబొనర్చి యిట్లు విన్నవించుకొనిరి. “యోగివర్యా, మా కొకరూపవతి యగుకూతురు గలదు. తమయాజ్ఞ యైన యెడల నర్థరాజ్యముతోడ నాబాలికను తమయొక్క చరణ ములయం దర్పించి కృతార్థులము గా నెంచియున్నాము.” అను నుడువు లాలించి యావేషధారి యిట్లు విచారింపఁ జొచ్చెను. “నేను యోగివేషమును ధరించినంతమాత్రముననే రాజదంపతులు పొదాక్రాంతులై యర్థరాజ్యముతోడ కొమార్తను స్వీకరింపుఁ డని ప్రార్థించుచున్నారు. నిజముగా యోగినే యైనయెడల యెంతమంది రాజదంపతులు పొదాక్రాంతు లగుదురో, యెంతమంది రాజకన్యకలను రాజ్యము లను చేకొనఁ దగునోకదా!” అని భావించుచుండునంతలో పరివృత్తచిత్తుడై రాజుప్రార్థనను నిరాకరించి చివ్వున సింహాసనమునుండిలేచి వ్యాకులహృదయముతో భగవన్నామ మును స్మరించుచు కానల కేఁగెను. మఱియును, వానిని విషయసౌఖ్యములు స్పృశింప వయ్యే. భక్తిమార్గము తెఱవఁబడఁ గానే పాకివానిజన్మము సార్థకతఁ జెందెను. కావున భగ

వానుని కృప గలిగినయెడల నమావాస్యారాత్రులు పండు వెన్నెలలతో ప్రకాశించుపూర్ణిమారాత్రులుగ మాటు ననుట నిక్కువము.

ఇంకొకకథ నుదాహరించు చున్నాను. ఒకానొకకిరా తుండు పక్షులను బట్టుకొనుటకు విల్లునంబులును చేర బూని యొకానొకసరోవరతీరమునకు వచ్చెను. కిరాతునిఁ జూచి నంతనే పక్షులన్నియు పాటిపోవుటవలన తిరిగి పక్షులు వచ్చునంతవఱ కతఁ డొకవృక్షముచాటున పొంచుండెను. ఇంతలో నొకానొకవైష్ణవుండు వచ్చి యాసరోవరమునందు స్నానము చేయుచుండ పక్షులు తిరిగి సరోవరమునకు వచ్చి వైష్ణవునిఁ జూచి భయపడి పాటిపోక, అచ్చటచ్చట ఆనందమున విహరించు చుండెను. కిరాతుఁ డీదృశ్యమును జూచి “నేను కూడ వైష్ణవవేషమును ధరించినయెడల నన్నుఁజూచి యొకపక్షి యయినను పాటిపోకుండుటవలన విల్లునంబులు నక్కఱ లేకయే కావలసినన్ని పక్షులను బట్టుకొనవచ్చు” నని తలంచి, యింటికేఁగి వైష్ణవునివేషమును ధరించి తిరిగి సరో వరతీరమునకు వచ్చెను. ఇప్పు డీదొంగవైష్ణవునిఁ జూచి పక్షు లణుమాత్రమైనను భయముచెందక స్వచ్ఛందముగ విహరించు చుండెను. కాని యిప్పుడు పక్షుల ననాయాసముగఁ బట్టు కొనుటకు వీలున్న ను గూడ, కిరాతుండు పక్షులను బట్టుకొనఁ బ్రయత్నింప కుండెను. ఏలయన, భగవానునిప్రేమామృతము

కిరాతుని హృదయమునందు వర్షింప సాగెను. అందువలన పరివృత్తచిత్తుఁడైన కిరాతునియశ్రుధారలవలన వానినక్షుఃస్థలము తడియుచుండెను. “కరుణాప్రవాహమువలన కఠినశిలలుగూడఁ గరఁగును” అనుమాటయథార్థముగనా? హృదయమునందు ప్రేమతరంగములు లేచువారిజన్మమే జన్మము. వారలే భక్తులు. కిరాతుఁడు సగోవరమునందుండి “వైష్ణవభక్తుని వేషమును వేసినంతమాత్రముననే నన్ను చూచి పక్షులు భయపడక నానలుప్రక్కలఁ జాట్టుకొని యానందమున సంచరించుచున్నవి. కాని, అణుమాత్ర మైనను వెఱపొందుట లేదు. కావున దివారాత్రములు హరినామస్మరణమును జేయుచు భక్తుడ నయ్యెదను. ఎప్పుడును నే నిట్టిరమ్య వేషమును పరిత్యజింపను.” అని తలపోయుచు కిరాతుఁడాశుభముహూర్తముననే భక్తుఁడాయెను. ఇట్టియుపమానము లనేకములు గలవు. కాని, వాల్మీకిచరిత్ర నీసందర్భమునందు స్మరణకుఁ దెచ్చుకొన్నఁ జాలును.

అత్యంతదయాప్రాతుఁడగు నీచకులస్థుఁడొకఁడుగలఁడు. ఆతఁ డిప్పటికిని సజీవుఁడై యున్నాఁడు. వాఁడద్భుతములగు ఘోరకృత్యములు చేయుచుండెను. ఆతఁడుచేయుపాపకార్యములు లెక్కకు మిక్కుటములు. ఈతఁడు గంజాయి దమ్ముకును సురాపానమునకును ప్రఖ్యాతి కెక్కియుండెను. ఈతఁడొకదినమందు తనవిరోధినిఁ జంపవలయు ననుతలఁపున

వానిగదియందు విడుచుటకు క్రూరసర్పము నొకదానిని కుండ
యందుఁ బెట్టి తీసికొని వెళ్లుచుండెను. ఈశ్వరుఁడు సమస్త
మానవులను సంగక్షించువాఁడు గదా? వీఁడు వెళ్లుచు మార్గ
మధ్యమందలి వెదుళ్లతోఁ గట్టినవంటెననుఁదికి వచ్చునప్పటి
కి వంటెన విఱిగి నీళ్లలో కూలెను. ఈపాతకుఁడు వంటెనతో
కూడ నీళ్లయందుఁ బడి కొంతవడికి గట్టు చేరఁ గల్గెను
గాని సర్పము తప్పించుకొని పాటిపోయెను. ఇందువలన
వీఁడు తలంచినకార్యము నెఱవేఱినది గాదు. కాని
యింకొకదినమునందు వీఁడు సురాపానమత్తుఁడై యొక
నొకయింటినమీపమునకు వచ్చి కూర్చుండియుండెను. ఆ
సమయమునం దాగృహములోనుండి యొకభక్తుఁ డీయభి
ప్రాయముగలకీర్తనను మృదుమధురముగఁ బాడుచుండెను.
“ఓదీననాథా! మ మ్మాశీర్వాదింపుము. దీనులును, హీనులు
ను, దుర్బలులునైన నీసంతతియొక్కనాలుక జీవితమందును,
మరణమునందును, నీనామమును ఘోషించునట్లు మ మ్మాశీ
ర్వాదింపుము.” ఈగానము చెవియందుఁ బడినశుభముహూ
ర్తమునుండియే వీని జీవనమార్గము మార్పు చెందెను. పరమేశ్వరునికృపవలన సురాపానమత్త పటాపంచ లైనంతనే,
వాఁడిట్లు ప్రతిజ్ఞ యొనర్చుకొనెను. “ఇంక నే నెప్పుడును
త్రాగుట మొదలగుదురభ్యాసములకు లొంగకుండుటయే
కాక, ఈనిముసమునుండియు సన్మార్గమునఁ బ్రవర్తింతును.”

నిజముగా నానిముసమునుండియు వానిజీవనము నూతనభావముతోఁ గూడుకొని యుండెను. ఆయన యేవిధ మగు కళంకములును లేక భక్తిమార్గము నవలంబించి, వైద్యమును జేయుచు దానివలన నొకరూపాయకు మించి యెంతసొమ్ము ఎక్కువగ నెప్పుడు దొరకిన నప్పుడు దానినంతయు బ్రహ్మ సమాజమునకు దానముఁ జేయుచు, రూపాయకు మించని సొమ్ముతోమాత్రమే జీవించుచుండెను.

ఇదేవిధముగ ననేకదుర్మార్గు లొక్కనిముసములో భగవానునికృపవలన పావనులై యున్నారు. జాగాయి, మాధాయి, యనుభూరకిరాత్రబ్రాహ్మణులు, భగవత్కృపవలనను, నిత్యానందస్వామి యనుగ్రహమువలనను, పరమపవిత్రులైరి. కాని మహాపురుషులకృపగూడ నీశ్వరకృప నపేక్షించియే యుండును. ఈశ్వరకృప లేనియెడల నిత్యానందస్వామి జాగాయి మాధాయులయొద్ద కేగి యుండునా? భక్తుల మహిమ వారికన్నులకు గోచరించునా?

అహోరాత్రము, నీశ్వరకృప సంతతిధారగా వర్షించుచున్నది. నేత్రములు గలవారలు మాత్రమే యాకృపావర్షమును జూడఁగలరు. “భగవత్కృపకు విరామము లేదు. అది సెలయేటివలెఁ బ్రవహించుచుండును” (బం॥ ప॥) దూడను వెంబడించి తిరుగుగోవువలెనే యీశ్వరుఁడు మనలను వెంబడించి తిరుగుచుండును. కాని మనము స్వేచ్ఛాబలమువలన

దూరముగఁ బరుగిడుచుండుము. “స్వేచ్ఛవలన ననుభవించు పాపములు ననుభవించుచుండును.” భగవద్క్రిప కడుచు చూచుచుండువాఁడు సహస్రధారలతోఁ గురియుభగవానుని కృపావర్షమును జూడఁగలఁడు. మనకొఱ కప్పుడును భగవానుఁడు వ్యాకులతఁ జెందుచుండును. కావున మనము గూడ భగవానునికొఱకు వ్యాకులతను జెందుచుండినయెడల పాపములు పలాయన మగుటయే కాక హృదయము భక్తి శోలివలన ప్రకాశించుచుండును.

శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంస యీవిధముగ నుడివి యున్నాఁడు. “నూదంటురాయి యిసుము నాకర్షించువిధము ననే యీశ్వరుఁడు మనల నాకర్షించుచుండును. ఇసుము నకు బుగద పూసినయెడల నూదంటురాయి యాకర్షింపఁ జాలదుగదా? అటులనే మనహృదయములు బుగదచే గప్పుఁ బడి యుండుటవలన భగవానుని యాకర్షణకు లోబడ కున్నవి. కావున మన మాయనకొఱకు విలపించినయెడల మన హృదయమును గప్పియున్న బుగద కడిగినట్లుగఁ బోవును. అప్పుడు మన మాకర్షింపఁబడుదుము.” కాఁబట్టి మనమనుదినమును భగవానునిప్రార్థించుచు, మనపాపములకు పరితపించుచుండవలయును. ఇట్లునర్చుచుండినయెడల నునమీద భగవానునికి కృప గలుగు ననుట నిక్కవము. ఆయనను భార్గించువానిమీద నాయనకు కృప గలుగుచుండును

ఆయనకృప ననుభవించు చున్నవాఁడు మాత్రమే యాయన స్వరూపమును జూడఁగలఁడు. భక్తుఁ డగుటకు విద్యామాన విత్తములతోడ ప్రయోజనము లేదని వెనుకనే నుడివి యున్నాను. శ్రుతి యీవిధముగ నుడువుచున్నది.

“ నాయ మాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో,
న మేధయా న చ బహునా శ్రుతేన;
య మే వైష వృణుతే తేన లభ్య,
స్తస్యైష ఆత్మావృణుతేతనూంస్వామ్॥ ” కఠోపనిషత్తు.

వేదాధ్యయనమువలనఁగాని, అనేక గ్రంథార్థములను దెలిసి కొనుటవలనఁగాని, అనేక శాస్త్రములను వినుటవలనఁగాని, పరమాత్మను బొందఁ జాలరు. ఆయనకృప గలిగినవానికి మాత్రమే యాయన చిక్కును. వానిసమీపమందే తన నిజ స్వరూపమును ప్రకాశింపఁ జేయును.

చతుర్థ ప్రకరణము.

భక్తిమార్గమునం దుండుకంటకములు.

వానిని దొలగించుమార్గములు.

మనము భగవానుని ప్రార్థించుటకును, ఆయనకృపను బడయుటకును, ఆ మనకు ప్రాణసమర్పణముఁ జేయుటకును మార్గమధ్యమునం దుండుకంటకములను దొలగించుకొనుట మిక్కిలి యావశ్యకము. భక్తిమార్గమునం దుండుకంటకములను దొలగించుకొననియెడల మన మామార్గమున నడువఁ జాలము. ఈకంటకములలోఁ గొన్ని బాహ్యమందునను, కొన్ని యంతరంగమందునను గలవు. బాహ్యకంటకములలో ముఖ్యమైనది దుస్సంగత్యము.

“దుస్సజ్జః సర్వదైవ త్యాజ్యః.” నారదభక్తిసూత్రము.

“సర్వదా దుస్సంగత్యమును మానవలయును.” దుర్మార్గులసహవాసము చేయుట? వారిలో ప్రసంగించుట మొదలగువానిని మాత్రమే దుస్సంగత్య మని భావింపఁజనదు. దుష్టగ్రంథములను బదువుటయు, హేయము లగుచిత్తగువులను

సందర్శించుటయు, బూతుమాటలను బలుకుటయు లోనుగాఁ
గల పన్నియును, దుస్సాంగత్యమునందుఁ జేరియున్నవి. పవి
త్రులుగ నుండఁదలంచినవారలు నపుంసకజంతువులను గూడ
చూడఁగూడ దని మనశాస్త్రములు నెప్పుచున్నవి. కావున
మనహృదయములందు దుశ్చింతలను గలిగించువానిని వినఁ
గూడదు, ఉచ్చరింపఁ గూడదు, చింతింపఁ గూడదు, చూడఁ
గూడదు. మనుష్యులయొక్కగాని ఇతర ప్రాణులయొక్క
గాని యవస్థావిశేషమును దర్శించుటవలన కలుషితములైన
చిత్తములు గలవారల నేకులున్నారు. హేయము లగుచిత్తరు
వులను చూచుటవలనను, బూతుసంగీతమును వినుటవలనను,
దుష్టగ్రంథములను చదువుటవలనను, మనస్సు చెడుటకు మి
క్కిలి వీలు గలదు. నీతిదాయకము లగుగ్రంథములను చదు
వుటవలన హృదయము సద్భావపూరిత మగునప్పుడు, దుర్నితి
దాయకము లగుగ్రంథములను చదువుటవలన హృదయము
నీచభావపూరిత మగుననుట వింత గాదు. నీతిబోధకము లగు
చిత్తరువులను చూచుచుండుటవలన హృదయమునందు పవిత్ర
భావములు పుట్టునప్పుడు దుర్నితిబోధకము లగుచిత్తరువులను
దర్శించుటవలన హృదయమునందపవిత్రభావము లుదయించు
ననుటకు సందేహము లేదు. మంచిసంగీతము లేక మంచి
వాక్యములను వినుటవలన హృదయము సద్భావమువలన
పరవశ మగునప్పుడు, చెడుసంగీతము లేక చెడువాక్యములను

వినుటవలన చెడుభావములతోడ ప్రాణము తల్లడిల్లు ననుట నిక్కువము. నే నొకచక్కనిప్రవర్తన గలవిద్యార్థి నెఱిగి యుంటిని. అతఁడు విశ్వవిద్యాలయమునందు చదువుకొనుచుండెను. ఆయన పతింపవలసిన గ్రంథములలో నొకసంస్కృత గ్రంథమునందలి యశ్శీలవాక్యములవలన ననేకపర్యాయములు నీచము లగుస్వప్నములకు లోనగు చుండెను. నే నీవిద్యార్థి వంటి విశుద్ధచరిత్రగలవారిని, పవిత్రతకొఱకుఁ బ్రయత్నించు వారిని కొలఁదిమందిని మాత్రమే యెఱిగి యున్నాను. దీని కంటెనుగూడ చెడుసంగీతముయొక్క శక్తి గురుతరము. చదువుటకంటెను గూడ సంగీతశ్రవణ మతియున్మాదకారి యని యెల్ల రంగీకరించెద రనుకొనుచున్నాను.

దుస్సంగత్యముతోడఁ బోల్పఁదగినది మఱొక్కటి లేదు. చెడిపోయినవారిలో నెవ్వరి నైనను ప్రశ్నించిన యెడల దుస్సంగత్యమే తాము చెడుటకు మూలకారణ మని చెప్పవచ్చును. చెడుమార్గమున నడిపించువారలు లేక్కకు మిక్కుటము కాని మంచిమార్గమున నడిపించు స్నేహితులు మిక్కిలి యరుదు. దుస్సంగత్యమువలన చెడిపోయినవారి డెవఁడైనను బాగుపడవలయు నని ప్రయత్నించినయెడల వందలకొలఁది స్నేహితు లడ్డముగ వచ్చి వెక్కిరించియు పరిహసించియు వానిని నిరుత్సాహునిఁగ నొనర్చెదరు. ఈరాజ్యమునందు నైతానునిశిష్యులకు మేర లేదు. చెడుమాటలను జెప్పియు

హేయము లగుదృశ్యములను జూపించియు దుర్వార్తకార్యము లొనర్చియు లోకులను లోభింపఁ జేయుదుర్వార్తలకార్యములను సంపూర్ణముగ వినరించి చెప్పట కష్టము, తలిదండ్రులుగూడ సంతానమును చెడుమార్గములయందు నడిపింపఁ గలందులకు పలుప్రయత్నములు సేయుచుందురు. కావున నీప్రపంచమునందు హిరణ్యకశిపులసంఖ్య లెక్కకు మిక్కుటము. ఈశ్వరునియం దొకింతభక్తి గలిగినబాలుని చూచి నంతనే వానితలిదండ్రు లాతనిమన నూదిక్కుననుండి మూలి విషయసౌఖ్యములయందుఁ దగుల్కొనుటకు విశ్వప్రయత్నము లొనర్తురు. ఇట్టియుపమానములను వేలకొలది చూపింపవచ్చును. అయ్యయ్యో? మనమందఱ మొక్కమాటుగ నధోగతిపా లగుచున్నాము గదా? ధర్మమార్గావలంబనమునకు తలిదండ్రులుగూడ శత్రువులుగ నున్నస్థానము పేరు దలంచి ననుగూడ మహాపాతక మనుకొనుచున్నాను. ప్రతిమనుష్యుఁడును సాధ్యమైనంతవఱకు దుస్సాంగత్యమునకు దూరముగ నుండవలయును. భక్తియోగమునకు దుస్సాంగత్యమునోఁ బోల్పఁదగిన శత్రువు నుఱొక్కటి కానరాదు. దీనివలననే సమస్తపాపము లుద్భవించును. కావున “దుస్సజ్జః సర్వదైవత్యాజ్యః॥”

కామ క్రోధ మోహ స్మృతిభ్రంశ బుద్ధినాశ సర్వనాశ కారణత్వాత్॥

నారదభక్తి నూత్రము.

“దుస్సాంగత్యమువలనఁ గలుగు కామ క్రోధ మాహములు స్మృతిభ్రంశమును బుద్ధినాశమును గలిగించి సర్వనాశనము నకుఁ గారణములగును.” దుర్మార్గులసహవాసమువలనను, వారిననుకరించుటవలనను, దున్నీతిదాయకముగు సంగీతశ్రవణము వలనను, దుష్టగ్రంథముల పఠనమువలనను, ఇట్టివానిని గూర్చి చింతించుచుండుటవలనను, కామము పుట్టును. కామమువలన భోగాసక్తి మిక్కుట మగును. భోగోచ్ఛ్రమ తృప్తిపఱుచుట కేయాటంకము గలిగిననుగూడఁ గ్రోధోద్రేకము గలుగును. శ్లో॥ ‘ధ్యాయతోవిషయాకృపుంస సృజ్యన్తేషూపజాయతే | సక్తా త్స్వప్నాయతే కామః కామాన్రోధోఽభిజాయతే ||

౬౨ సాంఖ్యయోగము-ధగవద్వీత.

‘పురుషుఁడు విషయముల నభిలషించుటచేత వానియం దాతనికి ఆసక్తి గలుగును. ఆయాసక్తివలన కామము కలుగును. కామమువలన క్రోధము గలుగును.’ విషయములను గూర్చి చింతించుచుండుటవలన వానియం దాసక్తి జనించును. కాబట్టి విషయములనుగూర్చి చింతింపకుండుటయే గాక మిక్కుటమగువిషయలోలునిసహవాసముంగూడఁ జేయవలయు. ధగవదాదేశమువలన నే నీకార్యములను జేయుచున్నా నను భావమున సంసారకార్యములను నిర్వహించుచుండవలయును. “ఏపదార్థములను తిందును? ధన మెచ్చట దొరకును? ఇంద్రియచరితార్థత్వ మేనిధముగ నగును?” అనుచింతతోడ ధగవా

నుని మఱచి యెప్పుడును సంసారకార్యములను చేయ గిట్టదు. భ్రమచేతనైనను, భగవన్నామమును స్మరింపక సంసారచక్రమునందే పడి తిరుగుచుండువానిసహవాసము చేయవలదు. ఇట్టివారితో సాంగత్యము చేసినను, వీరివలె విషయభోగము లనుభవించుచున్నను, కిషిన్సుఖములయందు దాసత్వము జనించును. ఈయాసక్తివలన భోగములయందు ప్రవేశించుట తటస్థించును. దీనివలన క్రోధము పుట్టును. భోగములు నెఱవేఱుట కాటంకములు గలుగునప్పుడు క్రోధ ముదయించును.

శ్లో॥ 'క్రోధాద్భవతి సమోహస్సమోహాత్ స్మృతివిభ్రమః ।
స్మృతిభ్రంశా ద్బుద్ధినాశో బుద్ధినాశా త్ప్రణశ్యతి॥'

౬౩ సా॥ గీత.

'క్రోధమువలన మోహము గలుగును. మోహమువలన స్మృతివిభ్రమ మగును. స్మృతివిభ్రమమువలన బుద్ధి నశించును. బుద్ధి నశించుటవలన దానే నశించును.' క్రోధము గలిగినంతనే చిత్త మంధకారావృత మగును. అందువలన స్మృతి విభ్రమము గలుగును. అనగా, చింతించుటవలనను, దృష్టాంతములచేతను, మంచివాక్యములను వినుటవలనను, మంచి మార్గమున నడువవలయు ననుజ్ఞాన మంతయు నప్పుడు చిత్తమునకు పొడగట్టదు. ఇంతియేగాక సమస్తమును తలక్రిందగును. ఈస్మృతివిభ్రమమువలన బుద్ధినాశము గలుగును ;

అనఁగా సదసద్వివేచనాశక్తి నశించును. బుద్ధి నాశమైనయెడ
చుక్కాని లేనిసౌకవలె సర్వనాశనము గలుగును. భూమం
డలమునందు జరుగుఁగలహాత్యలు, న్యాయస్థానములయందు
విచారింపఁబడు భీషణవ్యాజ్యములు బుద్ధి నాశనముయొక్క
ఫలితములే గదా? మొట్టమొదట కామమువలన క్రోధము
జనించును. కొన్నిస్థలములయందు ధనాసక్తియు, కొన్ని
చోట్ల నింద్రియవాంఛయు క్రోధమునకు హేతువు లగు
చున్నవి. క్రోధము చిత్తమును మోహపరవశముగఁ జేయును.
అప్పు డే కార్యమున కెట్టిఫలము గలుగు ననుజ్ఞాన ముండనం
దువలన, బుద్ధినాశ మగును. మంచిచెడుగుల్భానము లోపిం
చుటవలన ప్రాణమును దీయుటకుఁగూడ వెఱవను. కావున
భోగాసక్తివలన మనుష్యుఁ డీవిధ మగుదుర్గతియందు పడి
పోవును. దుస్సంగత్యమువలన భోగాభిలాష వృద్ధి నొందును.
కావున దీనిని సమీపమునకుఁ జేరనీయఁజనదు. ప్రతి మను
ష్యుఁడును కామక్రోధములదౌర్జన్యమువలన తత్తఱం బొందు
చుండును. దానికి దుస్సంగత్యము నోడుపడినయెడల
బాగుపడు టెట్లు?

‘తరక్కాయితా అశీమే సక్తాత్ సముద్రాయన్తే’

నారదభక్తిమూత్రము.

‘సమస్తమానవులును, కామక్రోధములచే నాక్రమింపఁ
బడుచుందురు. కావున నీతిరంగములు దుస్సంగత్య మను
వాయువునందుఁ దగుల్కొనినయెడల సముద్రాకారమును

దాల్చును.' చిన్నిచిన్నితరంగముల సాధారణముగ నడంప వచ్చును గాని సముద్రాకారమును దాల్చినయెడల నడం చుట సాధ్యము గాదు. కొంతమంది తమంతట తాము పాపమును సమీపించి గంభీరభావమున నిట్లందురు.

శ్లో॥ వికారహేతౌ నతి విక్రియనే

యేషాం న చేతాంసి త ఏవ ధీరాః ॥

కుమారసంభవము. గో ప్రథమస్తవ.

“వికారమును గలిగించువానివలనఁ గూడ నెవరి చిత్తము మాటిపోకుండునో అట్టివారలే ధీరులు. కావున పాపము కడనుండి యేల పలాయనము గావలయును? తన్ను చుట్టి యుండు పాపములను జయించువాడే మహావీరుఁడు.” కాని యట్టివీరులు కాఁగలందుల కెవ్వరును బ్రయత్నింప కుందురు గాత. మహాభక్తుఁ డగు క్రీస్తు గూడ నైతానునివలన వంచింపఁబడెను. మహాపురుషుఁ డగు శాక్యసింహుఁడు తపస్సునందు మిక్కుటముగ పాపముతోడఁ బోరాడవలసి వచ్చెను. మహాయోగి యగుశివునకుఁగూడ సమాధియందు చిత్తచాంచల్యము సంభవించెను. కావున నిట్టివారి దాసాను దాసుల పాదధూళిని ముట్టుటకుఁగూడ పనికిరానట్టివారము ను కీటకతుల్యులము నగుమనము పాపమునందు ప్రవేశించి పాపమును నాశము చేయఁగలమా? వైని పెక్కున్న వారికంటె మనము బలవీర్యములు గలవారమా? కావున మన మీవిధ

మగు తేజమును చూపగలమని యెప్పుడును కలయందయినను దలంపకుందుముగాత. క్రీస్తు తనభక్తుల కిట్లు ప్రార్థననుజేయుటకు నేర్పియున్నాఁడు. “మమ్ము లోభమధ్యమునుండి తీసికొనిపోవలదు. పాపమునుండి మమ్ము రక్షింపుము.” కాఁబట్టి దుష్టులుఁ డెప్పుడును పాపమునకు దూరమునం దుండుటకు ప్రయత్నించు చుండవలయును. అటుమాత్ర మైనను పాపమును రగలనీయవలదు. కాను క్రోధ లోభ మోహములను ప్రజ్వలింపఁ జేసినయెడల మనలను మనము సురక్షించుకొనఁ జాలము. ఇందువలన నే మహ్మ యగు నారదుఁడును, భక్తులందఱునుగూడ దుస్సాంగత్యమును విడువవలయు నని నుడివీయున్నారు. సర్వనాశనకారి యగుదుస్సాంగత్యము మనలను చేగుండఁ జేసికొనఁగలందులకు ఈక్రిందివిధులను విధించియున్నారు.

“స్త్రీ ధని నాస్తిక వైరి చరిత్రం న శ్రవణీయమ్”

౬౩ నారదభక్తిసూత్రము.

స్త్రీలయొక్కయు, ధనికులయొక్కయు, నాస్తికులయొక్కయు, వైరులయొక్కయు చరిత్రలను వినవలదు.

౧. స్త్రీలచరిత్రలు.

స్త్రీలయొక్కరూపయావనములతోఁ గూడినట్టియు, హావభావములతోఁ గూడినట్టియు వర్ణనలను వినఁగూడదు. అందువలన మనస్సు చలించుట కవకాశము గలదు. ఇట్టివర్ణనలను విని మనోవికారము నొందనివార లత్యల్పసంఖ్య కలవారని

నుడువుచున్నాను. ఆ నేకులు భావను నేర్చుచున్నా మను
మిషచేత “మిష్టరీస్ ఆఫ్ ది కోర్ట్ ఆఫ్ లండన్” అనుగ్రంథ
మును చదివెదరు. ఆగ్రంథమును చదివి నునోవికారమును
బొందనివార లేందఱు గలరో నుడువఁజాలను. కావున చెడు
స్వభావము గలస్త్రీలచరిత్రలను వినుటవలన చెడుభావములు
వృద్ధియగును గాన నట్టివానిని వినవలదు.

౨. ధనికులచరిత్రలు.

ధనికులచరిత్రలను వినరాదు. ధనికులు ధన మార్జించు
విధమును వారు భోగము లనుభవించు పద్ధతిని ఇంద్రభవన
మునుబోలు వారిగృహములను, వారిగృహములయం దుండు
పిలువగల వస్తువాహనములను, వారిని పండితులు మొద
లగువారు స్తుతించుచుండుట, మొదలగు వర్ణనలను వినిన
కొలఁదిని ధనము సంపాదించవలయు ననుబుద్ధి పుట్టును.
ఇందువలన ధనతృప్తి గలిగి తదుపరి చిత్తచాంచల్యము గలు
గును. అప్పుడు సదసద్వివేకములకు స్థాన ముండదు. తన్ను
లోకులు ధనికుడనియు యశస్వియనియు జెప్పవలయునని
యును, పండితులు మొదలగువారలు స్తుతించుచుండవలయు
ననియును భావించుచు ననేకు లధర్మాచరణులై లోకుల
కట్టికట్టములఁ గలిగించియైనను, ధనమును సంపాదించుటకు
ప్రయత్నించుచుండురు. ఇట్టివారలు చిట్టచివరకు మిడుతల
వలె తమ దేహమును బుద్ధిని లోభాగ్ని యందు విసర్జింపుదురు.

కాని దీనివలన న్యాయముగ ధనమును సంపాదించినవారి చరిత్రలను వినఁగూడ దని భావింపఁజనదు.

3. నాస్తికులచరిత్రలు.

నాస్తికుల చరిత్రలు వినఁగూడదు. వీరిచరిత్రములను వినినకొలఁదిని భగవద్విషయమునందు పలువిధము లగు సంశయములు పుట్టుటయే కాక చిత్తము చలించి మోహవృత్త మగును. 'బాక్ స్తూఆర్థ మిల్లు, ఆగ్రహకోమత్' మొదలుగాఁగల నాస్తికులచరిత్రలను విని తాము కూడ నాస్తికుల మని ప్రకటించుకొనినయెడల బుద్ధిచుంతులుగ లేక్కింపఁ బడుదు మనుతలంపున అజ్ఞాను లనేకులు స్వబుద్ధిపరిచయముకొఱకు నాస్తికు లగుచున్నారు.

౪. శత్రువులచరిత్రలు

శత్రువులచరిత్రములను వినినకొలఁదిని క్రోధాగ్ని ప్రబ్వలించును. అందువలన రాక్షసప్రకృతి మేల్కొనుటయే గాక అపకార మొనర్చుటకుఁ జిత్తము తత్తఱి జొందును. కావున దీనితో సమచుగుశత్రువు భక్తియోగమున కింకొకటి లేదు. ప్రేమకు ప్రబలవిరోధి అప్రేమ. కామ క్రోధలోభములను ప్రోత్సహింపఱుచువానిని ఎప్పుడును చూడవలదు, వినవలదు, తాఁకవలదు. చెడుతలంపులను బుట్టించు నాటకములను, నవలలను, చదువవలదు. చెడు

దృశ్యములు, చెడుభావములు పుట్టించుచిత్తరువులు, మొదలగువానిని చూడవలదు. చెడువాక్యములను చెడుసంగీతమును వినవలదు. ఇందువలననే శిష్యులతోఁగూడి ఋషు లీ విధముగఁ బ్రార్థన చేసియున్నారు.

“ఓం భద్రజ్ఞశ్లేభిః శ్రుణుయామ దేవాః

భద్రమ్ పశ్యేమ అక్షిభి ర్యజతాః

స్థిరైరజై స్తుప్తువాంస స్తనూభి

ర్యశేమ వేదహితం య దాయః.”

“ఓ దేవతలారా! మేమెప్పుడును శుభమును గలిగించు శబ్దమునే వినుచుందుము. అట్టివానినే చూచుచుందుము. లోపము లేని యవయవములతోడ మిమ్ము స్తుతించి దేవతల కుపయుక్త మగునాయువును బొందుదుము.” అనఁగా నశుభప్రద మగునది చెవులకుఁగాని కన్నులకుఁగాని సమ్మఖమందుండనియెడల నింద్రియవికారములు గలుగవు. అందువలన జితేంద్రియుఁ డగును. జితేంద్రియుఁడైనయెడల సంగములు స్థిరమగును. మఱియును దీర్ఘాయువు చేకూరును.

ఇక నాంతరంగికకంటకములను గూర్చియు, వానిని పాఠఁదోలుమార్గములను గూర్చియు, విచారించెదము. అంతరంగికకంటకములు నశించునప్పుడు బాహ్యకంటకము లేవిధమగునట్టియును గలిగింపఁజాలవు. కాని యీమార్గమునందున్న తిని బొందుట సులభము గాదు. ఇది మిక్కుట మగు

సాధనతోఁ గూడఁకొనియున్న ని.అంతరంగికకంటకములలో ప్రధానములగువాని నుదాహరించుచున్నాను. (౧) కామము (౨) క్రోధము (౩) లోభము (౪) మోహము (౫) మదము (౬) మాత్సర్యము, దానియనుచులు (౭) స్వేచ్ఛాచరణము (౮) సాంసారికదుఃఖింత (౯) కాటిల్యము (౧౦) వదరుఁ బోతుత్తనము (౧౧) కుతర్కచ్ఛ (౧౨) ధర్మాడంబరము.

మనస్సును తల్లడిల్లఁ జేయుకామమువలనఁ బుట్టు పదిదోషములను చూపుచున్నాను.

“మృగయాఽక్షోదివాస్వప్నః పరీవాదః శ్రీయోమదః
తౌర్యత్రికం వృథాట్యా ఏ కామణో దళకో గణః॥”

మనుసంహిత.

వేటాడుటయు, జూదమాడుటయు, పగలు నిద్రించుటయు, పనులదోషములను కీర్తించుటయు, స్త్రీసంగమమును, సురాపానమును, స్మృత్యమును, గీతమును, వాద్యములును, వేడుకగా తిరుగుటయు ననునీపదియు కామమువలనఁ బుట్టు దోషములు.

చిత్తమును చెఱుచునట్టిక్రోధమువలనఁ బుట్టు నెనిమిది దోషముల నుదాహరించుచున్నాను.

“నైశున్యం సాహసం ద్రోహ తుర్నా నూయార్థ దూషణమ్
వాగ్దణ్డయోశ్చ పారుష్య కోక్రిధణోఽపి గణోష్ఠకః॥”

మనుసంహిత.

దృష్టత్వమును, సాహసకృత్యములొనర్చుటయు, పనులకు హానికర మగుకార్యములను చేయుటయు, అన్యలగుణములను జూచి యోర్వలేకుండుటయు, పనుల గుణములనుండి దోషములను వెల్లడించుటయు, ఈయందగినదానిని ఈయకుండుటయు, దానముచేసినపదార్థముల నపహరించుటయు, కఠినపుమాటలను పలుకుటయు, దయాగహిత మగుపనులు చేయుట యనునీయెనిమిదియును, క్రోధమువలనఁ గలుగు దోషములు.

కామక్రోధములవలనఁ గలుగుదోషములు మనదరికి రాకుండునట్లుగఁజేయఁ బ్రయత్నించుచు, సమీపించినయెడల వెంటనే వానిని పాఠఁదోలుటకు ప్రయత్నించు చుండవలయును. పృథివియందుండుసమస్తదోషములను దూరమునందుంచుటకును, వానిని సమీపమునకు రాకుండఁ దఱుముటకునుకొన్ని సాధారణోపాయములును, విశేషదోషములకొఱకు విశేషోపాయములును గలవు. కావున సమస్తదోషముల సంబంధమునను సాధారణోపాయములను గమనించుచు, ఏదోషమును దూరముచేయుట కేయింపాయము సహాయ మని తోచునో దానిని దృఢభావమున నాచరించుచుండుట కర్తవ్యము.

సాధారణోపాయములు.

(౧) తనంతట తాను హృదయమునం దుదయింపనిపాపమును సమీపమునకు రాకుండునట్లు తీరుచువలయును.

“నఖిల్వ ప్యరసజ్జన్య కామః క్వచన జాయతే
సంస్పర్శా ద్దర్శనా ద్వాపి శ్రవణా ద్వాపి జాయతే
అప్రాశన మసంస్పర్శ మసందర్శన మేవ చ
పురుష వైయి నియమో ను న్యే శ్రేయో న సంశయః॥”

శాంతిపద్మము. మహాభారతము.

భీష్ముడు ధర్మరాజున కీదిగముగ నుపదేశించి యున్నాడు. ఏచునుఘ్యః దేవిషయమునందు రసజ్ఞుడు కాకుండునో వాని కావిషయమునందు కోరిక జనింపదు. కాని దర్శనస్పర్శనశ్రవణములవలన కోరిక జనించును. అందువలన దుఃఖింత లుదయింపఁజేయువానిని మాడవలదు, ముట్టుకొనవలదు, వినవలదు, తినవలదు. ఈనిమిషము ప్రతివానికిని శ్రేయోగాయక మనుట నిస్సంశయము. మనోవికారమును లేక లోభమును గలిగిండు నట్టివానిసమీపమునకు బుద్ధిని గాని ఆవిషయము నుపయోగించుకొను నేయింద్రియమును

గాని పోనీయవలదు. కావున సమస్తలోభములనుండియు చిత్తమును దూరముగ నుంపవలయును.

(౨) త న్నావరించియుండిన పాపములవలనఁ గలుగు ఫలితమునుగూర్చి చింతించుచుండవలయును. కామమున కెట్టి ఫలము చేకూఱునో అనియును, క్రోధమున కెట్టిఫలము సంభవించునో అనియును, కామక్రోధజనిత దోషములయందొక్కొక్కదాని కెట్టిఫల మొనఁగూడునో అనియును, మొత్తముమీఁద పాపముల కెట్టిఫలము లభించునో అనియును చింతించుచు, ప్రతిపాపముకొఱకును, పగలోకమందుఁగాని ఇహలోకమందుఁగాని దండన ననుభవింపవలయు ననుసత్యమును, స్థిరభావమున నాలోచించుచుండినయెడల పాపముల దిక్కునకు మన స్నేహఁజాలదు. మఱియును వీనివలనఁ గలుగు ఫలమిహలోకమునందే యనుభవింపవలయును.

“త్రిభి ర్వక్షైః స్త్రిభి ర్క్వానైః స్త్రిభిః పక్షైః స్త్రిభిర్ద్విజైః
అత్యుత్కృతైః పాపపుణ్యై ర్హైవ ఫలమశ్నుతే”

హితోపదేశము.

అత్యుత్కృతము లగు పాపపుణ్యమువలనఁ గలుగు ఫలమును మూఁడుదినములలోఁగాని, మూఁడుపక్షములలోఁగాని, మూఁడుమాసములలోఁగాని, మూఁడువత్సరములలోఁగాని, లేక ఎప్పుడో ఒకప్పు డిహలోకమునందే యనుభవింపవలయును.

ఈవిషయము మనస్సునం దున్నయెడల కానుక్రోధలోభమోహాదులను సహజముగ మనస్సు మరలును. సద్బ్రంధములను చదువుటవలనఁగాని, సత్పురుషులయొద్దేశములవలనఁగాని, సన్మార్గులయొద్దర్థములవలనఁగాని, లేకతనం తట తాను చింతించుచుండుటవలనఁగాని, ఇంద్రియవాంఛలను తృప్తి నొందించుకొనువాఁడు భయంకర మగుపలుకోగముల యందుఁ దగుల్కొను ననియును, వానిమత్తిచ్చము లేదో రహిత మగు ననియును, నరములు బలహీనములగుననియును జ్ఞాపకశక్తి తగ్గి పోవు ననియు, సౌందర్యము నశించు ననియును, చిత్తవికారము గలిగి క్షీణించు ననియును, దెలిసికొనఁగలఁడు; మఱియును, ఈమార్గమునందు నడచినకొలం దిని మృత్యువును పిలుచుటయే యనియును, దీనివలన నిహపరములయందు దుర్గతి సంభవించుననియును దెలిసికొనును.

“మరణమిప్పుడు పాలేన జీరణ మిప్పుడు ధారణాత్ ||”

“శుక్లపతనమువలన మరణమును, శుక్లధారణమువలన నాయుర్వృద్ధియుఁ గలుగును” కావున నీవెప్పుడును ఇంద్రియవాంఛలను తృప్తిపఱచుటకు సాహసింపవలదు. కానుక్రోధములనుగూర్చి తరువాతి ప్రకరణములలో పూర్తిగఁ జర్చింపఁబడును.

(3) పాపులు పొందుకష్టమును, శ్రాంతియు చెందు సుఖమును గూర్చి యోజించుచుండవలయును. పాపాత్ముఁ

డెట్టిశీశముల నొందుచుండునో పుణ్యాత్ముడే విధముగ నానందము పొందుచుండునో గ్రహింపవలయు నన్నచో చరిత్రలయందును, శీవనచరిత్రలయందును దృష్టాంతములు వేన వేలుగఁ గాన్పించును. ప్రతివాఁడును కడచినతనజీవనమును గుఱించి యోజించుకొనినయెడల పాపప్రవృత్తివలనఁ గలిగిననష్టములనుగూర్చియు పుణ్యోచ్ఛవలనఁ గలిగినశుభమునుగూర్చియుఁ దెలిసికొనవచ్చును. అంతగదృష్టివలన తనహృదయాభ్యంతరమును చూచికొనఁ గలిగినయెడల పాపముయొక్క అంతర్దాహమును, పవిత్రతయొక్క పరమానందలహరిని చూడఁ గలఁడు. చరిత్రలను చదువుచుండినయెడల ప్రతిపుటయందును ఎవఁడో యొక సామాన్యపురుషుఁడు తనజీవనమును పవిత్రవంశముగ నొనర్చుకొనుటవలన రాజాధిరాజుల కిరీటములు వానిసాదసమీపమునందు వ్రాలుచుండెననియును, ఎవఁడో యొక సామ్రాజ్యాధిపతి పాపప్రవాహమునందుఁ బడి కొట్టుకొనుచుండుటవలన సమస్తమానపులనిందకు పాత్రుఁ డగుచుండెననియును, గ్రహింపవచ్చును. పాపముయొక్క ఫలము దుఃఖము, పుణ్యముయొక్క ఫలము సుఖము. ఏజాతియొక్క వృత్తియుములనుగూర్చి విచారించిననుగూడ నీసత్యము బయల్పడును. పుణ్యప్రభావమువలననే ఒకానొకదినమందు మనభారతివర్షము జగత్తునకు శిరోమణియై ప్రకాశించె ననియును, నేఁ డేదియో యొక పాపఫలితమువలన సమస్తవిష

యములయందును క్రిందఁ బడియున్న దనియును, గ్రహింపఁ జాలనివార లుండరుదా ! ఏదో యొకవ్యక్తియొక్కగాని, లేక ఏదోయొకజాతియొక్కగాని భూతభవిష్యద్వర్తమాన స్థితుల నాలోచించిచూచినయెడల ఈవిషయము స్పష్టముగ బోధపడును.

“శ్లో॥ దుర్భిక్షౌ దేవదుర్భిక్షౌ, క్లేశకాత్ క్లేశః, చ్ఛుయాద్భయం ।
మృతేభ్యః ప్రమృతిం, యాన్తిదరిద్రాః పాపకారిణః॥
ఉత్సవాదుత్సవంయాన్తిస్వర్గాత్ స్వర్గం సుఖాత్ సుఖమ్ ।
శ్రద్ధధానాశ్చ దాన్తాశ్చ ధనాధ్యాః శుభకారిణః॥”

శాంతిపర్వము, మహాభారతము.

పాపాచారు లగుదరిద్రులు దుర్భిక్షమునుండి దుర్భిక్షము నందును, క్లేశములనుండి క్లేశమునందును, భయమునుండి భయమునందును, మృత్యువునుండియు మృత్యువునందును పడిపోవుదురు. జితేంద్రియులును, శ్రద్ధావంతులును, పుణ్యాత్ములు నగుధనికులు ఆనందమునుండి గూనందమునకును, స్వర్గము నుండి స్వర్గమునకును నిర్గమింతురు. భీష్మాచార్యుఁడు పాపాత్ములను దరిద్రులనియును, పుణ్యాత్ములను ధనికులనియును వర్ణించియున్నాఁడు. యోజించి చూచినయెడల పాపాచారి వంటిదరిద్రుఁడును కృపాపాత్రుఁడును మఱొక్కఁ డుండఁడు. హృదయమునం దుండఁతీవ్రవేదనవలనను, బహిర్గత మగు తీవ్రతిరస్కారములవలనను పాపాత్ముఁ డీలోకమును

పరలోకమును గూడ పోగొట్టుకొనుచున్నాడు. సుఖులై యున్న కొంతమందిపాపాత్ములను మే మెఱిగియున్నామని యెవరైనను నుడువవచ్చును. కాని యీ లోకమునం దెవరిని చూచి సుఖులని తలంచుచున్నాగో అట్టివారిహృదయము నందు సుఖము గలదా లేదా యని విచారించి చూచినయెడల వాగు పాపములు చేసి హృదయశాంతి గలిగియుండువాని నొక్కనినైనను జూడలేదని చెప్పగలరు. పుణ్యాత్ముడగు వ్యక్తియే ధనికుడని చెప్పటకు సందియము లేదు. భోగములయం దాసక్తి లేనివాడు త్రిలోకాధిపత్యమును గూడ లెక్క సేయడు. కావున నొకానొక సన్న్యాసి రాజును సంబోధించి యిట్లనియెను.

“హ్లో॥ వయ మిహ పరితుష్టా వల్కలై స్త్వం దుకూలైః ।

సమ ఇహ పరితోషో నిర్విశేషో విశేషః ।

స తు భవతు దరిద్రో యస్య తృష్టా విశాలా ।

మనసి చ పరితుష్టే కోఽర్థవాక్ కో దరిద్రః॥”

జై రాగ్యశతకము.

“నేను సామాన్య మగువల్కలములను ధరించి సంతుష్టి నొందుచున్నాను. నీవు బహుమూల్యము లగుదుకూలములను ధరించి సంతుష్టి నొందుచున్నావు. ఇందువలన మనమిరువురమును సంతోషమునందు సమానులము. కాని నేను దుకూలములను ధరించుటవలన ఏవిధముగ సంతుష్టిని పొందుచు

వలన క్రమముగా రాజు నంటియున్న వ్యాధులన్నియు నశించి బలము పట్టినకొలందిని ఆయన శరీరసౌస్థవము పూర్తి కాఁ జొచ్చెను. కాని తేజము వృద్ధి యైనకొలందిని రాజు యొక్క హృదయమునం దలినీచభావములు గుట్టుటవలన తల్ల డిట్లుచు, సన్నాత్రుని జూచి యిట్లనియెను. “భవదాజ్ఞాను సాగముగ నాకులరసమును పానముచేయుటవలనఁ గోల్పోయినశక్తిని తిరిగి సంపాదించుకొనఁగలిగితిని. కాని నాచిత్తము నీచభావముతో నిండియుండుటవలన నస్థిరుఁడ నై పాప పంకమునందుఁ దగుల్కొనుచున్నాను. నాకంటె నాలుగు రెట్లధికముగ నాకులరసమును పానముచేసియుఁ గూడ తా మెట్లు బ్రహ్మచర్యమును కాపాడుకొనఁ గలుగుచున్నాఁ గో వినఁగోరుచున్నాను.” అనియడుగ, “రాజా, నీప్రశ్నకు పిమ్మట సదుత్తరం బిత్తును. కాని నీవు రాఁబోవు ముప్పదవదినమున మరణించెదవు. కనుక నొకటిరెండుదినము లీరసమును నాఱు రెట్లు త్రాగవలయును” అని సన్నాత్రుని ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను. సన్నాత్రుని చెప్పినవిధముగా రెండుదినము లాకుల రసమును త్రాగెను గాని, మృత్యుచింతవలన రాజుహృదయ మునందు దుర్భావములకు స్థానమే లేకుండెను. మూడు నాల్గదినములు గడచినపిమ్మట రాజును జూచి సన్నాత్రుని “రాజా పాపేచ్ఛ మి మైటుల బాధించుచున్నది” అని ప్రశ్నింపఁగా “నాహృదయమునందు మృత్యుచింత ప్రవేశించి

నప్పటినుండియు దుశ్చింతయే కనబడుట లేదు.” అని రాజు బదులుచెప్పెను. “మృత్యుచింతవలన నాలుగుదినములలోనే నీమనస్సునం దుండుదుశ్చింతలు దూరమైనవి. కావున నీవెప్పుడును మృత్యువున గూర్చి చింతించుచుండినయెడల దుశ్చింతలు నీరసం జేగఁ జాలవు. నే నెప్పుడును మృత్యువును సమ్ముఖమందే చూచు చుండును. అందువలన నాహృదయమునందు పాపప్రవృత్తికి స్థానమే లేదు.” అని సన్నాహిని పలికెను. పాపనాశనమునకు మరణచింత వహకాపథము. కావున మృత్యునామమును విన్నంతనే పాపములు పలాయనమగును.

(గీ) వహపురుషులజీవనచరిత్రములను చదువుచు, పినుచుండవలయును. మఱియును పాపదూరు లగుటకు వారవలంబించినమార్గముల నవలంబించి సన్మార్గప్రవర్తకులతోడ సహవాసము చేయు చుండవలయును. పవిత్ర మగు జీవనము గలవారిసహవాస మేవిధముగఁ గలిగిననుగూడ మన హృదయములయందు వఱుకైనతేజము ప్రజ్వలించును. “సైతాన్, నాయొద్దనుండి దూరముగఁ బొమ్ము” అని క్రైస్తునుడివినవాక్యములను చదువువాఁడు తానుగూడ సైతానుని తఱుమఁగల ననితలంచునుగదా? మారునితోడ యుద్ధమునకుఁ గడంగి నప్పటి శాక్యసింహునియొక్క దుర్దమనీయ తేజోవికాసమును, అప్రతిహతశక్తిచలనమును, సింహగర్జనతుల్య

మగుహుంకారధ్వనిని దలచుకొన్నవారి హృదయమునం దద్భుత మగుశక్తి సంపరింప కుండునా? యోగభ్రష్టునిగ నొనర్పవలయు నని తలంచి సమీపమునకు వచ్చినకామమును జూచి ధర్మవీరుడగుశాక్యసింహుండు మేఘగంభీరస్వరమున నిట్లనియెను.

“మేఘపర్వతము స్థానభ్రష్టత్వము నొందినను సచస్త్ర జగత్తు శూన్యమైనను, సూర్యచంద్రనక్షత్రములు ముక్కలు ముక్కలై భూమిఃపూర్వం బడినను, ఈవిశ్వమందలి సచస్త్ర జీవులు నేకాకారమును దాల్చినను, సముద్రము శుష్కించి ననుగూడ న న్నీవృక్షమూలమునుండి అణుమాత్రమైనను గదలింపఁ జాలవు.” (లలితవిస్తరము) మారుండు ఒఱిడిసిన కత్తిని ధరించి దుర్బలులచుగు మనల నాక్రమించువిధమున నే శాక్యసింహుని నాక్రమించుట కుంకింపఁగా నాయన దిక్కులు కంపించునటుల మారునిఁ జూచి యిట్లనియెను.

“ఈమూండువేల భూఖండములు గూడ మారునిప్రభుత్వ మునకు లోబడి నప్పటికిని మారుండు ఖడ్గప్రకాండమును చే ధరించి వచ్చి భయంకరయుద్ధ మొనర్చిననుగూడ నే ధరియించి యున్న ధృఢమైన కవచమును పగులఁ గొట్టఁ జాల కుండుటయే గాక కించిన్మాత్ర మైనను నన్ను కదలింపఁ జాలఁడు.” శాక్యసింహునివలన నిశ్చయముగా మారుండు పరాభవింపఁబడెను. (లలితవిస్తరము.)

మన మెల్లరమును మారునిదాసానుదాసుల మై యున్నాము. కావున నీవిధ మగుట తేజఃపుంజముతోఁ బ్రకాశించుచున్న మహాపురుషుల జీవనచరిత్రములను మాటిమాటికి పఠించును, బ్రహ్మచర్యవ్రత మవలంబించి తమయొక్క- మహాశక్తిని నూపించినవారియొక్క పాదధూళిని శిగ్గునందుఁ జల్లుకొనుచుండినయెడల మనమును బలవంతులము కాఁగలము. మఱియును మనలఁ జుట్టుకొని యుండినపాపపు గొలుసులను అనాయాసముగఁ ద్రుంచివేయఁ గలము. సన్మార్గప్రవర్తకు లగుధార్మికస్నేహితులతోడ సహవాస మొనర్చుచు, సదా వారితోడ ధర్మాలోచనను సల్పుచు, వారి విషయములనుగూర్చి చింతించుచుండుటవలన పాపము మనల నంట కుండును. బాల్యమునుండియు ధార్మికు లగు తలిదండ్రులచేత సన్మార్గమునందు నడిపింపఁబడినవారలు సాభాగ్యవంతులు. ఇట్టి సాభాగ్యమునుండి వంచింపఁబడి ధార్మికస్నేహితుల సహవాసము చేయుచున్నవార లట్టివారి సహవాసమువలన తమకుఁగలిగినమహోపకారములనుబేర్కొనఁ గలరు. ధార్మికస్నేహితుఁడని చెప్పినప్పుడు తేవలము తన శాఖకుఁ జెందినవాడే ధార్మికస్నేహితుఁడని తలంపఁజనదు. కావున వేర్వేరు ధర్మసాంప్రదాయికులతోడఁ గూడ నక్రత్రిమస్నేహము గలిగియుండవలయును. పవిత్రభావమున ప్రేమించుట కలవడినవాఁడు పాపమార్గమున నిర్గమిం

పఁ జాలఁడు. అనేకు లీవాక్యముయొక్క సత్యతను గ్రహించియే యుందు గనుకొనుచున్నాను. పాపము చేయుటకుఁ బ్రయత్నించునప్పుడు వాని ప్రాణమిత్రుఁడు ఎదురైన యెడల వాఁ డాపాపమును చేయఁజాలఁడు ఎవనినైనను ధర్మభావమున తనప్రాణ సమముగ ప్రేమించుట కలనడిన దినమునుండియు, నాన్నేహితుని సహవాసమువలన వానియొక్క పాపాసక్తి క్రమక్రమముగఁ దగ్గిపోవు ననుట నిశ్చయము. దీనికి మూఁడుకారణములు గలవు.

(క) తగుచరిత్ర లేనివానితోడ ప్రాణస్నేహము కుదుగదు. తగుచరిత్ర గలవానితో స్నేహము కుదురుటకు శ్రద్ధ యుండవలయును. పాపరహితుఁడును, పవిత్రుఁడును, మృదుఃస్వభావ చరిత్రుఁడు నగు వానియందే మనకు శ్రద్ధ జనించును. శ్రద్ధ జనించినయెడల అతని ననుకరింపవలయు ననుకూరిక మనకుఁ గలుగును. ఇందువలన పవిత్రతయు, పుణ్యము, దినదినము వృద్ధి యగుచుండును. మఱియును, స్నేహితుని గుణములు మధురముగఁ దోచినకొలఁదిని, నిజదోషములయందసహనము జనించుచుండును. అందువలన నిజదుర్గుణములను పరిత్యజించి స్నేహితునిగుణములను సంపాదింపవలయు నని ప్రయత్నింతుము.

(ఖ) ధార్మిక స్నేహితులయందు సర్వదా సన్మార్గచర్చ జరుగుచుండును. కాని దుర్మార్గ పుణ్యజర్చలు జరుగుచుండవు.

సర్వదా సదాలోచన మిక్కిలి యుపకారి యని యెల్లరకుఁ
దెలిసినవిషయమే గదా!

(గ) పరస్పరము మంచివిషయములను గూర్చి చింతించు
చుండుటవలనను, సద్భావములందు ప్రీతి జనించుటవలనను,
హృదయమునందు బలము సంచరించును. అందువలన నా
ప్రాణమిత్రుఁడు హేయముగఁ జూచువానిని నే నేవిధముగఁ
జేయుదు ననియును, అట్లొనర్చినయెడల వాఁడు నన్ను
ప్రేమించునా యనియును విచారణము ప్రారంభ మగును.
ఇదియునుగాక కొంచెమైనను దాఁపక హృదయమును విప్పి
నిజదోషములను స్నేహితులకు చెప్పినకొలండ్నిని ఆపాపముల
నశింపఁజేసికొనుటకు వారిసహాయభూతియు, సాహాయ్యమును
గలుగును. ఇందుల కుపమానముగ నొక సామాన్య ఘటనను
జూపుచున్నాను.

ఒకానొక బాలుఁడు తన పదునాలుగవ సంవత్సరముననే
తలిదండ్రులను విడిచి యింకొక స్థలమునందు నివసించు చుం
డెను. దాదాపుగ నీబాలుఁడు నివసించు గృహములోని
వా రెల్లరును ఇంద్రియ లోలురును త్రాగుబోతులు నై
యుండిరి. ఇందు కొందఱు పప్పుడపప్పు డీబాలునిసమ్మతిమందే
త్రాగు చుండెడివారు. అగృహస్వామి తనగృహమునకు
వేశ్యను రప్పించుకొనుటకు వెఱవ కుండెను. ఇందులో
కొందఱు అొకనాఁ డీబాలునిసమ్మతిమందు సురాపానమును

చేయుచు, సురయొక్క మహినును వర్ణించుచు, ఈతనిని త్రాగవలయు నని బలవంత పెట్టుచు ప్రోత్సహపఱుప సాగిరి. ఇందువలన కొంతవడికి బాలునికి సురాపానేచ్ఛ జనించి సురాపాత్రను దీసికొనుటకు చేయి చాపఁ బోవు సమయమునందు, విదేశమునందు నివసించుచున్న ప్రాణ మిత్రునిరూపము బాలునిహృదయమునకుఁ బొడకట్టెను. ఆస్నేహితునిమీఁద నితనికి మిక్కిలి యనురాగము గలదు. అనేకపర్యాయములు వీ రిరువురును గలసి సురాపానము వలనఁ గలుగు నష్టములనుగూర్చి విచారించు చుండెడివారు. అందువలన నీబాలుఁడు మనమునం దీవిధముగఁ దలపోయ సాగెను. “నే నెట్టికార్యమును చేయఁబోవుచున్నాను? నేఁడు నేను సురాపానమును జేసి యావిషయమును స్నేహితునియొద్ద దాఁపుదునా? దాఁచినయెడల నావంటి విశ్వాసఘాతకుఁడు మఱియొక్కఁ డుండఁడు గదా? స్నేహితునియొద్ద నేవిషయమునుగూడ దాఁచుట న్యాయము గాదు. కావున సురాపానమును చేసినవిషయమును స్నేహితునియొద్ద నేవిధముగ దాఁపుదును? దాఁపనియెడల వాఁడు నన్ను ప్రేమించునా? అతనిగోఁ గలసి యన్నియో దినములు సురాపానమువలనఁ గలుగుచెడుగులను గూర్చి చర్చించి యుంటిని. అందువలన నాతఁడు నన్నెప్పుడును ప్రేమింపఁడు గదా? కావున నే నిప్పుడు సురాపానమును

జేయుదునా? లేక, ప్రాణమిత్రుని ప్రేమను గాపాడుకొందునా?” అని యీవిధముగ నాలోచించు చుండుటవలన బాలకుని హృదయము తల్లడిల్ల సాగెను. సురయొక్క మోహ మొకదిక్కునను, రెండవదిక్కున పవిత్రప్రేమయు నాకర్షించుచుండెను. స్వల్పకాలమీరెంటికిని హృదయరంగమునందు సంగ్రామము జరిగినపిమ్మట ప్రేమయే జయించెను. ఇదే విధముగ పవిత్రమతులగు స్నేహితులయొక్క సహవాసము వలన మహోపకారమును బొందినవారిని వేలకొలదిఁ బేర్కొనవచ్చును. కావున ధార్మిక స్నేహితులు మనకు ముఖ్యాదరణీయులు. వారు మనపాపదమనమునకు విశేష సహకారులు.

(౬) భగవత్స్వరూపమును చింతించుచు, భగవానునిఁ బ్రార్థింప వలయును. దినమున కొకమాఁడైనను భగవానుని సాన్నిధ్యమును జేరి మనవిశేషపాపములను బేర్కొనుచు వానిని దూరము చేయవలయు నని ప్రార్థించుచు ఈశ్వరుని యొక్క పాపదమనస్వరూపమును చింతించుచుండినయెడల ఆయనకృపవలనను, నిజాంతర్ద్వష్టిబలముచేతను క్రమముగ నాపాపములు నశించును. ఈయుపాయ మతిమధురము, అత్యుపకారి. కాబట్టి ఒక్కొక్కపాపమును విశేష భావమునఁ బేర్కొని యది నాశన మగుటకు భగవానునిఁ బ్రార్థించుచుండుము. మొత్తముమీఁద పాపనివృత్తికొఱకుఁ

బ్రాహ్మిను ప్రార్థన యంతగా నుపకారి కాఁజాలదు. “నేను పితృచమను. పైశాచికప్రవృత్తి నన్ను సర్వనాశన మొనర్చుచున్నది. ఆదినమున నేనెట్లు ప్రవర్తించితిని? నేఁ డెట్టి కుచింతతోఁ గూడుకొని యున్నాను. ఓనిష్కళంక దేవా! నన్ను పవిత్రునిఁగఁ జేయుము.” “నేను హూరుఁడను. క్రోధము నాశీవనమును వికృతముగ నొనర్చుచున్నది? మంచి కార్యములవిషయమై నే నెట్టిచదుభావములను వెల్లడించి యున్నాను? ఓశాంతిస్వరూపా! నాక్రోధమును దూఱుము చేయుము.” ఈవిధముగ నొక్కొక్క పాపమును బేర్కొని దానినుండి విముక్తి నొందుటకు భగవానుని ప్రార్థించు చుండువలయును. మఱియును, ఈపాపములకు కృతరీతమైన భగవత్స్వరూపమును చింతించుచుండినయెడల పాపనివృత్తి యగును. ఈవిషయమును గూర్చి యనేకులు తమజీవితముల నుండి సాక్ష్య మియ్యఁగలరు. భగవత్స్వరూప చింతనము వలనను ఆయనను బ్రార్థించుటవలనను వేలకొలది పాపులు రక్షణను పొందియున్నారు.

(2) భగవానుని సర్వవ్యాపకత్వమును సంపూర్ణముగఁ దెలిసికొనవలయును. ఆయన “విశ్వతఃపత్యః” విశ్వమంతయు భగవానుని దృష్టియందే యున్నది. ఆయన దృష్టి యందనిష్ఠానము లేదు. ఆయన లేనట్టి బాహ్యజగత్తు గాని అంతర్జగత్తు గాని లేదు. మనుష్యులదృష్టినుండి మనము తప్పిం

మన్యతే పాపక జ్ఞాత్వా నకశ్చి ద్వేత్తిమా మితి
విదన్తి చైనం తేవాశ్చ యశ్చైవాన్తరపూరుషః॥
మహాభారతము. ఆదిపర్వము.

“నీవు నీవొక్కడవే యున్నా వనుకొనుచున్నావు. కాని
నీ హృదయాభ్యంతరస్థితుఁడై పుణ్యపాపదర్శియగు పురాణ
పూరుషుని నీవు చూచుట లేదు. ఆయన నీవు చేయు సమస్త
పాపకార్యములను చూచుచున్నాఁడు, గ్రహించుచున్నాఁడు.
ఆయన సమ్మతిమునందే నీవు పాపము లొనర్చుచున్నావు.
పాపి పాపముల నాచరించి తనపాపము నెవరు నెఱుంగఁగని
తలంచుచుండును. కాని నీవు చేయుపాపకార్యములను
దేవతలును ఆన్తరపూరుషుఁ డగుయమధర్మరాజును దెలిసి
కొనుచున్నారు.” ఈవిధముగ నాలోచించుచు భగవానుని
యంతర్దర్శిత్వమును సర్వవ్యాపకత్వమును దెలిసికొని సర్వవా
జాగరూకు లై యుండునా రెప్పుడును పాపకార్యములను
జేయుటకు సాహసింపరు.

(౮) నిజశక్తిసామర్థ్యములను చింతించుచు, ఆంతరంగిక
బ్రహ్మశక్తివలనఁ గలుగు తేజముతోఁ గూడుకొని సాపవినాశ
మున కక్రేసరులము కావలయును. మన మందఱమును సర్వ
శక్తిమంతుఁడగుభగవానునిసంతతి యనియు ఆయన మనకు
పరమసహాయుఁ డనియును, చింతించు చుండినయెడల జీవ
చ్ఛవమైపడియున్న వానిహృదయమందుఁ గూడబ్రహ్మతేజము

న్నానో అదేవిధమున వల్కలములను ధరించుటవలనగూడ సంతృప్తిని పొందుచున్నాను. నీకు భోగాభిలాష మిక్కుటముగ నున్నందువలన వల్కలములను ధరించుటకు మిక్కిలి కష్టమును పొందుదువు. దరిద్రునియాశకు మేర యుండదు. మనస్సంతృప్తియే ఉన్నయెడల దరిద్రుఁడు ధనికుఁ డను భేదమే లేదుగదా? కావున మనస్సంతృప్తి గలవా రెల్లరును ధనికులు. పుణ్యాత్మునిహృదయ మెప్పుడును సంతోషభరితమై యుండుటవలన అతఁడు మహాధనికుఁడు. సాపాత్ముఁ డాశచే పీడింపబడుచుండుటవలన సామ్రాజ్యాధిపతి యైనను గూడ ఘోరదరిద్రుఁ డగును. అనఁగా ప్రతివిషయమందును లేమి గలిగి యుండువాఁడు దరిద్రుఁడు. ఏవిషయమునందును లేమిని ఎఱుంగనివాఁడు ధనికుఁడు ఎవరి కెంత యాశ యుండునో వారి కంతయభావజ్ఞాన ముండును. అభావజ్ఞానము లేనియెడల ఆశ యుండదు. ఎవరి కేవిషయమునం దభావజ్ఞాన ముండదో వారి కావిషయమునం దాశ యుండదు. భోగముల ననుభవించుటవలన, ఆశానివృత్తి యగునని తలంపవచ్చును. కాని,

“హ్లో॥ న జాతు కామః కామానా ముపభోగేన శామ్యతి॥

హవిషా కృష్ణవర్మైవ భూయ ఏవాభివర్ధతే॥”

మనుసంహిత.

“విషయముల ననుభవించుటవలన కామనివృత్తి కానేరదు. ఆజ్యము పోసిన అగ్ని వలెనే విషయభోగముల ననుభవించుటవలన కామము వృద్ధి యగును.”

(౪) మృత్యువును గుఱించి చింతించుచుండుటవలన మిక్కిలి మేలు కలుగును. మృత్యుచింత పాపనాశనమునకు వఁచిసాధనము. నీగౌరవమునకు పాత్రుఁడగువాఁడెవ్వఁడైనను వచ్చి కొన్నిగంటలలో నీవు చనిపోదు వని చెప్పినయెడల నీవు చేయఁదలఁచినపాపకార్యములను చేయఁజాలవు. కావున నీనిముసముననో మఱునిముసముననో మృత్యువునాతఁ బడినఁ బడవచ్చునని తలంచుచుండువానిహృదయమునందు పాపేచ్ఛకు స్థాన ముండదు. కామము మొదలు గాఁగల శత్రువర్గము మృత్యునామమును పన్నంతమాత్రముననే తల్లడిల్లుచున్నది. ఇందులకు తార్కాణముగ నొకకథను చెప్పుచున్నాను. ఒకానొకరాజు నానావిధము లగుసాంక్రామికరోగములచేత పీడింపఁబడుచు జీవచ్ఛవమై యుండెను. ఈయనయొద్ద కొకానొకసన్నాభిషి వచ్చి ఒకయాకురసమును ద్రాగినయెడల రోగములు పోవునని చెప్పెను. సన్నాభిషి నుడివిన నియమపద్ధతిని రాజు ప్రతిదినమును ఆయాకులరసమును ద్రాగు చుండెను. సన్నాభిషియు, రాజు సమ్మతిమందే ఆయాకులరసమును ద్రాగు చుండెను. రాజు కంటె నాల్గురెట్లు మిక్కుటముగఁ ద్రాగుచుండెను. ఇందు

పరిపూర్ణముగఁ బ్రకాశించుచుండును. “దుర్భేద్య మగుభగవత్కవచమును, ధరించిన నన్ను కామక్రోధములు పరాభవింపఁ గలవా? భగవత్కవచమును భేదించుటకు పాపములకు సాధ్య మగునా? నేను మృతుఁడను గాను. మహాశక్తి సంపన్నుఁడను. కావున నే నేల ఈనీచపాపములకు భయపడవలయును. వాయువేగమునకు తృణము లెగిరిపోవునటులనే నాహుంకారధ్వనివలన పాపములు పటాపంచలై పొటిపోవును. నేను సింహాకిశోరమనై నక్కలను భయపెట్టుదును.” మనస్సునం దీవిధముగ మాటిమాటికిఁ దలఁచుచుండినయెడల పాపజయ మనాయాస మగును. “తల్లి పోయినపిల్లవానివలె నీ వేల విచారపడుచున్నావు? కప్పను జూచి పాము భయపడుట ఆశ్చర్యముగనా? మహాశక్తికాలినియొక్క కొమరుఁడ వగునీవు మరణబాధలను జూచి వెఱచుచున్నావా?” (బం. కీ.) మహాత్ముఁడగు, “కార్తెల్” ఈభావమున నుజ్జీవితుఁడై సాంసారికకష్టములను తృణస్రాయముగ నైనను పరిగణింపఁ డయ్యె. ఈతనిని ఏవిధమగు ప్రలోభనములును కదలింపఁజాలవయ్యెను. సాంసారిక ఘోరవిపత్తునందఁఁ బడి యున్న యీయనయొద్ద నున్నధనమంతయు న్యయ మయ్యెను. కాని రేపటికలి యే మనునాలోచనయే. యీయనమనమునందు లేకుండెను. అణమా

త్రము సత్యము దప్పిననుగూడ, మిక్కిలిధనము చేకూఱుటకు మార్గము కనబడుచుండిననుగూడ, అంతరంగిక భగవచ్ఛక్తిపై నాధారపడి చలింపనివాఁడయ్యె. అంతరంగమందు ప్రబ్వలించుచున్న బ్రహ్మతేజమును సర్వదా చూచుచుండువారల నేపాపములును ముట్టజాలవు.

అన్ని విధములై నపాపములను నశింపజేయుటకు సాధారణోపాయములను బేర్కొనియున్నాను. ఇప్పుడు ప్రధాన కంటకములలో నొక్కొక్కదానిని దొలగించుటకు విశేషోపాయములను జెప్పుచున్నాను.

కామము.

(౧) కామమువలనఁ గలుగునష్టములను మాటిమాటికిఁ దలం
చుకొనుచుండవలయును. రక్తముయొక్కముఖ్యసారమే శుక్ల
రూపముగ పరిణమించునని శారీరకతత్త్వవేత్త లేకగ్రీవముగ
నుడివియున్నారు. చికిత్సాశాస్త్ర నిపుణుఁ డగు డాక్టరు
“లూయీ” ఈవిధముగ నుడివియున్నాఁడు. “దుర్మార్గు
నింత గలిగి దుష్ప్రవర్తనతోడ కామసేవ నొనర్చువాని
శుక్లము నష్టమగును. రక్తముయొక్కపరమోత్కృష్టసార
మగుశుక్లము చెడి వ్యయ మగుటకంటె మనుష్యున కనిష్ట
నాయక మగునది మఱియొకటి లేదు. బ్రహ్మచర్యము నవలం
బించి యీతేజమును రక్షించుకొనువారలశరీరమనోబలములు
పూర్ణముగ వృద్ధి నొందును.” డాక్టర్ నికల్సన్ ఈవిధముగ
వ్రాయుచున్నాఁడు. — “చికిత్సాశాస్త్రములును శరీరవిజ్ఞాన
శాస్త్రములును శరీరమునందలి రక్తముయొక్కముఖ్యసారమే
స్త్రీపురుషుల జననశక్తికి మూలోపాదానకారణమని సిద్ధాం
తీకరించు చున్నవి. నియామబద్ధముగను, పవిత్రముగను,
జీవనమును గడపువారల శరీరమందీపదార్థము కలసి తిరిగి
రక్తమునందు సంచరించుచు అత్యుత్కృష్టములగుమస్తిష్క-

స్నాయువులను మాంసపేశికలను నిర్మించును. పిమ్మట ఈ మాంసవజీవనశక్తిలిరిగి రక్తమునందు ప్రవేశించి శరీరమంతటను వ్యాపించి సమధిక మనుష్యత్వసంపన్నునిగను, దృఢకాయునిగను, సాహసికునిగను, ఉద్యమశీలునిగను వీర్యశాలిగను నొనర్చును. ఈపదార్థము వ్యయమైనమనుజుఁడు హీనవీర్యుఁడును, దుర్బలుఁడును, చంచలస్వభావుఁడు నగుటయే గాక యతని శారీరక మానసిక శక్తులు ప్రాప్తము లగును. మానసిక శక్తులయొక్క యుత్తేజనము మిక్కుట మగుటవలన శారీరకయంత్రక్రియలు వైపరీత్యమును జేంచి యింద్రియవృత్తులు వికృతము లగును. మాంసపేశికలక్రియలు వ్యత్యస్తము లగును. హృదయయంత్రము మిక్కిలి శక్తిహీన మగును. అందువలన మూర్ఛ, ఉన్మాదము, మృత్యువు దీని ననుసరించియే యుండును.” ఇంద్రియలోలత్వమువలన మృత్యువు గలుగును, బ్రహ్మచర్యమువలన జీవితము వృద్ధి జెందును.

“శ్లో॥ మరణ మ్భిన్దుపాతేన, జీవన మ్భిన్దుధారణాత్ ॥”

జీవనంహిత.

‘శుక్లపాతమువలన మరణమును, శుక్లధారణమువలన నాయుర్వృద్ధియూ గలుగును.’

“బ్రహ్మచర్యప్రతిష్ఠాయాం వీర్యలాభః.”

యోగసూత్రము.

“విచలితముగాని బ్రహ్మచర్యము నవలంబించినవారల శారీరకమానసికవీర్యములువృద్ధియగును.” డాక్టర్ ‘నికల్సన్’ ఇంకొక స్థలమునం దీవిధముగ వ్రాయుచున్నాఁడు. — “జన నేంద్రియ వ్యవహారములు కట్టువడినయెడల శారీరకమానసిక తేజములు వృద్ధియగును. అందువలన నాధ్యాత్మిక జీవనమున్నతి నొందును.” నిత్యబ్రహ్మచర్యము నవలంబించిన సెంటుపాలు సర్ అయిజ్ న్యూటనులయొక్క దృష్టాంతమును జూపుచు డాక్టర్ లూయీ యిట్లు చెప్పియున్నాఁడు. “వారి శరీరమునందు పవిత్రము లగురక్తబిందువులు తేజఃస్వరూపమున పరిణమించును. అందువలన వారి స్వభావము సన్మార్గమునందు ప్రవర్తించుచుండును.” “ప్రకృతినేవియారక్తమార్గమున మస్తిష్కశక్తిని సుతీక్ష్ణముగను, స్నాయువులు మాంసపేశికలను దృఢతరముగను, జీవనశక్తిని పరిపూర్ణముగను చేయును.” జ్ఞానసంకలన తంత్రమునందు సదాశివుఁ డీవిధముగ నుడివియున్నాఁడు.

“శ్లో॥ నతపస్తప ఇత్యాహు ర్బ్రహ్మచర్యస్తపోత్తమమ్ ।

ఊర్ధ్వరేతా భవే ద్యస్తు స దేవో న తు మానుషః॥”

“విద్వాంసులు తపస్సును తపస్సనరు. బ్రహ్మచర్యమునే సర్వోత్కృష్ట మగు తపస్సందురు ఊర్ధ్వరేతస్సుగలవాఁడు దేవత గాని మానుజుఁడు గాఁడు.” బ్రహ్మచర్యము నాచరించుకొఁగిని హృదయము ప్రభుల్ల మగును.

మస్తిష్కమునకు బలము వచ్చును. శరీరము శక్తిమంత
మగును. చిత్తము సుస్థిగ్ధముగను, ముఖిశీ సుందరముగను
నగును. బ్రహ్మచర్యము లేకుండుటవలన చిత్తము విపణ్ణ
మగును. మస్తిష్కము దుర్బల మగును. శరీరము నిశ్తేజ
మగును. ముఖము లావణ్య విహీనముగను, హేయముగను
నగును. కొంతమంది దుర్మార్గప్రవర్తకులు బలమైనయాహార
మును భుజించి శరీరమును తేజస్వంతముగ నొనర్చుకొన
వలయునని ప్రయత్నింతురు. కాని యట్టివారు సహస్రప్రయ
త్నములు చేసిననుగూడ తమశరీరమును తేజస్వంతముగఁ జేసి
కొనఁజాలరు. మఱియును, అంతస్సారవిహీనులై యుండురు.
మానసికదుర్బలత్వమునుగూర్చి ఫ్యాలరేప్ ఈవిధముగ వ్రా
యుచున్నాఁడు. 'ఇంద్రియపరాయణులమానసికవికారమును,
బుద్ధిప్రవృత్తివలనను, ముఖ్యముగ జ్ఞాపకశక్తియొక్క దుర్బ
లత్వమువలనను జెలిసికొనవచ్చును. ఇంద్రియసంయమము
లేనందువలన ననేకయోగవనులు మస్తిష్కముయొక్క దుర్బల
త్వముచేతను, ధారణాశక్తియొక్క అభావమువలనను, జ్ఞాప
కశక్తియొక్క హీనతచేతను, మనస్సుయొక్క యాదాసీన్య
మువలనను, చిత్తచాంచల్యము, స్నాయు దౌర్బల్యము,
హృత్కంఠము, అరుచి, శిరోవేదన మొదలగు నానావిధ
రోగములవలనను బాధపడుచుండుటను చూచుచున్నాము.'

కావున సర్వదా స్త్రీలు మొదలుగాఁ గలహోభజనకము

లగువానికి దూరమం దుండవలయును. కామమును నశింపఁ జేసికొనఁదలంచువాఁ డెప్పుడును దుశ్చింతలవిషయమునందు ఖడ్గహస్తఁడై యుండవలయును. దుశ్చింతకు స్థానమొసంగిన యెడల పాపములు నశింపవు. దుశ్చింతయే పాపములకుఁ బునాది. కావున దుశ్చింతలను దూరము చేసికొనినయెడల హృదయము నిర్మల మగును. ఏవిధ మగు దుష్కార్యము లొనర్పకున్నను, కొంతమంది సర్వదా దుశ్చింతలయందు మునిగి యుందురు. వారు తమహృదయములనుండి దుశ్చింత ను దూరముచేసికొనవలయు ననుకోరిక గలిగి యుండియుఁ గూడ వానినిదూరముచేసికొనఁజాలకున్నారు. ఒకానొకఁడు దుశ్చింతలచేత పీడింపఁబడుచు డాక్టర్ లూయీ యొద్దకు చికిత్సార్థము వచ్చెను. వానికి డాక్టర్ రీక్రిందివిధముగ బోధించెను. “స్థిరచిత్తము గలిగి యుండుము. దుశ్చింతలు మిక్కిలి భయానకములును, అనిష్టదాయకములునైయున్నవి. కావుననే దుశ్చింత యుదయించి నంతట విచలితుఁడ వగు దువు. అట్టి సమయమునందు వెంటనే మనమును నేఱువిషయములవై పునకుఁ ద్రిప్పుకొనుము. దుశ్చింతలను దూరము చేసికొనవలయు ననుకోరిక పుట్టినయెడల మనోవ్యాకులత గలుగును. అందుకలన నిద్రావస్థయందు దుశ్చింత యుదయించినను, గూడ వెంటనే మేల్కొను నంతటిభయము నీహృదయమునం దుదయించును. జాగ్రదవస్థయం దీశత్రువు

ప్రవేశించినయెడల వెంటనే జాగరూకుడై నయెడల శ్రమ లేకయే శత్రువును దూరముచేయు శక్తి గలవాడ వగుదువు. కాని యొకముహూర్తములో దుష్ప్రితను దూరముచేయఁ గలనా యనుసందియముపొడమినప్పుడు వెంటనేలేచి విశేషముగ శరీర పరిశ్రమమును జేయుము. ఈవిధముగఁ జేయుటకుఁ బ్రారంభించినయెడల పదునైదు దినములలో దుష్ప్రితలు నీవశ మగును.

మఱియును, ఆరోగ్యవిషయమును బాగుగ గమనింపవలయును. మందస్వభావులు, మిక్కుటముగ భుజించువారలు, ఇంద్రియవాంఛలవలన పలుకష్టములనొందుచుందురు. 'కావున దినమున కొకటిరెండుమాటులు మిక్కుటముగ చెమట బయటకు వచ్చునట్లు పరిశ్రమ చేయుచుండవలయును. ఉద్రేక జనకములు గానట్టియు, ప్రికరములును, సులభముగ జీర్ణించునట్టివియు నగు పదార్థములను మాత్రమే భుజింపవలయును. చాలప్రాద్దుపోవువఱకు, రాత్రులయందు మేల్కొనఁజనదు. ఉష్ణకాలమున నే నిద్రనుండిలేవవలయును. నిద్రకుపూర్వమందునుశీతలోదకమును ద్రాగవలయును. నిర్మలవాయువు పీచు స్థలమందుఁబరుండవలయును." ఏతదుపదేశానుసారముగప్రవర్తించుటవలన నీతఁడును ఇంక ననేకులును ఈపాపమునుండి విముక్తులై యున్నారు.

(౨) కామముయొక్క బాటినండి తప్పించుకొనఁదలచిన వా రేవిధమగు శారీరనియమములఁ బాటించుట కర్హవ్యమో

వానిని సంక్షేపముగఁ బేర్కొనియున్నాను. ఆహారసంబంధమునం దీక్రిందినియమములను బాటింపవలయును.

“శ్లో॥ కామఏవ క్రోధఏవ రజోగుణసముద్భవః॥”

కర్మయోగము ౪౨ భగవద్గీత.

రజోగుణమువలన కామము పుట్టును. రాజసభోజనమును పరిత్యజింపవలయును.

శ్లో॥ కర్వామలవణాత్పుష్పతీర్ణరూత్సవిదాహినః॥

ఆహారా రాజస స్వేష్టా దుఃఖిణోకామయప్రదాః॥

౯. ౧౭ వ అధ్యాయము, భగవద్గీత.

“దుఃఖమును శోకమునురోగమును గలుగఁజేయునట్టియు, మిక్కిలిచేదు, ఉష్ణ, పులుసు, గలిసి కాగ మైనచేడిపదార్థములను రజోగుణప్రధాను లిష్టముతో నంగీకరింతురు.” ఈవిధమగు పదార్థములను భుజింపవలదు. చేపలు, మాంసము, గ్రుడ్డులు, నిండ్రకాయలు, ఉల్లిపాయలు, ఆవాలు, ఉష్ణ, కారము, అతిమధురపదార్థములు, గురుత్వము చేయుపదార్థములు, మిక్కుటముగ మసాలాచేత పక్వమైనపదార్థములు, జితేంద్రియసాధనకు ప్రతిహేలమైనవని డాక్టర్ “లూయీ” చెప్పియున్నాఁడు.

మనదేశమునందు వితంతువులు దినగూడదని నిషేధించిన పదార్థములు కామోద్రేకమును గలిగించునవి యై యున్నవి. కావున బ్రహ్మచారిఁబ లగు వితంతువులకొఱకు ఋషులు నియ

మించినపద్ధతులు పవిత్రత కనుకూలము లైనవి. అందువలన వితంతువులు భుజింపఁ దగినపదార్థములను మాత్రమే భుజించుట కర్తవ్యము.

“శ్లో॥ నైస్థవ జ్కు-దలీ ధాత్రీ పససామ్రహారీతకీ ।

గోక్షీర ణ్డోఘృత ఖైచ్చవ ధాన్యముద్గలిలా యవాః॥”

లవణము, అరటి, పనస, ఉసిరిక, మామిడి, కగ్గక్కాయ, ఆవుపాలు, ఆవునెయ్యి, ధాన్యములు, ధనియాలు, పెసలు, తిలలు, యవలు భుజించుటకు ప్రశస్తములైనవి. భోజనానంతరము ఉసిరికకాయలను దినుట మంచిది. తాంబూల ముద్రేకమును గలిగించును గనుక నిషిద్ధము. కఠినశయ్యయు, గట్టిదిండును ఉపయోగించుకొనుట మంచిది. దూదిపరుపులు శరీరాగోగ్యమునకు హానికరములు. వేషభూషణముల సంబంధమునందును విలాసేచ్ఛను సంపూర్ణముగ విడువవలయును.

జాగరణము చేయవలదు. ఏ సద్బ్రంధమునందైనను కొంత భాగము చదివి, భగవంతునకు ఆత్మసమర్పణము చేసి మఱి శయనింప వలయును. అప్పుడప్పుడు, ఉపవాసములు నేయుచుండవలయును. ఏకాదశ్యుపవాసమువలన శరీరముయొక్క రసవృద్ధి తీణించుటయేకాక, శరీరమునకును, మనస్సునకును, మిక్కిలిమేలు గలుగును. అమావాస్య పూర్ణిమల రాత్రులయందన్నమును దినకుండుట మంచిది. ప్రతిదినమును వ్యా

యామముమీదఁ బూర్ణముగ దృష్టి యుంప వలయును. బాగుగ గాలి వీచుప్రదేశములయందు వడిగాఁ దిరుగుటవలన కామము కొంతవఱకు తగ్గిపోవును. శరీరమునుండి చెమట బయటికి వచ్చునట్లు, దినమున కొకటిరెండుసార్లు పరిశ్రమను చేయుచుండుట యుత్తమము. యోగు లవలంబించునాసనములు, ముద్రలు, ప్రాణాయామము మొదలగునవి, కామదమనమునకు శ్రేష్ఠములగు సాధనములు. జితేంద్రియత్వము కొఱకుఁగాను ఋషులు ఆసనములు మొదలగువానిని ఏర్పఱచి యున్నారు. పద్మాసనసిద్ధాసనములం దుండి ప్రాణాయామ మొనర్చుచుండినయెడల దానివలనఁ గలుగులాభములను, కొన్ని దినములలోనే గ్రహింపనగును. ఈయాసనము లింద్రియవికారములను నశింపఁజేయుటకు శ్రేష్ఠములగు సాధనములు. వీనియందు కూర్చుండుపద్ధతినిబట్టియే లింద్రియవికారము లడంగును. ప్రాణాయామమువలన చిత్తము స్థూలమునుండి సూక్ష్మమున కేకాగ్ర మగును. మఱియును, ఇది ఉత్తేజనకారి యగు కామమునకు ఘోరశత్రువు. హృదయమునందు దుఃఖిత పుట్టినంతనే, సిద్ధాసనమునందుఁగాని పద్మాసనమునందుఁగాని, కూర్చుండి ప్రాణాయామ మొనర్చినయెడల, ప్రత్యక్షఫలమును బడయవచ్చును. ఈయుపాయమసాధ్య మైన దనియును, అకర్తవ్య మనియును, దలంచువారు హృదయమునందు కుచిత ఉదయ మైనంతనే యేది

యో యొక శరీరపరిశ్రమకుఁ గడంగవలయును. ఇట్టిసమయమునందు ఉచ్చైస్సన్వరమున హరినామమును బాడుచుండిన యెడల మిక్కిలి ప్రయోజనకరము. ఇంద్రియజయమునకు కాపీనధారణము మిక్కిలిసహకారి.

“అనాతురః స్వాని ఖాని న స్పృశే దనిమిత్తతః ।

రోమాణి చ రహస్యాని సర్వా క్షేప వివర్తయేత్ ॥”
మనువు.

“జబ్బు లేనప్పుడును, కారణము లేకుండఁగను, ఇంద్రియ ద్వారములను, వానియందుండురోమములను స్పృశింపఁజనదు. బాగుపడవలయు ననునిచ్చ లేనియెడల శరీరసంబంధమునందు చూపింపఁబడినయీనిఁనుమములప్రకారము వర్తించుటవలనఁ బ్రయోజనము లేదు. పవిత్రుడను గావలయు ననుతలంపుతోడ ఏతన్నియమానుసారముగఁ బ్రవర్తించువాఁడు ఫలమును బొందును.

(౪) సదా యేహో యొకకార్యమునందు మునిగి యుండుట కామనివృత్తికి మంచియుపాయము. సర్వదా కార్యములయందు మునిగియుండువానికి ఇంద్రియవికారము లత్యల్పముగ నుండును. దయానందసరస్వతీస్వామిని ఒకానొకఁడు, “స్వామీ! మీకప్పుడును ఇంద్రియవికారములు గలుగలేదా?” అని యడిగెను. “నేనెప్పుడును కార్యములయందు మునిగి యుండును. అందువలన నింద్రియవికారము

లు నన్ను సమీపింపఁ జాలవు.” అని దయానందసరస్వతీ స్వామి చెప్పెను.

(౪) మనజీవితమునందు భగవానునిపైని గాఢ మగు భక్తి యుదయించుచుండుటయు, భయమువలన హృత్కంఠము సంభవించుచుండుటయు అప్పుడప్పుడు హృదయము ప్రేమతో నిండియుండుటయు, జీవిత మనిత్యమని రూఢిగఁ దోచుచుండుటయు, మొదలుగాఁగల యవస్థలను పుస్తకము నందు వ్రాసికొని యుంచుకొనవలయును. దుశ్చింత లుదయ మగునప్పు డీయవస్థలను దలంచుకొనినయెడల పాపములు పలాయన మగును. ఈయుపాయము మనోపకారి.

(గ) సర్వదా “పవిత్రత” యను నామమును స్మరించుచుండవలయును. ఈనామము స్మరించుచుండుటయే గాక సర్వదా మనమునం దుంచుకొని ప్రతి దినమును కాగితము మీఁద వ్రాయుచుండవలయును. ఆహారముఁ బుచ్చుకొను నప్పుడును, నడచునప్పుడును, కూర్చుండు నప్పుడును ఈ నామమును స్మరించుచు మనమునందుంచుకొని శరీరమునకును మనస్సునకును, పవిత్రతవలనఁ గలుగు లాభములను గూర్చి చింతించు చుండవలయును. యోగవాసిష్ఠరామాయణము నందు పవిత్రతకు ఈవిధ మగు దృష్టాంతము చూపఁబడి యున్నది. శిఖిర్ధ్వజరాజుయొక్కభార్య “చూడాల” వృద్ధవయస్సునం దీవిధముగ నుండెను.

“శ్లో॥ స్వవిజేకఘనాభ్యాసవశా దాత్మోదయేన సా।

శుశుభే శోభనా పుష్పలతే వాభినవోద్భతా॥”

“పవిత్రతనుగుఱించి మాటిమాటికిఁజింతించువానిహృదయమందు తేజము పుట్టును. కావున వృద్ధవయసునఁ దీమెనవముకుళితపుష్పభరితలతవలె సౌందర్యశోభాన్వితయై యున్నది.” పవిత్రతవలన ముఖవికాస మెంత సుందరముగ నుండునో చూడఁదలఁచినవారు కాశీ హరిద్వారములలో నివసించువృద్ధసన్న్యాసులయొద్ద కేగినయెడల చూడవచ్చును. “పవిత్రత” అనుశబ్దమును జపించుచు చింతించుచుండినయెడల అపవిత్రత పలాయన మగును.

(౬) “ఈశరీరము భగవానుని మందిరము” అని చింతించుచుండినయెడల మనశరీరమునందు కామము ప్రవేశింపఁజాలదు. మనగృహమును పరిశుభ్రముగ నుంచుకొను విధముననే ఈశరీరము భగవానునిమందిరము అనుచింత గలిగి యుండినయెడల దీనిని పవిత్రముగ నుంచుకొనవలయుననుకోరిక తనంతటతాను గలుగును. శరీరమునందును, మనస్సునందును, అపవిత్రత ప్రవేశింపకుండుటకుఁగాను సర్వదా జాగరూకుడై యుండుము. ఘటచక్రముమొదలగునవి, శరీరమునందంతటను భగవానుఁడు విరాజమానుడై యున్నాఁడనువిషయమును దెలిపి జాగరూకతను గలిగించును. సెంటుపాలు పావులను సంబోధించి యీవిధముగ నుడివి యున్నాఁడు. “హీ శరీరములు భగవా

నుని మందిరములు. వానియం దాయనశక్తి విరాజిల్లుచున్నదని మీ రెఱుంగరా? భగవానునిమందిరమును అపవిత్రముగ నొనర్చువానిని ఆయన నాశనము చేయును. భగవానునిమందిరము పవిత్ర మైనది. మీరే ఆయనమందిరములు.” ఇట్టి వాక్యములను వినినపిమ్మట అపవిత్రతను జేరనిచ్చుట కెవ్వఁడు సాహసించును? కావున ఈభావము హృదయమునందు సర్వదా మెలంగుచుండినయెడల కామము మొదలగు సిశాచములు సమీపింపఁజాలవు.

(౭) దుశ్చింతలచేత పీడింపఁబడఁవాఁ డెప్పుడును జనసంఘమునందుఁ గలసియుండుట ఉత్తమము. నిర్జనప్రదేశములయందు నివసింపఁజనదు. ఇట్టి ప్రాకంభమునందు భగవన్నామమును స్మరించుచు, నిర్జనస్థానములయందు నివసించుట మంచిదే కాని ప్రథమావస్థయందే నిర్జనస్థానములయందు నివసించుటకుఁ బ్రాకంభించినయెడల దుశ్చింతలు పుట్టుటకు వీలు గలదు.

(౮) దార్శనికుఁడైనను, జైజ్ఞానికుఁడైననుగూడ సర్వదా యేదో యొకగంభీరాలోచనయందు నిమగ్నుఁడై యుండవలయును. గంభీరవిషయమును చింతించుచుండుటవలన చిత్తము ఉన్నతస్థానమున కేగుట కిచ్చగించును గాని, నిమ్నగామిని యగుట కంగీకరింపదు. నే నెఱిగి యున్న విద్వాంసుఁడొకఁడు వృక్షశాస్త్రమునందు ప్రవీణుఁడు. దాదాపుగ

నహర్ని శము నాశాస్త్రవిషయమునందు నిమగ్నుడై యుం
డెడివాఁడు. ఆయన “నాజీవితమునం దెప్పుడును స్త్రీల
విషయమునుగూర్చి చింతించియే యెఱుంగను.” అని నుడివి
యున్నాఁడు. ఈవిషయమునం దొక మంచియుపదేశమును
జూపుచున్నాను.

“శ్లో॥ ఆసుప్తే రామృతేః కాలం సయేత్ వేదాంతచింతయా ।
దద్యాన్నావసర జ్కృశ్చిత్ కామాదీనాం మనాగపి॥”

పంచదశే ॥

“నిద్రాభిధూతుడవు గానంతవఱకును, మృత్యుముఖము
నందు పడనంతవఱకును, వేదాంతచింతయందు కాలమును
బుచ్చుచుండవలయును. కాని కామము మొదలగువాని
కణమత్రమైనను స్థానమియ్యఁజనదు.” వేదాంతచింతయందు
‘నేనెవరు ? జగత్తెట్టిది ? జగత్తుతోడ నాకుఁ గలసంబంధ
మెట్టిది ? పరమాత్మస్వరూప మెట్టిది ?’ అను నూత్మవిషయ
విచారణయందు చిత్తము మునిగిపోవుటవలన కామము
మొదలగునవి పలాయనమగును. శరీరము తుచ్చపదార్థమని
తలంచుచుండువాఁడు కామమును ఆత్మచింతకు శత్రు వని
తలంచుచుండును. అట్టివాఁడు భోగాభిలాషలను తృప్తి
నొందించుటకుఁ బ్రయత్నింపఁడు. మరణమునకుఁ బూర్వము
“శాక్రటీసు”ను జూచి యొకానొకఁడు “మీరు మృత్యువున
కణమత్రమైనను భయమును చెందకుండుటకుఁ గలకారణ

మేమి?" అని ప్రశ్నించెను. శాక్రటీసు "నేఁ డీదేహము నుండి నాయాత్మ విడిపోవుచున్నది. కావున నా కానందము గలుగుచున్నది. సర్వదా నాజ్ఞానాలోచన కీదేహము పలు బాధలను గలిగించుచుండెను. ఇంద్రియవికారములవలన చిత్త చాంచల్యము గలుగుచుండెను. కాని నేఁ డీదేహము నా యాత్మను ముట్టుకొనఁజాలదు. కావున మృత్యువు నాకు పరమానందజనక మై యున్నది." అని ప్రత్యుత్తరం బొసంగెను. పండితు లీదేహమునుండి ఆత్మ దూరమైనకొలఁదిని సంతసించెదరు. ఏవో యొక గంభీరవిషయవిచారమందు మునిగి యున్నప్పుడు ఇంద్రియవికారము లాచింతకు పలు విధములగు విఘ్నములు ఘటిల్లఁ జేయుచుండును. కావున సంపూర్ణముగ శరీరమును మఱచునంతవఱకును, సద్విషయ సంబంధమగువిచారము పూర్ణమగుటకు వీలు లేదు. భగవత్సమాధియం దుండునప్పుడు శరీరముకలదనుజ్ఞానమే యుండదు. మైని జేక్కొనఁబడిన పిద్వాంసునియొద్ద మాల్చేసేసెంటు గవర్న రొక్కఁడు వృక్షశాస్త్రమును చదువు చుండెను. ఒక్కొక్క సమయమునం దీయన వృక్షశాస్త్రాలోచన యందు నిమగ్నుడై యుండి బాహ్యజ్ఞానశూన్యుడై యుండెడివాఁడు. కావున అట్టివారిమైని కామాధిపత్యముండుటకు వీలు లేదు గదా? దీనియుపద్రవములనుండి న్యూటన్ విముక్తుడై నాఁ డనుసంగతి యెల్లరకుఁ దెలిసినవిషయమేగదా?

(౯) మాతృచింతనము, కామదమనమునకు మిక్కిలిసహకారి. ఈజగత్తునందుఁ దల్లివంటి పవిత్రమును, మధురమునగుపదార్థ మింకొకటి లేదు. తల్లి తలంపునకు వచ్చినంతనే హృదయమునందు పరమపవిత్రభావము లుదయించును. సమస్తమానవులకుఁ దల్లి పవిత్రమును ప్రేమాస్పదము నైయున్నది. తల్లినిగుఱించి చింతించినకొలఁదిని హృదయము నుండి యపవిత్రభావములు దూరమగుచుండును. ఈశ్వరుని తల్లియని పిలిచినప్పుడు గలుగునట్టియానందము మఱి యేనామమును బెట్టి పిలిచిననుగూడఁ గలుగదు. సర్వదా భగవానుని యందలిమాతృభావము హృదయమునం దుద్దీపిత మగుచుండువాని ప్రాణ మెప్పుడును సరళముగ నుండుటయే గాక, ఏ విధమగుకళంకముచేతనుకళంకితము గాకుండును. జగన్మమ మగుమా తృభావము గోచరమైనంతనే సమస్తపృథివియు పవిత్రముగఁ గాన్పించును. స్త్రీలను చూచినంతనే తల్లిజ్ఞాపకమునకు వచ్చినవాని హృదయమునం దపవిత్రభావము లెట్లుండఁ గలుగును? జ్ఞానలదృష్టికి స్త్రీలు మాతృస్వరూపలు. అందువలన స్త్రీలను చూడఁగనే వారిహృదయముల యందు పవిత్రత పొంగి పొరలుచుండును. వారిచిత్తములు కామాధికారమునకు లోబడియుండుటకు వీలు లేదు. శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసస్వామికిని, ఆయనభార్యకును, శాశిరసంబంధము లేనే లే దని యెల్ల రెఱింగినవిషయమే గదా?

ఒకానొకదినమునం దాయనభార్య ఆయనతోడ రాత్రి గడుపవలయునను కోరికను వెల్లడించెను. అందుల కాయన సమ్మతించెను. కాని రాత్రి ఆయనభార్య పాదములు త్తుటకు ప్రాసంభింపఁగనే శ్రీరామకృష్ణపరమహంస తనయిష్ట దేవత నుద్దేశించి “తల్లీ, నీవు వేడుకకు నాభార్యవేషమును ధరించి నాయొద్దకు వచ్చితివా? రా. రా. నీవు రా. భయ మేమి?” అని చెప్పుచు రాత్రి నంతయుఁ గడవెను. కాని యేవిధ మగుదుచ్చింతవలనను పీడింపఁబడఁ డయ్యెను.

(౧౦) కొంతమంది శరీరముయొక్క-నీచత్వము నరసికొను టవలన మిక్కిలి-మేలును బొందియున్నారు. శరీరముయొక్క-నీచత్వమును దలంచుకొనినయెడల, భోగాసక్తి యుండుటకు వీలు లేదు.

“శ్లో॥ అమేఘపూర్ణే క్రిమిజాలసంకులే ।
స్వభావదుర్గంధ వినిన్దితాన్తరే ।
కలేబరే మూత్రపురీషపూరితే ।
రమన్తి మూఢా విరమన్తి పణ్డితామ్ ॥”

యోగోపనిషత్తు.

“అపవిత్రతతో నిండి యున్నదియును, క్రిమిజాలసంకుల మును, స్వభావదుర్గంధమును, మూత్రపురీషపూర్ణమును, అగు నీకళేబరముకొఱకు, మూర్ఖులు భోగాసక్తి గలిగి యుండురు. పండితులు భోగాసక్తి గలిగియుండరు.” ఈశరీరము

యొక్క నవద్వారములనుండి బయటికి వచ్చుచుండుమలమును దలంచుకొనినయెడల శరీర మెంతటి యసహ్యపదార్థమో తెలియనగును. అసహ్యమును ననిత్యమును నగుశరీరము మరణానంతరము ఏవిధముగ నుండునో భావించినయెడల సౌందర్యము గాన్పించునా? యోగవాసిష్ఠరామాయణమందీవిధముగ శ్రీరామచంద్రుఁడు నుడివియున్నాఁడు.

“త్వజ్ఞాంసరక్తబాష్పమ్బు పృథక్ కృత్వావిలోచన |
సమాలోకయ రమ్యఞ్చేత్ కిం వృథా పరిముహ్యసి॥”

యోగవాసిష్ఠము.

“(నీవు సౌందర్యవతియని భ్రాంతిపడుచున్న స్త్రీయొక్క) చర్మమును, మాంసమును, రక్తమును, బాష్పములను, వాయువును వేరుగ భావించి చూడుము. అప్పుడు నీవు చూచుచున్న సౌందర్య మంతయు మిథ్య యగును. కావున నీ వేల ముగ్ధుఁడవు గావలయును?”

“శ్లో॥ ఇతోమాంస మితోరక్త మితోఽస్థి నీలి వానరైః |
బ్రహ్మన్ కతిపయై రేవ యాతి స్త్రీగతచానుతా॥”

“ఓబ్రాహ్మణుడా, స్త్రీలసౌందర్య మొకదినమున నొక స్థలమున రక్తమును వేరొక్కస్థలమున మాంసమును మఱియొక్క స్థలమునందు ఎముకలును బడి కెచ్చి పు మగును.”

యోగోపనిషత్తునందు శుకుఁ డిట్లు నుడివియున్నాఁడు?

“శ్లో॥ వ్రణముఖ మివ దేహ మ్పూతిచర్మావనద్రమ్ |
క్రిమికులశతపూర్ణం మూత్రవిస్తానులేపమ్ |
విగతబహుళరూపం సర్వభోగాధివాసమ్ |
ధృవమరణనిమిత్తః జ్ఞిస్తు మోహప్రసక్త్యా |
ఇద మేవ తుతద్వారం న పశ్యసి కదాచన |
త్యయస్తే యత్ర సర్వాణి యశావనాని ధనానిచ |”

‘గాయముయొక్క మొనవలెనే దుష్టంధచర్మముతోఁ గప్పఁబడినట్టియు, వందలకొలది పురుగులు గలిగినట్టియు, మూత్రపురీషములతో నిండి అనేకమార్పులను జెందుచున్నట్టియు, ఈదేహము మోహోసక్తివలన సకలవిధములైన భోగముల కాటప టైనయెడల నిది మరణమునకుఁ గారణ మగుచున్నది. మరియు |యశావనము, ధనము, మొదలగునవన్నియు సమూలముగ నాశన మగుచున్నవి.’

ఇట్టిశరీరమును విశ్వసింపఁదగునా? అసహ్య మగు, నీశరీరమును సుందరమని భావించువారలు పిచ్చివాండ్రు. రక్తము మాంసము మూత్రపురీషములు వీనితోఁ గూడుకొనియున్న శరీరముమీఁద నాసక్తిగలిగి యుండువారి రుచి మిక్కిలి యసహ్యము. ఇట్టిశరీరమును ప్రియమైనదానినిగా భావించి మల మూత్రములయందు ప్రీతిని బొందువారలు బురదగుంటను పుష్పవనమని తలంచి విహరించువారనిచెప్పవచ్చును. వారిని

పిశాచము లనిన దోషము లేదు. ఏవస్తువునం దెవఁ డెట్టి యాసక్తి గలిగియుండునో వానిపరిణామమావిధముగ నగునని తెలుపుటకుఁ గాను ఈవిధముగ నుడివియున్నాఁడు.

“కైవత్ ద్వక్త్రైరవిన్ద జ్ఞత్వ త దధరమధు

క్వాయతా స్తే కటాక్షౌః |

క్వాలాపాః కోమలా స్తే క్వ చ మదనధను

భృజ్గురో భూలిలాసః |

ఇత్థ జ్ఞత్వాజ్ఞకోటీప్రకటితదశనం

మఖిగుఃఖిత్సమీరమ్ |

రాగాన్ధానా మివోచ్చై రుపహసతి మహా

మోహబాల జ్ఞపాలమ్ ||”

శాంతిశతకము.

శ్మశానమునం దొక స్త్రీయొక్క యస్థిపంజరము పడి యుండెను. తలపుట్టెకు పండ్లు వెలుపలకు వచ్చియుండెను. వాయు వాపుట్టెయందుఁ బ్రవేశించి కామాంధులగువారలం జూచి “అముఖపద్మ మిప్పు డెక్కడ నున్నది? ఆయధిరోష్ఠ మిప్పు డెక్కడ నున్నది? ఆవిశాలకటాక్షము లిప్పు డెక్కడ కేగినవి? ఆయాలాపము లెచ్చట కేగినవి? మదన ధనువునుబోలు నాకుటిలభ్రావిలాసము లెచ్చట?” అని పరిహాసించుచుండెను. ఈమార్పును దలంచుకొనినయెడల భోగవాసనల కవకాశ ముండదు గదా?

కామము. 27203 గంగ
25.3.73

గృహమును విడువక పూర్వము శాక్యసింహుని మనోగతిని త్రిప్పగలందులకుఁగాను, సుందరస్త్రీలాయనప్రమోదమందిరమునందు నియుక్తలై యుండిరి. శాక్యసింహుఁడొకానొకదినమందు నిద్రించుచున్న యాస్త్రీలను చూచుట తటస్థించెను. వారిలోఁ గొంతమందితలలు వికృతములుగ నుండెను. కొంతమంది మిక్కిలి కురూపలుగ నుండిరి. కొంతమందినోట నుండి విరామము లేక చొంగ కాటుచుండెను, కొంతమంది పటపట పండ్లు కొఱుకుచుండిరి. కొంతమంది స్వప్నమునందు మునిఁగి వికారముగ నవ్వుచు భయము గలిగించుచుండిరి. కొంతమంది అసహ్యముగ నున్న విధ మతిహేయముగ నుండెను. ఈదృశ్యమును చూచి “ఇది యంతయు శ్మశానమువలెనున్నది. తిరిగి వీరితోడ ప్రమోదక్రీడలు సల్పనగునా?” యని తలంచెను. అంతట నీయనచిత్తమెప్పుడును వికృతము గానట్టియు నిత్యస్థాయియు నైన సౌందర్యము దిక్కునకు నిగ్గమించెను.

(౧౧) కామమును నశింపఁజేయుటకు కామమేయుత్తమ మార్గము. మత్తుపదార్థములను సేవించువాని నింకొకమత్తుపదార్థముచేత మగలింపవచ్చును. ఇదేవిధముగ కామము వలన చెడిపోవుచుండువారిని, చెడిపోవనుండువారిని ఉత్కృష్ట మధురపదార్థముచేత నాకర్షించి మంచిమార్గమునకుఁ ద్రిప్పవచ్చును. రసప్రియుఁ డెప్పుడును రసమును గోరు

చుండును. కావున అట్టివానికి ఉత్కృష్టోన్మాదకరసము దొరకనియెడల నికృష్టరసమునందుఁ బడిపోవును. కావున నికృష్టరసప్రియుడైనవానికి వేటొకరసము దొరకనియెడల వాఁడారసమును విడువఁజాలఁడు. నికృష్టరసమునకుమాటుగ నుత్కృష్టరసమును చవిచూచినయెడల క్రమక్రమముగ నికృష్టరసముమీఁద నుండు వాంఛ తగ్గిపోవును. భగవద్భక్తి రసమును చవి చూచినవాఁ డాభక్తిరసమును గ్రోలఁగలందు లకుఁగాను, మాటిమాటికినిప్రయత్నించుచుండును. భక్తిరసమును గ్రోలినకొలఁదిని చెడుభావములుతమంతట తాముగనే సెలవుగైకొనును. సర్వదా సత్ప్రసంగరసాన్వితమును గ్రోలి వివశుఁ డగువానియానందమునకు మేరలేదు. అట్టివానిహృదయమందు దుశ్చింతలకు స్థానము దొరకదు. భక్తిరసము నాస్వాదనము చేయువారల హృదయములయందు, నికృష్టరస మెట్లుండఁగలదు? సురాపానమొనర్చినవాఁడు, శవాకారమును బొంది చూచుటకు హేయముగ నుండును. భక్తిరసమును గ్రోలినవానిహృదయమునం దానందతరంగములపైని ఆనంద తరంగములు లేచుచుండును. ఆయానందలహరికి మేరలేదు. విరామము లేదు. పూర్తియగుట లేదు. కావున అనంతకాల మాయానందమును బొందుచుండును. దీనివలన నొకనిమిష మైనను విషాదముగలుగదు. సురాపానమువలన శరీరము నాశనమగును. భక్తిరసపానమువలన శరీరము తేజోబలములతోడ

నపూర్వశోభను వహించును. సురాపానము చేయువాఁడు
 రోగపూరితుఁడై, హృదయవేదనను బొందుచుండును. భక్తి
 రసామృతమును పానముచేయువాఁడు ఆత్మవికాసమువలన
 పరిపూర్ణతేజస్వవంతుఁ డగును. ఒకటిరెండు దినములలో
 కామము సుందరపుష్పోద్భావమును శ్మశానముగ మార్చి
 వేయును. ఒక్కముహూర్తకాలములోఁగల ప్రేమ
 భయంకరశ్మశానమును సుందరపుష్పోద్భావముగ నొనర్చును.
 కామము దేవతలవంటివారిని గూడ పశువులుగ నొనర్చును.
 ప్రేమ పశువులవంటివారిని గూడ దేవతలుగ మార్చును.
 కామము, మనశ్శరీరములఁ గలుపితములుగ నొనర్చి వానిని
 మృత్యుహస్తములయందుఁ బెట్టును. ప్రేమ మనశ్శరీర
 ముల పరిత్రములుగ నొనర్చి దేవభోజ్య మగునట్టి అమృతరస
 పానమున కధికారిఁగ నొనర్చును. కామమువలన హాహాకా
 రములతోఁ గూడిన “పోయెను. పోయెను” అనుశబ్దములు
 బయలు వెడలుచుండును. ప్రేమవలన నిత్యనూత్నోత్సవానం
 దముతోఁ గూడిన “జయ, జయ” ధ్వనులు వచ్చుచుండును.

“త దేవ రమ్యం రుచిరం నవం నవమ్

త దేవ శశ్వ నృనసో మహోత్సవమ్

త దేవ శోకార్ణవశోషణం నృణామ్

యదు త్తమం ముక్తయశోఽనుగీయతే॥” భాగవతము.

భగవానుని యశోగానము రమ్యమును నవనవరుచులతోఁ గూడుకొని నిత్యమహోత్సవమై శోకాబ్ధి నింకించునది యై యున్నది. ఇట్టి నింకొకటి గలదా? భక్తిరసమును గ్రోలిన వారలు దుష్కామము నాహ్వానింపరు. లోభజనకమగు కామము సమీపమునకు వచ్చినను గూడ భక్తునకు దానియం దాకర్షణపదార్థమే కాన్పింపదు.

గ్రీసుదేశపుఁ బురాణములోని బాసక్, యూలిశసుల యొక్క చరిత్రలను జదివినయెడల వానినుండి మంచినీటిని గ్రహింపవచ్చును. మధ్యధరాసముద్రమునం దొకద్వీప ముండెను. దానియందు ముగ్గురుస్త్రీలు వాసము చేయుచుండిరి. వారియొక్క వేణునాదమును విన్నవారెల్ల రాకర్షింపఁబడి సర్వనాశన మగుచుండిరి. యూలిశస్ ఈద్వీపసమీపము నుండి వెళ్లుచు తననావికు లావంశీధ్వనిని విని ఆకర్షింపఁ బడకుండుటకై వారిచెవులలో గుడ్డలు గ్రుక్కెను. తా నాకర్షింపఁబడకుండుటకుఁ గాను తన్నుఁ దాను ఓడకు బంధించుకొనియెను. కాని యీద్వీపసమీపమునకు వచ్చినకొలఁ దిని ఆస్త్రీలవంశీధ్వని వినఁబడఁ జొచ్చెను. ఇట్టిసమయ మందు తన్నుఁదా రక్షించుకొనఁగలవాఁడెవ్వఁడు? యూలి శస్ ఈవంశీధ్వనివలన నస్థిరచిత్తుడై ద్వీపమును ప్రవేశింప వలయునని యెన్నియోప్రయత్నములు చేసెను. కాని తన్నుఁ దాను బంధించుకొని యుండుటచేత స్రాణము గొట్టుకొను

చుండినచుగూడ కోరిక నెఱవేలుటకువీలులేకుండెను. చివరకు
 మితిలేనికష్టమునిండ యూలిశెస్ బ్రతికి బయటికి వచ్చి
 పడెను. జానక ఆగ్లోనాటిక యాత్రకేగఁదలంచి యాస్త్రీ
 యిందుద్వీపసాన్నిధ్యమునుండి వెళ్లునపుడువారియొక్క-వేణు
 నాదమును వినినయెడల తనకుఁగాని నావికులకుఁగాని తేమ
 ముండదని యెంచి గాయకశిఖామణి యగు ఆర్థియస్ తోడ
 నిట్లనియెను—“నీవు మాతోడ రమ్ము; ఆద్వీపసమీపమునకేగ
 నంతనే సంగీతమును బాడుట కుపక్రమింపుము. అప్పుడు
 అచ్చటిస్త్రీల వంశీధ్వని మమ్రెటు లాకర్షించునోహాతము.”
 ఈయనసంగీతము రాలఁగఁగించునది. దానిప్రభావమున నదీ
 జలములు పొంగిపొరలుచుండెను. పశుపక్షులు చిత్రపుష్ప
 లవలె నిశ్చేష్టితము లగుచుండెను. ఇట్టి మహాగాయకుని
 వెంటనిడుకొని జానక బయలుదేఱెను. కొంతదూర మేగు
 నప్పటికి ఆద్వీపము సమీపించె నని తెలిసికొని ఆర్థియస్
 సంగీతమును పాడుటకు మొదలిడెను. ఆసంగీతమువలన నెల్ల
 రానందప్రవాహమున మునిగిపోవుచుండిరి. నావికు లాసంగీ
 తమును వినినకొలఁదిని మఱైక్కి త్రాటిని వదలివైచిరి.
 కోకిలస్వరముతోఁ బోల్పఁదగిన ఆర్థియస్యొక్క మృదు
 మధుర గానమును వినునప్పుడు సైరాబుల గానము కప్పకూతల
 వలె కర్ణకళోరముగ వినఁబడుచుండెను. కావున వాసుదేవుడు
 ముగా నామృదుమధుర గానమును వినుచు, గమ్యస్థానమును

జేరిరి. ఇందువలన నాస్త్రిలయొక్క మోహనశక్తి పరాభవము నొందెను.

యూలిశెస్ అనువానిని కంతగతప్రాణునిగ నొనర్చిన లోభమును జూసక అనువాడు నితాంతము తుచ్ఛమని తలంచుటకు కారణము “ఆర్భియస్” యొక్క మృదుమధురగానమే గదా? సర్వదా, “ఆర్భియస్” యొక్క వేణునాదమును వినుచుండువారలకు కామము మొదలగు వానియాకర్షణ తుచ్ఛముగఁ గాన్పించుచుండును. తనమీఁద తాను నిర్భరపడి పాపదమనమునకు నానావిధోపాయముల నవలంబించువాడు యూలిశెస్ వలె కష్టము లొందును.

“శ్లో॥ క్వ నిరోధో విమూఢస్య యో నిర్బద్ధబురోతి వై
స్వారామ స్త్రైవధీరస్య సర్వదా సావకృత్రిమః॥”
అష్టావక్రసంహిత.

“ఇంద్రియసంయమముకొఱకు భగవానునిమీఁద నిర్భరపడక నిజతేజమును ప్రకటింపఁదలంచుకొను మూర్ఖున కింద్రియదమన మెట్లగును? సర్వదా ఆత్మతోఁ గూడుకొని యానందక్రీడ చేయుజ్ఞానియందు కృత్రిమము గానియింద్రియ నిరోధము గాన్పించుచుండును.”

భక్తులతో భగవానుఁడు ప్రేమపాశముచేత బంధింపఁబడి యున్నాడు. దివారాత్రములు భగవానునితోడను భక్తులతోడను ప్రేమాలాపములవలన ముగ్ధుఁ డగుచుండువానిగృహ

మున కాలుక్రొసులదూరమందైనను కామము నిల్వజాలదు. భక్తిరసమునందు మునిగియుండిన హాఫీజ్ (పరిషియా దేశపుఁ గవీశ్వరుఁడు) సమీపమున కేయపవిత్రరసమైనను వచ్చుటకు పీలు గలదా? హృదయాభ్యంతరమందు భగవానుని పంశీనాదమును వినుచు మహా ప్రేమనిమగ్నచిత్తుఁడగువానిని పాపపువంశీభ్యుని యాకర్షింపఁ జాలునా? ప్రేమస్వరూపునితోడ స్వయముగ సృత్యగీతలీలావీలాసములఁ జేయుచు, ప్రేమసాగరమందు మునుఁగుచుఁ జేలుచు నీడుచుండువారిని నికృష్టరసము స్పృశించుటెట్లు? అమృతరసము నాస్వాదించువాఁడు మరుషరీచికలను చూచి భ్రమించునా?

కొందఱు మిలిలేని భయముతోడ ప్రాగ్ధనసమయమందు గుడ్లగూబలవలెఁ గూర్చుండురు. ఆయ్యో! ఇది యెట్టిమూఁగత్వము. భగవానునితోఁ బోల్పఁదగిన కాతుకలీలావినోది యింకొకఁడు గలఁడా? ఆనందమయుఁ డగు భగవానునితోడ ఆమోదప్రమోదముల నొందక మతౌవ్యునితోడ నానందమును బొందుదురు? ఆయన సహవాససుఖమతులము. ఆసుఖ మణుమాత్ర మనుభవించినవాఁడయినను గూడ నీవిధముగ నుడువును. “నీచరణామృత పినాసి తుండు ధనమును లెక్క సేయునా? విషయసుఖములవలన మనమునకుఁ గలుగు తృప్తిని మన్నించునా? మకరందమును

విడిచి నీరుద్రాగుటకు మధుకర మేఁగునా?” (బ॥ప) సురను
త్రాగువాని కొకమా టీగాలి సోకినయెడల సురను పరిత్య
జించును. పిషయలంపటుడొకమా టీసుఖముయొక్క-నీడను
ద్రొక్కినయెడల వాని నావరించియుండు దుశ్చింతలు పటా
పంచ లగును. ఇట్టి యానందముతోఁ బోల్పఁదగినది మఱొ
క్కటి లేదు. ఇంకొకటి యగుటకును వీలులేదు. త్రాగు
బోతులు శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసయొద్దకు వచ్చుచుఁబోవు
చుండిరి. వీరిని ఎవరైనను “వాఁడు త్రాగుచున్నాఁడా?”
యని యడిగినప్పుడు పరమహంస “అది యాఁగిపోదా? ఎన్ని
దినము లుండును?” అని చెప్పుచుండువాఁడు. ఆయన
సమ్మఖమందుండు భక్తిరసమును గ్రోలుటకుఁ బ్రారంభించిన
తర్వాత సురనెంతకాలము పానము చేయఁగలఁడు? దానిని
పరిత్యజించునదియే దీనితాత్పర్యము.

మాతృమరణానంతరము నారదుఁడు భగవదన్వేషణకై
గృహమును విడిచి తిరిగి తిరిగి చివర కొకయరణ్యమధ్యము
నం దొకరావిచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి భగవద్ధ్యానమునందు
నిమగ్నుడై యుండ భగవానుఁడు దర్శన మిచ్చి, వెంటనే
యంతర్హితుడై నారదునితో నిట్లనియెను.

“హస్తాస్మిన్ జన్మని భవా న్మమాం ద్రష్టు మిహోర్హతి,
అవిపక్వకషాయాణాం దుర్దర్శోహఙ్కు-యోగినామ్॥”

భాగవతము.

‘ఈజన్మమునందు నీవు నన్ను చూచుటకు యోగ్యుడవు గావు. కామము మొదలగు వానిని దగ్ధము చేసికొనఁజాలని కుయోగులు నన్ను దర్శింపఁజాలరు.’

‘ఉ॥ ఏల కుమార శోషిలఁగ నీజననంబున నన్నుఁగానఁగాఁ
జాలవు నీవు కామముఖిపట్కము నిర్దళితంబుఁ జేసి ని
ర్ములితకర్ముఁడైనమునిముఖ్యుఁడు గాని కుయోగిగానఁగాఁ
జాలఁడు నీదుకోర్కికొనసాగుటకై నిజమూర్తిఁజూపితిన్॥’
భాగవతము.

నారదుఁడు—“అట్లయినయెడల మేఱపువలె నొకమాటు దగ్ధన మిచ్చుటకుఁ గలకారణ మెద్ది?”

“సకృత్ యద్దర్శితం రూప మేతత్ కామాయ తేఽ నఘః
మల్ కామః శనకైః సాధు స్సర్వా న్ముఖ్యైః హృచ్చ
యాన్॥” భాగవతము.

‘నామోద నీకు ప్రేమగలుగఁగలందులకుఁగాను, నీకొక్క మాటు దగ్ధన మిచ్చియున్నాను. నామోద కామము జన్మించు సాధువులు తమ చిత్తములయందుండు సమస్త వాసనలను క్రమక్రమముగ వర్జింతురు. భగవానునియం దను రక్తుడగువానికి ఏవిధమగు కోరికలు నిలిచియుండవు.’ భగవానునిఞాయ దగిలినవస్తువు లతిమనోహరము లై యుండును. చిరమనోమోహనుఁడైన భగవానునికొఱకు సాధువుంగవు లెల్లరు సమస్తమును మఱచి పిచ్చివాం డ్రగుచుందురు.

కావున మనయనురాగ మాసౌందర్యముయొక్క అనాదినిర్గు
రిణి దిక్కున కేగఁగూత. పిశాచవిహారస్థానములు మన కప్పు
డును లక్ష్యములు గాకుండుఁగాత.

ఈవిశేషోపాయములమీఁదనే నిర్భరపడి సామాన్యోపా
యములను మఱచిపోఁ గూడదు. పాపదమనమునకు విశేషో
పాయములతోపాటు సామాన్యోపాయములు గూడ సమాన
సహకారులు.

పూర్వోల్లిఖితము లగు కామజనితదశదోషములనుండి
విముక్తి నొందుటకు సర్వదా ప్రయత్నించు చుండవలయును.
కావున ప్రమాదవశమున నైనను, ఆదోషములదిక్కునకు
బుద్ధిని పోనియ్యఁజనదు. ఏవిధమగు దోషములచే నావరింపఁ
బడినవాఁడైనను, సమానదోషులతోడ పోటి పెట్టుకొనుట
వలన మిక్కిలి యుపకారము చేకూఱును. “ఎవఁ డీవిధముగ
నెన్నిదినములు పవిత్రతను రక్షించుకొనఁగలఁడోచాతము.”
అను భావముతోడ నెవరితోనైనను పోటి పెట్టుకొనిన
యెడల హృదయమునం దొకవిధమగు తేజ ముదయించును.
అందువలన ననేకదినములవఱకు మంచిప్రవర్తన గలిగియుండ
వచ్చును.

ఇతరులను పవిత్రులుగ నొనర్పవలయునని ప్రయత్నించుట
వలనఁ గూడ చాలలాభము చేకూఱును. ఇతరులను దోషినిము
క్తులుగఁ జేయఁ గలండులగుఁ గాను ప్రయత్నించువానికి

తనమీఁద పూర్ణమగుదృష్టి యుండును. కావున తనయొద్ద నేవిధమగు కళంకమున్ననుగూడ పోఁగొట్టుకొనుటకుఁగాను కోరిక వాడమును. “ ఇతరులు ఎట్టి దోషములకు దూరులు గావలయునని చెప్పచున్నానో యట్టిదోషములు న న్నావ రించి యుండినయెడల లోకులు నన్నే మందురు.” అనుజ్ఞానము గలుగుటవలన తన్నావరించి యుండుదోషములను దూరము చేసికొన వలయు నను బుద్ధి పుట్టును. ఇంతియ కాక ఇతరుల తేమముకొఱకై యేదో యొకపాపమునకు విరుద్ధముగ సర్వదా చింతించుచుండుటవలన దానిక తగుఫలమును తన జీవితమునందుఁ బొందవచ్చును. సర్వదావిరుద్ధముగ మాటాడు దానిమీఁద విరక్తి జనించుట సహజము గదా ? అందు వలన నాదోషమును సులభముగ సజింపఁజేయవచ్చును. కాని యితరులను పవిత్రులుగ నొనర్పవలయునని ప్రయత్నించి చివరకు తామే చెడినవార లనేకులు గలరు. నే నెఱిగి యున్న పవిత్రచరిత్ర గలయొకానొకయకావనవంతుఁడు వేశ్యలను బాగుచేయుటకుఁ బ్రయత్నించి చివర కాయెడ వేశ్య లోలుడయ్యెను. కావునఁచిపూర్ణ మగునీతిబలములేనివారలు దుర్మార్గులదరి కేఁగకుండుట యుత్తమము. కాని తనకంటె సధికదోషములు లేనివానితోఁగలసి బాగుపడఁ గలందులకుఁ గాను, పరస్పరము ప్రయత్నింపనగును.

గృహస్థుడు జితేంద్రియుఁ డయినయెడల సంసారము నడచు టెట్లని కొందఱు ప్రశ్నింపవచ్చును. ఇట్లనుటవలన గృహస్థుడుగనుండువాఁడు జితేంద్రియుఁడుగనుండఁగూడ దనునభిప్రాయము తేలుచున్నది. కాని, జితేంద్రియులగుమహర్షులు గృహస్థాశ్రమమునకు విధికర్తలై యున్నదేశము నందు నేఁడెట్టి భ్రమ రాజ్యము చేయుచున్నది? ఇంతకంటె కష్టతరమగు విషయ మింకెద్ది కలదు? జితేంద్రియుఁడై వివాహమాడవలయుననియే ఋషులవిధియై యున్నది. ప్రథమమున బ్రహ్మచర్యాశ్రమమును, తదుపరి గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరింపవలయును. శైశవము గడవఁగనే బ్రహ్మచర్యము నవలంబింపవలయును. దీనివలన జీవనము పవిత్ర మగును. పిమ్మట గృహస్థాశ్రమము నవలంబింపవలయును.

శ్లో॥ “ఏవంబృహద్వ్రతధరో బ్రాహ్మణోఽగ్ని రివ జ్వలన్ ,
మద్భక్త స్తీవ్రతపసా దగ్ధకర్మశయోఽమలః ।
అథానస్తరమావేక్షతా యథా జిజ్ఞాసితాగమః ।
గురవే దక్షిణాం దత్త్వా స్నాయాద్ గుర్వసుమేదితః ।
గృహం వనం వో పవిశేత్ ప్రవ్రజే ద్వా ద్విభోత్తమః ।
ఆశ్రమాదాశ్రమజ్ఞచ్చే న్నాన్యథామత్ పర శ్చరేత్ ।
గృహోర్ధీ సదృశీమాభిర్యా ముద్వహే దజుగుప్సితామ్॥”

భగవానుఁడు బ్రహ్మచర్యమును గూర్చి యిట్లు వర్ణించి యున్నాఁడు. “ఈవిధముగ బ్రాహ్మణబ్రహ్మచారి యై

ఘోరతపస్సుచే కర్మలయొక్క విషయవాసనలను సంపూర్ణముగ దగ్ధముచేసికొని నిర్మలజితేంద్రియుఁడై యగ్నితుల్యమగు బ్రహ్మతేజమున ప్రజ్వలించుచుండునప్పు డేయాశ్రమమందుఁ బ్రవేశింపవలయు ననుకోరిక యుండిననుగూడ వేదపరీక్షయం దుత్తీర్ణుఁడై గురువునకు దక్షిణ నిచ్చి తదాజ్ఞానుసారముగ స్నానమాచరింపవలయును. పిమ్మట ద్విహోత్రముఁడు నిజేచ్ఛానుసారముగ గృహస్థుఁడు కావచ్చును. లేక వానప్రస్థుఁడు గావచ్చును. పరివ్రాజకుఁడు గావచ్చును. ఇచ్చయున్నయెవల నొకయాశ్రమమునుండి యింకొకయాశ్రమమున కేగవచ్చును. ఏయాశ్రమమం దున్నను వానిహృదయము నన్న విడిచి యన్యథా వర్తింపఁ జనదు. గృహస్థుఁడు గావలయు ననునిచ్చగలవాఁడు పవిత్రచరిత్రగలదై తనతోఁ బోల్పఁదగినస్త్రీని వివాహమాడవలయును.”

విషయవాసనలను దగ్ధము చేసికొనినపిమ్మట విషయభోగముల ననుభవింపవలయును. జితేంద్రియుఁడైనపిమ్మట స్త్రీని గ్రహింపవలయును. “ఘాగచ్ఛాగులకుంబోలే” (మేక మేకను పెంచువాఁడు) జీవనయాత్ర గడపుటకుఁగాను ఋషులు గృహస్థాశ్రమమునకు విధులను విధించియుండలేదు.

మహాభారతమున వనపర్వమునం దీవిధముగ సావిత్రితండ్రి చెప్పుచున్నాఁడు.

“అపత్యోత్పాదనాన్థ ఇచ్చ తీవ్రన్నియవ మాస్థితః ।
కాలే నియమితాహోర బ్రహ్మచారి జితేంద్రియః॥”

“సంతానము గలుగఁగలందులకుఁగాను కఠిననియమముల నవలంబింపవలయును. నియమానుసారముగ మితాహారఁడై బ్రహ్మచారియై జితేంద్రియుఁడు కావలయును.” శ్రేష్ఠమగు గృహస్థాశ్రమ మని దేని నందురు? సంతానోత్పాదకవిషయము నందుఁగల అర్హతను విచారింపుఁడు. అజితేంద్రియావస్థయందుండితిగరుతరకార్యమునందు ప్రవృత్తుఁడైనయెడల సర్వనాశనము గలుగు ననియే గదా దీనితాత్పర్యము? జితేంద్రియుఁడు కాని గృహస్థుఁడు గృహస్థుఁడుగాఁడు. జితేంద్రియుఁడు కానివానికిని పశువునకును భేద మేమి?

సర్వదా మనము కామనాశనముకొఱకు నానావిధోపాయముల నవలంబించుచు స్నేహితులను పవిత్రమార్గము నందు నడచునట్లు ప్రోత్సాహపఱుచు చుండినయెడల పరస్పరసాహాయ్యము గలుగును. అందువలన కామమును నశింపఁజేసికొని భక్తితోడ మనజీవితములను ధన్యములం గావించుకొనఁగలము.

క్రోధము.

(౧) క్రోధమువలనఁ గలుగునష్టములనుగూర్చియు క్రోధ నాశనమువలనఁ గలుగు లాభములనుగూర్చియు బాగుగ విచారించి “నే నెప్పుడును క్రోధమునకు లోబడను” అని దృఢప్రతిజ్ఞ నొనర్చుకొని మెలంగుచుండవలయును. క్రోధము వలన నాశనముచెందిన మనుష్యులను జాతులనుగూర్చి చింతించుచుండవలయును. మహాభారతమునందు ధర్మరాజు ద్రుపద పుత్రికి నీవిధముగ చెప్పియున్నాఁడు.

“శ్లో॥ క్రోధమూలో వినాశో హి ప్రజానా మిహదృశ్యతే
 క్రుద్ధః సాపం నరః కుర్యాత్ క్రుద్ధోహన్యాన్ గురూ నపి
 క్రుద్ధః పరుషయా వాచా శ్రేయసోఽప్యవ మన్యతే
 వాచ్యావాచ్యాకా హి కుపితో నప్రజానాతి క్షాచితే
 నాకార్యమస్తి క్రుద్ధస్య నా వాచ్యం విద్యతే తథా ।
 హింస్యాత్ క్రోధాదవధ్యాంస్తు వధ్యాక సమ్భుజయేతచ
 ఆత్మాన మపి చ క్రుద్ధః ప్రేరయే ద్యమసాదనమ్
 క్రుద్ధో హి కార్యం సుశ్రోణి న యథావత్ ప్రపశ్యతి
 న కార్యం న చ మర్యాదాం నరః క్రుద్ధోఽను పశ్యతి॥”

“జీవులవినాశమునకు క్రోధమే మూలకారణము. క్రోధము వలన మానవులు సాపకార్యములను చేయుచుందురు. క్రోధి గురువును వధించుటకుఁగూడ వెఱవఁడు. కఠినవాక్యములతో మంచివానికి మానభంగము గావించును. క్రోధికి యుక్తా యుక్తజ్ఞాన ముండదు. క్రోధి చేయనికార్యముగాని పలుకని వాక్యములుగాని లేవు. క్రోధమువలన మానవుఁడు చంపఁ గూడనివారిని చంపును, చంపఁదగినవారిని పూజించును. క్రోధి తనంతట తానుగనే యమాలయమున కేఁగుమాగ్గమునందు బ్రవేశించును. క్రోధాంధుఁడైనవాఁడేకార్యమున కెఱ్ఱిఫలము గలుగునో తెలిసికొనఁజాలఁడు. మంచికార్యము లెవ్వయో తెలిసికొన లేఁడు. మర్యాదను రక్షించుకొనవలయు ననువిషయము క్రోధపూరితుఁడెఱుంగఁజాలఁడు.”

క్రోధము మానవులకు పరమశత్రువు. ఇది మనుష్యుని మనుష్యత్వమును నాశము చేయును. భూలోకమును నరకముగ మార్చుభూరకృత్యములకు క్రోధమే గదా మూలము?

క్రోధము మనుష్యుని పశుస్వభావము గలవానినిగ నొనర్చును. కావున కుపితవ్యక్తియొక్క మోమును క్రోధసమయమునందు చూచినయెడల సుస్పష్టముగ పశుస్వభావము గాన్పించును. ఎవరి మోమును చూచినప్పుడు నీ కానందముప్పలిల్లుటయేకాక పరమప్రీతి జనించునో యట్టివాఁడు క్రోధాఘ్నుఁడై యున్నప్పుడు వానిమోమును చూచి యెడల దానియందు స్వర్గతేజము గాన్పించకుండఁటయేకా

నరకాగ్నివలన వికృతరూపమును ధరించి ఎఱ్ఱనికన్నులతో
డను కంపించునధరమునోడను తీవ్రముగ విడుచుశ్వాసతో
డను రాక్షసభావము ప్రతిఫలించుచుండును. అప్పుడు వాని
నాలింగనము చేసికొనవలయు ననుతలంపు జనింప కుండుట
యే గాక వానిని సమీపించుటకుఁగూడ నిచ్చ వొడమదు.
ఒక్కనిముసములలో నుండగపదార్థమును వికృతముగ నొన
ర్చుగలశక్తి క్రోధమునకుఁగాక మఱియేశత్రువునకుఁ గలదు?

క్రోధమువలనఁ గలుగురోగములను దలంచుకొనినయెడల
హృదయము ల్లడిల్లును. చికిత్సాశాస్త్రపాఠంగతు లగు
స్వదేశవిదేశపండితులెల్ల రేకగ్రీవముగా నిట్లు నుడివియు
న్నారు. చిత్తచాంచల్యము పిచ్చి మూఁఛ రక్తవమనము
మొదలుగాఁగల రోగములన్నియు క్రోధమున కనుచారులై
యుండును. ఒక్కొక్కసమయమునందు క్రోధోద్రేకము
వలన మరణముగూడ సంభవించును. ఈక్రింది వృత్తాంత
మును నేను వినియున్నాను. ఒకప్పుడు బాఖర్ గంజి జిల్లా
యం దొకప్రసిద్ధగ్రామమునం దిద్దఱుస్త్రీలు పోట్లాడుచు
కొంతవడికి కొట్టుకొనుటకుఁ బ్రారంభించిరి. ఇం దొకస్త్రీ
యొడి సాటిపోయి యొకయింటఁదూఱి తలుపులు బిగించు
కొనెను. రెండవస్త్రీ వెంటఁబడి పరుగెత్తి యాగృహమును
జేరునప్పటికి ద్వారము బంధింపఁబడియుండుటచేత తలుపును
పగులగ్రుద్దుటకుఁ బ్రారంభించెను. కానియిట్లానర్చుచు కొంత
వడికి అలసి క్రింద పడిపోయెను. శరీరము కంపింపసాగెను.

అనంతర మొకముహూర్తములో మూర్ఛయు తడపరి
మరణమును సంభవించెను. ఆహా! క్రోధ మెంతటిభయంకర
మైన శత్రువు! ఒకానొక యింగ్లీషుడాక్టరు “కారాగార
ముల రిపోర్టులవలన క్రోధమే యున్మాదమునకు ముఖ్య
కారణమని తేలుచున్నది. క్రోధము గలిగినప్పుడు భుజించుట
కిష్ట ముండకుండుటయు ఆకలి మందగించుటయు నసేకు
లనుభవించి యుండు రనుకొనుచున్నాను. క్రోధమువలన
రక్తము తీవ్రముగ సంచరించును. అందువలన మిక్కిలి నష్టము
గలుగును. క్రోధమువలన మస్తిష్కమునకు దెబ్బ తగులును.
ఈదెబ్బలు మిక్కుట మైనయెడల సిచ్చి యెత్తును. శరీరాభి
వృద్ధి క్షీణించును.” అని చెప్పియున్నాడు. క్రోధమువలన
తనకు గలిగిన కీడులను దలంచుకొనినవాడు పరులను పరుష
వాక్యములచేత నొవ్వజేయఁడు.

“శ్లో॥ గోహతే సాయక్తై ర్విధ్ధం వనమ్పరశునాహతమ్ ।
వాచా దురుక్తయా విధ్ధం న సంగోహతి వాక్ తులమ్ ॥”

భారతము.

“బాణముచేత దెబ్బతినినను లేక గొడ్డటిచేత నలుకుడు
వడిననుగూడ వృక్షము తిరిగి చిగుర్చును. కాని దుర్వాక్య
క్షుత మైనహృదయము తిరిగి స్వస్థపడదు.” క్రోధము
దౌర్బల్యసూచకము. తేజస్వి యగువానిమన స్సెప్పుడును
క్రోధము వలన చలింపదు.

“శ్లో॥ తేజస్వీతి య మాహు రైవ పణ్డితా దీర్ఘదర్శినః ।
న క్రోధోఽభ్యస్తరస్తస్య భవతీతి వినిశ్చితమ్॥”
మహాభారతము.

దీర్ఘదర్శు లగుపండితులు చెప్పనట్టి తేజస్వీతుల
హృదయములందు క్రోధ మనునది యుండదు.”

“శ్లో॥ యస్తు క్రోధంసముత్పన్నం ప్రజ్ఞయో పేత్యబాధతే ।
తేజస్వీనం తం విద్వాంసో మన్యంతే తత్త్వదర్శినః॥”
భారతము.

“ప్రజ్ఞచేత క్రోధమును వశపఱచుకొన్నవానినే తేజస్వీ
యని తత్త్వదర్శకు లగుపండితులు దలంతురు.”

క్రోధమువలనఁ గలుగునష్టములను క్రోధజయముయొక్క
మహత్త్వమును జింలించుచుండువాఁడు “నేనెప్పుడును క్రో
ధమునకు వశపర్తుండను గాను” అనుదృఢ ప్రతిజ్ఞను జేసి
కొనును. ఇందువలన క్రోధమువచ్చుట తటస్థించినప్పుడాప్ర
తిజ్ఞ తనంతట తాను జ్ఞప్తికివచ్చుటచే వాఁడు క్రోధమునకు
వశుఁడు గాఁడు.

క్రోధోద్రేకమును గలిగించుచునుష్కనకుఁగాని కస్తువు
నకుఁగాని దూరమందుండుట కర్తవ్యము. నీకవనిని చూచిన
క్రోధము గలుగుచుండునో అట్టివానికిదూరమందుండుటకుఁ
బ్రయత్నింపుము. క్రోధమును గలిగించువిషయముయొక్కవి
చారమునుచిత్తమునకురానియ్యఁజనదు. చిత్తముప్రశాంతమైన
వెంటనేక్రోధముపలాయితమగును. క్రోధముపలాయితమయి

సంతనే త్రోధమునకు కారణభూతుఁ డగుమనఃష్యునిఁగాని విషయమును గాని నిశ్చింతగా సమీపింపనగును. కావున చిత్తము ప్రశాంతము గానంతవఱకును అట్టివానికి దూరమం దుండుట యుత్తమము.

(౨) త్రోధమునకు స్థానముచిక్కకుండుటకు ప్రయత్నింప వలయును. స్థానము చిక్కనియెడల క్రమక్రమముగ త్రోధము నశించును. బైబిలునం దొకమంచివాక్యము గలదు. “మీకుత్రోధముండినయెడల నూర్యాస్తమయమును గానియ్యవలదు” ఈవాక్యము మిక్కిలి యుపకారి. దీనికి సంబంధించినకథ నిందుదాహరించుచున్నాను. ఇంగ్లీషువారిరువురకేదియోయొకకారణమున వివాదము సంభవించెను. ఇందువలన వారు పరస్పరము త్రోధాన్వితు లైరి. ఆత్రోధము భయఁక రాకారమును దాల్చినప్పు డిర్వు రిరువంకల కేగిరి. పిమ్మట సుధ్యాస్తమయముం దొకఁడు రెండవవానిగృహద్వారమును సమీపించి తలుపులుగ్రద్దుటకుఁ బ్రారంభించెను. రెండవవాఁడు తలుపుదీయఁగనే వాఁడిట్లనియె “సోదరా! నూర్యాస్తమయ మయ్యెను. ఇంతకంటే?” అనఁగా నేయిరువురను గాఢాలింగన మొనర్చుకొనిరి; త్రోధము వెంటనే పలాయితమయ్యెను. ఇంతకంటె మృదు మధుర నగు దృశ్యమింకొకటి యుండదు గదా? కావున కొన్ని మహావాక్యములను మనస్సునందుంచుకొనినయెడల మిక్కిలిలాభముచేకూలును. ఎసుక్రీస్తుయొక్క యుపదేశ మింకొకటి కలదు. “నై

వేద్యము నర్పించుటకుగాను వేదిసమీపమునకు వచ్చినప్పుడు ముందుగా నీవొకడ కోపముగలసోదరునియొద్ద కేగి స్నేహమును నెరపిరమ్ము. పిమ్మట నైవేద్యమును నిశేదన సేయుము." ఈయుపదేశమువలన నొకబాలుఁడు పొందినమేలును ఇందుదాహరించుచున్నాను. ఒకపట్టణమునం దిద్దఱు బాలురు మిక్కిలిస్నేహము గలిగియుండిరి. వీరియం దొకఁడు హైస్కూలునందును రెండవవాఁడు కాలేజియందును చదువుకొనుచుండిరి. ఒకదినమున నీయుద్ధయుల కేదియో యొక కారణమున కలహము సంభవించెను. కలహము సంభవించినమఱుదినమున హైస్కూలునందలి ప్రధానోపాధ్యాయుఁ డీవిషయమును గ్రహించితనవిద్యార్థిని కాలేజివిద్యార్థియొద్దకేగి తుమాపణ కోరుచుని నుడివెను. అంతనాబాలుఁడు నేనేవిధమగుతప్పును జేయలేదు. అపరాధమొనర్చియుండినయెడల తుమాపణను గోరుటకు సంసిద్ధుడనై యుందును." అని చెప్పుచు అభిమానమువలన నేడ్చుటకుఁ బ్రారంభించెను. ఈబాలుఁడు సాధారణముగ ప్రతిదినమును రెండవవానియింటి కేఁగుటను మానుకొనెను. ఇందువలన రెండవవాఁడు మిక్కిలి బాధనొందుచు ఈశ్వరోపాసనకుఁ గడంగునప్పుడు పై నుదాహరించిన క్రీస్తుయొక్క వాక్యములు అతనికి జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండెను. కావున నాబాలునితో స్నేహము నెరపనియెడల భగవానుఁడు తనప్రార్థనల నంగీకరింపఁ దనియు ఆయన ప్రేమమయుఁ డగుటవలన నుపాసకునిహృద

యమునం దణుమాత్రము కోర్కె మున్నను గూడ నాయనదరి
 కేగుట కధికారము లేదనియుఁ దలంచుచు భీతుఁడగుటచేత
 జ్వరపీడితుఁడయ్యెను. జ్వరము విడిచినంతనే ప్రథమబాలుని
 యొద్దకేగి “సోదరా ! మనమిద్దఱము స్నేహమును నెఱపు
 కొనుచుండవలయునేకాని మనహృదయములయందు కోర్కె
 మునకు స్థాన మియ్యరాదు.” అని నుడివెను. ఆమాటలను
 విని మోము చిట్టించి “అట్లుండటకు పీలు లేదు. అద్దపు
 ముక్క లతుకునా?” అని యాతఁడు ప్రత్యుత్తర మొసంగెను.
 ఈమాటలను విని రెండవబాలుఁడు నిరుత్సాహుఁడై
 బయలుదేరవచ్చుచు తిరిగి మనకిరువురకు స్నేహము గలుగు
 సంతవఱకును ప్రతిదినము నీయొద్దకు వచ్చుచుండెదనని చెప్పి
 మఱుదినము వానియింటి కేగెను. కాని వాఁడింటియందు
 లేఁడయ్యెను. రెండవదినమున హైస్కూలునం దొకసభ
 జరిగెను. విద్యార్థులు పిలువఁగా రెండవబాలుఁడాసభ
 కేగెను. ఆసభయం దొకానొకబాలుఁడొకవిషయమును
 గూర్చి వ్యాసమును జదివెను. ఈవ్యాసమును వినుర్భింప
 వలయునని రెండవవానిని కొందఱు ప్రోత్సహ పఱుప
 సాగిరి. అంత నాబాలుఁడు లేచి, “నేనిచ్చటికి వ్యాసమును
 విమర్శించుటకు వచ్చియుండలేదు. నాస్నేహితుఁడొకఁడు
 బలవంత పెట్టుటవలన వచ్చియున్నాను. కావున నేను ప్రసం
 గింపవలసినదేమున్నది?” అని చెప్పి కూర్చుండఁగ నే ప్రథముఁడు
 లేచి నాయనురోధమున మీరందఱీసభకు వచ్చి యున్నాను.

ఇందు కొంతమంది నే నాతనిని తుమాపణ గోరుదునని తలంచుచున్నారు. నే నిప్పుడుగాని యింకముందుగాని తుమాపణను గోరవలసిన యవసరము లేదు.” అని నుడువుచు రెండవవానిని మాలనాడుటకు బ్రారంభించెను. ప్రధానశిక్షకుఁ డీదిచూచి తనవిద్యార్థిని శిక్షింపవలయు నని ప్రయత్నించెను గాని, రెండవబాలుని యనురోధమువలన తనప్రయత్నమును మానుకొనెను. రెండవవాఁడు, “నే నీదినముననే వాని స్నేహమును సంపాదింపవలయును. స్నేహమును సంపాదింపనియెడల భగవానుఁడు నాప్రార్థన నంగీకరింపఁడు. క్రోధముగలవాని మీఁద ప్రేమమయుఁ డెట్లు ప్రేమను చూపును ?” అని తలంచుచు నాబాలుఁడు పలుకుమంటల కాగ్రహమును రెండవ వానిసమీపమునకేగి స్నేహమును గోరెను. కాని ప్రథముఁడు తీవ్రముగ శ్వాసను విడుచుచు, “స్నేహము గలయుటకు వీలు లేదు.” అని నుడివెను. ఈమాటల కణుమాత్రమైనను కష్టమును రెండవ, రెండవబాలుఁడు ప్రేమయొక్క మహిమను వర్ణించుచు తుమాపణను గోరుకొనుచుండెను. ప్రాణమును స్పృశించు నీబాలుని వాక్యములవలన వానిచిత్తము కరఁగసాగెను. ఈబాలు రిరువురేగాక సభయం దున్న వారందఱకన్నులనుండి నీళ్లు కాఱఁజొచ్చెను. ప్రథముఁడు లేచి తనగ్రంథములను దీసికొనఁబోవుచుండఁగా, రెండవబాలుఁడు మనోవేదనను బొందును, “మిత్రమా! కొంతవడి నిల్వము. వెళ్ళవలదు. ఈమాటలను విని పొమ్ము. నన్ను

తమింపుము. నిర్దయుడనగు గానుము." అని యలిదీనస్వరమునఁ జెప్పవోడంగెను. మొదటివాఁడు తనమాటల నిరాకరించి వెళ్లుచున్నాఁడని రెండవవాఁడు తలంచెనుగాని వాస్తవమది గాదు. స్వమును జయించునది ప్రేమయేగావున రెండవ బాలుని మృదుమధుర ప్రేమపూరితవాక్యములవలన మొదటి వానిహృదయ పల్లకల్లోల మై వాఁడు కూర్చుండియుండఁ జాలక రెండవవానిసన్నిపమునకు వచ్చి, పాదములమీఁదఁ బడి యేడ్చుచు తమింప వేఁడుకొనఁజొచ్చెను. ఆహా! ఈ దృశ్యమునం దెట్టిప్రేమ ప్రకాశమాన మగుచున్నది! ఇట్టి దృశ్యమును వర్ణించుట కేరితరమగును? మఱునాఁడు మధ్యాహ్నము మామూలుగా, ప్రభముఁడు రెండవబాలుని యింటి కేగెను. అప్పు డాతఁడు స్నేహితునిఁజూచి "అద్దపుముక్కలతుకవా? స్నేహము గలయుటకు పీలు లేదా?" యని నడిపెను. కైస్తుయొక్క మహావాక్యములను మననముచేయుట వలననే గదా విద్యార్థిహృదయము పవిత్ర మయ్యెను.

(౪) క్రోధము గలిగినవాఁడు తనక్రోధము గ్గినంతనే, ఆత్మదోషముల సంగీకరించుచు, తమింపవలయు నని ఎవని మీఁద క్రోధము కలిగి యుండెనో వానిని బ్రార్థించుటవలన క్రోధము నశించును. మాటిమాటికి తనదోషములను తలఁపునకుఁ దెచ్చుకొనుచు తమింపవలయు నని ప్రార్థించుచుండుటవలన, క్రోధమును నశింపఁజేసికొనుటకు దృఢచ్ఛ గలుగును. భృత్యునిమీఁద నాగ్రహము గలిగిననుకూడ తమింప

వలయునని వానిని గోరవలయును. అనేకులు తమభృత్యులను మానవజాతిలోనివారనియే భావింపరు. కాని భగవానుని దృష్టియందు ప్రభు వెట్టిమనుష్యుడో భృత్యుడనుగాడనట్టిమనుష్యుడేగదా? నేడెవ్వడునీపాదములాత్తుచు నీచముగఁ గాలముఁ గడపుచున్నాడో అట్టివానిపాదములు ముట్టుకొనినయెడల పవిత్రుడ నని కాలాంతరమునందు నీవు దలంపవచ్చును. కాబట్టి యెవ్వరినిగాని నీచు లని తలంపక సమస్తమానవులనమ్ముఖమందు నీనిజదుగ్బలత్వమును ప్రకటించుకొనుచు, పుణ్యపథమునందు నడచుచుండుము.

(౪) నిజదోషముల కేదో యొకగుర్తును వ్రాసి సమ్ముఖమందుంచుకొనుటవలన మిక్కిలి మేలు గలుగును. ౭౦ గాళా రాజధానియందుొకపట్టణమున కోపస్వభావుడగు వకీలాకడకుండెను. ఇతఁడొకనాఁడు క్రోధపరవశుడై యొకానొక బ్రాహ్మణుని మిక్కిలి నిందించెను. అందువలన పశ్చాత్తప్త హృదయుడై కాగితపుముక్కలనుండి “తిరిగి” అని వ్రాసి వానిని దాను తిరుగుస్థలములయందెల్ల నతికించెను. పిమ్మట కోపమువచ్చినప్పుడెల్ల నాకాగితములు కనబడుచుండుటచే లజ్జితుడై క్రోధమునకు వశుడగు గాకుండెను.

క్రోధము గలుగునప్పుడు నిజదుగ్బలత్వమును స్మరణకుఁ దెచ్చుటకుఁగాను ఎవరినైన నియమించుకొనినయెడల క్రమక్రమముగ క్రోధము తగ్గి పోవును. ప్రతివాఁడును క్రోధసమయమునందు తన్నుఁదాను మఱచిపోవుచుండును. కాబట్టి

అట్టిసమయమునం దెవ్వఁడైనను, మృదుమధురవాక్యములతో కోపమువలనఁ గలుగునష్టములను స్మరణకుఁ దెచ్చినయెడలఁ గోపము చల్లాలుననుట నిశ్చయము. కాని యీ విధముగ స్మరణకుఁదెచ్చువాఁడుకోపస్వభావముగలవాఁడైనచో మేలు గలుగుటకు మాటుగఁ గీడు గలుగును. క్రోధపరవశుఁడైనప్పుడు కఠినవాక్యములతో దోషములను గనఁబఱచినయెడల క్రోధము తగ్గకుండుటయే గాక వృద్ధి యగును. క్రోధపరవశుఁడై యున్నప్పు డద్వమును జూచుకొనినయెడల తనవికృతాకారము తనకే యసహ్యముగఁ దోచుటవలన క్రోధనివృత్తి యగును.

(గీ) కోపమువచ్చినప్పుడు మాటాడకుండుటవలన కోపము చల్లాలును. “వైటో” ఈయుపాయమువలన కోపమును నశింపఁజేసికొని యున్నాఁడు. ఆయన క్రోధావిఘ్నఁడైనప్పుడు నీరవముగ నుండువాఁడు. తదుపరి దేని నేవిధముగ శాసింపవలయునో దాని నావిధముగ శాసించువాఁడు. ఒకానొకదినమున క్రోధాన్వితుఁడై నీరవముగఁ గూర్చుండి యుండినవైటోను జూచి యేమిచేయుచున్నారని యొకానొకమిత్రుఁ డడుగఁగా, “నే నొకశ్రద్ధవ్యక్తిని శాసించుచున్నాను.” అని చెప్పెను. కావున క్రోధసమయమునం దెవ్వరిని దండింపఁజనదు. క్రోధము తగ్గి చిత్తము ప్రశాంతముగ నున్నప్పుడు దండింపవలయును.

క్రోధము గలిగినప్పుడు, స్థానమును మార్చుకొనుట మంచిది. “నూటివఱకు అంకలను లెక్కించినపిమ్మట క్రోధమును వెల్లడింపుము.” అనుసామెత క్రోధదమనమునకు మిక్కిలి సహకారి. అంకలను నూటివఱకు లెక్కించునంతలో క్రోధోద్రేకము తగ్గిపోవును. క్రోధము గలిగినప్పుడు పైచిస్త్వరమున నీశ్వరనామమును స్మరించినయెడల విముక్తుడవగుదువు. మన స్వస్యవిషయములలోనికిఁ జొప్పించిననుగూడ క్రోధదమన మగును.

(౬) ఊపేక్ష క్రోధమునకు భయంకర మగుశత్రువు. కాబట్టి యుపేక్షాభావము గలిగి యుండువానిహృదయము నందు క్రోధతరంగములు పుట్టఁజాలవు.

“శ్లో॥ సుఖం హ్యవచతః శేతే సుఖి ఇచ్చ ప్రతిబుధ్యతే।

సుఖిచ్చరతి లోకేఽస్మి న్ననమన్తా వినశ్యతి॥”మను.

“అవమానింపఁబడినవాఁడు సుఖముగా శయనించును. సుఖముగా మేలుకొనును. సుఖముగా సంచరించును. అవమానముచేసినవాఁడు నాశమునొందును.” అన్యాయమును జేసినవాఁడు దానివలనఁ గలుగుఫలము ననుభవించును. కావున మూర్ఖతవలన వాఁడన్యాయమొనర్చినాడని తలంచి తిరిగి వానికి నేనన్యాయమొనర్చుట న్యాయము గాదని యును, భగవద్విధి ననుసరించి నా కర్తవ్యముల నేను నెఱవేర్చుచుందు ననియును, చింతించుచుండినయెడల చిత్తము

ప్రకాంత మగును. చిత్తము ప్రకాంత మైనంతనే క్రోధము పలాయిత మగును.

(2) కామము, లోభము, అహంకారము, పరదోష కీర్తనము మొదలగునవి తగ్గిపోయినకొలదిని క్రోధము తగ్గి పోవుచుండును. కామము, లోభము మొదలగువానికి ఆటంకములు గలిగినను, పరులదోషములను దర్శించినను, క్రోధము పుట్టును.

“శ్లో॥ లోభాత్ క్రోధః ప్రభవతి పరదోషే యదీరితైః ।
 తునుయా శిష్యతే రాజన్ తుమయా వినివర్తతే॥”

మహాభారతము.

భీష్ముడు ధర్మరాజున కీవిధముగ బోధించియున్నాడు.
 “లోభమువలన క్రోధము పుట్టును. అది పరదోషకీర్తనము వలన నుద్బిష్టమగును. అది యోర్పువలన బంధింపబడినివృత్త మగును.” తుమయు, శాంతియును, దయయు వృద్ధి నొన కొలదిని క్రోధము హ్రస్వమగును. తత్త్వజ్ఞానము వృద్ధి నొన కొలదిని క్రోధముయొక్క బలము తగ్గిపోవును. పరగుణ కీర్తనామృతమును గ్రోలినకొలదిని క్రోధము నశించిపోవు చుండు ననుట నీక్కువము.

శ్లో॥ “పరానూయా క్రోధలోభావస్తరా ప్రతిసుచ్యతే ।
 దయయా సర్వభూతానాం నిర్దేశా ద్వినివర్తతే ।
 అవద్యదర్శనా దేతి తత్త్వజ్ఞానాచ్చ ధీమతామ్॥”

మహాభారతము.

క్రోధలోభములనుండి అనూయ జన్మించును. సర్వభూత దయవలన అనూయ నశించును. నీచమును, నిందనీయమునగు దానిని చూచినప్పుడు అనూయ జన్మించును. అది తత్త్వజ్ఞానమువలన నివృత్తి యగును. స్వల్పకాలములోనే యసత్యము నశించుననియును, సత్యము శాశ్వతముగ నిలిచియుండుననియును, దలంచు చుండినయెడల అనూయ మొదలగునవి దూర మగును.

“ప్రతికర్తుం నశక్తా యే బలస్థా యాపకారిణే ।

అనూయా జాయతే తీవ్రా కారుణ్యాద్వినివర్తతే॥”

“అపకారమొనర్చిన బలవంతునకు ప్రత్యపకారముఁజేయుటకు సమర్థత లేనివానికి మిక్కిలి అనూయ కలుగును. అది కరుణను చూపుటవలన నివృత్తి యగును.” భగవద్దత్తమైన శక్తిని దుర్వినియోగపఱుచు శత్రుఁడు మిక్కిలికృపాపాత్రుఁడని తలంచుచుండినయెడల అనూయ దూర మగును.

ఇందువలన అనూయతోడను, అన్యాయముతోడను, అపవిత్రతతోడను ప్రతిఘటింపరా దని తలంపఁజనదు. వీనికి ప్రతీకార మొనర్పఁజనదు గాని, ప్రతివాదము చేయనగును. అన్యాయముగాని, అసత్యముగాని, అపవిత్రతగాని, కనఁబడినయెడల వానికి విరుద్ధముగ మేఘగంభీరవాక్యములతోడ గర్జించుటయేగాక, వానిని దొలఁగించుటకుఁగాను ప్రాణము నర్పించి పని చేయవలయును కాని మనోవికారము గలుగ

కుండునటుల జాగ్రత్త గలిగి యుండుము. ప్రకాంతభావమున ఖడ్గమును చేధరించి పాపమునకు విరుద్ధముగ నగ్రేసరుండవు గమ్ము. శ్రీకృష్ణుండద్భుతమునకు యుద్ధముచేయ ననుజ్ఞయిచ్చినభావమున పాపముతోడఁ బోరాడుము. కర్తవ్యానురోధమువలన భగవద్విధిని సంరక్షించుటకొఱకు బద్ధపరికరములతోడ అసత్యముతోడను, అన్యాయముతోడను, అపవిత్రతతోడను సంగ్రామ మొనర్పవలయును. కాని చిత్తమునం దణుమాత్రమైనను క్రోధముండఁజనదు. ఈవిధముగ సంగ్రామమునందు ప్రవర్తింపనివాఁడు రాక్షసుఁడు. వాఁడు భగవద్విరోధి. జోసఖ్మ్యాజ్ఞిని యీవిధముగ నుడివియున్నాఁడు. “నీసమీపమునం దేవిధముగానపవిత్రత కనఁబడిననుగూడ దానికి విరుద్ధముగ అస్త్రధారణ మొనర్పనియెడల నీవు విశ్వాసఘాతకుండ వగుదువు.” పాపమునకు విరుద్ధముగ నడుము గట్టనివాఁడు, భగవత్సాన్నిధ్యమునందు విశ్వాసఘాతకుఁడు. మహాభాగతమునందు కశ్యపుఁడు ప్రహ్లాదనకిట్లు చెప్పియున్నాఁడు.

“విద్ధో ధర్మో హ్యధర్మేణ సభా యశ్రోపపద్యతే ।
 న చాస్య శత్రు జ్ఞాన్తన్తి విద్వాంస్తత్రసభాసదః ।
 అగ్ధం హరతి వై శ్రేష్ఠః సాదో భవతి కర్తృభుః ।
 పాద శైచ్చ సభాసత్సు యే న నిష్ఠన్తి నిన్దితమ్ ।

అనేన భవతి శ్రేష్ఠో ముచ్యస్తే చ సభాసదః ।

ఏకోగచ్ఛతి కర్తారం నిష్టాహ్వా యత్ర నిష్ఠ్యతే॥”

సభాపర్వము. భారతము.

“అధర్మముచేత బాధింపబడిన ధర్మము ప్రతీకారము కొఱకు సంఘమును జేరును. అనఁగా నొకనరహార్య జరిగిన దనుకొనుఁడు. అప్పుడు సాంఘికులు ధర్మమును రక్షించుటకు ప్రయత్నింపనియెడల, సగముపాపము సంఘనాయకునకును సంక్రమించును. నాల్గవవంతు మూకీభావమును వహించినవారికిఁ జెందును. మిగతనాల్గవవంతు మాత్రమే అపరాధిని చుట్టుకొనును. కావున పాపి శిక్షింపబడునంతవఱు కాసాపము సంఘముదే యై యుండును.

(౮) క్రోధనివారణకొఱకు కొన్ని కారీరకనియమములను గమనించుట కర్తవ్యము. క్రోధమును బలపఱచునట్టి వస్తువులను, భుజింపఁజనదు. క్రోధము రజోగుణమువలనఁ బుట్టునని వెనుకనే చెప్పియున్నాను. అందువలన రాజస పదార్థములు వర్జనీయములు. క్రోధస్వభావము గలవారలు శరీరమును శీతలముగ నుంచుకొనుటకును వైత్యమును వృద్ధి కానీకుండుటకును, సర్వదా యత్నించు చుండవలయును. ప్రతిదినమును బాగుగ కాళ్లు చేతులు మోమును గడుగు కొను చుండినయెడల కొంతవఱకు క్రోధము తగ్గిపోవును. మహాష్టదీయు లీకారణముననే నమాజునకు పూర్వము కాళ్లు

చేతులు మోమును కడుగుకొనుచుందురు. చిత్తము ప్రశాంతముగ నుండుటయే దీనియ్యుద్దేశము.

పైని వివరించిన యెనిమిదివిధములగు శ్రోధజనిత దోషములనుండియు, స్వేదన రక్షించుకొనుచుండుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండవలయును. శ్రోధముయొక్క ఆవసరముగల స్థలములయందు శ్రోధమును గనఁబఱుపనియెడల సంసారకార్యములు నడచుట కష్టమనికొందఱు దలంపవచ్చును. అట్టివారు శ్రోధమునకంటె మృదుత్వమువలన నధికఫలము చేకూఱునని యెఱుంగరు. చెడుమాగ్గమునందు సంచరించు బాలుని మంచిమాగ్గమునందు నడిపించుటకు, మృదుత్వము పనిచేసినట్లు శ్రోధము పనిచేయఁబాలవని ఉపాధ్యాయులు మాత్రమే సాత్త్వికమియఁగలరు. కఠినశాసనమువలన నేదయిన ఫలము చేకూఱినయెడల దానికంటె వేయిరట్ల ఫలము మృదుత్వమువలన చేకూఱుననుట నిర్మూలము. కావున శ్రోధాన్నితఁడగువాఁ డెవ్వఁడైనను నీకపకార మొనర్పవలయునని వచ్చినయెడల అట్టిసమయమునందు నీవు మృదుత్వమును గనఁజేచినచో శ్రోధము పరాభవింపఁబడును.

“మృదునా దారుణం హన్తి మృదునా హస్త్యదారుణమ్,
నాసాధ్యం మృదునా కిఞ్చిత్తస్మాత్ప్రతరం మృదుమ్”
మహాభారతము.

“మృదుత్వమువలన కఠినత్వమును మృదుత్వమునుగూడ వశపఱచుకొనవచ్చును. మృదుత్వమున కసాధ్య మగుకార్య మెద్దియును లేదు. కావున కఠినత్వముకంటె మృదుత్వమే బలవత్తరమైనది.” కావున మృదుత్వమునే యవలంబించుట కర్తవ్యము. ఎప్పుడైనను మృదుత్వమువలన ఫలము చేకూరుదని తోచినయెడల సాధుపురుషులనలె కోరిధమును వెల్లడింపుము.

“సాధోఃప్రకుపితస్యాపి మనో నాయాతి విక్రియామ్ ।

నహి తాపయితుంశక్యం సాగరామ్భస్త్పరోల్కయా॥”

“సాధుపురుషుఁడు కోపపూరితుడైననుగూడవానిచిత్తము వికృతముగాదు. సాగరబలము నెప్పుడును తృణోల్కముల చేత నుష్ణమును చేయఁజాలము.” సాధుపురుషులు మాపించు కోరిధము కోరిధము గాదు. వారు బాహ్యముననుండు నన్యాయములను శాసించుటకై కోరిధమునుబాణమును ప్రయోగింతురు. కాని యందువలన వారిహృదయములం దేవిధమగు వికారములును బుట్టవు. అవసరము తటస్థించినప్పుడు సాధుపురుషులనలెనే యనముగూడ వికృతములుగాని చిత్తము లుగోడి కోరిధమును జూపవచ్చును. కోరిధమును జూపుముగాని అపకారము చేయఁజనదు. ఒకానొకదినమున నారదుఁడు వీణాపాణి యై హరినామమును బాడుచు, వైకుంఠమున కేగుచుండెను. మార్గమధ్యమునం దొకసర్పము నారదునిఁజూచి “మోక్షమునకు మార్గ మెద్ది?” అని ప్రశ్నిం

చెను. నీ వెవరిని కఠినకుండుటయే మోక్షమార్గ మని నారదుఁడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చి వైకుంఠమున కేగెను. అప్పటి నుండియు సర్పము నారదోపదేశానుసారముగ అతి ప్రశాంతభావమున జీవయాత్ర గడపుచుండెను. పసుల కాపరు లగుబాలు రాసర్పమును బాధింపఁజొచ్చిరి. కాని సర్పము పడగ విప్పదాయెను. సర్పము బాలురు కొట్టు దెబ్బల కోర్చి యతికష్టముమీఁద కాలయాపనముఁ జేయుచుండఁగా తిరిగి నారదుఁ డామార్గమునం దొకానొకదినము నం దేగచు దీనిని జూచి “ఏవిధముగనున్నావు?” అనియడిగెను. సర్పము “అయ్యా! నారదా! భవదుపదేశానుసారముగ ప్రవర్తించుటవలన నాశరీర మెట్లయినదో చూడుము” కావునవాండ్రపిల్లలు పెట్టు బాధలవలన నాప్రాణము కంఠగతమై యున్నది. కప్పలుగూడ నన్నుజూచి పరిహసించుచున్నవి. ఇట్లు జీవనయాత్ర గడపుటెట్లు? నేనేమి చేయుదును?” అని చెప్పెను. నారదుఁడు నేను నిన్ను బుసకొట్టఁగూడదని నిషేధించి యుండలేదు. కాటానేయఁగూడదని మాత్రము నిషేధించియున్నాను.” అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఈవాక్యములను విని సర్పము తిరిగి బుసకొట్టుటకుఁ బ్రారంభించెను. ఇందువలనదీనిని భయపెట్టువారలుపలాయితులైరి. కావున పృథివీయం దప్పుడప్పుడు కోపముండునటుల నతనింపవలసిన యవసరముండునుగాని, అపకారము చేయవలసినయవ

సరము మాత్రముండదు. మనమెవ్వరికిని ఎప్పుడును అపకారమును చేయకుందుము గాత. ఈశ్వరుని కృపవలన మనహృదయసీమలనుండి క్రోధమును పాఱఁదొలఁగఁల శక్తిని సంపాదించుకొందుము గాత.

లోభము

(౧) “లోభముయొక్క విషయములెవ్వి? లోభమును సార్థకము చేసికొనిన యెడల దానివలనఁ గలుగునుఖ మెంతకాలముండును? లోభముయొక్క పరిణామమేమి? ” అనువిషయమునుగూర్చి చింతించుచుండు నెడలలోభముక్రమ క్రమముగఁ దగ్గిపోవును. భోగములయొక్క అస్థిరత్వమును గ్రహించినకొలందిని లోభము పఱుయిత మగుచుండును. భీష్మలవారు ధర్మరాజున కిట్లు నుడివియున్నారు.

“శ్లో॥ అజ్ఞానప్రభవో లోభో భూతానా ద్వృశ్యతే సదా।
అస్థిరత్వం భోగానాం దృష్ట్యాభాత్వానివర్తతే॥”
మహాభారతము.

“అజ్ఞానమువలన లోభము పుట్టును. భోగములయొక్క అస్థిరత్వమును గ్రహించినయెడల లోభము నశించిపోవును.” కన్నులు చెవులు ముక్కు నాలుక మొదలగు నింద్రియములకు భోగ్యవస్తువు లగు ధనము, యశస్సు మొదలగునవి లోభమునకు విషయములు. స్థిరచిత్తమున చింతించినయెడల లోభముయొక్క విషయము అస్థిరములనియును, నీచములనియును దెలియనగును. ఇంద్రియభోగ్యము లగువిషయములే

కాక, యశస్సు మానము సంభ్రమము మొదలగునవి గూడ
 నస్థిరములు. వీనియొక్క అసారత్వమును అస్థిరత్వమును
 గ్రహించి బుద్ధదేవుఁడీవిధముగ భందకునను నుడివియున్నాఁ
 డు. “ఓభందకా ! ఈభోగ్యవిషయవస్తువులన్నియు, మార్పు
 చెందునవియును అనిత్యముల నైయున్నవి. వీనిపరిణామము
 మిక్కిలి దుఃఖిజనకము. ఇవి తూణస్థాయులై, చపలములై,
 సెలయేళ్ళవలె వేగమునఁ బ్రవహించుచుండును. శిశిరబిందువుల
 వలె స్థిరత్వములేక మిక్కిలి శోకమును గల్గించుటకు కారణ
 ములైయున్నవి. పిడికిటియం దేదియో గలదని యాసనొంది
 చూచునప్పటికి పిడికిటియం దేమియు లేనటులనే యివి
 యన్నియు శూన్యములు. అరఁటిచెట్టునకుంబోలె దుగ్బల
 తయు ఉడుకనిభోజనపదార్థములకుంబోలె వేదనాకరతయు
 మెఱుపుదీగకుంబోలె చంచలతయు విషభోజనమువలెదుఃఖి
 మును వీనివలనఁ గలుగు ఫలములైయున్నవి. మాటలతవలె
 అసుఖప్రదములును, బాలకుఁడు వ్రాసినచిత్తరువువలె నసార
 ములును జలబుద్బుదమువలె తూణభంగురములును ఎండ
 మావులవలె మిథ్యలును అగునివి చిత్తవికారమువలనఁ బుట్టు
 చున్నవి. ఇవి మాయాసదృశ మగుచిత్తవిభ్రమముచే నుద్బి
 పితము లగుచున్నవి. స్వప్న సదృశములగు వీనివలన జ్ఞాన సేత్ర
 ములు తలక్రిందగుటచే మానవులు వీనిననుకరించెదరు. ఇవి
 సాగరమువలె దుఃఖితరంగపరిపూర్ణములును, లవణోదకమువలె

తృప్తావర్ధకములునై యున్నవి. కావున అనుభవించినకొలఁ
దిని భోగాసక్తి వృద్ధి యగుచుండును. అందువలన సర్వకర
మునుంబోలె వీనిని స్పృశింపఁగూడదు. భయంకరజలధారవలె
పండితులచేతను, భయము విషాదము అభిమానము మొద
లగుదోషములతో పరిపూర్ణ మగుటవలన ప్రజ్ఞావంతులచేతను
విడువఁబడినట్టియు, విద్వాంసులు గర్హించునట్టియు, ఆగృ
కులముచేత నిందింపఁబడినట్టియు, బుధులచేత పరిత్యజింపఁ
బడినట్టియు, మూర్ఖులచేత స్వీకరింపఁ బడినట్టియు, నివి
బాలస్వభావులచేత షోషింపఁబడుచున్నవి. సర్వమస్తకము
వలె బుధులచేత విడువఁబడినవియు, మూత్రభౌండాఠము
వలె గర్హితములును అగు నీసర్వసుఖములు నాశనమునొందు
నట్టివి గావున, కామవిషయమునందు నాకురతి జన్మించుట
లేదు. (“లలితవిస్తరము”) శాక్యసింహుఁడు వర్ణించిన నీచ
ములును సర్వనాశనకరములును, నగువిషయభోగముల నను
భవించినను గూడ ఆసుఖ మెంతకాలమువఱకు నిలిచియుం
డును? మహాకవియగు భారవి యిట్లు నుడివియున్నాఁడు.

“శ్వస్త్యయా సుఖసంపత్తిః స్మరణీ యాధునాతనీ

ఇలిస్వప్నోపమామత్వా కామా న్యాగాస్తదజ్ఞతామ్॥”

“నేఁడనుభవించుసుఖములయొక్క యనుభవము రేపటి
కుండుటెక్కడ? వానిస్మరణమాత్రమునిలిచియుండును. దీనిని
దెలిసికొని యెప్పుడును కామముయొక్క విషయముదా

యములను స్వప్నతుల్యముగ భావించి, వానికి లోబడఁ జనదు."

క్షణస్థాయి యైననుఖి మేవిధముగ నుఖి మగును? ఇది అతిమధుర మైనప్పటికిని గూడ చివరకు విషమయ మగును. లోభముయొక్క విషయసముదాయములను గూర్చి బుద్ధ దేవుఁడు "విషభోజనమివ విపరిణామదుఃఖాః" (విషభోజన మునందువలె దుఃఖమే దీనియొక్కపరిణామము) అని చెప్పి యున్నాఁడు.

“శ్రద్ధేయా విప్రలభారః ప్రియా విప్రియకారణః ।

సుదుస్స్యజా స్త్యజన్తో లపి కామాః కష్టాహిత్రవః॥”

కి రాతార్జునీయము.

“కామముయొక్క అకర్షణమువలన ప్రథమమందు విశ్వాసము పుట్టుననుట నిక్కువమేకాని చివరకు మిక్కుటముగ వంచనగలుగును. ప్రథమమునందు దీనివలన ప్రీతి యుత్పన్నమగుననుట నిక్కువమే గాని చివరకు మిక్కిలి దుఃఖకారి యగును. దీనిని విడువవలయునని మనమునందుఁ దలంచుచుండియుఁగూడ దీనిని విడువఁజాలము. కావున నిది ఘోర శత్రువు. “లోభమువలన పాపము గలుగును, పాపమువలన మృత్యువు గలుగును.” అనుసామెత మంచినత్యమును వెల్లడించుచున్నది.

“లోభాత్ క్రోధః ప్రభవతి లోభాత్ కామః ప్రజాయతే
 లోభా న్యోహ శ్చ నాశ శ్చ లోభః పాపస్యకారణమ్॥”
 హితోపదేశము.

“లోభమువలన క్రోధము, కామము, మోహమును
 బుట్టుచున్నవి. ఇందువలన వినాశము గలుగుచున్నది.
 కావున లోభమే పాపములకు మూలము.” లోభమును చరితా
 థిత నొందించుకొనుట కేవిధముగా నాటంకము గలిగినను
 క్రోధము పుట్టును. కావున లోభము గలుగు విషయముల
 యందు హృదయాకర్షణము మిక్కుటమై మానవుని మోహిం
 భునిగ నొనర్చును. అందువలన నావిషయమును సమక్షార్చు
 టెట్లని భావించుటచే సత్యాసత్యజ్ఞానము నశించును.
 సత్యాసత్యజ్ఞానము లేనప్పుడు వినాశము గలుగును. ధనము
 యశస్సు అభిమానము మొదలగువానియాశవలన జ్ఞానము
 శూన్యమగుటయేగాక బుద్ధి చలించి, నానావిధము లగుదుర్తా
 ర్థముల నవలంబించి లోభపరితృప్తికొఱకుఁ బ్రయత్నించు
 చుండును.

“లోభః ప్రజ్ఞాన మాహన్తి ప్రజ్ఞాహన్తి హతా హ్రియమ్।
 హీర్వతా బాధతే ధర్మం ధర్మోహన్తి హతః శ్రీయమ్.”
 మహాభాగతము.

“లోభము ప్రజ్ఞను నాశముచేయును. ప్రజ్ఞ నాశమైనం
 తనే లజ్జ నశించును. లజ్జనశించుటవలన ధర్మ నష్టము గలుగును.

ధర్మము నష్టమగుటవలన, శ్రీ, శుభము, మొదలగునవన్నియు నాశనమగును.”

“శ్లో॥ లోభేన బుద్ధి శ్చలతి లోభో జనయతే తృష్ణాం |
తృష్ణాగ్తో దుఃఖిమాప్నోతి పర త్రేహ చ మానవః॥”
హితోపదేశము.

లోభమువలన బుద్ధి చలించును. లోభమువలన తృష్ణ జనించును. తృష్ణార్తుఁ డగువాఁ డీలోకమందును పరలోక మందును దుఃఖమునుబొందును. లోభవిషయములను గ్రహించి నప్పటికినిగూడ లోభనివృత్తి గానియెడల లోభమును చరి తార్థతనొందింపవచ్చునని యెవ్వరైనను దలంపవచ్చును. భోగ మువలన లోభమును దూరము చేయవలయునని తలంచుట లోభాగ్ని యందింధనములను వేయుటయే యని మనజీవితముల నుండియే తెలిసికొనవచ్చును. వృద్ధుఁ డగు యయాతిమహారాజు, యౌవనమును సంపాదించుకొని లోభనివృత్తుండ నగుదు నని తలంచి తనపుత్రిలయౌవనమును దన కిమ్మని కోరెను. వారిలో “పురువు” తన యౌవనమును తండ్రికి ధారపోసెను. కుమారునియౌవనముతోడ యయాతి సహస్ర వత్సరములు నానాప్రకారములు లోభమును చరితార్థత నొందించుటకు ప్రయత్నించెను. కాని విఫలమై లోభమున కంతములేదని తెలిసికొని పుత్రినిఁ బిలిచి యిట్లనియె.

“ యథాకామం యథోత్సాహం యథాకాలమర్హమ్ |
 సేవితా విషయాః పుత్రా యావన్నేన మయా తవ ||
 సహతు కామః కామానా ముపభోగేన శామ్యతి |
 హవిషా కృష్ణవర్ణేన భూయ ఏ వాభివర్ధతే ||
 యత్ పృథివ్యాంప్రీతీయవంహిరణ్యంపశవః స్త్రీయః
 ఏకస్యాపి న పర్యాప్తం తస్మాత్పుష్టాం పరిత్యజేత్ |
 యా దుస్యజా దుర్మతిభి ర్వా న జీర్యతి జీర్యతః ||
 యోసౌప్రాణాన్తతోరోగస్తాంతృష్టాంతృజతఃసుఖమ్ ||
 పూర్ణంవర్ణ సహస్రం మే విషయాసక్తచేతసః |
 తథా పృథుదినం తృష్టా మమైతే ష్వభిజాయతే |
 తస్మాదేనామహ స్త్యక్త్వా బ్రహ్మణ్యాధాయమానసమ్ |
 నిర్దవ్దోనిర్మలాభూత్వాచరిష్యామిమృతై స్సహమ్ || ”

మహాభాగవతము. సవమస్కంధము.

ఓపుత్రా, నీ యావనమును గైకొని, యెప్పు డేకోరిక
 జనించినను, ఉత్సాహము గలిగినను, ఆవిధముగ విషయభోగ
 ముల ననుభవించియున్నాను. షటియును, కాలము ననుస
 రించి విషయభోగము లనుభవించియున్నాను. కామభోగ
 ములవలన కామనివృత్తి గాఢండుటయే గాక, ఆజ్యమిడిన
 హోమాగ్నివలె వృద్ధి నొందును. పృథివీయం దున్న ధా
 న్యము, యవలు, సువర్ణము, పశువులు, స్త్రీలనందఱి నొక్క

వోఁ జేర్చినను గూడ నొక్క నిత్యమైనను నివృత్తి గాదు. కావున నీవు తృప్తిను పరిత్యజింపుము. దుర్మతులు విడువఁజాల నట్టి శరీరము సంపూర్ణముగ జీర్ణమైపోయినను, ప్రాణాంతకమును, మహారోగతుల్యమును నగు తృప్తిజీర్ణము గాదు. కావున నిట్టి తృప్తిను త్యజింపఁగలిగినవాఁడే సుఖవంతుఁడు. నేటికి జేయవత్సరములనుండి విషయాసక్తచిత్తుఁడ నై యున్నాను. కాని ప్రతిదినమును లోభముయొక్క విషయ సముదాయములయందు తృప్తి జన్మించుచునే యున్నది. కావున నీ తృప్తిను పరిత్యజించి బ్రహ్మయందు మనస్సునులగ్నముచేసికొని, సుఖదుఃఖాతీతుఁడను, మమతారహితుఁడనునై మృగముల తోడ సంచరించుచుందును.” తృప్తికు మించినరోగ మింకొకటి లేదు. లోభము వృద్ధి యగుచుండువానికి చిత్తశాంతి యెట్లుండును? లోభశూన్యఁడై విషయభోగములననుభవించుచుండినయెడల చిత్తము ప్రశాంతముగనుండును. కాని లోభరహితుఁడు గానియెడల చిత్తము శాంతముగనుండుటకు పీలు లేదు.

శ్లో॥ ఆపూర్యమాణ మచలప్రతిష్ఠమ్ |
సముద్రమాపః ప్రవిశన్తి యద్వత్ |
తద్వత్కామా యం ప్రవిశన్తి సర్వే |
సశాన్తి మాప్నోతి న కామ కామి॥

“నదీనదములప్రవాహములవలన నిండుచున్నను, సముద్ర మెట్లు తనహద్దు మీఱక తనలోనికి వచ్చుజలము లన్నిటిని గ్రహించుచు, లేశమైనను వికారము చెందకయుండునో అట్లే శబ్దాదిసమస్తవిషయములను గ్రహించుచున్నను గూడ లేశమైనను వికారమును జెందకుండు యోగి, శాంతిని బొందునుగాని, విషయసుఖములను కోరువాఁ డెన్నఁటికిని శాంతిని జెందఁడు.”

(౨) లోభము గలుగు దిష్టు-నుండి చిత్తమును మరలించ వలయును.

శ్లో॥ యగో యతో నిశ్చలతి మన శ్చంచల మస్థిరమ్ |
తత స్తతో నియమ్యై తదాత్మన్యైవ, వశం నయేత్ ||
౨౨ ఆత్మసంయమయోగము. భగవద్గీత.

“చంచలమును అస్థిరమును నగు మనస్సు ఏయేవిషయ ములయందుఁ దిరుగుచుండునో ఆవిషయములనుండి దానిని మరలించి అత్తయం దుండునట్లు స్వాధీనముఁ జేసికొన వల యును.”

లోభదమనమున కింతకంటె మఱియొక మంచిసాధనము లేదు. చాంచల్యమును గలిగించు విషయముల కభిముఖ ముగ మనస్సును నడువనీయక, దానిగోరికను నెఱవేర్చుని యెడల లోభము తగ్గిపోవును. భోజనపదార్థములకొఱకుఁ గాని, వస్త్రములకొఱకుఁ గాని, ఇతరపదార్థములకొఱకుఁ గాని

మిక్కుటమగు వ్యాకులత గలిగినప్పుడు వానిని సంగ్రహింపనియెడల లోభము పరాభవముఁ జేందును. సాధారణ నియమములప్రకార మేపదార్థములనైన ననుభవింపవచ్చును, అనఁగా మర్యాదగలవారలు ధరించుచున్న వస్త్రములను జూచి తానుగూడ నట్టివానిని ధరింపవలయునని తలంచుట వలనఁ గలుగుదోషము మిక్కిలి కొంచెము. కాని యీవస్త్రమును ధరించినయెడల సొగసుగానుండు ననియును, ఈవస్తువును సంపాదించినయెడల లోకులు గొప్పవాఁడనుకొందురనియును, దిలంపు గలిగినప్పుడు వెంటనే చిత్తమును శాసించుట కర్తవ్యము. బోగముమేళమును చూడవలయు ననునిచ్చి వొడమినయెడల నాయుచ్చ నెప్పుడును పూర్తిచేయవలదు. నేఁడు మధురపదార్థములను భుజింపవలయు ననునిచ్చ జనించినయెడల వాని నాదినమునం దెప్పుడును భుజింపఁ జనదు. యశము, మానము, మొదలగువానివలన చిత్తము కలుషితమగుచుండును. హృదయమం దెట్టికలఁతకును స్థాన మియ్యఁ జనదు. యోగవాసిష్ఠరామాయణమునందు వసిష్ఠుఁడు శ్రీరామచంద్రున కీవిధముగ నుపదేశించి యున్నాఁడు.

“ మనా గభ్యుద్ధితై వేచ్ఛా, ఛేత్తవ్యాఽ నర్థకారిణీ
అసంవేదన శస్త్రేణ విషస్యేవాఙ్మురావలీ॥”

“చెడుగు చేయునట్టికోరిక లేకమైనను హృదయమునం దుదయించినయెడల, విషవృక్షాంకురమును ఛేదించునటుల,

అననుభూతిరూప మగు శస్త్రముతో భేదింప వలయును.' అనఁగా నాయుచ్చ సంపన్నము గాకుండుటవలన నది నాశన మగును.

‘ప్రత్యాహారబడితేన ఇచ్చాచుత్స్వం నియచ్చతే॥’

ఇంద్రియనిగ్రహ మనుగాలముతో కోరిక యను చేప పట్టబడును. ఇచ్చ యెప్పు డేదిక్కునకు పరుగిడుచుండునో దాని నాదిక్కునుండి నురలించుచుండవలయును. ఆకర్షింపఁ బడు వస్తువున కంతదూరమం దుండఁగలిగిన సంతమంచిది. హస్తగతము కాని పదార్థముపైని అధికారమును జేయుటకుఁ బ్రయత్నింపకు. హస్తగత మైనపదార్థముయొక్క యాకర్షణము అనుభవమునకు వచ్చినయెడల దానికి దూరమం దుండుటకుఁ బ్రయత్నింపవలయును. లోభమును గలిగించు పదార్థములకు దూరమం దుండినకొలఁదిని ఉపకారము గలుగును. ఒకానొకలోభి తాను పాలివెట్టిన ధనమును దినమున కొకటిరెండుమాఱులు చూచి సంతసించుచుండెను. వాస నాగ్నియం దాహుతి నిడఁ గలందులకుఁగాను, వీఁడవలంబించిన నీచమార్గములు గణనాతీతములు. ఒకానొకప్పు డీతఁడింకొకస్థలమునకేఁగుట తటస్థించెను. ఆసమయమునందు వీని ధనమంతయు బందుగులు చూఱుకొనిరి. లోభి తిరిగి స్వగ్రామమునకు వచ్చి చూచునప్పటికి ఇంట నొకచిల్లిగవ్వ యైనను లేకుండెను. అప్పటి వాని మానసికావస్థను గులభ

ముగ గ్రహింపవచ్చును గదా? లోభి తలను మోచుకొనుచు, బిగ్గరగ నేడ్చుటకుఁ బ్రారంభించెను. వీఁడీవిధముగ నేడ్చుచుండునప్పుడు బందుగులువచ్చి గృహమునందుఁగల సమస్త వస్తువులను బలవంతముగ లాగుకొని వెళ్ళిరి. ఇందువలన వీని దుఃఖమునకు మేరలేదయ్యె. వీఁడీవిధముగ నేడ్చుచుండఁగా, చిత్తమునం దాకస్మికముగ వేదనాశూన్యఁ డాయెను. “ఈసమస్తమును బోవుటవలన నాకు మహోపకారము గలిగినది. ఈధనమును, వస్తుసముదాయమును, నావి యయినయెడల నాయొద్దనే యుండెడిది. కావున నా కేమి భయము? నాదేదియో యది చిగకాలము నావెంటనే యుండును. ఈధనరాసులుగాని యితరవస్తువులుగాని మృత్యు సమయమునందు నావెంట రావు. లోభముచే వంచితుఁడనై యీవిషయముదాయమునందు బద్ధుఁడనైయున్నాను. కావున మృత్యుసమయమునం దిట్టిప్రేమతోఁ గూడుకొని యుండిన వస్తువులను వెంటఁదీసికొని పోవుటకు వీలు లేనందువలన మిక్కుటమగు మనోవేదనను బొందవలసి యుండును. వీనివీఁడ నిలిచియుండిన ప్రేమవలన నిత్యధనమును, చిరసంగియు నగుదానిని పోగొట్టుకొనియున్నాను. అయ్యో! నాకేమి కాసున్నదోగదా?” అని యీవిధముగ విచారించుచుండఁగా వాని హృదయమునందు వైరాగ్య జ్యోతి ప్రకాశింపఁజొచ్చెను. అంతటనుండియు వాఁడు బంధ

విముక్తుడై వైరాగ్యజయమును జాటుటకుఁ బ్రారంభించెను. అప్పుడు బంధుగులు వానికి ముఖ్యాదరణీయ మగు ధనమును, తదితరవస్తువులను, తిరిగి సమర్పింపఁ జూచిరి. కాని వాఁడు వానిని గైకొనకుండెను. లోభి సమృద్ధిమునం దుండి లోభ జనకవస్తువులను దప్పించుటవలన వానికి మహోపకారము గలిగెను. లేనియెడల వీఁడు లోభసముద్రమునందుండి లేవఁ జాలక మునిగిపోవుచుండెడివాఁడనుట నిశ్చయము.

లోభవిషయములకు సర్వదా దూరమందుండుమనిచెప్పట వలన సంసారకార్యములను నిర్వహింపఁగూడ దని తలంప రాదు. సంసారమునం దున్నప్పు డనేకసమయములయందు ధనము, మానము, యశస్సు మొదలగునవి గలుగును. ఇతర భోగ్యవస్తువులు సమృద్ధిమం దుండును. కావున నీశ్వరాదే శానుసారముగ కర్తవ్యములను నిర్వహించుచుండవలయును. “నేను భగవానునకు దాసుడను. కావున నాయనకార్యము లను నిర్వహించుచున్నాను. కాని, యశమును, మానమును, అక్కఱకు మించినధనమును గోరను. అట్లు ప్రవర్తించు చుండిననుగూడ, యశస్సు, మానము, ప్రయోజనమునకు మించినధనము లభించినప్పు డేమి చేయుదును? భగవానుడా! నేను మదాంసుడను, ఒడ్డుడను, వికృతచిత్తుడను గాకుండునట్లుగుఁగఱింపుము.” అను భావమున లోభ సంబంధమునం దుదాసీనుడవై, నివోన్న తికిని పృథివియొక్క యున్న తికిని ప్రయత్నించుచుండుము.

(3) మనము కొన్ని కల్పితము లగు లేములను సృష్టించు కొని లోభమును వృద్ధిచేసికొనుచుందుము. “ఏయేవస్తువులు లేనియెడల కాలము గడవదు? ఏయేవస్తువులవలన నాకు వాస్తవ మైనప్రయోజనము కలదు?” అని స్థిరభావమున చింతించు నెడల మనకు బహు స్వల్ప విషయములతోడ మాత్రమే ప్రయోజనము గలదని తెలిసికొందుము. నీకు పాలు, మీఁగడ, వెన్న, నెయ్యి, పప్పు, పంచదార మొదలగునవి భుజించుటకుఁ గావలయును. కాని సాధారణాహారమును భుజించుకృషీవలుఁడు నీకంటె తక్కువబలము గలవాఁడు కాఁడు సుమా! నీకు చక్కనిశయ్యయు, దోమతెరయు లేని యెడల నిద్రరాదు. కాని సన్నాహిని వృక్షమూలమునందుండు మృత్తికపైని నీకంటె వేయిమడుంగు లెక్కుఁడు సుఖముగ నిద్రపోవుచుండును. నీకంటె నధికముగ వానియందు శాంతిని జూడవచ్చును. నీ కుపయుక్తమగువాసస్థానము మేడయే గదా? ఎవరిచరణధూళినిగూడ ముట్టుటకు నీ వనర్హుఁడవో అట్టి గృహస్థులు సామాన్యపర్ణకుటీరములయందు నివసించుచు మృదు మధుర మందహాసములతోడ కుటీరమును ప్రకాశింపఁ జేయుచు పరమానందముగ కాలమును గడపు చున్నారు. నీవు “నేను గొప్పవాఁడను, నాయభ్యాస మిది, దీనిని ఎట్లు విడువగలను?” అని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి యభ్యాసములకు దాసుఁడై నీకంటె మిక్కుటముగ రాజసుఖములను కామ

భోగములను, ననుభవించినభర్తృహరి యీవిధముగ నుడివి
యున్నాఁడు.

“భూః పర్యఞ్కో, నిజభుజలతా కన్తుకః, ఖం వితానమ్, |

దీప శ్చంద్రో, విరతివనితా లబ్ధ సజ్జప్రమోదః |

నికాన్తాభిః పవనరమరై ర్వీజ్యమానః సమన్తాత్ |

భిక్షుః శేతే నృపఇవ భువి త్యక్తసర్వ స్పృహతోఽపి || ”

భర్తృహరి.

“సన్న్యాసి సమస్తములైన యాశలను వీడి రాజువలె
శయనించి యున్నాఁడు. మృత్తిక యాయనకు సా స్పృయ
యున్నది. స్వహస్తములు దిండైయున్నవి. మస్తకోపరిభాగ
మునం దాకాశమువిశాలమై చాందినీవలె నున్నది. చంద్రుఁడు
దీపమువలె వెలుగు నిచ్చుచున్నాఁడు. సంసారమునం
దనాసక్తియనునదిభార్యయైయున్నది. పవన మనుచామరము
వీచుచున్నది. ” ఆసన్న్యాసి మృత్తికమీఁద శయనించి
రాజువలె సుఖభోగముల ననుభవించుచున్నాఁడు. కాని నీవు
“ఆవస్తువులేక సాగుటెట్లు? ఈవస్తువులేక బ్రతుకుటెట్లు?”
అని ప్రలాపవాక్యములను బలుకుచు పిచ్చివానివలెఁ దిరుగు
చున్నావు.

“స్వచ్ఛందవనబాతేన శాకేనాపి ప్రపూర్యతే |

అస్య దగ్ధోదరస్యాథేక్షః కుర్యాత్ పాతకం మహత్ || ”

హితోపదేశము.

“వనజాతములగు శాకములు మొదలగువానివలన నాఁకలి దీరుచుండునప్పు డీదగ్ధోదరముకొఱ కవఁడు మహాపాప కార్యములను జేయును?”

మేఁకలు, గొర్రెలు, యన్నలు, ఆవులు, మొదలగువానిని వధించినఁగాని నీ కాహారము పూర్తి యగుట లేదు. కాని ధాన్యములు శాకములు పండ్లు మొదలగువానిని భుజించిన యెడల నీపొట్టనిండదా? నిండునుగాని నీవు కొన్ని లేములను కల్పించుకొని “ఇది లేక జరుగదు. అది లేక జరుగదు.” అని ప్రలాపములు పల్కుచుందువు. భోగాసక్తిని వదిలి అనా యాసలభ్యములును ఆరోగ్యప్రదములును నగుపదార్థములను దినుచు ఆరోగ్యకరమగుశయ్యయందు శయనించుచు ఆరోగ్య ప్రద మగుగృహమందు నివసించుచున్నయెడల లోభము తగ్గిపోవును. మనస్సును ప్రాణమును శరీరమును, సుఖముగా నుంచుకొనుటకు మనకుఁ గావలసిన వస్తువులసంఖ్య బహు స్వల్పము. వానిని సంగ్రహించుటవలన లోభమువృద్ధి నొందదు. మన సర్వనాశనమునకు కల్లలేములే కారణములు. “మర్త్య భూమియందు మానవుని లేము లతిస్వల్పములు. ఆలేములు గూడ నధిక దినములకొఱకుఁ గావు.” అను నీసత్యమును చిత్తమునందుంచుకొని యిది కావలయు నది కావలయు నని వోరక లభించినదానితోడనే సంతృప్తి నొంది యుండుము.

“సంతోషామృతత్పస్తానాం య త్సుఖం శాంతచేతసామ్,
కుతస్తద్ధనలుబ్ధానా మితశ్చేతశ్చ ధావతామ్॥”

హితోపదేశము.

“సంతోషామృతమువలన తృప్తులగు శాంతచిత్తులకుఁగల
సుఖమువంటి సుఖము ‘ఇదికావలయు నదికావలయు’ నని
తిరుగుచుండు ధనలుబ్ధుల కెట్లు లభించును?”

మోహము.

మోహము సమస్తపాపములకు మూలము. అజ్ఞానమునే
అవిద్యయనియు, మోహమనియును జెప్పుదురు. మోహమనఁ
గనే అనాత్మయని ఆత్మగలవాఁడు గ్రహించును. మోహము
వలన నష్టచిత్తుడైనవాఁడు అస్థాయిని అధ్రువమును కష్ట
మును తాపమును శోకమును, స్థాయియనియు ధ్రువమని
యు పరమానందమునకు నిదానమనియుఁ దలంచి యెప్పు
డును తనది కానిదానిని తనకు కొంచెమైనను నధికారములేని
దానిని “నాది నాది” యని చెప్పుచు నది లేమిచే నస్థి
రుడైయుండును. ఈదేహము నాదియా? నాదియైనయెడల
తెల్లని వెండ్రుకలను నల్లనివానినిగాఁ జేయఁజాలనా? ఈగృ
హము నాదియా? నాదియే యైనయెడల చిరకాలమిందేల
నివసింపఁజాలను? ఇవి యన్నియును మనవి గావు. చివరకు
మన వాకిటియందున్న యిసుకరేణువు గూడ మనది గాదు.
కాని క్రమానుగతముగ నివారాత్రము మనస్రక్కలందుండు
వస్తువులు మనవి యనుభావము మనహృదయమునం దేల
యుదయించు చుండును? తల్లి, తండ్రి, భార్య, పుత్తులు
గూడ నావారలు గారు. కాని సర్వదా హృదయమునందు

“నాది నాది” యని ధ్వని చేయుచున్న జేని? ఇట్టిభ్రమను గలిగించుదాని సేరు మోహము.

“ మనుషితామమమాతా మ మేయ బృహిణీగృహమ్,
ఏవంబిధం మమత్వం యత్ స మోహ ఇతి కీర్తితః॥ ”
పద్మపురాణము.

నాతల్లి, నాతండ్రి, నాభార్య, నాగృహము, “నాది నాది” అనుజ్ఞానము నే మోహమందురు. సమ స్తపాపములను బుట్టించునది మోహము. మోహమే లేనియెడల అసారములును అనిత్యములును నగువిషయములయం దెవరికిని లోభము జన్మింపదు; ధనము మానము మొదలగువానివలన నెవ్వఁడును గర్వింపఁడు. పరులమైశ్వర్యము మొదలగువానిని జూచి యెవ్వనిచి త్తమును కలుషితముగాదు. తుచ్ఛమును నీచమును నగు పిశాచములరంగభూమిని సువర్ణవర్ణములతోడ రంజితముగఁ జేయుశక్తి కామమున కుండెదు. సమ స్తపాపములు మోహమువలన ననఁగా అజ్ఞానమువలనఁ బుట్టును.

(౧) అజ్ఞానమును నశింపఁజేయుటకు జ్ఞానమే బ్రహ్మ స్త్రము. జ్ఞానముగలిగినంత నే అజ్ఞానము నశించును. జ్ఞాననూ ర్యోదయమైనంత నే మోహాంధకారము పలాయితమగును. జ్ఞానోపార్జనకు తత్త్వచింతయు, శాస్త్రాలోచనయు, ముఖ్య సాధనములు. “నేనెవరు? మనమెవరు? ఈబంధనములెట్టివి? మోక్షమెట్టిది?” అనునీవిధముగ విషయవిచారణకుఁ గడంగిన

కొలఁదిని మోహము దూరమగుచుండును. “నాశరీరము నేను గాకున్నను, మాయచేత నిందు బంధింపఁబడి యున్నాను.” అను నీవిధమగు తత్త్వాలోచనకుఁ గడంగినకొలఁదిని మోహము నశించుచుండును.

“శ్లో॥కృశోఽలిదుఃఖీబద్ధోఽహం హస్తపాదాదినా నహమ్ |
ఇతి భావానురూపేణ వ్యవహారేణ బద్ధతే |
నాహన్దుఃఖీన మే దేహో బద్ధః కస్మా న్మయస్థితః |
ఇతి భావానురూపేణ వ్యవహారేణ ముచ్యతే ||
నాహం నూంసం నచాస్థీని దేహోదన్యః పరోహ్యహమ్ |
ఇతి నిశ్చయవా నన్తః క్షీణావిద్యో విముచ్యతే |
కల్పి తైవ మవిద్యేయ మనాత్మ న్యాత్మభావనాత్ |
పరుషేణాప్రబుద్ధేన నప్రబుద్ధేన రాఘవ ||”

యోగవాసిష్ఠము.

మహర్షి యగువసిష్ఠుఁడు శ్రీరామచంద్రున కీవిధముగ నుప నేశించియున్నాఁడు. “నేను కృశుఁడను, దుఃఖిని, బద్ధుఁడను, హస్తములు పాదములుగల జీవుఁడను.” అను నేతద్విధభావానురూపవ్యవహారమువలన మనుష్యుఁడు మోహపాశములచేత బద్ధుఁడగును. “నేను దుఃఖిని గానుకావున నాకు బంధ నము లేట్లుండును?” అను నేతద్విధభావానురూప వ్యవహారమువలన మనుష్యుఁడు మోహపాశములనుండి విముక్తుఁడగును. “నేను మాంసము గాను, అస్థులును గాను. నేను

దేహమునకు భిన్నుడగునాత్మను.” అనునీవిధముగు నిశ్చయ జ్ఞానమువలన హృదయాంతరాళమందుండు నవిద్యను నాశన మొనర్చుకొనినవారలు ముక్తులగుచున్నారు. ఓరాఘవా ! అజ్ఞాని అనాత్మవస్తువునం దాత్మభావనమువలన అవిద్యను గల్పించుకొనును; కాని జ్ఞాను లట్లు కల్పించుకొనరు. శ్రీశంకరాచార్యులవా రిట్లు నుడివియున్నారు.

“కా తవ కాంతా క స్తే పుత్రః

సంసారోఽయ మతీవవిచిత్రః।

కస్య త్వం వా మత ఆయాత

స్తత్త్వజ్ఞిస్తయ త దిహ భ్రాతః॥”

“నీభార్యయెవరు? నీపుత్రుడెవడు? ఈసంసారము అతివిచిత్రము. నీవెవరు? ఎచ్చటనుండివచ్చితివి? ఓభ్రాతా, ఈతత్త్వమును చింతింపుము.” ఈవిధముగ చింతించుటవలన జ్ఞానోదయమగును. అప్పుడుమోహము నిర్వహాలదు. మోహము దూరమైనంతనే పరమానందమునకు నివాసమగు బ్రహ్మనిష్ఠ జనించును. వసిష్ఠులవా రిజ్ఞానమువలన మోహము నశించి బ్రహ్మనిష్ఠ యుదయ మగు నని తెలిసికొనుటకుఁగా నీవిధముగఁ జెప్పియున్నారు.

“ఇమాం సప్తపదాం జ్ఞానభూమి మాకర్ణయానఘ

నానయా జ్ఞాతయా భూయో మోహపక్ష్మే నిమజ్జతి॥”

“ఓరాజా, జ్ఞానభూములు నాఁబరఁగు నీయేడింటిని వినుము. వీనిని దెలిసికొనినయెడల నీవు మోహపంకమునందుఁ దగుల్కొనవు.”

“జ్ఞానభూమిః శుభేచ్ఛాఖ్యాప్రథమాసముదాహృతా ।
విచారణాద్వితీయా స్యాత్తృతీయా తనుమానసా ।
సత్తాపత్తి శ్చతుర్థీస్యాత్తతోఽసంసక్తినామికా ।
పదార్థభావనా షష్ఠీ సప్తమీ తుర్యగాగతిః॥”

“శుభేచ్ఛ” ప్రథమజ్ఞానభూమి. “విచారణ” ద్వితీయజ్ఞానభూమి. “తనుమానస” తృతీయజ్ఞానభూమి. “సత్తాపత్తి” చతుర్థజ్ఞానభూమి. “అసంసక్తి” పంచమజ్ఞానభూమి. “పదార్థభావన” షష్ఠజ్ఞానభూమి. “తుర్యగాగతి” సప్తమజ్ఞానభూమి.

“స్థితః కిం మూఢ ఏవాస్మికయోజ్యేహం శాస్త్రసజ్జనైః ।
వై రాగ్యపూర్వమిచ్ఛేతి శుభేచ్ఛేత్యుచ్యతే బుద్ధైః॥”

“నే నేల మూఢుఁడనై యున్నాను. వై రాగ్యభావముతోడ శాస్త్రాలోచనకుఁడఁగుదును. సజ్జనులతోడఁ గలయుదును.” అను నీవిధమగు నిచ్చను ప్రథమజ్ఞానభూమి యగు “శుభేచ్ఛ” యని పండితులు చెప్పుదురు.

“శాస్త్రసజ్జన సమృద్ధైర్వై రాగ్యభ్యాసపూర్వకమ్ ।
సదాచారప్రవృత్తౌ యా । పోచ్యతే సా విచారణా॥”

శాస్త్రాభ్యాస సజ్జనసాంగత్యములవలనఁ గలుగు వైరాగ్యాభ్యాస పూర్వకమగు సత్య మేది? అసత్య మేది? శిరమేది? ఆత్మ యేది? అనాత్మ యేది? కర్మవ్య మేది? ఆకర్మవ్య మేది? బంధన మేది? మోక్ష మేది? అను విచారణతో సదాచారప్రవృత్తుఁ డగుటను, ద్వితీయాభ్యాసభూమి యగు “విచారణ” యని చెప్పుదురు.

“విచారణా శుభేచ్ఛాభ్యా మిద్రియాన్తే వ్యగత్కతా ।

యత్ర సా తనుతాభావాత్ ప్రోచ్యతే తనుమానసా॥”

శుభేచ్ఛ జన్మించినపిమ్మట, సదసద్వివేక విచారణవలన నింద్రియభోగ్య విషయములయందు రతి జన్మింపకుండుటను “తనుమానస” యందురు. అనఁగా, నీయవస్థయందు చిత్తము విషయములదిక్కున కేఁగుట కిచ్చగింపదు. అందువలన మనస్సునకు స్థూలత్వము నశించి సూక్ష్మత్వము ప్రాప్తించును.

“భూమికాత్రితయాభ్యాసా చేత్యన్తే విరతేర్వశాత్ ।

సత్తాత్మని శ్లితే శుద్ధే సత్తాపత్తి రదాహృతా॥”

శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానస, సత్తాపత్తి, యనునీ నాల్గింటిని ఆభ్యాసముచేయుటవలన సాత్త్వికభావముదయించును. అందువలన విషయాసక్తి సమూలముగ నష్టమగును. దీనినే “అసంసక్తి” యందురు.

“భూమికాపఞ్చకాభ్యాసాత్ స్వాత్మారామతయాభ్యుశమ్

ఆభ్యస్తరాణాం బాహ్యేనాం పదార్థానామభావనాత్,

పరంప్రయుక్తేన చిరం స్రయత్నేన విబోధనమ్ |

పదార్థభావనా నామ మష్టి సత్త్వాయతే గతిః ||”

శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానస, సత్త్వాపత్తి, అసం
సక్తి, యనునీయైదింటిని అభ్యాసముచేయుటవలన బ్రహ్మ
యందు లీన మగును. అందువలన బాహ్యంతరములయందలి
పదార్థములయందుండుచింతదూరమగును. ఈసమస్తచింతలు
గూరమగుటవలన, యత్నముతోడ ఆత్మతత్త్వచింత గలు
గును. దీనినే “పదార్థభావన” యందురు.

“భూమికుట్టు చిరాభ్యాసాద్భేదస్యానుపలబ్ధతః |

యత్ స్వాభావికనిష్కత్వం సా జ్ఞేయాతుర్యగాగతిః ||”

పూర్వోక్తములగు నీయాటింటిని నభ్యసించుటవలన, స్వ
పరభేదజ్ఞానము తొలగిపోవును. అందువలన బ్రహ్మయందు
స్వాభావికనిష్ఠ యుదయించును. దీని పేరే “తుర్యగతి”
యందురు.

“యే హి రామ మహాభాగాః సప్తమీం భూమి మాగతా
ఆత్మారామా మహాత్మానస్తే మహత్ పద మాగతాః ||”

ఓరామచంద్రా, మహానుభావులు జ్ఞానభూమియొక్క
సప్తమావస్థయగు “తుర్యగతి” ని బొందునప్పుడు భగ
వానునితోడ క్రమానుగతముగ క్రింది నెరపుచుందురు. మఱి
యును బ్రహ్మపదమును జెందుదురు.

ఇంతకంటె నుచ్చతర మగుపదవి యేదిగలదు? జ్ఞానప్రభా
వమువలన హృదయమునందు మోహజనితసంకల్పములు నశిం
చినవానికిఁ గలయానందమునకు మేర లేదు గదా?

“సజ్కల్పసంతుయవకా న్దలితే తు చిత్తే ।

సంసారమోహమిహికా గలితా భవంతి ।

దృష్టం విభాతి శరదీవ ఖ మాగతాయామ్ ।

చిన్మాత్ర మేక మజ మాద్య మనన్త మన్తః॥”

యోగవాసిష్ఠము.

“వాసనాత్మయమువలన చిత్తవికారమునశించును. కావున
మోహతుషారము నశించినంతనే శరత్కాలమందలి యాకా
శమువలెనే హృదయాకాశమందు, చిత్స్వీయాప, ఆద్య,
అనంత, అద్వితీయ, జన్మరహిత, పరబ్రహ్మము గోచర
మగును.” మేఘవినిర్దుక్త విమలశారదాకారమునందు పూర్ణ
చంద్రుఁడు ప్రకాశించువిధముననే మోహవినిర్దుక్త డెగు
జ్ఞానియొక్క విమలహృదయమందద్వితీయపరబ్రహ్మ ప్రకా
శించును.

ఈ యవస్థయందుఁగూడ సంసారకార్యములు నిర్వహింపఁ
గూడ దని యెవరును దలంపఁజనదు. మోహము నశించిన
తర్వాత సంసారకార్యమువలనఁ బ్రయోజన మేమి కల దని
యెవ్వరును భ్రమవలనఁగూడఁ బలుకఁజనదు. అట్లునునకు శ్రీ
కృష్ణుఁ డీవిధముగ నుపదేశించియున్నాఁడు.

“సక్తాః కర్తృణ్యవిద్వాంసో యథా కుర్వంతి భారత ।
 కుర్యాద్విద్వాంస్తథా సక్తః శ్రీకీర్షణ్లోకసజ్జహమ్॥
 ౨౫ కర్మయోగము. భగవద్గీత.

“అర్జునా! అజ్ఞానులు ఫలాపేక్ష కలవారై యెట్లు కర్మమును చేయుదురో, అట్లు జ్ఞాని ఫలాపేక్షలేనివారై లోకులను సన్మార్గమును జూపుటకొఱకు కర్మమును చేయవలయును.” మన మీసంసారమునకు పంపబడుటవలన ముఖ్యముగ సంసార కార్యములను నిర్వహించు చుండవలయును. కావున వసిష్ఠుడు శ్రీరామచంద్రుని సంసారమందుఁ దిరుగుచుండు మని చెప్పినతెఱంగున సంసారకార్యములను నిర్వహించుచుండవలయును.

“అంతః సత్త్యక్త సర్వాశో వీతరాగో వివాసనః ।
 బహిః సర్వసమాచారో లోకే విహర రాఘవ॥”

ఓరాఘవా! అశను, అసక్తిని, వాసనలను, అంతరంగమునందు పరిత్యజించి, బాల్యమునందు సంసారముయొక్క సమస్తకార్యములను జేయుచుండుము.

“బహిః కృత్రిమసంరమ్భా హృది సంరమ్భవర్జితః ।
 కర్తా బహి రకర్తాంత గ్లోకే విహర రాఘవ ॥”

ఓరాఘవా! అంతరంగమునందావేశవర్జితుడవై, బాహ్యమునందు కృత్రిమావేశమును గనబఱచుచు, అంతరంగము

నందకర్తవై, బాహ్యమునందు కర్తవై, సంసారమునందు
సంచరించుచుండుము.

“త్యక్తాహస్కృతి రాశ్వస్త మతి రాకాశశోభనః ।
అగృహీతకలజ్జాహ్లో లోకే విహర రాఘవ ॥

ఓరాఘవా! “నేనుజేసినాడను” అనునీయభిమానమును
పరిత్యజించి, కార్యములయొక్క ఫలాఫలముల సంబంధమునం
దుదాసీనుడనై ప్రకాంతచిత్తమున మెలంగు చుండుము.
ఏవిధమగుకళంకమున కళంకితుడవుకాక ఆకాశము సర్వత్ర
శోభను పొందుచుండు విధముననే సంసారముయొక్క
సమస్తకార్యములయందు వ్యాపృతుడవై కళంకము లేక
సంచరించుచుండుము.

“అయం బన్ధు రయం నేతి గణనా లఘువేతిసామ్ ।
ఉదార చరితా నా స్తు వస్తుధైవ కుటుచ్ఛకమ్ ॥”

‘స్వల్పబుద్ధిగలవాడు “ఇతడు బంధువు ఇతడు బంధుఁ
డుగాడు” అని లెక్కించుచుండుఁ గాని ఉదారచరిత్రులకు
వనుధయంతయు కుటుంబము.’ ఆహా! ఈయుపదేశమెంత
సాగనైనది! భగవద్విధిని పరిపాలించుటకుఁగాను పృథివియం
దందఱును బంధువులని భావించి కర్తృత్వాభిమానమును పరిత్య
జించుకొని, సంసారమునందు కర్తృత్వమును వహింపవల
యును. బాహ్యమునందు శత్రుఁ డని చెప్పువానిని గూడ

బంధుభావమునఁ జూచు చుండవలయును. కాని తేవలము ధర్మానురోధమువలనను, దుర్మితినీ శాసించుటకును, వానికి ప్రతికూలాచరణ మొనర్పవలయును. బాహ్యమందు బంధు వని చెప్పువాఁడైనను గూడ, నన్యాయ్యాచరణ మొనర్చినయెడల ముఖ్యముగ ప్రతికూలాచరణ నొనర్పము. పాపము దుర్మితయు మనకు శత్రువులుగాని, మానవులు గారు.

(౨) “అయంబన్ధురయం నేతి” అనునీకవిత్వముయొక్క మర్త్యమును గ్రహింపఁ గలిగినయెడల మోహమును సునాయాసముగ నాశనముచేయువచ్చును. తత్త్వజ్ఞానమువలన మోహాంధకారము పట్టఁపంచ లగు శత్రువులుగను, సార్వజనికప్రేమవలన మోహ మనుకొలకూటము శక్తిహీన మగును.

సంక్షీర్ణతయందే మోహముండును. సంక్షీర్ణత నశించినయెడల మోహమునకు స్థానమే దొరకదు. సంక్షీర్ణప్రేమయందే మోహము జనించును. నే నొక్కమనుష్యునిఁదప్ప మఱియెవ్వరిని ప్రేమింపనియెడల వానికొఱకు నామనస్సు వ్యాకులతనొందుచుండును. కాని హృదయసహితముగఁ ప్రేమించుటవలన మోహాసక్తి జనింపఁజాలదు.

సాధారణముగ తల్లులకు పుత్రులపై నుండఁప్రేమ మోహ పరిపూర్ణము. తనపుత్రుని ప్రేమించువిధముననే ప్రక్కయింటి బాలుని ప్రేమించుతల్లులు మిక్కిలియరుదు. ‘నాపుత్రుఁడు నాపుత్రుఁడు’ అని ఏతలిదండ్రులు మిక్కిలముగఁదలంపరు?

కొంతమంది తలిదండ్రులు ఏబాలుని చూచినను తమపుత్త్రిని
యందు ప్రవర్తించువిధముననే ప్రవర్తించును. కావుననిట్టితలి
దండ్రులహృదయమునుండి యపత్యజనితమోహము దూరమై
నదని చెప్పనొప్పును. పారివారిక సంసర్కము లేనిస్నేహము
వలనగూడ మోహము పుట్టును. అత్యంతముగ నీవుప్రేమించు
వాఁడు లేనిసమయమునందు నీకు మిక్కుటముగ వ్యాకులత
గలుగును. వనశ్శాంతిగూడ దూరమగును. నియతములగు
కర్తవ్యములు నిర్వహించుటయందు లోపములు గలుగుచుం
డును. కావున నివియన్నియు మోహమువలననే గదా నీకు
ఘటిల్లుచున్నవి. ఇట్టిరోగమునకు మహావధము “ఉదార
ప్రేమ.”

స్నేహితులసంఖ్య వృద్ధియైనకొలదిని పవిత్రప్రేమ వృద్ధి
యగుచుండును. పవిత్రప్రేమవృద్ధియైనకొలదిని మోహము
తగ్గిపోవుచుండును. “స్నేహితులసంఖ్య వృద్ధియగుటెట్లు?
ప్రేమ విస్తారమగుటెట్లు?” అని యెవ్వరినను ప్రశ్నింప
వచ్చును. పవిత్రప్రేమను మిక్కుటముగ నుపయోగపఱుచు
చుండినకొలది, ప్రేమవృద్ధియగుచుండును. ప్రేమవృద్ధియైన
కొలదిని హృదయము మధుమయమగుచుండును. హృదయము
మధురమగునప్పుడనాకారవస్తువులు గూడ సుందరముగఁ
గాన్పించును. సామాన్యమైన వృక్షమును ప్రేమ గలవాఁడు
చూచుదృష్టితోడ మనము చూడఁజాలము. వానియొద్ద నీరస

పదార్థములు రసవంతముగ నుండును. మనకు రసవంతమగు పదార్థములు నీరసముగఁ గనబడుచుండును. నీహృదయము నందు ప్రేమ వృద్ధి యైనకొలఁదిని లోకులు నీచే నాకర్షింపఁ బడుదురు. నీవును లోకులచేత నాకర్షింపబడుదువు. ఇదియే భగవానునినియమము. హృదయమునందు మధుసంచయమున్న కొలఁదిని మానవుఁడు మధుభోగి యగును. కావున నలువైపుల మధువు నన్వేషించుచుండును. పృథివియందు మధుగర్భకుసుమము లనంతములు. నీవు చూచు ప్రతిపదార్థము నందును కొంచెముగనో గొప్పగనో మధువుండును. ప్రేమించు భ్రమరము సకలపదార్థములనుండి మధువును గ్రోలుచుండును. భగవానుఁడు మహాపాపులహృదయములందుఁ గూడ మధువును బెట్టియున్నాఁడు. కాని యన్వేషించువాఁడు మాత్రమే దానిని బొందఁగలుగుచున్నాఁడు.

హృదయమునం దమృతయురె మిక్కుట మైనకొలఁదిని మోహమునశించుచుండుననుట నిక్కువము. ఏదోయొకవిషయము మీఁదనుండు మోహమునందు చిత్తము దగుల్కానుటవలన సంకీర్ణత గలుగును. కావున నట్టివిషయములయం దుదారత వృద్ధి యైనకొలఁదిని మోహము నశించును. కొంతమంది తమ భర్తయుమీఁద మోహభ్రాతు లగుటవలన వివాదములకుఁ గడంగుచుందురు. కాని వారి హృదయములయందు సాగ్వభౌమికోదారత ప్రవేశించినకొలఁదిని సమస్తసాంప్రదాయిక

భర్తావలంబుల నాలింగనము చేసికొను చుందురు. అప్పుడు మోహము నశించును.

ఈ సార్వభౌమికప్రేమ పొంగి పొరలుచుండుటవలననే శాక్యసింహుఁడు ప్రాణమునకంటె నధికురాలగు భార్యను విడిచి జగదుద్ధరణముకొఱకు సర్వసంగపరిత్యాగి యయ్యెను. ఈయన మహాప్రేమనిమగ్నుఁ డగుటవలననే మోహమును పదతాడనమొనర్చుటకు శక్తిగలవాఁడయ్యెను. “లైట్ ఆఫ్ ఏస్యా” అను మహాకావ్యమునందు శాక్యసింహుఁడు గృహమును వదలుటకుఁబూర్వము, భార్యతోఁజెప్పినవాక్యములను చదివినయెడల మోహమును నశింపఁజేయు సార్వభౌమికప్రేమయొక్క రూపమును విశేషభావమునఁ గాంచవచ్చును. శాక్యసింహుఁడు భార్యతోడ నిట్లునియెను. “నేను విశ్వసందుండు సమస్తజీవరాసులను మిక్కుటముగఁ బ్రేమించుచుండుటవలన నిన్నత్యంతము ప్రేమించుచున్నాను.” జగత్తునందుండు సమస్త జీవరాసులను ప్రేమింపనిప్రేమ ప్రేమ గాదు; అది మోహము. బుద్ధదేవునిప్రేమ పవిత్ర మగుప్రేమ గాని మోహముగాదు. మోహము వ్యక్తి విశేషములేక విషయ విశేషములయందు బంధింపఁబడియుండును కాని ప్రేమ జగత్తంతయును వ్యాపించియుండును. ఇట్టిప్రేమవలన మానవుని హృదయమునందు జన్మించుభావములను దెలిసికొనవలయు

నన్ను, నిద్రించుచున్న భార్యను సంబోధించి శాక్యసింహుఁడు నడివినవాక్యములను చవివినయెడల గ్రహింపనగును.

“నిద్రించుచున్న యోప్రియతమా? నేనేఁగుకాలము సమీపించినది. నేనింకొకస్థలమున కేఁగుచున్నాను. నీకును నాకును నెడఁబాపు గలిగిననుగూడ సమస్తపృథివ్యధారక మగుమహావ్రతసాధనకొఱకు నీయొక్క-సుకోమలాధరము న న్నాహ్వీనించుచున్నది.’ అనఁగా. ‘నాపేరు ప్రేమయే యైనయెడల నీహృదయానందమూర్తియు, చిరజీవనసంగియు నగునీభార్యను గూడ విడిచి, యీపాపపంకిలమును శోకపూరితము నగు పృథివిని మోహపాశములనుండి ముక్తి నొందింపుము. ఈమె ప్రేమవలన ముగ్ధుడవై యీజగత్తుయొక్క మంగళ సాధన కుపక్రమింపనియెడల నానామధేయము ప్రేమ గాదు మోహము.’ అని నీవీఁద నాకుఁ గలప్రేమ నాకుఁ జెప్పుచున్నది.” శాక్యసింహుని ఛందకుఁ డీవిధముగ ప్రశ్నించెను. “నీవుజగత్ప్రేమవలన మత్తుఁడవైయున్నావు. కాని నీవేఁగినయెడల నీతలిదండ్రుల కట్టికష్టము సంభవించునో యోజించుకొనుము. ఇప్పుడు నీవు వారికిని తదితరులకును కష్టము నిచ్చుటకు సంసిద్ధుడవై యున్నావు. కాని నీకు వారియెడఁ గలప్రేమ యెచ్చటికేఁగెను?” అనుమాటలకు శాక్యసింహుఁ డీవిధముగ బదులుచెప్పెను. “ఓబంధూ, ఆప్రేమ ప్రేమగాదు. నిజసుఖలాలసాత్మప్తికొఱకు కొంచెమైనను ఉనికిపట్టును

వదలనిప్రేమనే ప్రేమ యనవలయును. నానుభవోగాపేక్ష కంటెను, నాపరివారము కోరుకొను సౌఖ్యముకంటెను, నేనధికముగ వారిని ప్రేమింతును. అందువలన వారికి నిర్మల సౌఖ్యము లభించుటకొఱకుఁ గాను, అనఁగా, వారికి ముక్తిని గలిగించుటకొఱకు, వారికిని, ఈవిశ్వమందుఁ గల సమస్తజీవ రాసులకును, ప్రేమయొక్క చివర సాధనమును చూపించిన యెడల నీబంధనములనుండి ముక్తి నొందుదురు. కావున దానిని చేయఁగలందులకుఁ గాను "నేనేఁగుచున్నాను." మోహమును పదతాడన మొనర్చి ప్రేమవలన విశ్వము నుద్ధరించు టకుఁగాను ప్రేమావతారుడగు శాక్యసింహుఁ డీచిన్ని సంసారమును పరిత్యజించి మహాసంసారకార్యములయందు ప్రవృత్తుఁ డాయెను.

భగవానునియనుగ్రహముచేత జ్ఞానమును ప్రకాశింపఁ జేసికొని, ప్రేమపూరితహృదయముతోడ మోహమును నశింపఁ జేసికొని, సంసారమందును, సమస్త జగత్తునందును, భగవానునికార్యముల నిర్వహించుచు, జీవనయాత్రను గడపు చుందుము గాత.

మ ద ము.

(౧) ఆత్మపరీక్ష లేమియే మదమున కుత్సత్ప్రస్థానము. “నే నెవరు? నాజ్ఞానమెంత? నాశక్తియెంత?” అని స్థిరభావమున విచారించువాఁ డెప్పుడును అహంకారపూరితుఁడు గాఁడు. ఎవఁడేవిషయమునం దహంకారము గలిగియుండునో వాఁడా విషయమునందు తనకంతవఱకుఁ దెలియునో తనశక్తి యా విషయమునం దెంతదూరము నడువఁగలదో యని మహూర్తకాలము ప్రశాంతచిత్తమున విచారించి చూచుకొనినయెడల ఈయహంకారమున కేవిధమగు కారణముగల దనుకొనఁడు. జ్ఞాని జ్ఞానమువలన సహంకారము గలిగియుండవచ్చును. కాని యట్టివానిని “నీకుసమస్తము దెలియునా? ఆత్మమాటయటుంచి నీ శరీరమునం దున్నయొకరక్తబిందువును గూర్చి యెవఁడు చెప్పఁగలవా? నీ వేపదార్థ విజ్ఞానశాస్త్రమునందు మహాజ్ఞాని నని గర్వించుచున్నావో దానివలన నీయిసుకరేణు వెచ్చట నుండివచ్చినదో ఏధాతువువలనఁ జేయఁబడినదో చెప్పఁగలవా? ఇనుమును నూదంటురాయి ఏల ఆకర్షించునో చెప్పుము. నలు నిక్కులఁగనబడుచుండు జగత్తును, ఇందు కనఁబడు ధూళికణములను, బలబిందువులను గూర్చిన యథార్థమును జెప్పఁగలిగిన

యెడల నీవుజ్ఞానివని అంగీకరింతును.” అని యడిగినఁ జాలును. ఉపన్యాసకుఁడు వక్తృత్వముచేతఁ బ్రబలను మోహింపఁ జేయఁగల నని తలంచి అహంకారి గావచ్చును. కాని అట్టివానిని “నీవక్తృత్వాశక్తిని నీవు సృష్టించుకొంటివా? నీవక్తృత్వము మీఁద నీకధికారము గలదా? అయినచో సమస్తసమయముల యందును మనోహరమగు వక్తృత్వ మొసంగఁ జాలకుండుటకుఁ గలకారణ మేమి? గతదినమున నేలకొలఁది మనుష్యులు నీయుపన్యాసమువలన నున్న తల్లిచిత్తులైరి. కాని నేఁడ దేస్థలమునంద దేవిషయమునుగూర్చి, ఉపన్యసించుటకుఁగడంగి తివి, కాని, యొకఁడైన నుత్కృతచిత్తుఁడు గాకుండుటకుఁగల కారణమేమి?” అని ప్రశ్నించినఁజాలును. కవీశ్వరుఁడు నాకవిత్వమును విన్నవాఁడు ముగ్ధుఁడు గాకుండునా యని నుడువ వచ్చును. అట్టివానిని “ఈకవిత్వశక్తిని నీవు సృష్టించుకొంటివా? లేక ఇతరు లెవ్వరైనను నీకు ప్రసాదించినారా? నీకవిత్వశక్తివైని నీకధికారము గలదా? గతదినమునం దొకనిము సమైనను చింతింపకయే మృదుమధురకవిత్వమును వ్రాసియున్నావు. నేఁడెంత యోజించినను గూడ నొకపద్యము నైనను, రసవంతముగ వ్రాయఁజాల కున్నా వేల?” అని యడిగినఁ జాలును. గణితశాస్త్రనిపుణుఁ డగువాఁడు నే నెటువంటి చిక్కుగణితము నైనను, జేయఁగల నని చెప్పువచ్చును. వానిని ‘నీకుఁగలశక్తికి నీవేనా కర్తవు? ఒక్కొక్క

క్కమా తాళక్తి నీవశమం దేల యుండదు? ఒకప్పుడు నీశి
ష్యానుశిష్యుడే నిన్నోడించు చుండుటను చూచుచున్నాము
గదా? కారణ మేమి? అని యడిగినఁ జాలును. సమరవిజ
యుఁ డగువాఁడు యుద్ధనైపుణ్యమునందు నాకు చాలినవాఁ
డెవ్వఁడని నుడువ వచ్చును. కాని యట్టివానిని, “యుద్ధనై
పుణ్యము నీయంతట నీకే గలిగినదా? ఆశక్తి యెప్పుడును
త్వదాజ్ఞానువర్తినియై యుండునా? అటులయినయెడల ప్రతి
యుద్ధమందు నీవేల జయమొందుట లేదు. గతదినమున నీవు
లక్షలకొలఁది సైన్యమును జయించియున్నావు. కాని నేఁడు
మూఁడువందలసైనికులచే, నీవు నీ సైనికులు నోడింపఁబడు
టకుఁ గలకారణ మేమి? ” అని యడిగినఁ జాలును.

ఈవిధముగ ప్రతివిషయమును గూర్చి యోజించి చూచిన
యెడల మన మహంకారమును బొందుట కవకాశమే లేదు.
కార్యములవీఁద మన కణమత్రమైన నధికారము లేదు.
సమ్ముఖమందున్న పదార్థములను దీసికొనుటకు చేయి చాఁచు
నంతలో వాయువునొప్పులవలన చేయి పడిపోవచ్చును. అప్పు
డావస్తువును దీసికొనఁ జాలము. నాలుకతోడ ననేక
వాక్యములను పలుకుచుందుము. కాని యొకమాట నుచ్చరిం
చునంతలో జిహ్వా పడిపోవుటవలన మాటలాడఁజాలము. ఈ
బారిసాలయం దొకవృద్ధుఁ డీవిధముగ నుడువు చుండెడి
వాఁడు “నావీఁద నాకు స్వాతంత్ర్యము లేదు.” ఈవాక్య

ము మంచినత్యమును వెల్లడించుచున్నది. నేను నావాడనే యైనయెడల చేయవలయు నని తలంచువానిని జేయఁగలిగియే యాందును. అనేక సమయములయందు చేయవలయునని నిశ్చయించుకొనిన కార్యములు కాలచక్రము తిరుగుటవలనఁజేయఁ బాలనివార మగుదుము.

మనము భగవానుని శక్తిచేతనే కొంచె మైనను జేయఁ గలుగు చున్నాము. చింతింపఁగలుగుచున్నాము. కాని మన కేవిధమగు శక్తియు లేదు. ఆయన మనకుఁ బ్రసాదించిన శక్తిని తిరిగి గైకొనినయెడల మనకు కార్యనిర్వహణశక్తి కొంచెమైన నుండదు. మఱియు, ఉపాయవిహీనుల మగుదుము. ఆయనసాహాయ్యము లేక గడ్డిపోచ నైనను కదలింపఁ గలశక్తి మన నుండదు. శేనోపనిషత్తునం దీతత్త్వ మొకకథవలన మనోహరముగఁ బ్రకాశించుచున్నది.

“బ్రహ్మ హ దేవేభ్యో విజిగ్యో తస్యహ

బ్రహ్మణో విజయే దేవా ।

అమహీయంత త విత్తాంతా స్మాకమేవాయం

విజయో స్మాకమేవాయం మహిమేతి ।”

బ్రహ్మ జగత్కల్యాణనిమిత్తము దేవాసురసంగ్రామము నందు దేవతలకు జయమును గలిగించెను. బ్రహ్మవలన, అగ్ని, యింద్రుఁడు, వాయువు, మొదలగు దేవతలు మహిమాన్వి

తు లై “మనదే యీజయము, మనదే యీమహిమ” అని
బ్రహ్మశక్తిని మఱచి యుండిరి.

“తద్దేహం విశ్వాత్ తేభ్యో హ ప్రాదుర్భూవ ।

తస్మ వ్యజానంత కిమిదం యత్ మితి ॥”

అంతర్యామి యగుబ్రహ్మ దేవతలయొక్క పృథ్వాభిమాన
మును దెలిసికొని దానిని దూరము చేయఁ గలందులకుఁగాను
అదృఢతరూపమును ధరించి వారిసమీపమునకు వచ్చెను. దేవత
లీమహావ్యక్తియే బ్రహ్మ యని తెలిసికొనఁ జాలరైరి.

“తేన్నిమబ్రువత్ జాతవేద ఏతద్విజానీహి

కి మేతద్ యత్ మితి తథేతి॥”

దేవత లీయన యెవ్వఁడో యని తెలిసికొనుటకు నిచ్చగల
వారై అన్నిని జూచి “ఓజాతవేదా! ఈమహనీయవ్యక్తి
యెవఁడో దెలిసికొని రమ్మ” అని చెప్ప దానికి అన్ని సమ్మ
తించెను.

“తదభ్యద్రవత్ తమభ్యవదత్, కోసీతి అన్నిర్వా ।

అహ మస్తీత్యబ్రవీ జ్జాతవేదా వా అహ మస్తీతి॥”

అన్ని యామహావ్యక్తి సమీపమున కేఁగాను. ఆయన నీ
వెవ రని ప్రశ్నింపఁగా, ‘అన్నిని’ ‘జాతవేదఁడను’ అని
అన్ని బదులు చెప్పెను.

“తస్మింస్తువై కిం వీర్య మిత్య పీదం సర్వం

దహేయం యదిదం పృథివ్యా మితి॥”

“నీకట్టికత్తిగల” దని యాయన యడుగఁగా “పృథివి
యందున్న సమస్తపదార్థములను దగ్ధముచేయఁగల” నని
అగ్ని బదులు చెప్పెను.

“తన్నై తృణం నిదధా వేతద్దహేతి ।

తదుప ప్రేయాయ సర్వజనేన ।

తన్న శకాక దగ్ధం స తత ఏన నివన్యతే ।

నై తదశకం విజ్ఞాతుం య దేత ద్యక్షమితి॥”

అగ్ని సముఖమం దొకతృణము వైచి ‘ఈతృణమును
దగ్ధము చేసినయెడల నీవు బ్రహ్మాండములు దగ్ధము చేయఁగల
వాడవే.’ అని యాయన చెప్పెను. అగ్ని తనశక్తిసంతయు
వినియోగించి తృణమును దగ్ధముచేయుటకుఁ బ్రయత్నించెను.
కాని తృణము దగ్ధము కాకుండెను. అందువలన తిరిగి దేవ
తలను సమీక్షించి ‘అమహనీయమాపరా? యెవ్వఁడో నాకుఁ
దెలియ’ దని చెప్పెను.

అథ వాయు మబ్రువన్ వాయ వేత ద్విజానీషి

కిమేతద్ యక్ష మితి త థేతి॥

అనంతరము దేవతలు వాయువును చూచి “నీవేఁగి యాతఁ
డెవ్వఁడో తెలిసికొని రావలయును” అని చెప్పువాక్యములకు
వాయువు సమ్మతించెను.

తదభ్యుద్రవత్ తప భ్యవదత్ కోసీతి వాయు ర్వా

అహమస్మీత్య బ్రవీ న్మాతరిశ్వా వా అహ మస్మీతి॥

ఆ మహనీయునియొద్దకు వాయువు వెళ్ళినంతనే “నీ వెవరు” అని యాయన యడుగఁగా “ నేను వాయువను” “మాతరిశ్వుడ” నని చెప్పెను.

“తస్మిం స్త్వయికింపీర్యమిత్య పీదం సర్వ మాదదీయం
యదిదం పృథివ్యా మితి॥”

నీ కెట్టిశక్తి గలదని యాయన ప్రశ్నింపఁగా, “పృథివి
యందుండు సమస్త వస్తువులను సంగ్రహింపఁగలను” అని
వాయువు చెప్పెను.

“ తస్మై తృణం నిదధా వేత దాదత్ స్వేతి । తదప
ప్రేయాయ సర్వజవేన । తన్న శశా కాదాతుం ।
స తత ఏవ నివృతే నైతదశకం విజ్ఞాతుం య
దేతద్ యత్న మితి॥ ”

ఆయన వాయువుసమీపమునం దొకతృణమును వైచి,
“ఈతృణమును సంగ్రహించివయెడల బ్రహ్మాండమునందలి
సమస్తవస్తువులను సంగ్రహింపఁ గలవు” అని నుడివెను.
వాయువు తనశక్తినంతయు వినియోగించెను. కాని తృణమును
కదలింపఁజాలక తిరిగి దేవతలయొద్దకు వచ్చి ఈమహనీ
యుఁ డెవ్వఁడో నాకుఁ దెలిను’ దని చెప్పెను.

“ అథేద్వ) మబ్రువన్ మధువ స్నేత ద్విభానీహి
కి మేతద్ యత్న మితి త థేతి॥”

అనంతరము దేవత లింద్రునిఁ జూచి “ఇంద్రా ! నీ వేగి
యీమహనీయుఁడెవ్వఁడో దెలిసికొనిరమ్ము ” అనుమాటల
కింద్రుఁడు సప్తులించెను.

“త దభ్యద్రవత్ తస్మై తిరోదధే ”

ఇంద్రుఁ డాయనయొద్ద కేగఁగనే యాయన యంతర్హి
తుఁ డయ్యెను.

“స తస్మిన్నేవాకాశే స్త్రియ మాజగామ బహు

శోభమానా ముమాం హైమవతీం తాం హోవాచ
కి మేరందో యక్ష మితి॥ ”

అప్పు డింద్రుఁడు సువర్ణభూషితయు విద్యాసూపిణీయు
శోభమానయు నగు నుమాదేవిని ఆకాశమునందు సంద
ర్శించి యంతర్హితుఁ డైన యామహాపురుషుఁ డెవ్వఁ డని
యడిగెను.

“సా బ్రహ్మేతి హోవాచ బ్రహ్మో వా ఏత

ద్విజయే మహీయధ్య మితి తతో హైమ విదా

ఞ్చకార బ్రహ్మేతి॥ ”

ఈయన బ్రహ్మ. ఈయనయే మీకుజయమును గలిగించుట
వలన మీరును మహిమాన్వితులై యున్నారు. కాని మీరు
నిజశక్తిచేతనే జయించినార మని గర్వముతో నున్నారు.
ఆయన మీకు శక్తియొసంగనియెడల మీలో నెవ్వరికిఁగూడఁ
గొంచెమైనను శక్తియుండదని తెలియఁజేయుటకుఁగాను మీ

కాయన కనబడెను. ఇట్లుమాడేవి చెప్పగా విని ఆయన బ్రహ్మ మని యింద్రుడు గ్రహించెను. ఇందువలన మనకు గర్వముఁజెందఁ గలిగినది కొంచెమైనను లేదుగదా? బ్రహ్మ శక్తి లేక చేతులు ముట్టుకొనఁజాలవు; కన్నులు చూడఁ జాలవు; చెవులు వినఁజాలవు; నాలుక రుచి చూడఁజాలదు; మనస్సు యోజింపఁజాలదు; బుద్ధి తనపనులను జేయఁజాలదు. “శ్రోత్రస్యశ్రోత్రం మనసో మనో య ద్వానో హి వాచః।

స తు ప్రాణస్య ప్రాణః చక్షుష శ్చక్షుః॥”

ఆశక్తి “శ్రోత్రములకు శ్రోత్రములవంటిది; మనస్సునకు మనస్సునంటిది; వాక్యములకు వాక్యములవంటిది; ప్రాణమునకు ప్రాణమునంటిది; కన్నులకు కన్నులవంటిది.” ఈ బ్రహ్మశక్తి లేకపోవుటవలన, ప్రాణము మనస్సు మొదలగు బాహ్యేంద్రియముఁ నియు శక్తిహీనము లగును.

“కోహ్యేవాన్యాత్ కః ప్రాణ్యాత్ యదేష ఆకాశ ఆనన్దో నస్యాత్॥”

“ఆకాశస్వరూపియు, ఆనందస్వరూపమునగు బ్రహ్మ ప్రకాశింపనియెడల నెవనిశీరము పనిచేయఁగలుగును? జీవించి యుండఁ గలుగును?” సమస్త మాబ్రహ్మశక్తినిఁదనే నిర్భరపడి యున్నప్పుడు మన మహంకారమును, బాంధుటకు మిగిలిన దేమున్నది? అప్పు దెచ్చుకొనిన ధనమువలన గర్వ పడవచ్చునా? అప్పులవాండ్రు తమసొత్తును దాముగైకొనిన

యెడల మన కేమి మిగిలి యుండును? మనకేమియు మిగిలి యుండనియెడల మనము పక్షిర్ల మనుట నిక్కువము గాదా? ఆయన మన కప్పిచ్చి తిరిగి తీసికొనుమాట యటుంపుము. ఆయన నీయొద్ద నుంచియున్న దానికి తగులెక్కఁ జెప్పమని యడిగినప్పుడు, నీ వెట్లు లుండవో భావించుకొనుము. ఆయన పిలుపు రాఁగనే ప్రాణాతంకము కలుగదా? రక్తము శుష్కించిపోదా? కావున నాకు మరణము సంభవించినయెడల భయము లే దని చెప్పవారి నే నొక్కనినైనను చూడలేదు. కబీరు ఇటు నుడివియున్నాఁడు. “ఈప్రహ్లాద మంతయుఁ దిరుగుచుండుటను జూచి కబీరు విలపించుచుండెను. ఒక్క జంతువు గూడ రుబ్బుతోటియందుఁ దగుల్కొని నలుఁగక తప్పించుకొనఁజాలదు.” నేను మూర్ఖుని వలె విచారితుఁడను గా ననియును నేను గర్వముఁజెందుచుండు విషయము లభానికి లేవని యెవరైనను జెప్పవచ్చును. అట్టి వారిని “నీ వసేతాకృతమునకంటె తక్కువ విచారితుఁడవై తివని చెప్పటకు నీకధికారమే లేదు. ఈవిధముగ పోల్చుకొనటకునీకు శక్తిలేదు. వానిహృదయమును నీవుచూచితివా? వాని మనస్సును నీమనస్సును పరిశీలించి చూచికొంటివా?” అని ప్రశ్నింప నగును. ఆత్మదృష్టియొక్క లోపమువలన మన మనేక సమయములందు మన పాప విషయమునందంధులమై యుండుము. కాని పరిశీలించి చూచుకొనునప్పుడు,

లుకలుకలాడుచుండు పాపములను చూడఁగలము. మనకుఁ గల గర్వమునకు కారణములెవ్వి? వీనికి మూలమెద్ది? అని స్థిరభావమున చింతించి చూచినయెడల వేనివలన మన మహంకారమును బొందుచున్నామో, అవి మన మహంకారమును బొందుటకు తగినకారణములు గావండుటయే కాక మిక్కిలి లజ్జను గలిగించునవి యని తెలిసికొందుము. ఆత్మపరీక్షవలన స్వీయదోష సముదాయములు సర్వదా సమ్ముఖమం దున్నయెడల అహంకారము నశించును. మన మెప్పుడును మనదోషములవంక చూచుకొనక గుణముల వంకనే చూచుకొను చుండుటవలన అహంకారమును బొందు చుందుము. ఆత్మదృష్టివలన స్వకీయదోషములను దెలిసికొని నూత్నానుసంధానము చేసి వానిని హృదయము నుండి పాఱఁదొలవలయును. స్థూలదోషములపట్టికను వ్రాసి యుంచు కొనవలయును. నిజదోషములను దలంచుకొను చుండినయెడల అహంకారము సమీపింపఁజాలదు. స్వదోష విషయములయందు సర్వదా జాగరూకుడై యుండు వాఁడు దీనుడై యుండును. “ధూళికణమును ప్రశ్నించినను గూడ బాయెజీద్ తనకంటె శ్రేష్ఠుఁడు కాఁడని నుడువును.” అని ‘బాయెజీద్’ ఫకీరువలె నుడువఁగలవాఁడెవ్వడు? ఒకానొకదినమునం దొకసాధువు రాజమార్గమునఁ బోవుచుండెను. ఒకఁడు మేడవైచుండి సాధువు నెత్తిమీఁదఁ బడు

నటుల నిష్ఠులను బోసెను. సహచరు లాగ్రహగ్రస్తులై ఆతని శిక్షించుట కగ్రేసరులైరి. సన్న్యాసి వారిని వారించి ప్రసన్న వదనమున “పూ రేమి చేయఁ బోవుచున్నారు? ఘోరాగ్ని కణములు వర్షించుట కుచితమగు మస్తకమునందు శీత లాంగారకణములు పడెను. ఇట్లు పడుట వానిసౌభాగ్యము గదా?” అని నుడివెను. తనదోషములను నగ్నదాచూచు కొనుచుండువాఁ డీసాధువువలె దీనాత్ముఁడు కాకుండఁ జాలఁడు. అట్టివానిహృదయమునం దహంకారమున కణుమా త్రమైనను స్థానముదొరకదు. మనకుఁగల వందఁకొలఁదిదోషములను వ్రాసి చూచుకొనినయెడల మనసమీపమునకు అహంకారము చేరఁజాలదు. ఈవిధమగు నాత్మపరీక్ష అహంకార నాశనమునకు మంచియుపాయము.

(౨) అహంకారమువలనఁ గలుగు నష్టములను యోజించినకొలందిని దానిపేరు వినుటకే భయము గలుగును. కామార బ్రహ్మచారి యగు సనత్సుభాతుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు అహంకారమువలనఁ గలుగు నష్టదశదోషములను చెప్పి యున్నాఁడు.

“మదోష్టదశదోషః స్యాత్ పురాయః ప్రలిక్ష్ఠితః

లోకద్వేష్యః ప్రాతికూల్య మభ్యనూయామృపావచః ।

కామక్రోధా పారతన్యం పరివారోఽభవైశునమ్

అర్థహీని ర్వివాదశ్చ మాత్సర్యం ప్రాణిసేవనమ్

ఈర్ష్యామోహోఽలివాదశ్చ సంజ్ఞానాశో భ్యసూయితా
తస్మాత్ ప్రామునమాద్యేత సదా హ్యేతద్విగర్హితమ్.”

మహాభారతము. ఉద్యోగపర్వము.

“మదముచే నావరింపబడినవాఁడు లోకులద్వేషమునకు
సామ్రాట డగును. అట్టివాని నెవరును జూడరు. అహంకార
పూరితుఁడు తనగౌరవమునకు లోపము గలుగుచున్నదని లేక
కలుగుననుశంకను గల్పించుకొని పరులకు పలువిషయముల
యం దపకార మొనర్చు చుండును. ఇతరులప్రశంసను వినుట
కిచ్చగింపఁడు. మంచివారిహింద దోషముల నారోపించుట
కాతురుఁడై యుండును. తా నుచ్చస్థాన మాక్రమించుటకుఁ
గాను ఇతరు లెవ్వరు తనతో సమానాదరణీయులు గాకుండు
టకునై మిథ్యావాక్యములు నుడువుటకు సంకోచింపఁడు.
తా నహంకారమును జెందువిషయమునందు మిక్కిలియాసక్తి
గలిగియుండును. దానికి విరుద్ధముగ నెవరైనను మాటాడిన
యెడల నీతఁడు క్రోధావేశపరవశుఁడగును. అభిమానమునం
దింధనములువేయువాని కీతఁడు దాసుఁడైయుండును. ఇతనికి
పరదోషకీర్తన జిహ్వోగ్రమునందు తాండవ మాడుచుండును.
నానావిధము లగు దుర్మార్గముల నాశ్రయించి యుండుట
వలన వీనికిఁ బ్రయోజనము గలదు. ఈతఁ డిందువలన నహం
కారవిషయములను సంగక్షించుకొనుటకుఁగాను అనర్థమూలక
మగు నర్థమును వ్యయము సేయుచుండును. వీని కితరులతోడ

వివాద మెడతెగకయుండును. వీనిహృదయమునందు పగుల
యైశ్వర్యమునకు పరితాపము రాజ్యము చేయుచుండును.
వీనికి ప్రాణిపీడన మొనర్చుట ముఖ్యవిషయమై యుండును.
ఈర్ష్యవలన వీనిచిత్తము తల్లడిల్లు చుండును. చిత్తచాం
చల్యము గలుగును. లోకమర్యాద నతిక్రమించి మాట
లాడుట వీని కొకముఖ్యలక్షణము. వీనికి యుక్తాయుక్త
జ్ఞానమునశించును. పరద్రోహచింత శల్యగతమైయుండును.”
బాగుగ విచారించి నూచినయెడల ఏయహంకారిజీవనమందె
నను ఈయస్థాదశదోషములు కనబడుచుండును. ఇన్నిదో
షములను మోయుచుండువాని మనుష్యత్వము నిలిచి యుం
డుటకు వీలు లేదు గదా? కావున అహంకారివంటి కృపా
పాత్రుఁడు వేఱొక్కఁడులేడనుట నిష్కవము. అహంకారి
తా నుచ్చస్థానమున కేగుచున్నా నని తలంచు చుండును.
కాని వాస్తవముగఁజూచినయెడల నభోగతీయందు పడిపోవు
చుండును. వీనితోఁ బోల్పఁదగినదుఃఖి యీ ప్రపంచమునందు
మఱొక్కఁడుండఁడు. వానియవస్థనితాంతముశోచనీయము.

అహంకారమువలనఁ గలుగుఫలము పతనము. కాబట్టి
అహంకారి యుచ్చస్థానమునకేగఁజాలఁడు. “స్వర్గరాజ్యము
దీనులదే గనుక దీనహృదయములు ధన్యులు.” అని క్రీస్తు నుడివి
యున్నాఁడు. దీనహృదయఁడు కానివానికి స్వర్గమునందు
పవేశించుట కధికారమే లేదు. ఒకబంగళిక్రీస్తు నయందు

భగవానుడేవిధముగ నుడివియున్నాడు. “అహంకారులగు పాపులు నన్ను చూడలేరు. నేను దీనజనబాంధవుడనని యెల్ల రకుఁదెలియును.” భగవానుడు దీనజనబాంధవుడు. కాబట్టి అహంకారవ్యక్తి యాయనను దర్శింపజాలడు. అహంకార మున్నంతవఱకు హృదయమునం దీశ్వరుని దర్శింపజాలము. ఒకానొక మహమ్మదీయఫక్రీ రిట్లు నుడివియున్నాడు. “ప్రభువు ప్రకాశించునప్పుడు నేను లేను. నేనున్నయెడల ప్రభువు ప్రకాశింపడు. నాయప్రకాశమునం దాయనప్రకాశమును నాప్రకాశమునం దాయన యప్రకాశము నుండెను. ఈవిధముగ ముప్పదివత్సరములు గడచినవి. నేను దుఃఖించినకొలఁదిని “నే నుండవలెను లేక నీ వుండవలెను.” అని భగవానుడు చెప్పియున్నాడు. “నేను” “ఆయన” అనునీరండు నొక్క స్థలమునం దుండుటకు వీలులేదు. నేను నెలవుగైకొననియెడల ఆయన రాడు. ‘నేను’ అనుమాట యున్నంతవఱకును ఎన్ని ధర్మసాధనల నొనర్చిననుగూడ స్వర్గ ద్వారములు బంధింపబడి యేయుండును. పాండవుల స్వర్గారోహణవృత్తాంతము దీనికి తగు నిదర్శన మని చెప్పవచ్చును. పంచపాండవులు స్వర్గమున కేగుచుండిరి. వీరిలో ప్రథమమున సహదేవుడు భూమి మీఁద పడిపోయెను. దీనిని జూచి భీముడు సహదేవుడు పడిపోవుటకుఁ గలకారణమును జెప్పఁడని ప్రశ్నింపఁగా ధర్మరా జిట్లనియె.

“అత్మనః సద్వశం ప్రాప్తం నైషోఽమశ్యత కిచ్చన ।

తేన దోషేణ పతిత స్తస్మా దేష నృసాత్మజః॥”

“తనతోఁబోల్పఁదగిన ప్రజ్ఞావంతుఁడు లేఁడని యీతఁడు దలంచుచుండువాఁడు. అదోషమువలననితఁడుపడిపోయెను.”

ఇట్లు నుడివి మిగిలియున్న ముగ్ధుఁడనోదరులతోఁ గూడి ధర్మరాజేఁగుచుండెను. కొంచెముమీఁద మేఁగునప్పటికి నకులుఁడు పడిపోయెను. ఇందులకు కారణమేమని భీముఁడు ప్రశ్నింపఁగా ధర్మరాజిట్లనియె.

“రూపేణ మత్సమే నా స్తి కచ్ఛిది త్యస్య దర్శనమ్ ।

అధిక శ్చహమేవైక ఇత్యస్య మనసి స్థితమ్॥

నకులః పతిత స్తస్మా దగచ్ఛ త్వం వృకోదర॥”

“నాతో రూపమున సమానుఁడు లేఁడనియు అందఱ కంటెనుగూడ నేనే రూపవంతుఁడనియుఁ దలంచుచుండుట వలన నీతఁడు పడిపోయెను. కావున నోవృకోదరా ముందు నడువుము.” పిమ్మట అర్జునుఁడు పడిపోఁగా కారణ మడిగిన భీమునిఁ జూచి ధర్మరాజిట్లనియె.

“ఏకాహ్ని నిర్దహేయంవై శత్రూనిత్యర్జునోఽబ్రవీత్ ।

నచతత్ కృతవానేష శూరమానీ తనోఽపతత్॥

అవమేనే ధనుర్గ్రాహీ నేష సర్వాంశ్చ ఫల్గునః ।

తథాచైతన్న తు తథా కర్తవ్యం ధూతి మిచ్ఛతా॥”

“శౌర్యాభిమాని యగునీతఁడు, ‘నే నొకదినమునందే శత్రువులసెల్లరను వధించెద’నని చెప్పుచుండెడువాఁడు. కాని అట్లు చేయఁజాలఁడయ్యెను. మఱియును, తాను ధనుర్ధరుల లో నగ్రగణ్యుడ నని తలంచి తక్కినధనుర్ధరులసెల్లర గణన చేయకుండెను. ఆకారణమున నితఁడు పడిపోయెను. మంగళ మును గోరువాఁ డెప్పుడు నీవిధముగఁ బ్రవర్తింపఁ జనదు.” భీముఁడును ధర్మరాజును కొంచెముమార మేగునప్పటికి, భీముఁడు పడిపోయెను. పడిపోయిన భీముఁడు ధర్మరాజును జూచి, తాను పడిపోవుటకుఁ గలకారణమును జెప్ప మని యడుగఁగా ధర్మరా జిట్లనియె.

“ అతిభుక్తఞ్చ భవతా ప్రాణేన తు వికత్థసే ।

అనవేశ్యపరం పార్థ తేనాపి పతితః క్షితౌ ॥”

“ నీవెక్కువగ భుజించి యన్యులబలమును లెక్కచేయక నిన్ను నీవు క్షామించుకొనుచుండుటవలన నీవు భూతలమున పడితివి. ” నిరహంకారుడగు ధర్మరా జొక్కఁడుమాత్ర మే స్వర్గమును జేరఁగలిగెను. భీమాద్భుతనకులసహదేవులు పడిపోవుటకు గర్వమేగదా కారణము? వీరు నానాగుణగణ విభూషితులైయుండియు, అహంకారపూరితులై యుండుట వలన స్వర్గమున కేగఁజాలరైరి. కాబట్టి అహంకారమున కిదియే ఫలమని యెఱుంగనగును. అహంకార మెట్టిపుణ్యాత్ము నైనను దగ్ధముగ నొనర్చును. అహంకారి పొందుహృదయ

వేదన కాద్యంతములు లేవు. ఇందున కొకవచనము నింగ్లీషు భాషనుండి చూపుచున్నాను. “అహంకారము సుఖమునకు గరళమువంటిది.” అహంకారపూరితుని హృదయమునందు శాంతి యుండుటకు వీలు లేదు.

(క) తన్నుఁ దాను గొప్పవాఁడనుకొనువాఁడు, మిగత వారెల్లరు, తనపాదతలమునందు నున్నకము లుంపఁదగినవారని తలంచుచుండును. కాని అహంకారపూరితుఁడగువానిని లోకులు గణన చేయకుండుటయు, అందువలన తనయాసకు తగిన సమ్మానమును బొందఁజాలక హృదయవేదనను బొందుచుండుటయును మన మనుదినమును చూచుచున్నాము.

(ఖ) అహంకారపూరితుఁడగువాఁడు, ఇతరులకుఁ గలుగు సమ్మానాదరములనుజూచి, తనకు ప్రాప్యమగు సమ్మానాదరములకు లాభువము గలుగు ననునీర్ష్యచే పరితపించును. మఱియును, విషకలిత హృదయుఁడై ఇతరులయొక్క మర్యాదను నాశనము చేయుటకుఁగాను కుట్రలు పన్నుచుండును.

(గ) వాఁడు నాగొప్పతనమును, బాగుగ గ్రహింపలేదనియును, వీఁడు నాచరిత్రమహిమను వినుటకు విముఖుఁడయ్యెననియును, వాఁడు నాసమ్మతియం దెంతదూరమందుండుట యుచితమో యంతదూరమందుండలేదనియును, మొదలుగాఁగల చింతలవలన అహంకారి పరితపించుచుండును. అందువలన హృదయశాంతి లోపించును.

ఇట్టి దుఃఖజీవి పృథివీయందు మఱివొక డుండును ? కావునఁ బ్రతివాఁడును, అహంకారమువలనఁ గలుగు చెడుగులనుగూర్చి చింతించుచు, సర్వదా దానినుండి విముక్తుఁడగుటకుఁగాను ప్రయత్నించు చుండవలయును.

(3) ఊర్ధ్వదృష్టి గలిగి యుండుటయు, భ్రాంతి లేని చిత్తమున నితరుల సుగుణములతోడ తనగుణములను పోల్చి చూచుకొనుచుండుటయును అహంకారదమనమునకు మంచి సాధనములు. తా నేవిషయమునం దెంత యహంకారము గలిగియుండినను గూడ, ఊర్ధ్వదృష్టి గలిగి విచారించి చూచినయెడల, అవిషయమునందు తనకంటె గొప్పవారల నేకులు గానించుచుందురు. ఈజగత్తునందు, ధనము, మానము, ధర్మము, జ్ఞానము, శౌర్యము, మొదలగువానియందు “నా కంటె శ్రేష్ఠులు లే” రని యెవరును నుడువఁజాలరు. ఏదో యొకవిషయమునం దెవఁడైనను పృథివీయం దందఱకంటె శ్రేష్ఠుఁడై యుండవచ్చును. కాని మిగత విషయములలోఁ బెక్కువేలమందికంటె నికృష్టుఁడై యుండు ననుమాటను స్వీకరింపనివాఁ డుండఁడు. స్వగృహమునందుఁ గూర్చుండి నాకంటె గొప్పవారలు లేరని అనేకులు తలంపవచ్చును. అట్టివాఁడు గృహమును వదలి బయటికి వచ్చిన తనకంటె గొప్పవా రనేకులు కల రని తెలిసికొనును. స్వగ్రామము నందుఁ దాను గొప్పవాఁడనుకొనువాఁడు పట్టణమును ప్రవే

శించినయెడల వానిగొప్పతనము పలాయితమగును. రాజధానీ నగరమున కేగినయెడల పరిగణింపఁ దగినవారిలో నొకఁడనని తెలిసికొనును. అప్పుడు తన క్షుద్రత్వమునకుఁ దాను లజ్జించు ననుట నిర్ముఖము. మన యిరుగుపొరుగువారి సుగుణములనుగూడ బాగుగఁ దెలిసికొనకుండుటవలన గొప్పవారమని విట్టివీఁగుచుందుము. నీచులని మనము దలంచుచుండువారిని గూర్చి యోజించిననుగూడ, మనయందులేని యనేకసుగుణములు వారియందుఁ జూడవచ్చును. అప్పుడు వారిని నీచులని తలంచినందులకుఁగాను పశ్చాత్తాపమును బొందుదుము. ముట్టుకొనినయెడల మనకు పాతకము సంభవించునని తలంచుచుండువారియందు, సుగుణములు గనఁబడినప్పుడు వారిని దర్శించుభాగ్య మబ్బినయెడల ధన్యుల నుగాదు మని తలంచుచుందుము. ప్రతిమానవునియందును గుణములు, దోషములు కనఁబడుచుండును. కాని, నాయందుఁగల దోషములు నీయందు లేకుండవచ్చును. నీయందుఁగలదోషములు నాయందు లేకుండవచ్చును. ఈజగత్తునందు ప్రతిమానవుని చరిత్రను పరిశీలించి చూచినయెడల వారిలో నాకంటె నధముఁ డింకొకఁడుండఁడని చెప్పఁగలను. అప్పుడెల్లరు నాకంటె నేదో యొకవిషయమునందు శ్రేష్ఠులుగ నున్నారని తెలిసికొందును. భగవానుఁ డేవ్యక్తిని గాని నీచుఁ డని చెప్పుటకు మన కధికార మొసంగియుండలేదు. మన మనేకసమయముల

యం దితరులకార్యము గ్రహింపఁ జాలక వారిపైని దోషముల నారోపించి మనమే శ్రేష్ఠులమని తలంతుము. ఎవఁడే భావమున నేకార్యములను జేయుచున్నాఁడో దానిని గ్రహింపఁజాలక వానిని దోషములని వ్యాఖ్యానము చేయుటకు వెనుకంజవేయము. సత్యమును గ్రహింపఁజాలక దోషకీర్తనము చేయుచుండుట మన కొకప్రధానరోగము. మనము పెక్కువేలమాట లితరులదోషములను జూపి మనగొప్పతనమును బ్రకటించుకొని యుండవచ్చును. కాన చివరకు సత్యము బయల్పడినప్పుడు మిథ్యాదోషాదోషణము చేసినందులకుఁ గాను మితిలేని లజ్జను బొందుదుము. హత్యచేసినాఁడని వినినంతనే వానిని నరహంతఃనుని, సాక్షండుఁడని, నుడువఁజనదు. నిజము బయల్పడినప్పుడు నీవు పాషండుఁడని తలంచువాఁడు దేవసముఁడు గావచ్చును. నిస్సహాయురాలగు సాధ్వీతిలకమును ఒకఁడు చాటుబట్టి నుద్యోగించునప్పు డాసాధ్వీని వాని బారినుండి తప్పించుటకు వేలుపూర్గము లేక, చివర కానరాధముని యమసదనమున కనిపినవాఁడు పాషండుఁడా? లేక, దేవసముఁడా? నీవు భ్రమచేత వానిని పాషండుఁడని నుడువసాహించితివి. ఈవిధమగుభ్రమనుగూర్చి తాపసమాలయం దొకమనోహరమగు కథ గలదు. దాని నిటు నుదాహరించుచున్నాను.

ఒకానొకప్పుడు “హొస్సెన్” అనుతాపసి “దజలా” నదీతీరమునంటి వెళ్లుచుండెను. తీరమునకు కొంచెము దూర

మందు కాశ్రీవాడును మఱియొక స్త్రీయును దగ్గఱగఁ నూర్చుండి కుండతోడ నేదియో త్రాగుచుండిరి. వీరిని చూచి “నేను వీనివలె స్త్రీనివెంటనుంచుకొని కల్లుద్రాగను కావున నేనువీనికంటె శ్రేష్ఠుఁడను.” అని హోస్సెన్ తలంచెను. ఇంతలో నొకానొక నాక తీరమును సమీపింపఁబోవుచు తరంగములతాఁకుడువలన మునిగిపోవుచుండెను. కాశ్రీవాఁ డిది చూడఁగనే నదియందు దుమికి మునిగిపోవుచున్నవారిలో న్నార్గరను ఒడ్డునకుఁజేర్చి బ్రతికించెను. ఈదృశ్యమువలన హోస్సెన్ కాశ్రీవానియందు ప్రకాశించుచున్న దేవభావమునుజూచి వానికి వేలకొలది ధన్యవాదము లిచ్చించెను. తదుపరి వీరిద్వయు కొంతవడిమాటలాడిరి. ఆస్త్రీ వానితల్లి యనియు, త్రాగుచున్నది నిర్మలౌదకమనియు, కాశ్రీవలన హోస్సెనుతెలిసికొనెను. చివరకు కాశ్రీ హోస్సెనుని చూచి “నీవంధుఁడవాలేక నేత్రములు గలవాఁడవా? విచారింపిమాడఁగా నీవంధుఁడవని స్పష్టమగుచున్నది.” అని నుడువునంతలో హోస్సెన్ లజ్జితుఁడై వానిపాదములుపట్టుకొని “నన్నుక్షమింపుము. నిజముగ నేనంధుఁడను. నీవీనదినుండి అఱుగుర నుద్ధరించితివి. కావున నామీఁద పరిపూర్ణానుగ్రహముంచి, అహంకారనదీ ప్రవాహమునందుఁ బడి కొట్టుకొనిపోవుచున్న నన్ను రక్షింపుము.” అని ప్రార్థింపసాగెను. ఇదిజరిగినతర్వాత, హోస్సెన్ ఎప్పుడును దానితరులకంటె గొప్పవాడని కలయందై

నను దలంపడయ్యె. ఒకదినమునం దొకానొకఁడు కుక్కను చూపించి “నీవు శ్రేష్ఠుడవా లేక ఈకుక్క- శ్రేష్ఠమైనదా?” అని యాతనిని ప్రశ్నించెను. అందుల కాయన “నాధర్మజీవ నము రక్షణను బొందినయెడల నేను కుక్కకంటె శ్రేష్ఠుడను. అట్లు గానిచో నాకంటెను నావంటి వేయిమంది కంటెను గూడ నీకుక్కయే శ్రేష్ఠమైనది.” అనిచెప్పెను. మన లో నొక్కఁడైనను ‘నాధర్మము నిర్విఘ్నముగ సాగుచున్న’ దని చెప్పఁగలవాఁ డున్నాఁడా?

(౪) పృథివితోడ మనకుఁగలసంబంధమునుగూర్చియు, జ వాబుదారినిగూర్చియు, జీవించుచుండినకొలఁదిని మనదర్బ లత్వమును మనముగ్రహించుచుండుము. అందువలన అహంకా రము తగ్గిపోవును. శరీరమునకును మనస్సునకును పరివారమునకు ను, సమాజమునకును, స్వదేశమునకును, జగత్తునకును సంబంధిం చినకర్తవ్యములనుగూర్చియు, వానిని నిర్వహించుటకుఁ జేయ వలసినప్రయత్నములనుగూర్చియు, చింతించినయెడల విషాద ము కలుగును. అందువలన మనము వైదుగంతులు చాలవఱకు తగ్గిపోవుచుండును. మానవత్వమును నిర్వహించుకొనఁ గలం దులకుఁగాను ఈశ్వరుఁడు మనకు కొన్ని శక్తులను ప్రసాదించి యున్నాఁడు. కావున మనము మానవనామమున కర్హమగు కార్యముల నొనర్పవలయును. అందువలన నిట్టికార్యము లెన్ని చేసినారము, ఎన్ని చేయఁగలము, అని స్థిరచిత్తమున విచా

రించి చూచుకొనినయెడల మనఃకుఋణము మనకుఋణముగ
వెల్లడియగును. అప్పు డహంకారము మనదరికిఁ జేరఁజాలదు.
సాగరతట్య మగు జ్ఞానమును, ప్రతాపమును, శౌర్యమును,
ప్రేమయుఁ గల మహానుభావులు స్వకర్తవ్యములఁ దలంచు
కొని “అయ్యో! నే నెంతవాడను. నావలన నెఱవేఱినది
కొంచెమైనను లేదుగదా? నేను కొంచెమైనను నెఱవేర్పఁ
జాలను గదా?” అని విలపించుచుండురు. కావున కూపస్థ
మందూకములవలె నున్న మనము మనజ్ఞానమును, ప్రేమను
గూర్చి డంబము లేట్లు పలుకఁగలము?

మనము నిర్వహింపవలసిన కార్యములను నిర్వహింపఁ
గలిగినను గూడ మనము అహంకారమును బొందవలసిన పని
లేదు. కర్తవ్య కార్యములను నిర్వహించుట గూడ పౌరుష
మేనా? తలిదండ్రులను భార్యపుత్రులను బోషించుట
ప్రతివానికిని విధాయకము. కాని యీ విధాయకకార్య
మును జేసినందులకు అహంకారమును బొందనగునా? భర్తకు
సేవఁ జేయుచున్నా నని భార్య అహంకారమును బొంద
నగునా? తండ్రిని పోషించి మహాభునకార్యమును జేసితి నని
విష్టువీఁగుపుత్రుఁ డుండునా? కర్తవ్యకార్యముల నిర్వహింప
కుండుట యధర్మము. నిర్వహించుటవలన అహంకారమును
బొందఁజనదు. జ్ఞానము ప్రేమ ధర్మము వృద్ధియైనకొలఁదిని
జగత్తున కుపకారము చేయఁజాలనైతి నని మనోవేదనను

బొందుచుండవలయును; కాని యొనర్చినయెడల విజ్ఞప్తిగవల
సినపని లేదు. మనకు భగవానుఁడు ప్రసాదించినశక్తులను
క్రమముగ వినియోగపఱుపనియెడల దండనీయుల మగు
దుము. క్రమముగ నుపయోగించినయెడల కర్తవ్య కార్యముల
నెఱవేర్చినవారల మగుదుమే కాని గర్వము నొందఁజనదు.
భూతకాలమునందుఁ బొంది యుండిన భ్రమను గూర్చియు,
పతనమును గూర్చియు చింతించినయెడల మనదర్పము
చూచు మగును. భూతకాలమందలి జీవనపర్యాయలోచన చేసి
యుఁగూడ గర్వముతోడ భవిష్యత్తుదిక్కున కక్రేసరుఁడైన
వానిని మనము చూచియుండము.

(గీ) ఆహంకార విషయములయొక్క యస్థిరత్వమును
గూర్చి చింతించినయెడల ఆహంకారము తగ్గిపోవును. పృథి
వియం దెట్టియహంకారపూరితుని యవతారము నైనను మృ
త్యు వొక్కదినములో రూపుమాపును. మృత్యువునకు పూర్వ
మందుఁ గూడ ఆహంకారదూరు లైనవారిని మనము చూడ
వచ్చును. ఎంతమంది జ్ఞానులు మూఢులైరి ? ఎంతమంది ధని
కులు బిచ్చగాం డైరి ? ఎంతమందిమాన్యు లవమానితు లైరి?
ఎంతమందిప్రతాపవంతులు పరులకు పాదాక్రాంతు లైరి?
ప్రతాపమునం దద్వితీయుఁ డగు నెపోలియన్ నెంటు
నానానాయందు బంధింపఁబడెను. మానాభిమానియగు “కార్డి
నల్ వుల్ఫీ” వృద్ధవయసునం దెక్కువ యవమానమును

బొందెను. జ్ఞానరోమణియగు “అగస్త్య కావ్వి” మస్తిష్కము చెడి పిచ్చివాడయ్యెను. ఇక దరిద్రులైన ధాన్యుల సంఖ్య కంతమే లేదు గదా? గండు దినములలో రూపము విరూప మగును గదా? కావున దేనిని స్థిర మని నమ్మి మన మహంకారమును బొందుదము?

(౬) నీ గుణక్షీర్తన జరుగు స్థలమునందు నీ వుంపజనదు. ముఖ్యముగ స్వక్షీయగుణ గానశ్రవణము అహంకారమును వృద్ధిపఱుచును. కావుననే సాధుపుంగవులు స్వగుణక్షీర్తనము జరుగు స్థలములనుండి దూరమవుదురు! స్వకోషక్షీర్తనము మహోపకార మొనర్చును. మన మలిసామాన్యవిషయముల వలన నహంకారమును బొందుచుందుము. కావున మనకుఁ గల యహంకారవిషయములను లోకులసమ్ముఖమందు నుడివిన కొలఁదిని అహంకార మణిగిపోవుచుండును. దీనిని దీక్షాలోకులసమ్ముఖమందు అహంకారమును వెల్లడించుచు, సముచిత దండనను బ్రార్థించుట అహంకార దమనమునకు మహాపథము. ఒకదినమునం దొకసాధకుఁడు బాయేజితాపసునియొద్దకు వచ్చి, “నేను ముప్పది వత్సరములనుండి ‘రోజా’ పాలన చేయుచున్నాను. కాని నాజీవితమునం దాధ్యాత్మికలక్షణములు కనబడకుండుటకుఁ గలకారణమేమి?” అని యడిగెను. “ముప్పదివత్సరములే గాదు. మూడు వందలవత్సరము లీవిధముగఁ బ్రవర్తించినను గూడఁ బ్రయోజ

నములేదు.” అని బాయేజీ బదులుచెప్పెను. “దీనిక్రిప్తవిధానమెద్ది?” అని సాధకుఁడడుగఁగా బాయేజీ ఇప్పుడేబయలుదేఱుము. తలగొఱిగించుకొనుము. నీశరీరమునందుఁగల సౌందర్యోద్దీపకములగు పదార్థములను దొలగింపుము. ఈవస్త్రమును పరిత్యజించి కంబళిని కట్టుకొనుము. నీ వెఱిగినస్థలమున కేఁగుము. నీయొద్ద కొన్నియాటవస్తువులుంచుకొనుము. కనఁబడినపిల్లలను బిలిచి “నామెడమీఁద నొకదెబ్బ కొట్టినవాని కొకవానిని, రెండుదెబ్బలు కొట్టినవానికి రెంటిని ఇచ్చెదను.” అని చెప్పి పిల్లలచేత దెబ్బలు లినుచు, అన్ని పీఠులయందును దిరుగుము. నీ కక్కువయవమానము గలిగిన స్థలమునందు నివాస మేర్పఱచుకొనుము. ఇదియే నీరోగము క్షయమగుటకు వహాషధము.” అని చెప్పెను. నిజముగా అహంకారమున కింతకంటె మించిమందు లేదు. గర్వమును విడనాడి దీనుఁడవై సమస్తమానవులసమ్ముఖమునందు, స్వదోషకీర్తనను జేసికొనుచు, తా నిదివఱ కహంకారము చూపించినవారియొద్దనుండి యనాదరణ నాహ్వనించుచుండినయెడల నీయహంకారము పలాయిత మగును. కాని యెల్లమానవుల సమ్ముఖమందును, సరళభావమున నిజదోషములను స్వీకరించుటవలన “నేను సరళస్వభావుఁడను, నన్నెల్లరును సరళస్వభావుఁడని తలంచుచున్నారు” అనునట్టియహంకారము గలుగవచ్చును. కాని యిట్టిభావోదయ మయినంతనే దీనిని

గూడ నెల్లరయెదుట నెల్లడింపుము. క్రమక్రమముగ నిట్లాన
 ర్చుటవలన అహంకారము పలాయితమగును. అహంకారము
 పలాయిత మైనంతనే హృదయము పవిత్ర మగును. జీవనము
 ధన్యమగును. అహంకారమును నశింపజేసికొనుటకుఁగాను
 కొన్ని విశేషోపాయములను జెప్పియున్నాను. ఇందువలన
 సకలపాపములను జయించుటకుఁ జెప్పబడిన సాధారణో
 పాయములను మఱవఁజనదు. అహంకారమును నశింపజేసి
 కొనుటకుఁగాను సాధారణోపాయములనుగూడ మనస్సునం
 దుంచుకొనవలయును.

మా త్వ ర్య ము.

(౧) పరులపైని ప్రేమను విస్తరింపజేయుటవలన మాత్స్వర్యము నశించును. ప్రేమింపబడువానియైశ్వర్యమును జూచి ప్రేమించువాఁ డెప్పుడును విచారము నొందఁడు. మఱియు వానియభివృద్ధినిజూచినకొలఁదిని ఆనందము గలుగుచుండును. కాని మాత్స్వర్యగ్రస్తుల మగుటకు వీలు లేదు. కావున నీ వెవరియన్న తిని జూచి సహింపఁజాలకుండ వో యట్టివారి సద్గుణముల నాలోచించినకొలఁదిని వానిపొంద ప్రేమగలుగుచుండును. అందువలన మాత్స్వర్యము దూరమగును. ఇదే విధముగ నితరులను ప్రేమించుచుండినకొలఁదిని మాత్స్వర్యము తగ్గిపోవుచుండును. కావున సీహృదయమునందు మాత్స్వర్యము గలవారితోడ స్నేహము నెఱపుచుండవలయును.

(౨) మాత్స్వర్యమును బలపఱుచునది సంకీర్ణత్వము. సుఖమును, సంభ్రమమును, సంపదయు నున్నంతవఱ కందఱునుభవించిరనియు, నాశేమియు మిగులలేదనియుఁ దలంచుచుండువాఁ డితరులసుఖమును, సంభ్రమమును, సంపదనుజూచి కష్టపడుచుండును. పృథివియందుండు సుఖసంపదల కంతము లేదనియును ప్రతిమానవున కేదో యొకవిధమున శ్రేష్ఠత్వము

నొందుట కవకాశము గల దనియును, దలంచు చుండు వారలహృదయసీమలయందు మాత్స్యర్యము రాజ్యము చేయఁ జాలదు. ఉదారత వృద్ధియైనకొలఁదిని మాత్స్యర్యము నశించు చుండును.

(౩) మాత్స్యర్యమునకు ప్రధానసహచారి పరనింద. మాత్స్యర్యము వృద్ధియైనకొలఁదిని పరనింద జీహ్వాగ్రమునందు తాండవ మాడుచుండును. పరనింద తగ్గిపోయినకొలఁదిని మాత్స్యర్యము తగ్గిపోవుచుండును. ఈయభ్యాసమును నశింపజేసి కొనుటకు రెండు మంచిమార్గములు గలవు. (క) నిందకుఁడు తనదోషములను సర్వదా చూచుకొనుచుండవలయును. స్వదోషముల సంబంధమునందు సర్వదా బాగయాకుఁడై యుండు వాఁడు పరులను నిందించుటకుఁ బ్రయత్నింపఁడు. (ఖ) పరుల దోషములను వెదకక గుణములను మాత్రమే వెదకుచుండుట వలన గుణకీర్తనఁ జేయుకోరిక వృద్ధి యగును. అందువలన పరులను నిందించుస్వభావము తగ్గిపోవును. సర్వదా పరుల గుణకీర్తనముఁ జేయుచుండువారి సహవాసము చేయుట వలన మిక్కిలి మేలు గలుగును. పాపాత్మునియందుఁడు గుణములనుగూడ వెదకి తెలిసికొని వానిగుణకీర్తనను జేయుచుండినయెడల హృదయ మానందపూర్ణమగును. నీవు నిందించుట కుత్సాహము గలిగియుండు వానిచరిత్రను పఠిశీలించి గణసంధానమును జేయుము. అందువలనఁ గొన్ని సుగుణములు

గనఁబడును. వీనిసంబంధమునం దెప్పుడు ప్రసంగింపవలసినన్ని నను గూడ గుణములనే పేర్కొనుచుండుము. వానిగొప్ప తనమునే వెల్లడించుచుండుము. ఈవిధముగఁ జేయుచుండిన యెడల పరులను నిందింపవలయు ననుకోరిక దూర మగును. అందువలన నిర్మలానందము ననుభవింపఁగలవు.

(౪) బాగుపడుటకుఁగాను ఆతురుడ వై యుండుము. ఇట్టి యాతురత గలిగియుండు వారిహృదయమం దీర్ష్య పని చేయఁజాలదు. ఇట్టివ్యాకులత గలవాఁడు పరులనుగుణముల వినుచు, వారి నిర్మలత్వమును గ్రహించుచుఁ దా నున్నతికి రాఁబ్రయత్నించును. కాని పరులను కుద్వప్తితోఁజూచుటకే వాని కవకాశ ముండదు. పరులదోషకీర్తనము సత్పథమునకుఁ గంటకమువంటి దని యెఱుంగుము. ఈర్ష్యాన్వితుఁ డెప్పుడు నితరులకు నష్టమును గలిగించుటకు ప్రయత్నించుచుండును. అందువలన నాతఁడు బాగుపడుటకే యవకాశ ముండదు. బాగుపడవలయునను కోరిక ప్రబలముగ నుండువాఁడు పరుల యందుండు మేలునుమాత్రమే గ్రహించి దానిని తనజీవితము నందు జాగ్రత్త చేసికొనుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండును. వాఁడు తనతో సమానులగుటకు నితరులను క్రిందికి లాగక తా నున్నతినిబొంది వారితో సమానుఁ డగుటకుఁ బ్రయత్నించును. మాత్సర్యగ్రస్తుఁ డగువాఁడు నిజోన్నతిని మఱచి పరుల పతనమునకుఁ బ్రయత్నించుచుండును. మాత్సర్యవిహీనుఁ డ

మ్యలను క్రిందికి లాగి నేను వారితో సమానుడ నగుటకంటె నే నభివృద్ధి నొంది వారితో సమానుడ నేల కాంగూడ దని తలంచుచుండును. అట్టివాఁ డీర్ఘాయామమును విన్నమాత్ర ముననే లజ్జితుఁ డగును.

(గ) మాత్సర్యమువలనఁ గలుగునష్టములను గూర్చి యాలోచించుచుండుటవలన మాత్సర్యము నశించును. ఈర్ష్యాగ్ని యందు ఆహుతిగ ప్రాణముల నర్పించువానియొక్క స్థితి మిక్కిలి శోచనీయము గదా? ఒక్కమానవుని గుణగానమును చేసి వేలకొలది మానవులు ధన్య లని తలంచుచుండు నప్పుడు, అట్టివానిగుణముల నాకర్షించినంతనే యీర్ష్యాన్వితుఁడు హృదయవేదనను బొందును. కావున వానివంటిహిత భాగ్యుఁడింకొకఁ డుండఁడుగదా? దోషచింతనమును, దోష దర్శనమునువ్యవసాయము గాఁగలహితభాగ్యునిఁదలంచినంతనే హృదయము తల్లడిల్లు ననుట నిష్కృవము. చంద్రునికళంకమును మాత్రమే చూడఁగలిగి, కుసుమమందలి కంటకములను మాత్రమే భావింపఁగలిగి, మృణాలకంటకముల మాత్రమే దెలిసికొనఁ గలిగినవానివంటి దుఃఖభాజనుఁ డీ జగత్తునందొకొకఁ డుండఁడు. ఈర్ష్యాభునిహృదయమెప్పుడును కంటకాక్షిర్ణమును క్లేదపూర్ణమును నై యుండును. కావున సమస్త మానవులను భగవానుఁ డీర్ష్యానలమునుండి తప్పించునుగాత. హాలాహలతుల్య మైనయీర్ష్య హృదయమును కలవరపఱుచు

చుండును. ఈర్ష్యాన్వితుని కాగోగ్యము చెడును. మనోదౌగ్ధ్య
ల్యమేర్పడును. కర్తవ్యకార్యములను జేయుట కిచ్ఛయుండదు.
చిత్తస్వాధీనత దూరమగును. ఈజగత్తునందు జరుగు వివా
దములు మొదలగువాని కీర్ష్యయే గదా మూలము. గణనా
తీతము లగు జాతులును, మానవులును ఈయన్ని కాపాలి
యై యున్నారు.

(౬) ఇంకొకసంగతిని మనస్సునం దుంచుకొనినయెడల
నీర్ష్యను దరిజేరనేచ్ఛుటకు లజ్జించెదము. లార్డు బేకన్ ఇట్లు
నుడివియున్నాడు. “నిజగుణములు లేనివారలు పరుల
గుణములను జూచి యీర్ష్యాన్వితు లగుచుందురు. పరునిగుణ
ములను సంగ్రహింపఁగలనను నమృతము లేనివాఁడు, అతనిని
క్రిందికిలాగి తనకు సమానునిగఁ జేసికొనుటకుఁ బ్రయత్నించు
చుండును.” పరులబాగుచు చూచి సహింపఁజాలనివాఁడు, ఈ
ర్ష్యాన్వితుఁడై యుండును. బాగుపడుటకుఁ బ్రయత్నించు
వాఁడు మంచివానితో సమానుఁ డగుటకుఁ బ్రయత్నించు
చుండును. వాఁడు పరులకెప్పుడును నష్టమును గోరఁడు. పరు
లతో సమానుఁ డగుటకు శక్తిలేనివాఁడు క్రమక్రమముగ
పరులుతనతో సమానులు గావలయునని కోరుచుండును. ఈర్ష్య
కుఁ బునాది దుర్బలత్వము. దీనిని దెలిసికొనినవాఁ డెప్పుడును
ఈర్ష్యాన్వితుఁడు గాఁడు.

స్వేచ్ఛా వర్తనము.

(౧) చిత్తము నియమాధీనముగా నందువలన స్వేచ్ఛాప్రవర్తన గలుగును. చిత్తము నియమాధీనమైనయెడల స్వేచ్ఛాప్రవర్తనము తగ్గిపోవును. ఏదో యొక ప్రత్యయమును, కొన్ని నియమములను ఏర్పఱచుకొని వానిని పాలించుటకుఁగాను సర్వదాయత్వింపవలయును. ఇందువలన చిత్తమును స్వాధీనము చేసికొనవచ్చును. ప్రతిదినమును, నియమానుసారముగ కార్యములను జేయు చుండినయెడల చిత్తసంయమము గలుగును. స్వేచ్ఛావర్తనము దూరమగును. మనస్సున కెప్పుడేదితోఁచిన నప్పుడు దానిని జేయుదుమనియు, నిర్ణీతకాలమునందు చేయవలసిన కార్యము లిం కొకకార్యమువలన నుపేక్ష చేసిలి మనియుఁ జేయవలసినకార్యములకు, కాలనిర్ణయము లేదనియును జెప్పుచు, కాలమును గడపువారు స్వేచ్ఛావర్తననుండి తప్పించుకొనుట దుష్టరము, కావున దైనికకార్యక్రమమును నిర్ధారణచేసికొని ఆక్రమమును దప్పక పాలించుచుండుట వలన మిక్కిలిమేలు గలుగును. కాలమును దప్పక కార్యములను నిర్వహించుచుండవలయు నను బాగ్రత్త గలిగియుండవలయును. నేటి సాయంకాల మెనిమిది గంటల కేదియో

యొక్క నిర్దిష్ట కార్యమును జేయవలసియుండు ననుకొనుము. కాని యేడుగంటలనుండియే ఏ స్నేహితునితోడను మాటలాడుచుండుట, లేదా సంకీర్తనయందుండి గాని, సంగీతమునందుండి గాని మైమఱచుట, వీనిచే ఎనిమిదిగంటలప్పుడు చేయవలసిన కార్యమును చేయఁజాలవైతి వనుకొనుము. ఇంతకంటె స్వేచ్ఛాప్రవర్తననుబలపఱచునది షటియొక్కటియుండదు. సంకీర్తన మొదలగువానివలనఁ గూడ నున్మత్తుడ వై నిర్దిష్ట సమయములయందుఁ జేయవలసిన కార్యములను షఱచుట తోరఁదగినవిషయము గాదు. భగవన్నామస్మరణముకంటెను గూడ కర్తవ్యకార్యనిర్వహణము గురుతరమా యని యెవరైనను బ్రతీంపవచ్చును. కాని “కర్తవ్యకార్య నిర్వహణము గూడ నీశ్వరుని మహిమను ప్రకటించు నను వాక్యమును మఱచితివా?” అని ప్రత్యుత్తరంబొసంగినఁ జాలును. కర్తవ్యకార్యసాధనముకంటె సంకీర్తనం బణమూత్ర మైనను శ్రేష్ఠమైనది గాదు. సంకీర్తన మొదలగువానివలన హృదయము ప్రఫుల్ల మగుటయేకాక, భక్తిరసపూరితమై కర్తవ్యకార్యసాధనానైపుణ్యమునకుసాహాయ్య మొనర్చును. చైతన్యస్వామివలె సంకీర్తన యొక్కటియే జీవితమునందు కర్తవ్యకార్యముగఁ బెట్టుకొన్నవారి విషయము స్వతంత్రము. ఒకానొకప్పుడు బంగారాదేశమునం దొకవిఖ్యాతభక్తుని సందర్శించుటకుఁగాను, మధ్యాహ్నకాలమునం దొకానొకఁడు పోయెను. వీరిరువురును భగవత్ప్రసంగమునందు మునిగి

యున్నతచిత్తులై యుండిరి. ఇంతలో సాయంకాల
మాయెను. చెండవవానికి నెవరినో యొకరిని సాగనంపవలసిన
నియమితకాలము సమీపించెను. అందువలన నేఁగుటకిచ్చు లే
కున్నను, కర్తవ్యానురోధమువలన నెల వియ్యవలయు నని
భక్తునిఁ గోరెను. ఆతనిని వదలుటకు భక్తున కిష్టము లేకున్నను
గూడ కర్తవ్యకార్యమును జలంచి “నీవు కర్తవ్యపాలన
కొఱి కీమత్తును వదలి పోవుచుండుటవలన నే నంతములేని
సంతసము నొందుచున్నాను.” అని చెప్పుచు నెలవిచ్చెను.

కార్యక్రమపట్టిక నేర్పాటు చేసికొని దానిప్రకారము
ప్రవర్తించిన వారిలో బెంజమిన్ ఫ్రాంక్లిను ముఖ్యుఁడు.
ఆయన దైనికకార్యక్రమమును తనజీవనచరిత్రయందు
దాహరించి యున్నాఁడు. అది మిక్కిలి శిక్షాప్రద మై
యున్నది.

ఈకార్యక్రమము ననుసరించి మన స్థితి కనుగుణముగ
నొకకార్యక్రమపట్టికను సిద్ధము చేసికొనవలయును. అట్టి
పట్టిక ననుసరించి ప్రవర్తించినయెడల స్వేచ్ఛాప్రవర్తనము
దూర మగును.

(౨) భగవద్భక్తి లభ్య మగుటకు స్వేచ్ఛాప్రవర్తనము
ఘోరశత్రువు.

మనము స్వేచ్ఛాప్రవర్తనకు దాసులమగుటవలన మనజీవిత
మునం దెంతవఱ కేగుణముల నార్జింపఁగలిగినదియు ఆత్మ

బెంజమిన్ ఫ్రాంక్లిన్ గారి దైనిక కార్యక్రమపట్టిక.
గంటలు.

ప్రాతఃకాలము.	౫	నిద్రురనుండి లేచుట.
ప్రశ్న = నేడు నేనెట్టి	౬	{ కాలకృత్యములు దీర్చుకొనుట - ప్రార్థన - కర్తవ్యకార్యముల నిర్ధారణ - గ్రంథపఠనము - ప్రాతఃకాలభోజనము.
సత్కార్యములు		
చేయుదును.		
	౮	{ కార్యములు.
	౯	
	౧౦	
	౧౧	
మధ్యాహ్నము.	౧౨	{ గ్రంథపఠనము, జమాఖచుకలెక్కలను జూచుకొనుట, మధ్యాహ్నభోజనము.
	౧	{ కార్యములు.
	౨	
అపరాహ్నము.	౩	
	౪	
	౫	
సంధ్యాకాలము.	౬	
	౭	{ వస్తువులను యథాస్థానమందుంచుట. సాయంకాలభోజనము సంగీతము వాద్యములు మొదలగునవి. దినముయొక్క కర్తవ్యసంబంధమునం దాత్మపరీక్ష.
నేడు నేనెట్టి సత్కార్యము లొనర్చితిని?		
	౮	
	౯	
	౧౦	నిద్ర.
రాత్రి.		

పరీక్షవలనఁ దెలిసికొనఁజాలము. ప్రాంక్షిక కొన్ని గుణములను సమకూర్చి యేదినమునఁ దేగుణమును పూర్తిగఁ గాపాడఁ గలిగినదియు, ఏదినమునందు దేనిని నిలుపుకొనఁ జాలకుండినదియును దెలిసికొనఁగలందులకు సుందరమగుపట్టిక నొకదాని నేర్పాటుచేసి యున్నాఁడు. ఈయుపాయ మెల్లరకు ననుకరణీయము. అందువలన స్వేచ్ఛాప్రవర్తనము దూరమై హృదయము సద్గుణములచేత నలంకరింపఁబడును. ఈయన పదుమూఁడుగుణములను బేర్కొని యం దొక్కొక్కగుణమును సాధించుట కొక్కొక్కవారము నేర్పాటు చేసియున్నాఁడు.

ఆవారమునం దాగుణముపై విశేషముగ దృష్టి యుంపవలయును. అట్లనుటవలన మిగతవానిపై నుదాసీనభావమును జూపింపఁ జనదు. ఒకపుస్తకమునం దొక్కొక్కపుటయం దొక్కొక్కగుణమును పెద్దపెద్దయక్కరములతోడ వ్రాయవలెను. ఈపుటయందేడుదినముల పేర్లను వ్రాసి పార్శ్వమునందు కొన్ని గుణములపేర్లు ఉదాహరింపవలెను. ఆవారమునందు పుటకుపైని పెద్దయక్కరములతో వ్రాసినగుణము మోఁద మిక్కుటమగు లక్ష్య ముంపవలయును. సాయం కాలమునం దాత్మపరీక్ష చేసికొనునప్పుడు పూర్ణముగ పాలింపఁజాలనిగుణమున కెదురుగా నల్లసిరాతో గుర్తువేయుచుండవలయును. ప్రాంక్షికుజీవనచరిత్రమునుండి ఇట్టిపట్టికనిం దుదాహరించుచున్నాను.

పరిమితా హరపానీయములు.

గుణములపేర్లు.	ఆది	సోమ	మంగ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
వాక్యంయము							
నియమానుసారముగ వర్తించుట							
కర్తవ్యసాధనయందు దృఢప్రతిజ్ఞ							
గలిగియుండుట.							
మిత్రవ్యయము.							
పరిశ్రమకాలమును గరిగ నుపయోగ							
పఱుచుకొనుట.							
నిష్కా-పట్వము							
న్యాయపరాయణత్వము							
పైర్వము విశేష							
ఇంద్రియ సంయమము							
భిక్షయము							

(3) స్వేచ్ఛాప్రవర్తనమునకు ముఖ్యకారణము నిరంకుశ భావమునఁ బ్రవర్తించుచుండుట. నాయకుఁడుగాని శిష్యుఁడుగాని లేనివాఁడు స్వేచ్ఛాప్రవర్తకుఁ డగును. కావున తనకు భక్తిభావముఁ డగువానియొక్క ననుసరించి ప్రవర్తించుచుండినయెడల స్వేచ్ఛాప్రవర్తన నశించును. పైనికుఁడు సేనాధిపతి కధీనుఁ డై మెలంగుచుండువిధమున, సేనాధిపతి యొకగొప్పవాని కధీనుఁ డై తదాదేశానుసారముగ కర్తవ్య కార్యములను నిర్వహించు చుండినయెడల స్వేచ్ఛాప్రవర్తనము నాశన మగును. స్వేచ్ఛాప్రవర్తనమును నశింపఁ జేసికొనుట ప్రతివానికిని ఆవశ్యకము.

(౪) ప్రతిదినమును తెప్పవార్షిక యొకటేదిక్కున కనేక నిమిషములవఱకు చూచుచుండుటవలనను, స్రాణాయామము వలనను, స్వేచ్ఛాప్రవర్తనము తగ్గిపోవును. ఏకాగ్రచిత్తతను బలపఱచుమార్గములన్నియు స్వేచ్ఛాప్రవర్తనమును నశింపఁ జేయును.

(5) నిధినిర్దిష్టనియమాధీన మై సౌరజగత్తునందు గ్రహములు సంచరించు చుండువిధమునుగూర్చి చింతించుచుండినయెడల స్వేచ్ఛాప్రవర్తనము నశించి, జీవనము నియమబద్ధమగును. ఈవిశ్వ మెట్టినియమమునకు బద్ధమై తిరుగుచున్నదో యనియు, సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయములు నియమితకాలమున జరుగుచున్న వనియును, చంద్రునిపోడశకళలు

నియమానుసారముగ వృద్ధిక్షయము లొందుచున్న వనియును, గ్రహములు నక్షత్రము లేదినమునం దెంతవఱకుఁ దిరుగుచుండ వలయునో అంతవఱకుఁ దిరుగుచుండు ననియును, నియమాను సారముగ నగ్ని మండుచున్న దనియు, వాయువు వీచుచున్న దనియు, మేఘములు సంచరించుచున్న వనియు, ఋతు వులు దిరుగుచున్న వనియు చింతించుచుండువాఁడు నిర్దిష్ట నియమముల త్యజించి, నావికుఁడు లేని నావవలె స్వేచ్ఛా ప్రవర్తనమునకు జీవితము నర్పింపఁజాలఁడు. ఈ బ్రహ్మాండము నందంతట ఆవరించి ఒకటే మహాశక్తి కార్యములను నడపు చున్నదని గ్రహించి ఆవిధికి తల యొగ్గి ప్రవర్తించువాఁడు సౌభాగ్యవంతుఁడు. అట్టివాఁడు వయసు చెల్లినకొలదిని ఆనందమును బొందుచుండును. ఆవిధిని దెలిసికొనఁజాలక తరంగతాడిత కాష్టమువలె జీవనమును స్వేచ్ఛాప్రవర్తన కప్పగించువాఁడు హతభాగ్యుఁడు. అట్టివాఁడు వయసు చెల్లినకొలదిని సంతాపముచే దగ్గుఁ డగుచుండును. భవిష్య దంధకారమును జూచి హతాశుఁ డగును. కావున మనము స్వేచ్ఛాప్రవర్తనను వదలి జీవనమును ధన్యత నొందించు కొందుముగాత.

సాంసారికదుశ్చింత.

సర్వదా సాంసారికదుశ్చింత కలవారలు భక్తి నాస్తింపఁ జాలరు. కావున సాంసారిక దుశ్చింతను నశింపఁజేసికొనుటకుఁ గాను ప్రతిమానవుఁడును బ్రయత్నింపవలయును.

(౧) అభౌవజ్ఞానము, లోకనిందాభయము, తగ్గినకొలఁ దిని సాంసారికదుశ్చింత దూర మగుచుండును. మనకుఁ గల యభౌవములు మిక్కిలి కొంచెము లనియును, మనసర్వనాశ మునకు మనచే కల్పించుకొనఁబడినయభౌవజ్ఞానమే కారణమని యును, ఇదివఱకే చెప్పియున్నాను. మనకు ప్రతిదినమును గావలసినపదార్థములు కొంచెము లని తలంప కుండుటవలన, ఈపదార్థము లేక జరుగు టెట్లు? ఆపదార్థము లేక జరుగు టెట్లు? ఈపదార్థము లేక నలుగురలోఁ దినుగు టెట్లు? అని చంచలచిత్తులమగుచుందుము. “దినము లేదోవిధముగఁ గడచు ననియును, భూమికి వచ్చినవిధముననే భూమియం దుండు ననియును, అన్నముకొఱకుఁ బ్రయత్నించువారిని బ్రయత్నిం పనిష్ఠునియును; సమాజానురోధమువలన అభౌవకల్పనలను జేసికొనుట మూఢత్వ మనియును, దలంచుచుండువాని హృద యమునందు సాంసారిక దుశ్చింతలు ప్రవేశింపఁజాలవు. భా

శక్తు నగలు చేయించు విధ మెద్దియనియు తలిదండ్రుల తద్దినము నకు మిక్కుటముగ వ్యయపఱచుటకు ధనమును సంపాదించు విధ మెద్ది యనియు పరితాపమును బొందుచుండువేలకొలది మానవులను మన మనుదినమును జూచుచుండుము. ఇట్టివారత్యంతకృపాపాత్రులు. వీరికిఁగల యభావజ్ఞానమును లోక నిందాభయమును జూచినయెడల కష్టము గలుగుచుండును.

(౨) సద్విషయములయందు మనస్సు మగ్నమై యుండు వానిని సాంసారికదుశ్చింతలు బాధింపజాలవు. సాధువుంగవులసాంగత్యముచే పవిత్రములగుకార్యములయందును విద్యా విషయక చింతయందును భగవద్విచారణయందును మగ్నమై యుండువానిని సాంసారికదుశ్చింతలు సమీపింపజాలవు. రాజనారాయణబోసుగారి “షేకాల్ యెకాల్” అనునుపన్యాసమునందలి రామనాథుని కథ నుదాహరించుచున్నాను. రామనాథుఁడు న్యాయశాస్త్రమునందు నిమగ్నఁడై యుంటువలన నీతనిహృదయమునందు సాంసారికదుశ్చింత ప్రవేశించుటకే వీలు లేకుండెను. సాంసారికాభావములనుగూర్చియే రామనాథుఁ డెఱుంగఁడు. అతిదారిద్ర్యముతోడ నీతఁడు కాలము గడపుచున్నాఁ డని ఇరుగుపొరుగువారు మాత్రమే తలంచుచుండిరి. ఒకానొక దినమునం దీతనిదారిద్ర్యమును దూరముచేయుటకుఁ గాను రాజాకృష్ణచంద్రుఁ డీయనగృహమునకు వచ్చి “కొంచెమైనను మీకు అనుపపత్తిగలదా” యని ప్రశ్నిం

చెను. న్యాయశాస్త్రానుసారముగ “అనుపపత్తి” అనఁగా ఏ విధమగు సిద్ధాంతమునకు రాముని అనుపపత్తి యందురు. అందువలన రామనాథుఁడు తన్ను రాజు న్యాయశాస్త్రసంబంధముననే ప్రశ్నించినాఁడనితలంచి “నాకు కొంచెమైనను అనుపపత్తి కాన్పించుటలే” దని ప్రత్యుత్తరం బొసంగెను. అంత రాజు స్పష్టపడఁ గలందులకు “కొంచెమైనను మీకు అసంగతిగలదా” యనిప్రశ్నించెను. న్యాయశాస్త్రానుసారముగ “అసంగతి” అనఁగా అసమన్వయము కావున రామనాథుఁడు ‘నాకు కొంచెమైనను అసంగతిలేదు. సమన్వయమును సమన్వయింపఁగలిగి యున్నా’ ననిచెప్పెను. న్యాయశాస్త్రముగాక ఇంకొకచింతనీయవిషయము రామనాథునిచిత్తమునందు లేదనిరాజుగ్రహించి తేటతెల్లమగుమాటలతో “పండితవరా? సంసార విషయమునందు మీకు చిక్కులు లేవా?” యని ప్రశ్నించెను. రామనాథుఁడు “లేవు చిక్కులు లేవు. నాకు కొంచెము భూమి గలదు. అందుల ఫలించుధాన్యము నాభుక్తికి సరిపోవును. ఈకానవచ్చు చింతచెట్టుయొక్క ఆకులతోడ నాభార్య యంబలి కాంచును. దానిని భుజించి సుఖముగ నున్నాను. నాకు కష్టములు లేవు.” అని బదులు చెప్పెను. ఇట్టి సంతోషమును కోరనివాఁ డుండునా? రామనాథునివలె నేదియో యొక సర్వవిషయమునందు మనస్సు మృగ్గు మైనవానిహృదయమునందు సాంసారికదుశ్చింత రాజ్యము చేయఁజాలదు.

(౩) మానవుడు తనకంటె తక్కువయవస్థయందుండు వారినిగూర్చి విచారించుచుండినయెడల మనస్సు స్థిర మగుట యేగాక తనయవస్థతోడఁ దాను దృష్టి నొంది యుండును. సద్భావశతకమునందు కృష్ణచంద్రమజుందార్ ఈసంబంధము నందు వ్రాసినపద్యములను సర్వదా మనమునం దుంచుకొన వలయును. ఈ పద్యములభావ మీక్రింద నుదాహరించు చున్నాను. “పాదరక్షలు లేనందువలన నేను మిక్కిలిమనో వేదనను బొందితిని. ఈమనోవేదనతోడ నెమ్మదిగా భజన సేయుటకు దేవాలయమున కేగితిని. అచ్చట నొకకుంటివానిని జూచుటవలన నామనోవేదన నశించెను. మనకంటె నెక్కువ లేమి గలవారిని చూచినప్పుడు మనలేమి మనలను బాధింపఁ జాలదు గదా? ఒకబాటసారి మహారణ్యమధ్యమునందుఁ ద్రోవ తప్పి “నే నెట్టియరణ్యమునకు వచ్చితిని. చీకటివలన మార్గము కనఁబడుట లేదు. చలి మిక్కుటముగ బాధించు చున్నది. అని తలంచుచు బిగ్గరగ నేడ్చుచుండెను. ఈరోద నమును విని యింకొకబాటసారి యొకబావిలోనుండి యిట్లనియెను. “ఒబాటసారి ఏడ్వకుము. ఇటువచ్చి నాయవస్థ ను చూడు. నీవు చలికి వడఁకుచున్న ను గట్టున నున్నావు. నే నూలియందుఁ గొంతవఱకు నీశ్వలోమునిగి గోడను బట్టుకొని తల మునిగిపోకుండునటుల చూచుకొనుచున్నాను. కావున నావంటియవస్థ నీకు సంభవింపనందులకుఁగాను భగవానునకు కృతజ్ఞుడవై యుండుము.”

మనకంటె గొప్పవారియొక్క బాధ్యతయును, పలుకష్టముల కాకరమగు వారిజీవనమును భావించి చూచినయెడల మనపరితాపము తగ్గిపోవును.

(౪) నిర్జనస్థానమం దుండినయెడల సాంసారికదుశ్చింత వృద్ధి యగును. కావున సాంసారికదుశ్చింతాపీడితుఁ డెప్పుడును నిర్జనస్థానమునందు నివసింపఁజనడు. సంతుష్టచిత్తులగు వారిలోడను సాధుపుంగవులతోడను కాలము గడపుచుండిన కొలఁదిని సాంసారికదుశ్చింత తగ్గిపోవుచుండును.

(౫) ఈవిషయమును గుఱించి జీససు చెప్పిన ఉత్కృష్టోపదేశ మిందుదాహరించుచున్నాను. “ నేనేమి తిందును? నేనేమి ద్రాగుదును? నేనెట్టిదుస్తులను ధరింతును? అని చింతింపవలదు. ఆహారపానీయములకంటె నీప్రాణ మెక్కుడు గదా? దుస్తులకంటె నీశరీర మెక్కుడు గదా?”

ఆకాశమునం దెగురుచున్న పక్షులను జూడుము. అవి వ్యవసాయమును జేసి ధాన్యమును పండించుకొని కొట్లయందుఁ బోసి నిల్వయుంచుకొనుటలేదు. అయినను భగవానుఁడు వానిని బోషించు చున్నాఁడు. మీరు వీనికంటె పలుమడుఁగు లెక్కుడు గదా? మీలో నెవరైనను యోజించి యొక మూరెఁడుపొడుగు పెరుఁగఁగలరా? దుస్తులకొఱకు మీ రెల యోజించెదరు? మెట్టతామరపూవు లెట్లెదుగుచున్నవో చూడుఁడు: అవి శ్రమపడుట లేదు. నూలు వడుకుట లేదు.

అయినప్పటికిని మహైశ్వర్యమం దున్న సాలమణి మహా
రాజుగూడ నీపూవువలెఁ గనఁబడలేదు.”

“అల్పవిశ్వాసులారా? నేఁ డుండి రేపు పోవునట్టిగడ్డినే
భగవానుఁ డిట్లలంకరించి యుండఁగా మి మ్మింతకంటె
మిక్కుటముగ నలంకరింపఁడా? ఏమి భుజింతుము? ఏమి త్రా
గుదుము? ఏమి తిందుము? ఎట్టిదస్తులను భరింతుమనుకొర్కు
లను విడనాడుఁడు. ఇవి యన్నియు మీకుఁ గావలయు నని
పరమదయామయుఁ డగు సర్వేశ్వరుఁ డెఱుంగును. మీరు
మొట్టమొదట నాధ్యాత్మికవిషయములను గూర్చి చింతించు
చుండుఁడు. మీకుఁ గావలసిన సమస్తపదార్థములు లభిం
చును.” కావున రేపటినిగూర్చి చింతింపవలదు.

కౌటిల్యము.

కౌటిల్యమువలన మనుష్యుడు భగవానుని మోసగింప నెంచును. భగవానునిమీఁద నణుమాత్రము ప్రేమఁజూపుట కైనను కౌటిల్యము పరమవిరోధి. సద్భావముననో లేక అసద్భావముననో సమస్త స్వార్థవిషయములను సంరక్షించు కొనుచు సాధుపుంగవుఁ డనుఖ్యాతిని పదుగురలో నార్జించు టకుఁగాను కుటిలుఁడు ప్రయత్నించుచుండును. భగవానుఁ డు తనమోసమును దెలిసికొనఁ జాలఁ డని కుటిలుఁడు దలంచు చుండును. మననటనలను సామాన్యబుద్ధి గలమనుజుఁడై కనుఁగొనుచుండ మనమనఃకౌటిల్యము భగవంతునిముందర సాగు టెట్లు? భగవానుని నమ్మి సంసారకార్యములను నిర్వహింపక హృదయమునం దొకభాగమును భగవాను నకును రెండవభాగమును విషయకార్యములకును నర్పించి ప్రవర్తించువాఁడు నితాంతము మూఱ్ఱుఁడు. “సంపూర్ణహృదయముతోఁ బ్రేమించినఁగాని నేను తృప్తి నొందను. సంసారమును ప్రేమించువాఁడు నాభక్తుఁడు గాఁడు. వాఁడు సంసారములో నున్నవర్తకుఁడు.” (బం॥ప॥) కొంతమంది విషయకార్యానురోధమువలన పాపము లొనర్చినను, పరోప

కారము మొదలగు సత్కార్యములవలన పుణ్యమును సంపాదించఁ గలిగినయెడల పుణ్యమునందు పాపము పోను పుణ్యమే మిగిలినయెడల స్వర్గము లభించు నని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి వారు నలువదిసేర్లపాలలో పదిసేర్ల గోమూత్రమును బోసి ముప్పదిసేర్ల మంచিপాలను దీసితి మని చెప్పవచ్చును. మఱియును, నిండుగ నీరుగల పాత్రమూతిని విగించితి మని యును, అందువలన పాత్ర కున్నరంధ్రమునుండి నీరు కార దనియును జెప్పవచ్చును.

‘ఇంద్రియాణాంతు సర్వేహం యద్యేకం తురతీంద్రియమ్ |

తేనాస్య తురతి ప్రజ్ఞా దృతేః పాత్రాది వోదకమ్ ||’

మనుస్మృతి.

‘చెజ్జ మున్న జలపాత్రయందు జల ముండనితెఱంగుననే యింద్రియసముదాయమునం దేయింద్రియము వికృతి నొంది ననుగూడ దానివలన ప్రజ్ఞానశించును.’ భగవానునిరాజ్యము నందు కౌటిల్యధర్మము నాచరించుటకు వీలులేదు. పశ్చిమదేశమునం దొకఁడు కౌటిల్యధర్మము నాచరించుచుండెను. వాఁడు మహాపాపకార్యముల నొనర్చి ధనమార్జించుచు ప్రతి యాదివారము దేవమందిరమునకేగి బీదసాదలకు విస్తారముగ ధనమును దానము చేయుచుండెను. ఈతఁడు తనన్నేహితుల తోడ సంసారరక్షణకొఱకు పాపకార్యములు చేయుచు ధన మార్జించుచున్నా ననియును, దానికి బదులు ప్రతి యాది

వారము నియమము దప్పక బీదసాదలకు ధన మొసంగుచున్నాననియును, కావున నేఁ జేయుపాపములకంటె పుణ్యమే యెక్కుడగుటవలన, స్వర్గము లభించుననియును, చెప్పచుండెడివాఁడు. వీఁడు తనయావులు నిరుగుటకు కంచెతోడ దొడ్డిని గట్టింపవలయునని తలంచి, ఆపనిని ఒకానొక స్కాట్లండుదేశస్థునకు గుత్త కిచ్చెను. ఆతఁడు పనిని పూర్తిచేసి సొమ్ము నిమ్మని తోరెను. అంత నిరువురును దొడ్డియొద్ద కేగిరి. కాని కంచెలోనుండి సునాయాసముగ ఆవులు దూటి పోగలిగినంతకంత లుండెను. యజమానుఁ డీ కంతలను జూచి, ఆవు లిందుండి సునాయాసముగ పాటిపోగలవు గాన నీ కెట్లు డబ్బిత్తు ననెను. కంత కిరువైపులను మూఁడు నాలుగు రెట్లు కంప వేసి గట్టిగా కట్టినందువలన ఆవులు దూటి పోవుటకు వీలు లేదని కంట్రాక్టరు బదులు చెప్పెను. ఇందువలన కొంతదాఁక వీరుభయమును వివాదపడి తుదకు “అయ్యా, మీరు చెప్పవిషయమును నేనెఱింగియున్నాను. కంత నుంచి గాని కిరుప్రక్కల నెంత గట్టిగా కంచెవేసి కట్టిననుగూడ లాభము లేదు. కాని మీ రాచరించుధర్మము ననుసరించి నేను దొడ్డిని గట్టితిని. మీరు మీధర్మమున కుండుకంతలను మూసివేసికొనినయెడల, నేను మీదొడ్డి కంతలను మూసివేయుదును.” అని కంట్రాక్టరు చెప్పెను. ఈవాక్యములవలన నాతనికుటిలబుద్ధి నశించెను.

కావున మన మెప్పుడును కుటిలధర్మము నాచరింపకుందుము గాత. ధర్మాధర్మము లొకదానికొకటి సరిపోవు నని తలచి అవును చంపి చెప్పలను దానము చేయుట మహాపాతకము గదా?

కాటిల్యమునకు దాసులగువారలు అవసరమునుబట్టిరెండ్ర ముల మాటల నుడువుటవలన దోషము లేదని చెప్పుచుందురు. ఒకానొకబాలుఁడు పాఠశాలను దెఱవకముందె పాఠశాల కేఁగి తిరిగి యింటి కేఁగినాఁ డనుకొనుఁడు. అతనిసంరక్షకుఁ డాబాలునిఁ జూచి పాఠశాల కేఁగితివా యని యడిగినప్పుడు పోయితి నని చెప్పు ననుకొనుఁడు. ఇట్టిజవాబులను కొంత మంది సమర్థింపఁ జూతురు. కాని భగవానుఁడు మన వాక్యములను చూడఁడు. మన మసోభావములను చూచుచుండును. రెండ్ర ము లిచ్చువాక్యము లనృతతుల్యములే. “సగము సత్యముతోఁ గూడుకొనినమిథ్యకంటె ఘోర మగు మిథ్య యింకొకటి లేదు.” కుటిలబుద్ధియొక్క ప్రాణము, లెక్కలయం దుండును. భగవానుని మఱచి ధనము, మానము, యశము, ప్రఖ్యాతి మొదలగునవి వృద్ధి యగుటకును, అవి నిలిచి యుండుటకును, సంబంధించినవిషయములను లెక్కించుకొనుటయే కుటిలునికార్య మై యుండును. కాటిల్య మెఱుంగనివాఁడు భగవానునిమీఁద లక్ష్య ముంచి సంసార కార్యములను నిర్వహించుచుండును. శ్రీరామకృష్ణ పరమ

హంస యీవిధముగ నుడివియున్నాఁడు. “సంసారకార్యములను నిర్వహించుటకు, సమృద్ధిమైనవానికి ముక్త్యురనామా, వ్రాసి యిచ్చువిధముననే నీవు భగవానునకు ముక్త్యురనామా వ్రాసి యిచ్చి నిశ్చింతభావమున నుండుము.” సంసారమునం దీభావమున సంచరించుచుండువాఁడు శ్రేష్ఠుఁడు. వీనికి ధనము, మానము, యశస్సు మొదలగు వానియొక్క అభావజ్ఞాన ముండదు. ధనము, మానము, మొదలగువానిని లెక్కించుకొనుచుండువానికి ఆస పూర్తి గా కుండుటయే గాక హృదయశాంతి యుండదు. శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస యొక్క చక్కనికథను చెప్పియున్నాఁడు. దాని నిందుదాహరించుచున్నాను. “ఒకానొక మామిడి తోటలోని కిరువురేగిరి. మామిడిచెట్లు పండినపండ్లతో నేలకు వంగియుండెను. ఇందొక్క డీతోట ఎన్నియొకరములనియు, ఎకగ మొక్కటింటికి ఎన్ని చెట్లుండు ననియు, చెట్టున కెన్ని శాఖ లనియు, శాఖ కెన్ని పండ్లనియు లెక్కించుచుండెను. రెండవవాఁడు చేతి కందినఫలములను గోసి భుజించుచుండెను. ఇంతలో తోటయందు సంచరించుట కధికారమును బొందినకాలము పూర్తియైనందువలన వీరిని తోటనుండి వెళ్లవలయునని తోటమాలి నుడివెను. రెండవవాఁడు కడుపునిండఁ బండ్లను దిని తృప్తుడై యుండుటవలన, తోటను విడుచుటకు సంసిద్ధుడై యుండెను. కాని మొదటివానిగణన పూర్తి కానందుచేత

తోటను విడుచుట కిష్టపడెని కారణమున కలహము సంభవించి అర్థచంద్ర ప్రయోగములతోడ తోటను విడిచెను. ” కుటిలబుద్ధి గలవార లిదేవిధముగ సంసార విషయములను లెక్కించుకొనుచు, కాలమును గడపుచుందురు. ఈ లెక్కలు పూర్తి గాకమునుపే వీరికి మరణ మాసన్నమగును. అప్పుడు మిలిలేని దుఃఖముతోఁ గూడుకొని యేడ్చుటకుఁ భారంభింతురు. ఇట్టివారు ప్రప్రథమమున మిక్కిలి చతురులమని భావించుదురు. కాని చిట్టచివరకు తమవంటి మూఁఢులు లేరని పరితపించెదరు.

(౧) సరళచిత్తుఁ డగుటకును, నిశ్చింతగ నుండుటకును, బాలకులసాంగత్యము మిక్కిలి ప్రయోజనకారి. దుర్మార్గులు, విషయలంపటులతోడ సాంగత్యమును వీడి సుకోమలహృదయు లగు బాలకులతోడఁ గలసి మెలసి సంచరించుండిన కొలందిని, కాటిల్యము నశించుచుండును. ప్రాతఃస్మరణీయు లగు మహానుభావు లెల్లరును బాలకులతోడఁ గలసి మెలసి సంచరించుచుండిరి. “స్వర్గ రాజ్యము పిల్లలదే గనుక చిన్ని పిల్లల నాయొద్ద కనుపుము.” అని క్రైస్తు ప్రార్థించియున్నాఁడు. క్రైలింగస్వామి పిల్లలను మిక్కుటముగా ప్రేమించుచు, వారితోడఁ గలసి మెలసి ఆడుకొనుచుండెడివాఁడు. ఈయనయొద్దనొకచిన్న బండి యుండెను. దానిమీదనీయన గూర్చుండినప్పుడు పిల్ల లాబండిని లాగుచుండెడివారు. పిల్ల

లను బండిమీఁదఁ గూర్చుండఁజెట్టి బండిని ఈయనలాగుచుం
డెడివాఁడు. యోగులు బాలకులతోడ సంచరించుచు, వారి
కంటె సరళచరిత్ర గలవా రగుచుండిరి. శ్రీరామకృష్ణపరమ
హంసను చూచినవారెల్ల రాయనచరిత్ర బాలకులచరిత్రను
బోలి యుండుననిచెప్పుచుందురు. ఆయన కప్పుడేది కోరిన
నప్పుడు దానిని వెల్లడించుట కణమూత్రమైనను భయముఁజెం
దువాఁడు గాఁడు. ఆయన సమాజానురోధమువలనఁ గాని,
లోకభయమువలనఁ గాని మన మవలంబించుక పటము నెఱుఁ
గనే యెఱుఁగఁడు. మహేశ్వరుఁడు, జ్ఞానసంకలినితంత్రము
నందిట్లు చెప్పియున్నాఁడు.

‘బాలభావ స్తథాభావో నిర్భిన్నో యోగ ఉచ్యతే.’

“చింతారహితుఁడైన బాలకునివంటి హృదయము కల
వానికి యోగము పరిపక్వ మగును” ఈభావము వృద్ధియైన
కొలఁదిని కాటిల్యము నశించుచుండును.

(౨) కపటము లేక స్నేహితులతో మాటలాడుచు, కలసి
మెలసి తిరుగుచుండుటవలన కాటిల్యము నశించును.

(౩) సుందరమగు ప్రకృతిని సందర్శించుచుండుటయు,
పవిత్రమును, మనోహరము నగు గానమును వినుచుండు
టయు మొదలుగాఁ గల మనోరంజక విషయములవలన
మిక్కిలి లాభము గలుగును. ఉదారస్వభావుఁడగుటకును,
సరళచిత్తుఁడగుటకును చంద్రుని దర్శించుచుండుటయు పుష్పా

ద్యానములలో సంపదించుచుండుటయు నదీగర్భములయందుఁ
దిరుగుచుండుటయు పర్వతశిఖరము లెక్కుటయు మొదలగు
కార్యములు చాలసాహాయ్య మొనర్చును.

(౪) మహా పురుషుల చరిత్రలయం దణుమాత్ర మైనను
కౌటిల్యము గాన్పింపదు. వారు కౌటిల్యమునకు దాసు లై
యుండినయెడల జగత్పూజ్యులగుటకు వీలులేదుగదా? వారు
స్వాధీనహితులును ఉదారస్వభావులును సరళచిత్తు లగుట
వలననే సమస్తమానవులకు భక్తిభాజనులై యున్నారు.
కావున వానిచరిత్రల ననుకరించుచుండినకొలఁదిని కౌటిల్యము
మీఁద ననహనము జనించుచుండును.

(౫) లోక నిందనుగణనచేయుటకుండుట మిక్కిలియవసరము.
మన మనేక సమయములయందు లోకులునిందింతురని భయము
వలన కౌటిల్యమును జూపుచుందుము. కావున కౌటిల్యమును
వృద్ధిచేయునది ప్రఖ్యాతి నార్జింపవలయునను కోరికయైయు
న్నది. లోకనిందకు భయపడక వివేకముయొక్క ఆదేశము
ననుసరించి ప్రవర్తించువానియందు కౌటిల్య ముండుటకు వీలు
లేదు. కాని యిట్లు ప్రవర్తించుచుండిననుగూడ ప్రఖ్యాతి
యు, సమృద్ధియును లభించును.

వదరుఁబోతుతనము.

వదరుఁబోతుతనమువలన చిత్తచాంచల్యము గలుగును. కావుననే యోగులు మోసవ్రతము నవలంబించుచుండిరి. అందు వలన వారియొక్క చిత్తచాంచల్యమును, హృదయ కాఠిన్యమును తగ్గిపోవుచుండెను. తాను మిక్కుటముగఁ బ్రేమించు పదార్థమును బహిరంగపఱచుట కవ్వఁడును ఇచ్చగింపఁడు. అన్నిటికంటెను మధుర మగు దానిని హృదయాంతరాళము నందు దాచుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండును. “హృదయాంతరాళమునఁ దేమిటి రహస్యముగ ప్రబల్పించుచుండునో ఆమిటి యెప్పుడైనను బజాఱున కన్తుకమునకు వచ్చునా?” (బం॥ప॥) ఇందువలననే గురుమంత్రమును వెల్లడించుట నిషిద్ధము. వాక్సంయమముయొక్క ఆవశ్యకతను దెలిసికొనిన “పితౄగోరసు” సంపూర్ణముగ మూఁడుసంవత్సరములు మోసవ్రతము నవలంబించినఁగాని తనశిష్యుఁ డగుటకు వీలులేదను నిబంధన నేర్పాటు చేసియున్నాఁడు. వాక్సంయమము లేని వాఁడు భక్తుఁడగుటకు వీలులేదు. భగవద్గీతయందు భక్తుని లక్షణములను జెప్పచు శ్రీకృష్ణుఁ డిటు నుడివియున్నాఁడు.

“మానవ్రతుఁడగువాఁడు నాకు ప్రియుఁడు.”

“తుల్యనిష్ఠాస్తుతి శ్లోనీ సంతుష్టో యేనకేనచిత్ ।

అనికేతః స్థిరమతి గృక్తిమాన్ మే ప్రియో నరః.”

భగవద్గీత. భక్తియోగము. ౧౨.

“నిందాస్తుతులయందు సమానఁడును వాక్సంయమము గలవాఁడును ఏమాత్రమునైనను సంతుష్టి నొందువాఁడును నివాసరహితుఁడును, చందలము గాని బుద్ధిగలవాఁడును నాయందుభక్తిగలవాఁడును నాకుఁబ్రియుఁడు.” వదరుఁబోతునకు సమస్తము పూజ్యము కావున ప్రతివాఁడును వాక్సంయమము గలవాఁడు కావలయును. ఒకానొకమహమ్మదీయ సాధు నీవిధముగ నుడివియున్నాఁడు. “నాలుకసంబంధమగు ఝరిని బంధించినయెడల హృదయాంతర్గత మగుఝరి బయల్పడును.”

(౧) వదరుఁబో తగువాఁడు మానవ్రతము నవలంబింపవలయును. “మిక్కిలి యవసర మున్నయెడల వారమున కొక దినము మాటలాడుదును” అను నీవిధ మగునట్టి నియమము లేర్పాటు చేసికొనవలయును.

(౨) వదరుఁబోతు నిర్భనస్థానమందు నివసించుచుండుట మంచిది. కొలదికాలము నిర్భనస్థానమందు నివసించినయెడల వదరుఁబోతుఁడనము తగ్గిపోవును.

౧౨౬

భక్తియోగము.

(3) బెంజిమేశ్రాంతినువలె పట్టిక నొకదానిని
వ్రాసికొని మానవ్రతము గవలంబించినయెడల మిక్కిలి
మేలు గలుగును.

కు త ర్కే చ్చ.

ఏవిధమగు సిద్ధాంతమునకు రాని విషయములఁ గైకొని గాని సరళత్వమునువీడి గానితర్కించుటను కుతర్కమందురు. కుతర్కము భక్తిపథమునకు మిక్కిలిప్రతికూలము. కుతర్కమువలన హృదయము కృశించును. చిత్తచాంచల్యము గలుగును. కావున సరళహృదయుఁడుగను స్థిరచిత్తుఁడుగను నుండవలయునని కోరువాఁ డెప్పుడును కుతర్కమునందుఁ బ్రవేశింపఁజనదు. జ్ఞానాభిమానియగు తార్కికునకును, ప్రేమ గల భక్తునకును బోల్చి రామానందరాయి యిట్లు నుడివియున్నాఁడు. “రసజ్ఞము కాని కాకి వేఁపపండ్లను బొడుచును. రసజ్ఞమగు కోకిల మామిడిపుష్పములను దినును. అభాగ్యుఁ డగుజ్ఞాని శుష్కుజ్ఞానము నాస్వాదించును. భాగ్యవంతుఁడు కృష్ణప్రేమామృతమును పానముచేయును.” (చైతన్యచరితామృతము.) తర్కమువలన నీశ్వరోపలబ్ధి కానేరదు. ఈశ్వరుఁడు మనుష్యబుద్ధి కతీతమగువిషయము. ఆయన—

“అప్రాప్య మనసా సహ”

అస్తీతి ద్రువతో న్యత్ర కథం తదుపలభ్యతే॥

కతోపనిషత్.

“అయిన ఉన్నాఁడనుటకంటె నుపలభి నొందుటెట్లు?”
 మనస్సున కందనివిషయములఁ గైకొని తర్కము చేయుచుం
 డుటవలన కొంతమంది పిచ్చివాండ్లయ్యున్నారు. కవిశేఖ
 రుడగు మిల్టన్ ఈవిధమగు విషయములనుగూర్చి తర్కము
 చేయఁదగదని తెలుపుటకుఁగాను ఇట్టి యగమ్యవిషయములను
 గైకొని తర్కించువారలు పైతానునియనుచరు లని నడివి
 యున్నాఁడు. వీరు తర్కవ్యూహమునందుఁ దగుల్కొని
 లిరిగిలిరిగి బుద్ధిని చెడఁగొట్టుకొనుచుందురు. ఈకారణముననే
 నారదుఁడు భక్తిసూత్రములయందు నిట్లు నడివియున్నాఁడు.
 “వాదో నావలంబ్యః” “తర్కమునకు దిగవలదు.” కలకత్తా
 యందు విద్యార్థులు నివసించు స్థలములయందు దీరోగము ప్రబ
 లమై యున్నది. ఇట్టిరోగమువలన నాక్రమింపఁబడిన బాలురు
 కుతర్కము బరుగు స్థలములయందు వసింపఁజనదు. సంగీతము
 వలనను, సంకీర్తనవలనను, భక్తిగ్రంథములను చదువుటవలనను
 సదాలోచనవలనను హృదయము సరళమగును. కుతర్కేచ్ఛ
 నశించును. కావున కుతర్కేచ్ఛ గలవారలు సంగీతము మొద
 లగువానివలన సరళహృదయు లగుటకుఁ బ్రయత్నించు
 చుండవలయును.

ధర్మాడంబరము.

మనకుఁ గల ప్రధాన రోగములలో నొకటి ధర్మాడంబరము. మన మితరులసహిషణ్యమునందు ధర్మభావమును వెల్లడించుటకుఁగాను బహుప్రయత్నములుచేయుచుండుము. తన్ను ధర్మకుఁడనియు, సాధుపురుషుఁడనియు, ధార్మికుఁడనియు, ఇతరులు దలంపవలయు నను కోరిక మానవునకు మిక్కుటముగ నుండును. ఇందువలన బాహ్యవేషములకొఱకుఁ బ్రయత్నించుచుండుము ; దీనివలన నాంతరంగిక ధర్మభావము క్రమక్రమముగ తగ్గుటయేగాక అనేకవిధములగు మనోవికారములుత్పత్తియగును. కావున నీకపటమునకు మహావేషధర్మకపటమే. కేశవచంద్రసేనులవా రీసంబంధమునం దొకమంచియుపదేశము నుపదేశించియున్నారు. “పృథివియందు కపటులయొక్కయు, ధూర్తులయొక్కయు, హృదయము హేయముగనుండును. కాని సాధువేషములనుధరించి, చూచుటకు బాగుగ నుండురు. కావున నో బ్రహ్మభక్తులారా! మీహృదయములను బాగుగ నుంచుకొనుఁడు. మీవేషములను హేయముగ నుంచుకొనుఁడు. మీహృదయములయందలి యమృతమును దాచుకొనుఁడు ఓ బ్రహ్మసాధకులారా!

ఆత్మశుద్ధికొఱవ, చిత్తశుద్ధికొఱవ మీ రుపాసనజేయఁదలం
చినయెడల, నేకొంచెమాహారమునో భుజించి ముఖావసన్న
తనుఁ గప్పిపెట్టునటులనే ఉపాసనను చేయుచున్నామని
యేరికిని దెలియనీయఁ జనదు. లోకులసమ్ముఖ
మం దెప్పుడును, సాధుపురుషుఁడ ననెడి పరిచయమును
గలుగనీయఁజనదు. బాహ్యలక్షణము లేమాత్రముఁ గాన్పించి
ననుఁగూడ శాక్యసింహునివంటివిరాగి యనియు, క్రైస్తవుని
వంటిపాపిబంధు వనియు, చైతన్యనివంటిమహాభక్తుఁడనియు
లోకులు దలంతురు. హృదయమునం దణుమాత్రమైనను వైరా
గ్యములేనివాని భుజముమీఁద నొక్కకాషాయవస్త్రము గనఁ
బడినను గూడ వానిని లోకులు విరాగి యనియు, సన్న్యాసి
యనియుఁదలంచి వానిపాదధూళినిఁ గైకొనుటకుఁబ్రయత్నిం
చుచుందురు. అయిదుపైసలు లేనివానిని అయిదులక్షలు గల
వాఁడనుట లోకుల స్వభావము. లోకుల నిందాస్తుతులపై
అణుమాత్రమైనను నిర్భరపడఁ జనదు. మీరు ధర్మరక్షణ
కొఱవ పొందుకష్టము లిల్లిల్లు దిరిగి చాటఁజనదు. ఉపవ
సించినసంగతిని యేరికిని దెలియనీయఁ జనదు. మన
మొకదినమునందు స్వహస్తపాకమును జేసికొని భుజించితి
మనుకొనుము. ఇంకొకదినమందు మంచిపండును భుజింప
లేదనుకొనుము. ఈసంగతి వార్తాపత్రికలయందుప్రచురింపఁ
బడినయెడల నెల్లరు “ఏమి? వీరివైరాగ్యము. ఈశ్వరునిపైని

వీరి కెట్టిగభీరానురాగము గలదు!” అని నుడువుటకుఁ బ్రారంభింతురు. కావున భక్తులారా! జాగ్రత్త! ఇట్టిమాటలవలన వంచితులు గాకుండు. మీ చెవులసమీపమున కిట్టివాక్యములు వచ్చునపుడు చెవులు మూసికొనుండు. మీ రాత్మను దాచుకొనుండు. బాహ్యచిహ్నములవలన లోకుల ప్రశంసను, అనురాగమును సంపాదించుకొనవలయు నని ప్రయత్నింపకుండు. నీవు ధర్మముయొక్క- పరిచయమును లోకులసమ్ముఖమందుఁ జేయఁ దలచినయెడల నీకును జగత్తునకును ముప్పువాటిల్లును.” ఈవిధమున నే, “దా నమును భగవత్ప్రార్థనను భగవదుపాసనను లోకు లెఱుంగ కుండునటుల చేయుచుండవలయును.” అని క్రైస్తుతనశిష్యుల కుపదేశించియున్నాఁడు. ప్రియ మైనపదార్థమును బజాఱు నందు విక్రయించుట కెవ్వఁడును బ్రయత్నింపఁడని వెనుకనే చెప్పియున్నాను. ధర్మాసక్తి గలవాఁ డెప్పుడును ధర్మము ధర్మమని పలవరించుచు ధార్మికుఁ డన లోకు లెఱుంగుటకుఁ బ్రయత్నింపఁడు. కాని యట్టివారి కార్యకలాపములయందు ధర్మభావము తనంతట తానే ప్రకాశించుచుండును. అగ్నిని కప్పిపెట్టుటకు వీలు లేనటులనే ధర్మమును గూడ కప్పి పెట్టుటకు వీలు లేదు. భక్తునినయనములను జూచినయెడల ననురాగి యని దెలియనగును. ధార్మికుఁడు పట్టువడునుగాని మనవలె ధర్మభావమును వెల్లడించుటకుఁ బ్రయత్నింపఁడు.

ఇందువలననే సాధువులు, మూడురాత్రులకంటె నొక్కచో నివసింపను. మాబారిసాల కొకసాధువువచ్చి కొలదిదినములు నదీతీరమునం దుండెను. కాని యాయన సాధుపుంగవుడని యెవ్వరు నెఱుంగలేదు. తదుపరి యాయన భగవన్నామమును జాడుచు పీఠులవెంటఁ దిరుగ నారంభించెను. పిచ్చివాడని తెలంచి పిల్లలు వెంటఁబడి కేకలువేయసాగిరి. కాని యాయన సాధుపుంగవుడని దెలిసికొనినంతనే లోకు లీయనను సమ్మానింపసాగిరి. తదుపరి యాయన మాత్రామమందుఁ బెండుదినములు మాత్రమే యుండెను. ఈయన గ్రామాంతరమున కేగునప్పు డేల యేగుచున్నావని యొకానొకఁడు ప్రశ్నింపఁగా ఈస్థలమునం దధికముగ నుష్ణముండుటవలన నుండఁజాల నని నుడివెను. అనఁగా లోకు లాయనను గ్రహించి నలువైపుల మూఁగు చుండుటవలన నాయన మాత్రామమందుండఁదయ్యె. అనేకులు సాధుపుంగవులు కపాస్యముగ నుండుటకుఁ బ్రయత్నించుచుందురు. “శూన్యఘటమునకు శబ్ద మెక్కుడు.” హృదయమునం దణుమాత్రమైనను ధర్మభావము లేని వార లాడంబరములు చేయుచు దిరుగుచుందురు. ధర్మాడంబరము శూన్యహృదయమును దెలుపును.

శ్లో॥ అగాధజల సంచారి వికారి నైవ రోహితః ।

గంధూపజలమత్రేణ శఫరీ ఘర్షణాయతే॥

లోతులేని నీశ్వయందుంచుచిన్ని చిన్ని చేపలు శరీరమును గనఁబఱచునట్లు అగాధజలములయందు నివసించు గోహిత మత్స్యము తనశరీరమును గనఁబఱుపదు. అగాధజలములోని యొకమత్స్యముయొక్క-కథ నుదాహరించుచున్నాను. అహల్యాబాయి నామధేయము సర్వజనవిదితమే గదా ? ఆమె భర్త యెప్పుడును రామనామము నుచ్చరించుచుండువాఁడు గాఁడట. రామభక్తురాలగు అహల్యాబాయి యిందువలన మిక్కుటమగు మనోవ్యథ నొందుచు మాటిమాటికి భర్తను రామనామము నుచ్చరింపుఁడని పలువిధములఁబ్రార్థింపసాగెను. కాని యీమెమాటలకు హోల్కారు ప్రత్యుత్తరమిచ్చుటకుండెను. అందువలన ననుదినమునా తనభర్తను భక్తునిగఁ జేయవలయునని శ్రీరామునిఁ బ్రార్థింపసాగెను. ఇట్లుండ నొకానొకదిన ముదయమునఁ దామె ఆనందపరవశయై మంత్రిని బిలిపించి తన కీదినమునందు మితిలేనియానందముగలుగుచున్నదనియు ఆయానందమునకుఁ గలకారణమును నుడువననియుఁ జెప్పుచు, నీదినమున పట్టణమునఁ దానందోత్సవము జరుగ వలయును, వేలకొలది బ్రాహ్మణుల కన్నముఁ బెట్టింప వలయును బీదసాదలకు ధగ్గము చేయవలయు నని యాజ్ఞాపించెను. తిరిగి ప్రశ్నించియు మంత్రి కారణమును కనుఁగొనఁజాలఁడయ్యె. మంత్రియాజ్ఞానుసారము పురవాసు లెల్ల రాదినమునఁ దానందోత్సవమునందు మునిగి యుండిరి. కార

ణము మాత్ర మెఱుంగరు. హోల్కార్ రీయాసందోత్సవమును జూచి కారణమును గనుగొనఁ బ్రయత్నించెను. కాని ప్రతివాఁడును తల్లిగారియజ్ఞ యని మాత్రమే విన్నవింపసాగెను కాని, కారణమును వెల్లడింపఁజాలకుండెను. చివరకీయన అహల్యబాయియొద్దకేగి కారణమేమని యడిగెను. ఆమె ప్రత్యుత్తర మొసంగదయ్యె. అందువలన హోల్కార్ వ్యాకుల చిత్తుడై యహల్యమీఁద విరక్తిని గనఁబఱుచుటవలన నామె యిట్లు విన్నవించుకొనియెను. “దేవా! నేఁడు నాకుఁ గలిగిన యానందమునకు మేరలేదు. దానిని మీకుఁ దెలుపుటెట్లు? చిర కాలమునుండి యున్న నాకోరిక నేఁడు ఫలించినది. అనేకదిన ములనుండి మి మ్మేనామము నుచ్చరింపుడని ప్రార్థించుచుంటినో మీపాదములమీఁదఁ బడుచుంటినో ఆనామమును గత రాత్రిస్వప్న మునందు మీ రుచ్చరించియున్నారు. నేను భగ్యుడైతిని. నామనోవాంఛ ఫలించెను. ఇందుకొఱకు ఆనందోత్సవము జరుగుచున్నది.” అని చెప్పుచుండఁగా హోల్కార్ నివ్వెఱుపడి చూచుచు “ఏనామము, ఏనామము, ఏనామము నుచ్చరించితిని? ఏనామము?” అని యాతురతతో నడిగెను. శ్రీరామనామ మని యహల్య నుడువఁగ నే“అయ్యో! ఇంత కాలమునుండి దాచుకొనియుండిన హృదయభగవత్తు బయల్పడెనా? ఇయల్పడెనా?” యని నుడువుచు, క్రిందఁబడి ప్రాణముల విడిచెను. అహల్యబాయి నిశ్చేష్టిత యై, తనభర్త

సామాన్యుఁడు గాఁడనియు, మహాభక్తుఁడనియు, గ్రహించి, ఇట్టివాని సేవచేయుటవలన ధన్యమైనాననితలంచెను. శ్రీరామ కృష్ణపరమహంస యీవిధముగఁ బాడియున్నాఁడు. “ఓ మనసా ! నీహృదయమందుండు తల్లిని శ్రద్ధతో దాచుకొనుము. నీవు నేను తప్ప మఱి యెవ్వరిని నామెను చూడ నీయవలదు.”

భక్తుఁడెప్పుడును ధర్మపుడోలును వాయించుచుఁ దిరుగుచుంట కంగీకరింపఁడు. అతఁడు పృథివీసంబంధ మగు సడిచప్పుడు వినఁబడని నిర్జన స్థానమునందు నివసించుచు, హృదయముపీఠమునందుప్రాణనాధుని ప్రతిష్ఠించుకొనియీవిధముగ నుడువను. “ఓదేవా ! రాత్రులుంబగళ్లును నీతోనే కాలముఁ బుచ్చుటకును, ఎవరికిని గనఁబడ వుండ హృదయ పీఠమునందు నిన్ను దాచుకొనుటకును, నే నత్యంతముగఁ గోరుచున్నాను.” (బం॥ప॥) అహల్యాబాయిభర్తవంటి భక్తిరసపూర్ణము గానిహృదయము గలవారలు పరస్పరధర్మవాక్యములను బలుకకుండినయెడల ధర్మభావమును రక్షించుకొనుట యుష్టరము గదా? కావున మనవంటి భక్తిశూన్య హృదయములయందు, భక్తి సంచాగ మగుటకు ధర్మవాక్యములు మిక్కిలి ప్రయోజనములు. అయినప్పటికిని, ఆడంబరముకొఱును, లోకులకు గనఁబఱుచుటకును, ధర్మవాక్యములను పలుకరాదు. భక్తు లగువార లితరుల హృదయ సీమల

యందు భక్తిబీజములు నాటుట కర్తవ్యము. అట్టివారు
 నుడువకున్న నుగూడ వారియొక్క భావములు, కనుచూపులు,
 వీనివలననే భక్తిప్రచార మగు చుండును. అహల్యాబాయి
 విశేషదృష్టి గలిగియుండినయెడల తనభర్త పరమభక్తుఁ
 డని తెలిసికొనియే యుండును.

లోకభయము.

భక్తిపథమునకు లోకభయము విశేషము ప్రతిబంధకము. ఇందువలననే మన మనేక సమయములయందు సత్కార్యములను జేయఁజాలకుందుము. ఇంతియ గాదు. మనుష్యత్వమునే ప్రకటింపఁ జాలకుందుము. మాదేశమునం దొకపట్టణమునం దొక యుపాధ్యాయుఁ డుండెను. ఈతనికి లోకభయము మిక్కుటము. ఈయన తన యింటి దొడ్డి బావిలో నీరు తోఁడుకొను చుండుసమయమున స్నేహితుఁ దొకఁడు వచ్చెను. స్నేహితుఁడు వచ్చుచుండుటను జూచి నెమ్మదిగా బావిలోని చేదను జాఱవిడిచెను. స్నేహితుఁడు సమీపించి యేమి చేయుచున్నావని యడుగఁగా, “ఏమియు లేదు. బావిలోని నీ రేవిధముగ నున్నదో యని చూచుచున్నాను.” అని బదులు చెప్పెను. ఇదే విధముగ మన మనేక సమయములయందు లోకభయమువలన, అబద్ధములు పల్కుచుందుము. అన్యాయముగవర్తించి, చివరకుపరమార్థమునుగూడపోగొట్టుకొనుచుందుము. భగవన్నామమును స్మరించుటకు, నేకాకిగ సంచరించుచు భగవత్తత్త్వమును గూర్చి విచారించుటకుఁ బ్రయత్నించి, లోకులు నవ్వుదురనియును, వెక్కిరింతురనియును దలంచి అప్రయత్నమును మానుచుందుము.

సాధుభావమున సంపరించువాఁడీ లోకమునం దప్పు
 డప్పుడు నిందాభాజనుఁడై పలుకష్టములకుఁ బాల్పడవలసి
 యుండును. నేనెఱింగియున్నవాఁడొకఁడు గవర్నమెంటు
 పనిని సంపాదించవలయునని యల్పించెను. అగ్గి వత్సరములకు
 మించినవయస్సు గలవాఁడుదోగమున కనర్హుఁడు. నీ
 వయస్సెంత యని ప్రశ్నించినప్పు డీతఁడు ౨౬ వత్సరములని
 చెప్పుటవలన గవర్నమెంటుదోగము లభింప దయ్యె.
 కావున నీతనిని నిజము జెప్పినందులకు ననేకులు పిచ్చివాఁ
 డని చెప్పుసాగిరి. ఈశ్వరునకు భయపడు చుండువానిని
 జూచి లోకులు పిచ్చివానినిగ పరిగణించుట సహజముగదా?
 దుర్మీలి దాయకము లగు కార్యములను సంస్కరించుటకుఁ
 బ్రయత్నించిన మహాపురుషుల చరిత్రలను జూచినయెడల
 వారు పొందినకష్టములు దెలియనగును. పాపమునకు విరుద్ధ
 ముగ భగవద్విధానమును ప్రచారముఁ జేసినందులకుఁగాను
 ఏసుక్రీస్తు శూలముపా లయ్యెను. నేటికినిగూడ మహాభక్తుఁ
 డగు చైతన్యుని పాపండుఁడనువారు గలరు. ఒక్కొక్క
 సమయమందు సాధుమార్గావలంబు లగుపుత్తులకు వ్యతిరేక
 ముగ నానావిధోపాయము లవలంబించి నానాకార్యము
 లొనర్చుచుండు తండ్రులనుగూడ మనముచూచుచున్నాము.
 ఇంతకంటె విచారకరమగు విషయ మింకొకటి గలదా?

దేనికి విరుద్ధముగ వాదించువాఁడైనప్పటికిని సాధుపురు
 షుఁడైనయెడల భగవత్పదములయందు విశ్వాస ముంచి

విచలితుఁడు గాకుండును. ధర్మోద్ధారణకొఱకుఁ బెక్కు
మంది మహాపురుషులు పాపిండులవలన ప్రాణములను విడిచి
యీలోకమును పవిత్రముగఁ జేసి యున్నారు. అట్టివారి
చరిత్రలను చదువు చుండినయెడల మనజీవనము పవిత్ర
మగును. వారి పదాంకముల ననుసరించి ప్రవర్తించునపుడు
ప్రాణమును గూడ నర్పింపవలసి యుండును. కాని యప్పు
డీలోకభయము లేకమైన నుండదు. రామప్రసాదసేనుఁ డీ
నిధముగఁ బాడియున్నాఁడు. “లోకులు నిన్ను పిచ్చివాఁ
డని యనవచ్చునుకాని, జయకాళీ, జయకాళీ యనిపల్కుము”
(బ౦॥ ప॥) ఇది భక్తులకు మాత్రమే సంబంధించినవిషయము.
మనకుఁ గూడ ప్రాణనాశనవిషయమునందు శంక లేనప్పుడు
లోకనిందవలన పరమార్థమును త్యజింతుమా? ఈశ్వరుని
సహవాసమున కాలము గడప నెంచువాఁడు లోకనింద కేల
భయపడవలయును? ఒకానొకభక్తుఁడు ప్రభుల్లచిత్తుఁ డై
యిట్లు పలికి యున్నాఁడు. “నీకును నాకును స్నేహము
కుదిరినది. ఇందువలన లోకులు నన్ను నిందించుచున్నారు.
వారియిచ్చ వచ్చినట్లు వారిని పలుకనిమ్ము. కాని నీవును
నేనును సంతోషముతోడ కార్యములు చేయుచున్నాము.
నీవును నేనును కర్తవ్యమును చేసినారము. పరస్పరబంధుత్వ
సూత్రమువలన బంధింపఁబడి యుండుటచే మన యిరువురకు
మేలైనది. ఎవరియిష్టము వచ్చినట్లు వారిని మాటలాడనిమ్ము.

కాని అందువలన మనకు గలుగులాభనష్టములు లేవు.”
 (బం॥ప॥) శ్రీకృష్ణునిమీద రాధకుగలవిశుద్ధప్రేమ నాధార
 ముగఁ గైకొని యామెవదినెగారు గంధరగోళము చేయు
 టకుఁ బ్రారంభించెను. అందులకు రాధ యిట్లనియె.
 “నేను కృష్ణునియందు మోహపరవశురాల నైతి నని యిష్ట
 మున్నయెడల సగరమునందుఁ బాటుకొనుము” (బం॥ ప॥)
 ఈభావముతోడ భక్తిపథమునం దగ్రేసరుఁడు గావలయును.
 లోకులు దుర్మార్గుఁడని పిచ్చివాఁడని మూర్ఖుఁడని నుడివినను
 బాధలు పెట్టినను గూడ గణనచేయఁ జనదు.

(౧) లోకభయమువలన మనము పొందుచుండు కష్టము
 లను, మనవలన సమాజమునకుఁ గలుగునష్టములను గూర్చి
 చింతింపవలయును. ఒకానొకఁడు జిల్లాకోర్టునం దిరువదిరూ
 ప్యములవేతనమును సంపాదించుచుండెను. తాను బజారునకుఁ
 బోయి కూరలు దెచ్చుకొనిన లోకు లేమందురో యనుతలం
 పున, అన్నము పెట్టి నెల ౧ కి రు. ౪-౦-౦ లు జీతమిచ్చు
 పద్ధతిని ఒకసేవకుని నియమించుకొనెను. సేవకుని భోజన
 మునకు ౪ రూప్యములును, జీతము ౪ రూప్యములును,
 మొత్తము నెలకు ౮ రూప్యము లగుచుండెను. మిగత పం
 డ్రెండు రూప్యములు కుటుంబ పోషణకు చాలక పని గలిగి
 వచ్చునారిమొద్ద నాయుద్యోగి చేయి చాచుచుండెను.
 “అయ్యా ! ఏమి చేయుదును ? ప్రతిష్ఠ గల వంశమునందు

జన్మించినాడను. నాకు వచ్చు జీతము మీకుఁ దెలియును గదా! వంటబ్రాహ్మణుఁడు, పనిపాటలు చేయువాఁడు, లేనియెడల లోకులేమందురు? వంటవానిని నవుకరును పెట్టు కొనినయెడల సంసారమును పోషించుటెట్లు? ఏమి చేయుదును? అని నుడువువారిని మనమనేకులను జూచుచున్నాము. కాని లోకు లేమందురో యను తలంపున ధర్మమనకు జలాంజలి సమర్పించువాఁ డెట్టి బుద్ధిమంతుఁడు? మనము లోకు లే మందురో యనుతలంపున దుర్మితిదాయకము లగు నాటపాటలయందు కాలము గడపుటకు లజ్జింపము. “ఈదినమున బంధుని యింటియందు భోగమువాం డ్రాడుదురు. ఇట్టి యాటల కేఁగఁ గూడ దని నేను రెండుమూఁడుమాటు లుపన్యసించి యుంటిని. కాని యిప్పుడేమి చేయుదును? ఆహ్వాన పత్రిక కూడ వచ్చెను. వెళ్ళనియెడల లోకు లేమందురు? ఆ బంధువుదఃఖింపఁడా? కావున వెళ్ళుటయే ముఖ్యము.” అని యీవిధముగ యోజించి మన మనేకసమయములయందు చెడుకార్యములలోఁ జేరి బుద్ధిని చెడఁగొట్టుకొను చుందుము. అతిబాల్యవివాహములు పనికిరా వని తీవ్రముగ వాదించు వాఁడు లోకులు బంధువు లేమందురో యనుతలంపున తన పుత్రులకు పుత్రికలకు బాల్యముననే వివాహ మొనర్చి, వారికి మిక్కిలి నష్టమును గలిగించుచుండును. లోకభయమువలన తమకును, పరులకును నష్టమును గలిగించువారిని వేలకొలదిని జూచుచున్నాము.

(౨) మహాపురుషుల జీవనచారిత్రములను బరిశీలించి చూచిన యెడల, వారు లోకుల కణమూత్ర మైనను భయపడక సత్యమని విశ్వసించిన కార్యములను చేసియున్నారని గ్రహింపఁగలము. ఈభావము హృదయమునందు దట్టముగ నాటుకొనినకొలఁదిని లోకభయము దూరమగుచుండును. సత్యము కొఱుకును, ధర్మముకొఱుకును, మహాపురుషులు చూపిన తేజస్సునందలి యొకకణము సోఁకినవాఁడైనను, లోకులకు వెఱవఁడు. కావున మహాపురుషుల జీవనచారిత్రములను మాటి మాటికిని పఠించుచుండుట కర్హవ్యము.

(౩) ఇంకొకవిషయము మనస్సునం దున్నయెడల లోకభయము తగ్గిపోవును. ప్రథమమునం దొక విషయముమీఁద ద్వేషము గలిగియుండి చివర కావిషయముమీఁద ననురాగము గలిగియున్న జేలకొలఁది మానవులను మనము చూచుచున్నాము. ధర్మముతోడను సత్యముతోడను, గూడుకొని యుండుకార్యము లెప్పుడునజయమొందుచుండును. ఎవరినో యొకరిని నిందించి జయలాభమును బొందిలి నని తలంచువాఁడు తనభ్రమను దానుదెలిసికొని ప్రథమమునఁ దాను నిందించినవానికి పరమమిత్తుండై యుండును. ఏదో యొకవిషయమున లేక ఎవడో ఒకవ్యక్తివిషయమున తండ్రి ఖడ్గధారియైయుండఁగా పుత్తుఁ డావిషయమునలేక ఆవ్యక్తికి పరమభక్తుడై యుండును. సంసారచరిత్రను జూచినయెడల నిట్టి

పుత్తులను, తండ్రులను వేలకొలది గాంచ నగును. ఏదో యొకసత్కార్యమును భారంబించి చేయుచుండినయెడల ఆ కార్యమును నిందించువాడు గాని, లేక, వానిపుత్తులుగాని యేదో యొకదినమం దాసత్కార్యమునఁ జేరి తీరవలయునను దృఢ విశ్వాసము గలవాఁ డెప్పుడును విరోధులు గల రను కారణమున సదుద్యమమును ద్యజింపఁడు. పృథివియం దెవ రును మనపక్షమును సమర్థింపకున్నను, సత్యమును, ధర్మము నగు కార్యములు భగవదామోదము గలిగియున్న వని విశ్వ సింపవలయును. త్రాసునం దొకవైపున నీశ్వరుని నుంచి రెండవవైపున పృథివి నంతయు నుంచినయెడల నేవైపునకు త్రాసు మ్రొక్కును? నీ వేప్రక్క కేఁగుదువు?

ప్రధానకంటకముల నామములను నుడివి వానిని దొలఁ గించుటకు ఉపాయములను నాచేత నైనంతవఱకు వివ రించియున్నాను. ఈయుపాయములన్నిటిని బాగుగయోజిం చి చూచినయెడల, మనస్సంబంధమగు కార్యము లధికముగఁ గనవచ్చును. దుశ్చింతనుసచ్చింతవలనను, దుర్భావమును సద్భా వమువలనను, నశింపఁజేయవలయును. సకలపాపములుమనస్సు నం దుత్పత్తి యగును. ఆపాపములన్నిటినిధ్వంసముచేయుగల శక్తిగూడ మనస్సునకే గలదు. యోగవాసిష్ఠరామాయణము నందు వసిష్ఠుఁడు శ్రీరామచంద్రునకు మనస్సుచేత మనస్సును బయింపనగునని దెలుపుటకొఱ కిట్లు నుడివియున్నాఁడు.

మన ఏవ సమర్థః స్యాన్ మనసో దృఢనిగ్రహే ।
అరాజాకః సమర్థః స్యాద్దాష్ట్యో రాఘవనిగ్రహే॥

“ఓరామ! మనస్సునుదృఢముగ శాసింపఁగలశక్తిమనస్సునకు మాత్రమే గలదు. రాజుగానివాఁడు రాజులను శాసింపఁగలశక్తి గలిగియుండునా?” అథోముఖములై యున్నవృత్తులను మనస్సువలన నూర్ధ్వముఖములుగ నొనర్చుకొనవలయును. ఇంద్రియవృత్తి సమూహ మెప్పుడును బాహ్య విషయములయందు సంచరించుచుండును. కావున వానిని సచ్చింతవలన నంతర్ముఖము లగునటులఁ జేసికొనినయెడల భక్తిపథమందలి కంటకముల నూడఁజెఱుకవచ్చును.

మనశ్యేంద్రియాణ్యత్ర మనస్యాత్మనియోజయోత్ ।
సర్వభావవినిర్ముక్తం తేత్రజ్ఞం బ్రహ్మణి న్యసేత్ ।
జహిర్ముఖాని సర్వాణి కృత్వా చాభిముఖానివై ।
ఏతద్ధ్యానం తథాజ్ఞానం కేవలం గ్రంథవిస్తరః॥ దత్తు॥

“సమస్తజహిర్ముఖేంద్రియములను అంతర్ముఖములుగఁ ద్రిప్పి మనస్సునందు సంయోగముచేయుము. మనస్సును ఆత్మతోడ సంయోగముచేయుము. అప్పుడు బాహ్యమందలిసమస్తభావములనుండి విముక్తుడవై ఆత్మనుబ్రహ్మయందు స్థాపింపుము. అనఁగా నిదియే ధ్యానము, జ్ఞానము. విగిరియున్నదంతయు గ్రంథవిస్తరము మాత్రము.

యదాసంహారతేచాయం కూర్మోంగానీవ సర్వశః
ఇంద్రియాజీంద్రియార్థేభ్యస్తస్య ప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠితా॥
గీ-వ సాంఖ్యయోగము-భగవద్గీత.

“తాచేలు తనయవయవములను లోపలికి ముడుచుకొని
యుండునట్లు, యోగి తన యింద్రియముల నన్నిటిని విషయ
ములనుండి యుపసంహరించుకొనును. అప్పుడు వాని బుద్ధి
నిశ్చల మగును.

ఇందువలన నెవ్వఁడును పనిపాటలకు వీడవలయునని తలం
పఁ జనదు. ఇంద్రియప్రవృత్తుల నంతర్ముఖులుగ నొనర్చి
కార్యములను జేయుచుండవలయును.

బ్రహ్మణ్యాధాయకర్మాణీసంగంత్యక్త్వాకరోతియః,
లిప్యతే న స పాపేన పద్మపత్త్రమివాంభసా॥

౧౦ కర్మసన్న్యాసయోగము. భగవద్గీత.

“కర్మలను బ్రహ్మర్పణము చేసి, యాసక్తి నిడిచి, వాని
ననుష్ఠించుచుండువాఁడు తానురాకునకు నీళ్లంటనితెలుంగున
పాపములచేత స్పృశింపఁబడఁడు.” ఈచెప్పఁబడినయుపా
యములచేత కంటకములను దూరము చేసికొనఁగలిగినయెడల
ననఁగా, శమ, దమ సాధన సంపత్తి యొనఁగూడినయెడల
మానవుఁడు శాంతుఁడును జితేంద్రియుఁడును నగును. శాం
తుఁడు గానిచో, దాస్య, సఖ్య, వాత్సల్య మధురరసముల
యందుఁ జొరఁబాలఁడు.

ఉపసంహారమునందు కంటకవిషయములను గూర్చి యిం
కొకమాటను చెప్పట యావశ్యకము. ఈ చెప్పబోవునది
అనేకసమయములయందు మాటువేషమును ధరించి మన కడ్డు
వచ్చుచుండును. అప్పుడప్పుడు పాపము పుణ్యవేషధారి యై
మనల నెదుర్కొను చుండును. కావున నెప్పుడును తర్క-
ముతోఁ గూడుకొని అట్టివానిమాయలకు లోబడ వుండవల
యును. అన్యాయకార్యములను జేసి, లేక, నపవిత్రపువాక్య
ములను బలికి వానికొఱ కణుమాత్ర మైనను పశ్చాత్తాపము
నొందనివానికి వ్యతిరిక్తముగ వానించుట లేక తగినశాంతిని
గలిగించుట కర్తవ్యమని తలంతువు. అప్పుడు “క్షమింపుము
క్షమింపుము; మిక్కిలిగ ప్రతివాదము చేయుటవలన లాభ
మేమి? ఈవిధముగ నెన్ని జనుగుచుండుట లేదు. కావున
కొంచెము శాంతిని వహింపుము.” అని యెవఁడైనను నడ్డు
పడవచ్చును. అట్టివాఁడు పాపమునకు విరుద్ధముగ దండధా
రుఁడైనవానిని నిషేధించి, క్షమను జూపించుచు, పాపమున
కాశ్రయ మిచ్చినవాఁడగుచున్నాఁడు. కాని వాఁడు తన్ను
క్షమావేషమును ధరించి పాపమాక్రమించుచున్నదని యెఱుం
గఁడు. ఒకానొకఁడు భోజనమునకు మిక్కిలి కష్టములు
పడుచున్నాఁడనుకొనుము. వానికి డబ్బిచ్చినయెడల దుర్వ్య
యముజేయును. కావున దయాద్రుచిత్తుఁడై వానికి దానము
చేయువాఁడు పాపము పుణ్యవేషమును ధరించి తన్ను వం

చించుచున్న దని యెఱుంగ నగును. క్రోధమునకు వశప
 ర్తియై యేదియో యొకకార్యము నొనర్చినపిమ్మట మనః
 శాంతికిఁగాను “ఈకార్యము మంచిదే. దీనినిఁ జేయనియైడల
 నాయొక్కకర్తవ్యములయందు లోపము గలిగి యుండును”
 అని తలంచును. ఇచ్చట పాపమును, పుణ్య మని తెలుపు
 టకుఁగాను, మనస్సునందు నానావిధము లగు వివాదములు
 పుట్టుచున్నవి. మాయవేషమును ధరించియుండు పాపము
 లనేకములను జూపవచ్చును. పాపము మాయవేషమును
 ధరించి మనహృదయమునందు ఎప్పుడును ప్రవేశింప కుండు
 నటుల సతర్కముగ మెలంగు చుండవలయును.

అ యి ద వ ప్ర క రణ ము.

భక్తిమార్గమునకు సహాయములు.

భక్తి నార్జించుటకొఱ కవలంబింపవలసిన యుపాయములను గుఱించి యోజించెదము. శ్రేష్ఠభక్తి యుదయ మైన వారికి ఇతరసహాయములవలనఁ బ్రయోజనము లేదు.

“తాలవృంతేన కిం కార్యం లభే మలయమాయతే”

మలయమాయతము ననుభవించుచున్నవానికి తాటియాకు విననకట్టువలన ప్రయోజనము లేదుగదా? భక్తియుదయింపని వాఁడు ప్రథమమునందు ఆర్తభక్తుఁ డగుటకుగాని జిజ్ఞాసు భక్తుఁడగుటకుఁగాని అర్థార్థభక్తుఁడగుటకుఁగాని ప్రయత్నింపవలయును. “మహాపాతకినాం త్వార్తే” మహాపాతకులకుఁ గూడ ఆర్తభక్తియందధికారము గలదని శాండిల్యుఁడు నుడివి యున్నాఁడు. కావున ప్రథమమునందు నికృష్టభక్తి నవలంబించినయెడల తదుపరి ఉచ్చభక్తుఁ డగుటకు వీలు గలదు. ప్రథమముననే రాగాత్మకభక్తి లేక అహేతుకభక్తి యంకురించినవారలు ధన్యులు.

భక్తిమార్గమునకు సహాయములు. ౨౪౯

ఆర్తభక్తుడును, జిజ్ఞాసుభక్తుడును, అర్థార్థభక్తుడగుటకు వేఱుప్రయత్న మక్కఱలేదనియు, కష్టములయందుఁ దగుల్కొనునప్పుడు “ఆర్తభక్తుఁ” డగుననియును, స్వతస్సిద్ధముగ మానవుఁడు విమర్శనాజ్ఞానము గలిగి యుండుట వలన “జిజ్ఞాసుభక్తుఁ” డగు ననియును ధనము గావలసివచ్చినప్పుడు “అర్థార్థభక్తుఁ” డగుననియును జెప్పవచ్చును. కాని మనము సమస్తసహాయములయందును కష్టములను గ్రహించుటెట్లు? మనముభవరోగములవలన నాక్రమింపఁబడిపాపములచేత పీడింపఁబడుచున్నామని తెలిసికొనఁగలుగుచున్నామా? అటు లయినయెడల మనమీస్థితియందుంచుమా? పవిత్రమగు విషయవిమర్శనలు మన హృదయమునందుఁ జొచ్చుటెట్లు? మానలో భగవత్తత్త్వమును దెలిసికొనవలయు నను వ్యాకులత గలవాఁడెందఱున్నాఁడు? ఎంతధనము సమకూడిన దనియు, నన్నెవరేమనిననియు, నాపరివారమెట్లున్నదనియు, దలంచుచుండువిధమున భగవత్స్వరూపమెట్టిదనియు, ఆయనకుమనకుఁగల సంబంధమేమనియు, పరిత్రాణకు మార్గ మేమనియు, విచారణ యెంతమందిహృదయములయందుఁ బుట్టుచున్నది? శ్రేష్ఠమగుధన మెద్దియో తెలిసికొనినయెడల దానినాజ్ఞించుటకు మన మర్థార్థభక్తులము కావచ్చును. కాని మానలో “పుత్రం దేహి ధనం దేహి భాగ్యం భగవతి దేహి మే” అని ప్రార్థించుప్రార్థనలు మాత్రమే గనఁబడుచుండును. కాని

యీ ప్రార్థనయందై ననుభూతయపూర్వకముగ “దేహి దేహి”
యని మొఱిలిడుచున్నామా? భగవానుఁడు మన ప్రార్థన
లను విను ననుద్యుతవిశ్వాసము మనకుఁ గలవా? కాబట్టి
భక్తుఁడు గావలయు నన్నయెడల నాత్మచింతకుఁ గడంగ
వలయును.

ఆత్మచింత.

(౧) ప్రతిదినము నీదినమునం దేవిధముగ జీవనమును గడ
పితి ననియు, సత్కార్యములెన్ని చేసితి ననియు, అసత్కార్య
ములెన్ని చేసితి ననియు, పాపమునకు విరుద్ధముగ నెట్లు
పోరాడితి ననియు, దలంచుచుండినయెడల శరీరముకంప మె
త్తును; ఘోరవిపత్తునందుఁ దగుల్కొనియున్నానని గ్రహిం
చును. అప్పుడు మనవంటి యూర్థులును, దురాశాగ్రస్తులును,
మఱొకరుండ రని తలంతుము. చచ్చిపోవుదు నని తెలిసి
యుండియు, మనుష్యునివలె నన్ని యందు దుముకు జీవి మఱి
యొక ఓుండునా?

అజానన్ దాహార్తిం విశతి శలభో దీపవహనం ।

న మి నోపి జ్ఞాత్వా వృతబడిశ మన్నతి పీఠితం ।

విజానంతో ప్యేతాన్ వయమిహ విపజ్జాలజటిలాక్
నముంచామః కామానహహగహనో మోహమహిమా॥

శాంతిశతకము.

అగ్ని బావలలయందుఁ దగులుకొని చచ్చిపోవుదు నని
యెఱుంగక పతంగము దీపాగ్నియందుఁ బ్రవేశించుచున్నది.
ఎరకు వేసినమాంసమును మ్రింగినయెడల గాలము గ్రుచ్చు
కొను నని తెలియక మత్స్యము మాంసమును మ్రింగుచు
న్నది. కాని భోగవిషయములు విపత్పూర్ణము లనియును,
భోగముల ననుభవించుటకుఁ బ్రయత్నించిన సర్వనాశ మగు
ననియును, దెలిసియుండియు నీనిని మనము పరిత్యజించుట
లేదు. అయ్యో! మోహమున కెట్టిభయంకరమగుశక్తి గలదు!
ఇంద్రియసుఖములకొఱకుఁగాను, విషయభోగము లనుభవిం
చుటవలన, మనయవస్థ యేవిధముగ నయ్యెనో విచారించి
చూచుకొనుఁడు. ఎట్టియుత్కృష్టజన్మ మెత్తి యెట్టియవస్థ
యందు పడియున్నాము? ఈదురవస్థను దాటుట కుపాయ
మెద్ది? ఇంద్రియసేవవలన మనకు సర్వనాశము సంభవించినది
గదా? ఒక్క యింద్రియసేవయే గాక పంచేంద్రియసేవఁ
జేయుట కణమూత్ర మైనను లోపములు గాన్నించుటలేదు.

‘కురంగ, మాతంగ, పతంగ భృంగ

మీనాః హతాః పంచభి రేవ పంచ ।

ఏకప్రమాదీ సకథున హస్త్యతే
యః సేవతే పంచభిరేవ పంచ॥

గరుడపురాణము.

కురంగములు, మాతంగములు, పతంగములు, భృంగములు, మినములు తమ పంచేంద్రియములలో నొక్కొక్కదాని సేవ యొనర్చి యొక్కొక్కటి ప్రాణమును గోల్పోవుచున్నవి. ఇవి యేకేంద్రియసేవవలననే ప్రాణమును గోల్పోవునప్పుడు, పంచేంద్రియసేవవలన మనము ప్రాణమును గోల్పోవుటయం దాశ్చర్య మేమున్నది. హరిణము వ్యాధుని వంశధ్వనివలన మోహితమై కర్ణములత్పిష్ఠకొఱకు నాశమగుచున్నది. ఏనుఁగును పట్టుకొనుటకుఁగాను పెంపుడేనుఁగును వెంట నిడుకొని వెళ్లుదురు. ఈయేనుఁగుయొక్క యంగ సౌష్ఠవమున కడవియేనుఁగు భ్రమించి త్వగింద్రియ సుఖానుభవ మొందుట కున్నత మై పెంపుడేనుఁగును సమీపించి తొండముతోడ తొండమును గలిపి, యాడుటకుఁ బారంభించి, చివరకు బంధింపఁబడి జీవితకాల మంతయు మృత ప్రాయమై యుండును. పతంగ మగ్ని శిఖయొక్క సౌందర్యమును జూచి మోహించి దానియందు పడి దగ్ధ మగుచున్నది. చతువుల వాసనను తృప్తిపఱచువారి కిదే గదా ఫలము. భృంగము పద్మగంధమువలన నాకర్షింపఁబడి పద్మ మధ్యమునందుఁ జేరును. సాయ మైనంతనే అక్కలు

ముడుచుకొనిపోవుటవలన వెలుపలకు రాజాలక మఱుదిన ముదయమునకు మరణించును. భృంగముయొక్క మృత్యువు నకు నాసికయే గదా కారణము? జిహ్వయొక్క భోగేచ్ఛ వలన మత్స్యము గాలమునకు గ్రుచ్చినయాహారమును మ్రింగి బాధపడి మరణించును. కురంగము కర్ణములవలనను, మాతంగ ము త్వక్కువలనను, పతంగము చక్షువులవలనను, భృంగము నాసికవలనను, మత్స్యము జిహ్వవలనను, నశించుచున్నవి. ఒక్కొక్క ఇంద్రియసేవవలన వీని కిట్టి గతి సంభవించి నప్పుడు పంచేంద్రియములతృప్తికొఱవఁ బ్రయత్నించుమన కెట్టి గతి సంభవించునో యోజించుకొనుడు.

“సకథం నహన్యతే యః సేవతే పంచభిరేవ సంచ”

ఇంద్రియములభోగవాసనయం దింధన మిడి సర్వస్వమును గోల్పోయితిని. ఇంద్రియములలో నొక్కొక్కటియొక్కొక్క దిక్కుననుండి దొంగవలె నాసర్వస్వమును దోచుకొని నా కెట్టిదురవస్థ నొడఁగూర్చుచున్నది? అని యాత్మచింతవలనఁ దెలిసికొనువాఁ డశ్రుజలములను గార్చుచు, భగవానునకిట్లు విన్నవించుకొనును.

జిహ్వైకతోఽచ్యుత వికన్న తి మా విత్పస్తా

శ్చోన్మత స్త్వగుదరం శ్రవణం కుతశ్చిత్ ॥

ఘ్రాణోన్య తశ్చపలద్భక్ క్వచ కర్మశక్తి ।

భృహ్యైసపత్న్యైవగేహపతింలునంతి॥భాగవతము.

ఓయచ్యుతా! నాలుకయొక్క వాసనను తృప్తి పఱుప
వలయు నని యెంత ప్రయత్నించినను గూడ తృప్తి నొందక
ఇది యొకదిక్కునకు లాగుచున్నది. అంగ మొకవైపునకు
లాగుచున్నది. ఉదగ మింకొకదిక్కునకు లాగుచున్నది.
కర్ణ మొకదిక్కునకును, నాసిక యింకొకదిక్కునకు లాగు
చున్నవి. పలువివాహము లాడిన వానిని వాని భార్యలు
నలుదిక్కులకు లాగి వేధించు విధముననే యింద్రియ స్రవ్య
త్తులు నన్ను బాధించుచున్నవి. రామప్రసాదసేనుఁ డీ
యవస్థను మనమునం దుంచుకొని ఈవిధముగఁ బాడి
యున్నాఁడు. “పంచేంద్రియముల పంచవాసనలతోడ నా
గృహకార్యము లెట్లు నిర్వహింతును?” ఈయవస్థను దెలిసి
కొని దీనినుండి విముక్తుఁ డగుటకుఁగాను భగవానునిఁ బ్రా
ర్థించువాఁడు శ్రేష్ఠుఁడగు “ఆర్తభక్తుఁడు?”

జిహ్వాసుభక్తుఁడు గావలయునన్నయెడల నాత్మచింతకుఁ
గడంగ వలయును. నిర్జనస్థానమునం దుండి యాత్మచింతకుఁ
గడంగినయెడల “నేనెవరు? ఎచ్చటనుండి వచ్చితిని? ఎం
దుకొఱకు వచ్చితిని? ఎవఁడు నన్ను పండించినాఁడు? ఆయన
యెట్టిరూపము గలవాఁడు? ఆయనతోడ నాకుం గలసంబంధ
మెద్ది? తలదండ్లు లెవరు? వారు నన్నేల ప్రేమింతురు?
సోదరులను, బంధువులను, ప్రసాదించినవాఁ డెవఁడు? అగ్ని
యేల వేడిని గలిగించుచున్నది? వాయు వేల శీత మొనరు

చున్నది? జల మేల తృప్తిను నివారణచేయుచున్నది?” అను నీవిధమగు వేలకొలది ప్రశ్నలు పుట్టినకొలదిని మనస్సును, ఆత్మచింతవైపున క్రమేనర మగు చుండును. బాగుగ విచారించి చూచినయెడల ప్రేమమయ మగుశక్తి యొకటి జగన్మయ మై కార్యముల నడపుచున్న దని సుస్పష్టముగ గనబడును. ఇదియపలభియైనయెడల నీశక్తివిషయమునందు విచారణ వృద్ధి యగు చుండును. ఇందువలన నీశక్తివైపున కాకర్షింపబడి భక్తిపూర్ణుడవగుదువు.

అర్థార్థభక్తుడు గావలయు నన్ననుగూడ, నాత్మచింత యందు మునుంగవలయును. “నాకు గల అభావములెవ్వి? నాకేమి గావలయును?” అనునట్టిది యాత్మచింతవలన నేనిర్ణయ మగును. అభావములు, ప్రార్థనావిషయములు. స్థిర మైన యెడల వీనిని గుఱించి హృదయము విప్పి యొకనియొద్ద మాత్రమే వేడగలముగాని పలువురను వేడుటకిచ్చగింపము. దమ్మిడి మొదలు మోక్షము పర్యంతము విన్నవించుకొనుట కొక్కడతప్ప నింకొకడండఁడు. సమస్తము నొక్కనికే విన్నవించుకొను నభ్యాసము కుదిరినయెడల భక్తిపథము నందలిప్రథమసోపాన మెక్కితి మని తెలిసికొనవలయును.

దొంగలయొక్కయు, మృగములయొక్కయు, రోగముల యొక్కయు, భయమువలన నార్తుడై సామాన్యవిషయసుఖముల సంబంధమునం దగ్ధార్థి యై మనఃపూర్తిగా భగ

వానునిఁ బ్రార్థించినయెడల నాప్రార్థన పూర్తి యగును. కాని యది యకించిత్కర మని దెలిసికొనును. తామస భక్తుఁడుగూడ సేకాగ్రచిత్తమున భగవానునిఁ బ్రార్థించుటకు మొదలిడినయెడల వానిహృదయమునందుఁ గూడ నీభావము గలుగును. ఏవ్యక్తి యేయభిప్రాయమునఁ బ్రార్థించుటకుఁ బ్రారంభించినను భక్తిమార్గము దెఱవఁబడును.

“క్షీప్రం భవతి భర్తాత్మా శశ్వచ్ఛాంతిం నిగచ్ఛతి॥”

“అలిదురాచారుఁడాయనను బ్రార్థించుటకు మొదలిడినను అలిశీఘ్రముగ భర్తాత్ముఁడై నిత్యశాంతిప్రాప్తుఁడగును.” భోగాభిలాషతోఁగాని, మోక్షాభిలాషతోఁగానికృష్ణునిఁ బ్రార్థించువానికి కృష్ణచరణములు ప్రాప్తించునని వైతన్యప్రభువు సనాతనున కీవిధముగ నుపదేశించియున్నాఁడు. “అన్యేచ్ఛలతోడ కృష్ణుని భజించినయెడల అడుగకున్నను ఆయన తనపాదములను బ్రసాదించును. వీఁడు నన్ను పూజించుచు, అమృతమును వీడి విషమును గోరునట్లు విషయ సుఖములను గోరుచున్నాఁడు. కాని వానికి విషయసౌఖ్యము లియ్యను. నాచరణామృతమును ప్రసాదించి విషయసౌఖ్యములను మఱపింతు నని కృష్ణుఁడనును. ఆయనపదపల్లవములను గోరకున్నను గూడ సకలవాసనలు దూరమైనయెడల వానికి భగవానుఁడు తనపాదపల్ల వములను తనంతట తానే ప్రసాదించును.”

“కోరికతోఁగూడుకొని శ్రీకృష్ణుని సేవించుటకు మొదలిడును. తదుపరి కోరికను వీడి దాసుఁడగును.” ధ్రువుఁడు రాజపదప్రాప్తికొఱకుఁ బ్రార్థింపఁ దొడంగి కృష్ణరసమును గ్రోల నారంభించినంతనే “కామమును వీడి దాసుఁడుగా వలయును” అనుకోరిక అతనికి పుట్టెను. ప్రార్థనఁజేయఁగాఁ జేయఁగా హృదయమునందు భావము పుట్టును. భావము పుట్టినంతనే ఆరాధన ప్రారంభమగును. ప్రథమమునఁ బ్రార్థనయందు స్వార్థము తప్ప మఱేమియు నుండదు. భగవత్సాన్నిధ్యమందు ప్రార్థనను జేయఁగాఁ జేయఁగా ననురాగము గలుగును. అనురాగము గలిగినంతనే ఆయనమహిమను కీర్తించుట కిచ్చ గలుగును. ఆయనస్తుతిగానమును వినినకొలఁదిని హృదయ మానందభరిత మై ఆయనమహిమను కీర్తించుచుండుట కన్వేషించు చుండును. ఈవిధముగ నన్వేషణోచ్ఛృద్ధి యైనకొలందిని ఆయన మహిమయు రూపమును బొడగట్టుచుండును. అందువల్లన చిత్త మానందభరితమై జయజయ ధ్వనిని జేయుచుండును. భావము మిక్కుట మైనకొలఁదిని స్తుతియు మహిమకీర్తనమును, స్వరూపకీర్తనము మొదలగునవి బాహ్యవస్తువు లని బోధపడును. అప్పుడు అన్ని కోరికలను వీడి మాటలాడక ఆయనసమీపమందుఁ గూర్చుండి కేవల మాసుందర మోహనరూపరాశిని చూచుచుండవలయు ననుకోరిక పుట్టును. దీనినే ధ్యాన మందురు. ధ్యాన మనఁగా కేవలము

స్వరూపచింతయే. ఈయవస్థయందు “సత్యశివసుందర
 రూపము నీహృదయమందిగమందు రాజ్యము చేయుచుండును.
 నీవు వివశుడవై ఆయన శ్రీచరణములను శరణు జొచ్చి
 యుందువు.” ప్రేమ ప్రబలమగునప్పుడు సమాధి లేక లయము
 గలుగును. శరీరము గల దనుజ్ఞానమును వీడి ధ్యానముఁ
 జేయుచుఁ జేయుచు నున్మత్తుడై పతంగ మగ్నియందు
 దుముకునటుల భగవానుని రూపాగ్నియందు చిత్తము
 పడిపోవును. “నేను” “నీవు” అనుభేదము ధ్యానమువఱకు
 మాత్రమే యుండును కాని సమాధియందు “నేను” అనుమాట
 యుండదు. కేవలము “నీవు” అనుమాటయే యుండును.
 అనగా “నేను” అనునది “నీవు” అనుదానియందు లయమై
 పోవును.

శ్రీ చైతన్యోక్తములైన పంచసాధనలు.

సత్సంగమును, కృష్ణసేవయు, భాగవతమును, హరినామ
 కీర్తనయు, తీర్థసేవయు, భక్తిసాధనకు సహకారులని శ్రీ
 చైతన్యులవారు సనాతనున కుపదేశించి యున్నారు. ఈ
 విషయమును గూర్చియే రూపగోస్వామికుండ భక్తిరసామృత
 సింధువునందుఁ జెప్పియున్నాడు.

స త్స ం గ ము.

దుర్తార్థసహవాసము భక్తిమార్గమున కాటంకమును గలిగించునటులనే, సన్మార్గసహవాసము భక్తిమార్గమునకు సాహాయ్య మొసంగును. ఇందువలననే భక్తిశాస్త్రములయందు సత్సంగమును గూర్చి పలుతావులఁ జేర్కొనియున్నారు.

సంగం న కుర్యా దసతాం శిశ్నోదరతృషాం క్వచిత్ ।

తస్యాచుగస్తమ స్యంధే పత త్యంధానుగాంధవత్ ॥

భాగవతము.

అబద్ధము లాడువానితోడను, ఇంద్రియలోలునితోడను, నెప్పుడును గలసి నివసింపవలదు. ఇట్టివాని సహవాసమొనర్చినయెడల అంధుని ననుకరించువాఁ డంధకారమునందుఁ బడువిధముననే అంధకారమయ మగు నరకమందుఁ బడి పోవుదువు.

సత్యం, శౌచం, దయా, మానం, బుద్ధిప్రీత్యశః క్షమా, శమోదమోభగశ్చేతి యత్ సంగాద్యాతి సంక్షయం॥

భాగవతము.

దుస్సాంగత్యమువలన సత్యమును, శౌచమును, దయయు, మానమును, బుద్ధియు, లజ్జయు, యశమును, క్షమయు, శమమును, విశ్వగ్యమును నశించును.

తేష్వశాంతేషుమూఢేషు ఖండితాత్మ స్వసాధుషు ।
సంగంనకుర్యాచ్ఛచ్చేషుయోషిత్ క్రీడామృగేషుచ॥
భాగవతము.

జితేంద్రియులు కాని వారిలోను, మూఢులలోను, దేహమే
నిత్యమనుకొనువారిలోను, సాధువులు కానివారిలోను, సాంగ
త్యముచేయఁ జనదు.

వనం హుతవహాభ్యాలాపంజరాస్తరవస్థిలిః ।
నశౌరిచింతావిముఖ జనసంవాసవైశసం॥

భక్తిరసామృత సింధువు.

ఎఱ్ఱఁగా కాలిన యినుపపంజరమందైనను నివసింప వచ్చు
నుగాని, భగవచ్చింత లేనివాని సహవాసమున నివసించుట
కర్తవ్యముగాదు. ఇదేవిధముగభక్తి నార్జించుటకు సత్సంగము
మిక్కిలి సహకారి యని కీర్తించియున్నారు.

“భక్తిస్తు భగవద్భక్తసంగేన పరి జాయతే
రవిశ్చరశ్మిజాలేన దివా హన్తి బహిష్టమః”

సంతఃసూక్తిచరీచ్యాహౌశాంతద్ధ్వాంతంహిసర్వథా॥
బృహన్నారదీయము.

భగవద్భక్తులసహవాసమువలన భక్తి జనించును. సూర్య
కిరణములు బాహ్యమందలి చీకటిని విసేశనముఁ జేయును.
సత్పురుషులయొక్క సద్వాక్యకిరణ జాలములు హృదయాం
ధకారమును నాశనముఁ జేయును.

సతాంప్రసంగా నమ్ర వీర్యసంవిదో
భవంతి హృత్ కర్ణరసాయనాః కథాః॥

తజ్జోషణాదాశ్వపవర్గవర్తని

శ్రద్ధారతి ర్భక్తి రనుక్రమిష్యతి॥

భాగవతము.

సాధుపుంగవులు నాయొక్క శక్తి సామర్థ్యములను గూర్చి
ముచ్చటించుకొందురు. అట్లు ముచ్చటించుకొనుటవలన వారి
వీనులకును హృదయమునకును ఆనందముగ నుండును. ఇట్టి
సంభాషణ వినుచుండుటవలన క్రమక్రమముగా శ్రద్ధయు,
రతియు, భక్తియు జనించును. ప్రహ్లాదుఁడెట్లు చెప్పియున్నాఁడు.

నైషాం మతి స్తావ దుమక్రమాంఘ్రిం॥

స్పృశ త్యనర్థాపగమో యదర్థః॥

మహీయసాం పాదరణోభిషేకం

నిష్కించనానాం న వృణీతయావత్॥ భాగవతము.

విషయాభిమాన శూన్య లగు సాధుపుంగవుల పాదధూళి
వలన, నభిషిక్తుఁడు గానంతవఱకు ఎవ్వరి మనస్సుగూడ
సంసారవాసనలు నశింపఁ జేసికొనుటకును భగవానుని చరణ
పద్మము లాశ్రయించుటకును బ్రయత్నింపదు. సాధుపుంగ
వుల లక్షణములనుగూర్చి భగవానుఁ డిటు నుడివియున్నాఁడు.
శ్లో॥ సంతోఽనపేక్షా మచ్చిత్తాః ప్రణతాః సమదర్శనాః॥

నిర్మమా నిరహంకారా నిర్ద్వంద్వా నిష్ప్రిగ్రహాః॥

భాగవతము.

కొంచెమైనను ఫలమున కపేక్షింపరు. వారు నాయుండు చిత్తము గలవారై సప్రతగలిగి సమదర్శనులై మమకార రహితులై నిరహంకారులై యుండురు.

తితిక్షువః కారుణికాః సుహృదః సర్వదేహినాం।

అజాత శత్రవః శాంతాః సాధవః సాధుభూషణాః॥

భాగవతము.

దుఃఖమును సహించువాఁడును, దయార్ద్రహృదయుఁ డును, సకలజీవములయందు ప్రీతిగలవాఁడును, అజాతశత్రుఁ డును, శాంతుఁడును, సుశీలము గలవాఁడునుగ నుండ వల యును.

ఇట్టియాదర్శమానవుం డెచ్చట దొరకు నని యెవరైనను ప్రశ్నింపవచ్చును. దుర్లభమేయైనను, లైని చెప్పినవిధముగ జీవనయాత్ర గడపుచుహాత్ములకొఱకుఁ బ్రయత్నించినయెడల అట్టివారు గనబడుదురు. శ్రీరాఘవకృష్ణ పరమహంసస్వామి యొక్కయు, నవద్వీపమందలి వైతన్యదాస్ బావాజీయొ క్కయు దర్శన మనాయాసలభ్యము. ఇట్టి మహానుభావుల దర్శన మబ్బుచున్న నేఁడు సాధుపుంగవులు గాన్నింప రని చెప్పుటకు నే నంగీకరింపను. కాని యట్టివారిసన్నిధి కేగవల యునను కోరికమాత్రము మనయందుఁ గన్పట్టకున్నది. గాజీ పురమందున్న “పాహాడీబాబాను” కాశీయందలి “భాస్కరానందస్వామి” ని దర్శించుట కస్త్రమగు విషయము గాదు

గదా? ఇందువలన సాధుపుంగవు లెల్లస్థలములయం దున్నా
రనుట నిక్కువము. దర్శింపవలయునను కోరిక గలవారలకు
మాత్రమే దర్శనమబ్బును. ఆదర్శ సాధుపుంగవు లనేకులు
దొరకకున్నను, వెనుక చెప్పఁబడినగుణములను, కొలఁదిగనో
గొప్పగనో జీవనమునం దాయత్తముఁ జేసికొనిన వారలు
పలువురు లభింతురనుట నిక్కువము. ఇట్టి సాధుపుంగవుల
సహవాసము చేయుచుండినయెడల మనచరిత్ర బాగుపడు
ననుట నిక్కువము. కావున మనఃపూర్తిగా భగవన్నామ
మును స్మరించుచుండు భక్తునిపాదధూళిని గైకొనుట విహిత
త మని మనము దలంపవలయును. ఇట్టివారి సహవాసము
చేయుటవలన మనము బాగుపడుదుమని నిస్సంశయముగఁ
జెప్పవచ్చును. సత్సంగమువలనఁ గలుగు మహోపకారమునకు
జాగాయియొక్కయు, మాధాయియొక్కయు, చరిత్రలే ప్రబ
లసాక్ష్యములు. నారదుఁడు సత్సంగమువలన నవజీవనలాభ
ము నొందెను. ఈయన దాసీపుత్రుఁడు. సాధుసేవయందు
నియుక్తుఁడై యుండెను. సాధుసేవవలనఁ గలుగుఫలమును
గూర్చి యీయన వ్యాసున కీవిధముగ నుడివియున్నాఁడు.

ఉచ్చిష్టలేపాననుమోదితోద్విజైః ।

సకృత్ స్మభుంజే త దపాస్తకిల్బిషః ।

ఏవం ప్రవృత్తస్య విశుద్ధచేతస ।

స్తద్ధర్మ ఏవాత్మయచిః ప్రజాయతే॥ భాగవతము.

బ్రాహ్మణుల యనుమతిని గైకొని వారియుచ్చిష్టభోజన పదార్థములను భుజించుచుండువాడను. అందువలన నాహ పములు దూరమై విశుద్ధచరిత్రుడనైతిని. తదుపరి వారల లంబించిన భాగవతధర్మముమైని నా కభిరుచి గలిగెను.

తత్రాన్వహం కృష్ణకథాః ప్రగాయతా ।
మనుగ్రహాణాశ్చణవం మనోహరాః ।
తాః శ్రద్ధయామేనుపదం విశ్వణ్వాతః ।
ప్రియ శ్రవస్యంగ మ మాధవ ద్రుచి॥

భాగవతము.

వారు మనోహరమగు కృష్ణకథను గానముచేయుచుండిరి. వారి యనుగ్రహమువలన ప్రతిదినమం దాగానమును వినుచుండుటచేత భగవానునిమీఁద నా కభిరుచి జన్మించెను.

ఇదం శరత్ ప్రాప్యపికా వృతూహరే ।
ర్విశ్వణ్వాతో మేనుసవం యశోమలం ।
సంకీర్త్యమానం మునిభిర్మహాత్మభి ।
గృక్తిః ప్రవృత్తాత్మ రజస్తమోపహా॥

భాగవతము.

ఈవిధముగ శరత్కాలమందును వర్షాకాలమందును మునులవలన కీర్తింపఁబడుచుండిన హరియొక్క నామ స్మరణమును, ప్రాతఃకాలమునందును మధ్యాహ్నమునందును సాయంకాలమునను, వినుచుండుటవలన నాకు రజస్తమో నాశనకారి యగు భక్తి యుదయించెను. యవనహరిదాసు

వంగ దేశములోని “బెనాఫోలర్” వనమందు భక్తిసాధనను జేయు చుండెను. అప్పు డీయనవై రాగ్యమును నాశనము చేయగలందులకుఁగాను, రామచంద్రభానుఁడు సుందరియైన వేశ్య నొకదానిని బంపించెను. వేశ్య యావనమున కేగి యాయననిష్ఠను చెడఁగొట్టఁగలందులకుఁగాను, సమయము వేచి, వాకిటఁ గూర్చుండియుండెను. యవనహరిగాను తనకుటీరము నందు కూర్చుండి హరినామస్మరణఁ జేయుచుండెను. ఈయన నామకీర్తన పూర్తియగునప్పటికి నూర్యోదయమయ్యెను. తిరిగి మరుదినమునందు వేశ్యవచ్చి సమయమునకు వేచియుండెను. కాని ఆయన నామజపము పూర్తి యగునప్పటికిఁ దెల్లవాటు చుండెను. మూడవదినమునఁ దెల్లవాటుచుండఁగా, హరినామ శ్రవణమువలన వేశ్యాహృదయముమాతీ హరిదాసునిపాదముల

శా॥ వారల్ కృష్ణుచరిత్రముల్ సదువఁగా

వర్ణింపఁగాఁ బాడఁగా ।

నారావంబు సుధారసప్రతిమ మై

యశ్రాంతమున్ వీనులం ।

దోరంబై పరిపూర్ణమైన మది సం

తోషించి నే నంతటం ।

బ్రారంభించితి విష్ణుసేవ కితర

ప్రారంభ దూరుండ నై॥

౧౦౭ ప్రథమస్కంధము భాగవతము.

మోదఁబడి కన్నీరు వరదలైపాట నేడ్చుచు “భక్తవరా! నేను మహాపాపినిని. నేఁజేసినపాపములు అనంతములు. కావున నీపాపినియం దనుగ్రహముంచి కరుణింపుము.” అనిప్రార్థింపఁ జొచ్చెను. సత్సంగమువలననే గదా వేశ్య మహాభక్తురాలాయెను. తదుపరి గొప్పగొప్ప వైష్ణవు లీమెను సందర్శించి భన్యులమైతిమని దలంచుచుండిరి. శ్రీరామకృష్ణపరమహంస యొక్క పాదధూళివలన పవిత్రులైనవారిని మన మెంత మందిని ఎఱుంగము? సాధుపుంగవుల దర్శనము లభింప నప్పుడు పలువు రొకచో చేరి భగవదాలోచనయు, భగవత్సం కీర్తనమును జేసికొనుచుండ వలయును. దీనినిగూడ సత్సంగ మందురు. కావున నిందువలన మనవీరము భక్తిపథమునం దున్నతి నొందుచుండును.

కృష్ణ సేవ.

కృష్ణసేవ యని నుడువునప్పు డనేకు లనేకవిధములుగ గ్రహింపవచ్చును. చైతన్యులవా రింకొకస్థలమునందు పంచ సాధనలను జెప్పనప్పుడు కృష్ణసేవమఁబరివర్తనముగ “శ్రీమూర్తి” సేవయని చెప్పియున్నాడు. శ్రీమూర్తి సేవవలన భక్తులైన

వారలనేకులుగలరు. చైతన్యస్వామి శ్రీకృష్ణమూర్తి సేలక్మ్య
మందుంచుకొని శ్రీమూర్తి యని నుడివియున్నాడు. ఎవఁ
డేదేవతోపాసకుడో వాఁడాదేవమూర్తి సేవ జేసినయెడల
భక్తిలభ్యమగును. రామప్రసాదుఁడును, రాజారామకృష్ణుఁ
డును, రామకృష్ణపరమహంస మొదలగువారలు, కాళీమూర్తిని
సేవించుచుండిరి. శ్రీరామకృష్ణపరమహంస కాళిని బూజించి
సగమభక్తుఁడాయెను. భావపూరితుఁడై యాయన యొక
ప్పుడు కాళీమూర్తిని పుష్పములతోడ నలంకరించుచుండెను.
ఇందొకప్పుడు దేవియొక్క చరణములయందు కమలములు
లేక బిల్వదళములు పెట్టి ఆయపూర్వచగణశోభా సందర్శనము
వలన, నానందపరవశుఁడగుచుండెను. ఒక్కొక్కప్పుడు రామ
ప్రసాదసేనుఁడు, కమలకాంతుఁడు, నరేశచంద్రుఁడు మొద
లగు శక్త్యుపాసకుల విరచితములగు, గానములను బాడు
చుండెడివాఁడు. మఱియొకప్పుడు, కృతాంజలిబంధుఁడై
యేడ్చుచు “అమ్మా, నను దయతో చూడవమ్మా? రామప్ర
సాదునిపైని దయను చూపించి నామీఁద సేల దయఁజూప
వమ్మా? అమ్మా? నే నేశాస్త్రము లెఱుంగను: పండితుఁడను
గాను; నాకేమియుఁ దెలియదమ్మా? కొంచెమైనను దెలిసి
కొనవలయు నని ప్రయత్నింపనమ్మా? తల్లీ! నను దయతోఁ
జూచెదవాలేదా? నాప్రాణములు పోవుచున్నవమ్మా? తల్లీ,
దర్శనమిమ్ము? అమ్మా, సేనప్రసిద్ధులను గోరుటలేదు. లోకుల

లోను ర్యాదను గోరుటలేదు. లోకులు నన్నెఱుంగవలయునని గణన చేయవలయు నని, మర్యాదచేయవలయు నని, గోరుట లేదమ్మా? ప్రత్యక్షముగముక్తు.” అని ప్రార్థనను చేయుచుండెడి వాఁడు. ఈప్రార్థన గంభీరమును, ఉన్నతభావపూరితమునై యున్నది. ఈయన కాళీపూజ నొనర్చి ధన్యుఁడయ్యెను. ఈ యనన్పాదయమునందు నిష్కామభక్తి గంగావ్రవాహమువలె ప్రబలవేగమున సంతతధారగాఁ బ్రవహించు చుండెను.

రామప్రసాదసేనుఁడు కాళీపూజజేయుచు, భావమువలన వివశుడై యిట్లు గానము చేసియున్నాఁడు. “అమ్మా, నీవు పిచ్చిదానవు. నీమగఁడు పిచ్చివాఁడు. ఇంకొక పిచ్చివాఁడున్నాఁడు. వాఁడు నీచరణ సాన్నిధ్యముకొఱకు పిచ్చివాఁడైన రామప్రసాదుఁడు.” (బం॥ పదైము.) కృష్ణసేవవలన భక్తిపదప్రాప్తి నొందినవారిలో ముఖ్యుఁడు అంబరీషుఁడు.

సవైమనః కృష్ణపదారవిందయో ।

ర్వచాంసి వైకుంఠ గుణానువర్తనే ।

కకా హరే ర్మందిరమార్జనాదిషు ।

శ్రుతిం చకారాచ్యుతసత్ కథోదయే॥ భాగవతము.

ఈయన తనమనస్సు కృష్ణపాదారవింద చింతనమందును, వాక్యములు వైకుంఠ గుణానువర్తనమందును, కరములు హరి మందిర మార్జనమునందును, కర్ణములు అచ్యుతుని సత్ప్రసంగ శ్రవణమునందును నియమించెను.

హ్లో॥ పాదౌ హరేః త్రైత్రపదానుసర్పణే ।
 శిరో హృషీకేశ పదాభివందనే ।
 కామం చ దాస్యే న తు కామకామ్యయా ।
 య ధో త్రమహ్లోకజనశ్రయా రతిః॥ భాగవతము.

ఇతఁడు హరిత్రైత్రమునందుఁ దిరుగుటకు తనపాదద్వయమును, హృషీకేశుని చరణములకు మ్రొక్కుటకు తన మస్తకమును నియమించెను. భోగ్యవిషయ సముదాయమునం దను

నీ. చిత్తంబు మధురిపు శ్రీపాదములయంద
 పలుకులు హరిగుణ పఠనమంద ।
 కరములు విష్ణుమందిర మార్జనములంద
 శ్రవములు హరికథా శ్రవణమంద ।
 చూపులు గోవింద నూపవీక్షణమంద
 శిరము గేశవ నమస్కృతులయంద ।
 పదము లీశ్వరగేహ పరిసర్పణములంద
 కామంబు చక్రికైంకర్యమంద ।

శ్లో॥ సంగ మచ్యుతజనతనుసంగమంద ।
 ఘ్రాణ మసురారి భక్తాఁశ్చి కమలమంద ।
 రసన దులసీదశములంద రతులు పుణ్య
 సంగతులయంద యారాజచంద్రమునకు ॥

రసనవమస్కంధము. భాగవతము.

రక్తుడుగాక, భగవానుని, దాసునిభావమున వానిని భోగించుచుండెను. ఈయన భగవద్భక్తుల నాశ్రయించి యుండు శ్రేష్ఠభక్తిని సంపాదించుటకు నీవిధముగఁ జేయుచుండెను. ఈవిధముగఁ జేయఁగాఁ జేయఁగా.

శ్లో॥ గృహేషు దారేషు సుతేషు బంధృషు |

ద్విడుత్తిమ స్యందన వాజపత్తిషు |

అక్షయ్యరత్నాభరణాయుధాది |

వ్యసంత కోశే వ్యకరో దసస్తుతిమ్॥ భాగవతము.

ఇతఁడు గృహముమీఁదను, భార్యాపుత్రుల మీఁదను, బంధవులమీఁదను, వీనుఁగులమీఁదను, గృహశ్వములమీఁదను, పైన్య రత్నాభరణములమీఁదను, అస్త్రములు మొదలగు వానిమీఁదను గొంచెమైనను నాసక్తిలేనివాఁడయ్యె. ఇందు వలన నీయన హృదయమునందు శ్రేష్ఠభక్తి రాజ్యముచేయ సాగెను. మనస్సు హరి పదపద్మములయందు లగ్నమైయుండెను. మాగ్రామమందు రామకృష్ణుడను పేరుగల రజక విప్రుఁడుండెను. అతఁడు తన గృహమందున్న రాజ రాజేశ్వరుడను కృష్ణమూర్తిని నేవించుచుండెడివాఁడు. ఒక దినము పగలు పండ్రెండుగంటలప్పు డాయన గృహమునందు జరుగు సంకీర్తనను విని నేడు రామకృష్ణుని గృహమునందెదియో యుత్సవమని దలంచి నేనువానిగృహమున కేగితిని. అప్పుడక్కడ చూచినదానిని నేనెప్పుడునుమఱచిపోజాలను.

రాజరాజేశ్వరునిచుండిరమున కెదుట నేలపై నొకపిల్ల పడి యుండెను. ఈపిల్ల రామకృష్ణుని ననుమరాలు. ఈపిల్లను, రాజరాజేశ్వరునిచుండిరమును జుట్టి సంకీర్తనను జేయుచు గొందఱు దిరుగుచుండిరి. రామకృష్ణుని కన్నులనుండి సంతత ధారగా నీరుకారుచుండెను. ఇతఁడొకమారు కీర్తననుబాడు చుండెను. మఱొక్కమారు రాజరాజేశ్వరుని ప్రసాదమును బాలికచే దినిపించుచుండెను. ఒక్కొకమారు తెప్పవాల్చక రాజరాజేశ్వరునివంకఁ జూచుచు, చేతులు జోడించుకొని యిట్లు విన్నవించుకొనుచుండెను. “ఓదేవా! ఈపిల్లను దీసి కొని వెళ్లఁదలఁచినయెడల నిప్పుడే దీసికొనిపొమ్ము. సంకీర్తన జరుగుచున్నందువలన నిప్పు డీస్థలము బృందావనతుల్యము. లేనియెడల బ్రలికింపుము.” ఈపిల్లకు “కలరా” వచ్చెను. కలరా నయము కాఁగలందుల కా పిల్లను రాజరాజేశ్వరుని సమ్ముఖమందు పరుండఁబెట్టి ప్రసాదమును దినిపించుచు, రాజరాజేశ్వరునిఁ బ్రార్థించుచుండిరి. ఈదృశ్యమును జూచి నేను నిర్విణ్ణుఁడనైతిని. ఇట్లు కొంతవడి సంకీర్తనజరిగినపిమ్మట నీపిల్లను ఇంటిలోనికి తీసికొని వెళ్లిరి. సాయం కాలమురామకృష్ణుఁడు మాయుంటికివచ్చి పిల్లయారోగ్యముగ నున్నదని నుడివెను. సరళసాధకులకు, పూజయు, హోమమును, యజ్ఞమును భక్తిని సంపాదించుకొనుటకు విశేష సహకారులు. విగ్రహములందు విశ్వాసము లేనివారలును,

విగ్రహపూజకు వ్యతిరేకమగు ధర్మము గలవారును, ప్రకృతి
యందు భగవానుని ఉపలబ్ధి నొంది యీశ్వరచింతయు, లీలా
కీర్తనము మొదలగువానిని జేసినయెడల కృష్ణ సేవయొనర్చిన
వార లగుదురు. సృష్టియొక్క యీశ్వరచనాకాశలమును
జూచినయెడల నెవరిచిత్తము భగవానునియందు మగ్నముగా
కుండును? మహర్షులు ప్రకృతియందంతటను నిండియున్న
భగవచ్ఛక్తిని సందర్శించి ఇంద్రుఁడు, వరుణుఁడు, వాయు
వు, అగ్ని, మొదలగు వేఱు వేఱు నామధేయములతోడ నాశ
క్తిని బూజించి యుండిరి. వేదము లీశక్తియొక్క స్తవము
లతో నిండియున్నవి. ఈమహాపురుషుల పదాంకముల ననుస
రించి, ప్రకృతియందు భగవద్విలాసమును గాంచుటకు
బ్రయత్నించువారు భక్తిని సంపాదించి కృతార్థు లగుదురు.
ప్రతీచ్య సాధుపుంగవులలోఁ గవియగు “వడ్డనవర్దు” అను
నాయన ప్రకృతియందు భగవానుని నుపలబ్ధి నొందినవారిలో
ముఖ్యుఁడు. ఈయన ప్రకృతిమధ్య కేఁగి, భగవానునితోడ
గలిసినభావము ఆయనవలన సంకితమైనపరివ్రాజకునిచి త్తరువు
నందుప్రతిఫలించుచున్నది. ప్రభాతారుణాయుని, నూర్యాంశు
స్నాతయగు వసుంధరను, మహాసాగర నీలాంబురాళిని
సువర్ణకిరణరంజిత మేఘమాలలు మొదలగు ప్రకృతియొక్క
మనోహర దృశ్యములను పరివ్రాజకుఁడు చూచుచు, భగవ
త్ప్రేమయందు మునిగిపోయెను. బ్రహ్మానంద సంభోగము

వలన వానిచి తృప్తులు కట్టుబడియెను. “వర్షవర్ష” యొక్క ప్రాణ వివిధముగ ప్రకృతి దర్శనమువలన భగవత్ప్రేమయందు మగ్నమై యుండెను. మహర్షులు విశ్వమయమగు భగవత్స్వరూపమును ఉపలభి నొంది ప్రకృతిని ఈశ్వరుని యొక్క విరాడ్రూప కల్పనను జేసియున్నారు. భగవత్ప్రేమికోటకు చెప్పబడిన యుపాయములలో నొక ముఖ్యమగు నుపాయము నిం దుదాహరించు చున్నాను.

ఖం వాయు మగ్నిం సలిలం మహీంచ ।

జ్యోతిఃషి సత్వాని దిశోద్రుమాదీన్ ।

సరిత్ సముద్రాంశ్చ హరేః శరీరం ।

యత్క్రించ భూతం ప్రణమే దనన్యః॥ భాగవతము.

ఆకాశమును, వాయువును, అగ్నిని, జలమును, పృథివిని, నక్షత్రములు మొదలగు గ్రహములను, భూతములను, దిక్కులను, నదులను, ఇట్టి సమస్త పదార్థములను హరి యొక్క శరీరమని దలంచి నమస్కరించుచుండుము. చేతనా చేతన వస్తువులతోఁ గూడుకొనియుండు నీసమస్త ప్రకృతి యందును “తమేవభాంత మనుభాతిసర్వం తస్యభాసా సర్వ మిదం విభాతి” అజ్యోతిర్మయుని శక్తిసే సమస్తము ననుకరించుచున్నదనియును, ఆయన ప్రకాశమువలన చూడఁగలుగు సమస్తమును ప్రకాశమానమగుచున్నదనియును జూడఁగలము. “జలస్థలములయందును, చంద్రసూర్యులయందును, అనలమం

దును, హరియున్నాడు. విశ్వమంతయు హరిమయమై యున్నది.” (బం॥ ప॥) మన మీవిధముగ భగవానుని శ్రాద్ధించుచుండవలయును. “నూయ్యడేవిధముగ సహస్రకిరణములతోడ జగత్తునంతయు ప్రకాశింపఁ జేయుచున్నాడో అదే విధముగ సత్ప్రేమయందును తల్లిప్రేమయందును నీప్రేమ సహస్రముఖములఁ బ్రకాశించుచున్నది. అభ్రభేదియగు నచల శిఖరమున కేగినను, ఘననీలాంబు సాగరమున కేగినను, మృతొచ్చట కేగినను, నచ్చట నీవుందువు. రవికిరణములయందు నీ శుభ్రకిరణములు గలవు. శకాంకునియందు నీజ్యోతి గలదు. మేఘములయందు నీవర్ణము గలదు. సజననగరములయందుఁ గాని, విజనవిపినములయందుఁ గాని, నీవుందువు. ఇంతయేల ? ఎచ్చట కేగిన నచ్చట నీవుందువు. ” (బం॥ ప॥)

మ॥ కలఁ దంభోధిఁగలండు గాలిఁ గలఁడా

కాశంబునం గుంభినిం ।

గలఁ దగ్నిఁ నిశలం బగళ్ళ నిశలఁ

ఖకోత చంద్రాత్మలం ।

గలఁదొంకారమునఁ ద్రిమూర్తులఁ ద్రిలిం

గవ్యస్తులం దంతటం ।

గలఁడీశుండు గలండు తండ్రి వెదకం

గానేల నీయాయెవఁ॥

క॥ ఇందుఁగలఁ డందులేడని

సందేహము వలదు, చక్రి సర్వోపగతుం, ।

దెందెందు వెదకి చూచిన

సందందే గలఁడు దానవాగ్రణి వింటే॥

౨౭౫ సప్తమస్కంధము.

భాగవతము.

ధర్మగ్రంథములను జదువుచు వినుచుండుటవలన మిక్కిలి
 పేలు గలుగును. భగవానుని స్వరూపవర్ణమును, లీలాకీర్తన
 మును, శక్తిప్రచారమును, భక్తులచారిత్రములుగల గ్రంథము
 లను జదువుటవలనను వినుటవలనను చిత్తము భక్తిమార్గమునం
 దగ్రేసర మగుచుండును. ఇందువలననే చైతన్యఁడు భాగవత
 మునుప్రధానసాధనముగ నుడిచియున్నాఁడు. ఇతిహాసమును,
 విజ్ఞానశాస్త్రము మొదలగునవి భగవానుని లీలలను మహిమను
 వెల్లడించియీశ్వరభక్తిని గల్గించును. కావున నీగ్రంథములు
 గూడ భాగవతముగ నే పరిగణింపఁబడును. గ్యాలి౬ అను
 విఖ్యాత ప్రతీచ్య పండితునకు భగవానుఁడు గలఁడను విశ్వా
 సము లేకుండెను. కాని యితఁడు మానవదేహతత్త్వమును
 పరిశీలించుటవలన మనుష్యశరీరముయొక్క, ఆశ్చర్యఘటనా

విధానమును, నరములు, ఎముకలు, మాంసము మొదలగు వానియొక్క రచనాకౌశలమును, నాచి భగవద్భక్తుడై యీశ్వర మహిమసంబంధమునం దతిమనోహర మగ్రగంధ మునురచించెను. సత్సంగత్యము చేయుటకు వీలులేనివారలు భాగవతమును పఠించుచుండినయెడల నాలోపము నివారిత మగును.

నామ కీర్తనము.

నామకీర్తనమును, నామశ్రవణమును, నామజపమును భక్తినార్జించుకొనుటకు మంచిసాధనములు. నామమహిమను కీర్తించిన వారిలో వైతన్యఁ డగ్రగణ్యఁడు. ఆయన మాటి మాటి కిట్లు నుడువు చుండెడివాఁడు.

హరేర్నామ, హరేర్నామ, హరేర్నామైవ కేవలం।

కలౌనాస్త్రైవ నాస్త్రైవ నాస్త్రైవ గతి రన్యథా॥

ఈయన సుబుద్ధిరాయలకు పాపవిమోచనకొఱ కుపదేశ మిచ్చునప్పుడిట్లు నుడివియున్నాఁడు. “నీనొకమాటు భగవన్నామోచ్చారణను జేసినయెడల నీసమస్తపాపములు నశించును. రెండవమా టుచ్చరించినయెడల శ్రీకృష్ణుఁడు నీవాఁడగును.” ఒకానొకదినమునందు యశనహరిదాసు, పండితుల

తోడ నామహిమను గూర్చి విచారించుచు, నీవిధముగ నుడివియున్నాఁడు. కొందఱు “ భగవన్నామ స్మరణవలన పాపములు నశించుననియు, మఱికొందఱు ముక్తిగలుగుననియు చెప్పుదురు. కాని హరిదాసిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. శ్రీ కృష్ణుని నామస్మరణవలన నాయనయందు ప్రేమజనించును. ముక్తియు, పాపనాశనమును, భగవన్నామ స్మరణవలనఁ గలుగు ఫలితములలో నధమమైనవి. సూర్యోదయమైనంతనే భూమిమీఁదనుండు సమస్తపదార్థములను మనము చూడఁగలము. చీకటియం దేపదార్థమును చూడఁజాలము.” (చైతన్యచరితామృతము) ఋషభనందనుఁడు జనకమహారాజున కిట్లు నుడివియున్నాఁడు.

ఏవంప్రతః స్వప్రియనామకీర్తయి ।

జాతానురాగో ద్రవచిత్త ఉచ్చైః ।

హస త్యథోరోదితి శాలిగాయ ।

త్యున్మాదవన్నత్యతి లోకవాహ్యః॥ భాగవతము.

భగవానుని, నామలీలాకీర్తనవ్రత మవలంబించువాఁడు, భగవానుని నామకీర్తనను జేయుచుండుటవలన వాని హృదయమం దనురాగోదయమగును; చిత్తము ద్రవీభూతమగును; ఇందువలన నీతఁ డొకప్పు డుచ్చైఃస్వరమున నవ్వను. మఱొకప్పుడు రోదనముఁజేయును; ఇంకొకప్పుడువ్యాకులచిత్తమున నటచును; వేఱొకప్పు డున్మాదివలె నృత్యముఁ జేయును.

నానుక్షీర్తనము చేయుచుండుటవలన శ్రమానుగతముగ హృదయమునందు ప్రేమ సంచరించును. ప్రేమ సంచరించినకొలదిని సాపములు నశించును.

అంహః సంహ రేదభిలం సకృదు

దయాదేవ సకల లోకస్య ।

తరణిరివతిమిరజలధీర్తయతి

జగన్మంగలం హరే ర్నామ॥

పదావళి.

ఒక్కమా తేమాత్రమైన నేనామ ముదయించినయెడల సమస్త మైనవారిసాపము లన్నియు దూర మగునో, ఆసాప తిమిరజలధిని దాటుట కాజగన్మంగళ హరినామము నావవలె జయయు క్క మగును గాక.

చేతోదర్పణమార్జనం భవమహాదావాగ్నినిర్వాపణం

శ్రేయఃకైరవచంద్రికా వితరణం విద్యావధూజీవనం ।

ఆనందాంబుదవర్ధనంప్రతిపదం పూర్ణామృతస్వాదనం ।

సర్వాత్మస్మృత్యపనం పరం విజయతే శ్రీకృష్ణసంక్షీర్తనం॥

పదావళి.

శ్రీకృష్ణసంక్షీర్తనమువలన సహృదయదర్పణము శుభ్ర మై చిత్తమునందలి సమస్తకళంకములు దూరమగును. మహాదావాగ్నివలె మనల నెల్లప్పుడు దగ్ధముచేయుచున్న విషయవాసనలు నశించును. చంద్రకిరణములకు కలువలు వికసించువిధముననే శ్రీకృష్ణసంక్షీర్తనమువలన నాత్మయొక్క శ్రేయస్సు

వికసించును. బ్రహ్మవిద్య “అనూర్యస్పృశ్యారూప” వధువు వంటిది. అంతఃపురములోని యంతఃపురమునందు నివసించు వధువువలె బ్రహ్మవిద్య హృదయాంతర్గతమందు దాగియుండును. ఇది సాధారణులయొద్దఁ బ్రకాశింపఁ జేయఁదగినవిషయముగాదు. “గుహ్యోతిగుహ్యం శ్రీకృష్ణసంకీర్తనమ్” ఆ బ్రహ్మవిద్య కిది జీవనస్వరూపము. దీనివలన నానంద సాగరము పొంగి పొరలుచుండును. ఇచ్చట ప్రతిపదమందు పూర్ణామృతస్వాదనము. ఇందువలన మానవుఁ డీరసమునందు మునిగి యాత్మను మఱచుచుండును.

ప్రతి దిన మేదో యొక సమయమునందు స్నేహితు లందఱోకచోఁ జేరి నామసంకీర్తనను జేయుటకంటె నానందకరమగు విషయమింకొకటి లేదు. నిజముగా నప్పుడానందరసము పొంగి పొరలును. హృదయమునందు శాంతి గలుగును. విషయవాసనలు తిరోహిత మగును. క్రమము దప్పక నామసంకీర్తనను జేయుచుండినయెడల మానవుఁడు కృతార్థుఁడగును. నామకీర్తనఁజేయవలసిన పద్ధతినిగూర్చి చైతన్యఁ డీ విధముగ తనశిష్యుమండలికి బోధించియున్నాఁడు.

తృణాదపి సునీచేన తరోరపి సహిష్ణునా ।

అమానినా మానవేన కీర్తనీయః సదా హరిః॥

తృణముకంటె నీచుడవై, వృక్షమునకంటె సహిష్ణుత గలవాడవై, అభిమానమును త్యజించి పరులను సమ్మానించుచు

సదా హరినామశ్రీర్తనను జేయుచుండుము. భగవానునినామ
ములయం దేయేత శ్రీ కనకబహుచుండునో ఆయాశక్తిని నామ
శ్రీర్తనసమయమునందుఁ జింతించుచుండవలయును. అట్లు
చేయనియెడల నామశ్రీర్తనవలనఁ బ్రయోజన ముండదు. ఆ
మోదముకొఱవఁ జేయునామశ్రీర్తన నిష్ప్రయోజనము. నామ
జపముఁ జేసినయెడల, ఆనామార్గమును, ఆనామశక్తిని
గ్రహింపవలయును. మంత్రరూపమున జపించు నామార్గమును,
నామశక్తిని గ్రహించుట యత్యవశ్యకము.

మంత్రార్థం మంత్రవైతన్యం మోసబానాలిసాధకః ।
శతలక్షప్రజప్తేపి తస్యమంత్రోనసిధ్యతి॥

మహానిర్వాణ తంత్రము.

మంత్రార్థమును మంత్రశక్తిని గ్రహింపనివానికి నూఱు
లక్షలు జపముచేసిననుగూడ మంత్రసిద్ధి కానేరదు. తగిన
గురువువలన నేదియో యొకనామమున దీక్షితుఁ డగుట
వలన మిక్కిలి మేలు గలుగును. అట్టి వాఁడు మహా
సౌభాగ్యవంతుఁడు. తగినగురువు లభింపనియెడల తన శ్రీ
నామముమీఁదఁ బ్రేమ యుండునో ఆనామమును జపించు
చుండవలయును. ఈవిధముగఁ జేయుచుండినయెడల భగ
వానుఁడు తగినగురువు లభింపజేయును. జపముచేయ
వలసినవిధానమునుగూర్చి చుహార్ష లి ట్లుపదేశించియున్నారు:

ప్రణవోధనుః శరోహ్యత్మా బ్రహ్మతల్లత్య ముచ్యతే ।
అప్రమత్తేన వేద్ధవ్యం శరవత్తన్మయో భవేత్ ॥

ముండకోపనిషత్తు.

ప్రణవముధనుఃస్వరూపముగను, ఆత్మశరస్వరూపముగను,
బ్రహ్మ లత్యముగను ఉండవలయును. స్థిరప్రశాంతచిత్తమున
ప్రణవధనువును, టాంకారమొనర్చినయెడల ఆత్మ బ్రహ్మ
లత్యమును భేదించును. శర పేవిధముగ విద్ధపదార్థమునందు
తన్మయత్వము నొందునో అదేవిధముగ ఆత్మ బ్రహ్మయందు
తన్మయత్వము నొందును. చాంచల్యవిహీనుడై ప్రణవమంత్ర
మును జపించుచుండినయెడల, ఆత్మబ్రహ్మయందు లీనమగును.

విధియజ్ఞాజ్ఞప యజ్ఞో విశిష్టో దశభిర్గుణైః ।

ఉపాంశు స్యాచ్ఛతగుణః సాహస్రోమానసః స్మృతః ॥
మనుసంహిత.

దశ్యపూర్ణిమాదులగు విధియజ్ఞములకంటె జపము షో
గుణములు శ్రేష్ఠము. అంతకంటె ఉపాంశుజపము నూలుగుణ
ములుశ్రేష్ఠము. మానసజపము వేయిగుణములుశ్రేష్ఠము. జప
ము మూడువిధములు. ఉచ్చరవమున, జపించు జపము మొద
టిది. దగ్గఱవారికిఁగూడ వినబడకుండఁ జేయు నుపాంశు
జపము రెండవది. మూడవది మానసజపము.

జప్యేనైవతు సంసిద్ధో

బ్రాహ్మణో నాత్ర సంశయః ।

కుర్యాదన్యన్న వాకుర్యా

వైశ్ణవో బ్రాహ్మణ ఉచ్యతే॥

మనుసంహిత.

బ్రాహ్మణుడు యోగములు మొదలగునవి చేసినను జేయకుండినను జపమువలన సిద్ధిలాభము నొందుననుటకు సందేహములేదు. యోగములు మొదలగునవి చేయకుండిననుగూడ జపమువలన సిద్ధిలాభమునొందవచ్చుననుట నిస్సంశయము. జపమునకు మూడుకాలములు ప్రశస్తమైనవి. (౧) బ్రాహ్మము హూర్తము = సాధకులు బ్రాహ్మహూర్తముపైని విశేష పక్షపాతము గలిగియుందురు. ఈకాలమునందలి ప్రభాత వాయువు భగవానుని సన్నిధానమునుండి భక్తులయొద్దకు స్వర్గవార్తలను దీసికొనివచ్చుచుండుననియు, భక్తులవార్తలను భగవానునియొద్దకుఁ దీసికొని వెళ్లుచుండుననియు, మహాస్పదీయసాధువులు నుడివియున్నారు. (౨) ప్రదోషము. (౩) నిశీథ జపముచేసికొనుటకు ప్రశస్తమగుస్నానము లిందుఁ జేక్కొనఁబడినవి.

పుణ్యక్షేత్రం నదీతీరం గుహా పర్వతమస్తకం ।

తీర్థప్రదేశాః సింధూనాం సంగమః పావనం వనమ్ ।

ఉద్యానాని వివిక్తాని బిల్వమూలం తటం గిరీః ।

దేవతాయతనం కూలం సముద్రస్య నిజం గృహం ।

సాధనేషు ప్రశస్తాని స్థానాన్యేతాని మంత్రిణామ్,
అథవా నివసేత్తత్ర యత్ర చిత్తం ప్రసీదతి ॥

కులార్ణవతంత్రము.

పుణ్యక్షేత్రములు, నదీతీరములు, గుహలు, పర్వతశృంగములు, తీర్థస్థానములు, నదీసంగమస్థానములు, పవిత్రవనములు, నిర్జనోద్యానవనములు, బిల్వవృక్షమూలములు, గిరితటములు, దేవతామందిరములు, సముద్రకూలములు, స్వగృహము, చిత్తాష్టాదశకరమగు స్థలములును, ప్రశస్తమైన స్థానములు. ధర్మదేవులు దుశ్చరిత్ర గలవారలు ఉండుస్థలములును, కూరజంతువులుండు స్థలములును, సర్పభయము గలస్థానములును జపము చేసికొనుటకు పనికిరా వని కులార్ణవతంత్రాభిప్రాయ మైయున్నది. క్రమముఁ దప్పక శ్రద్ధగా జపముచేయుటవలనఁ గలుగు లాభమును “కనీరు” తన జీవితమునం దనుభవించియున్నాఁడు. జపముచేయుటవలన భగవానునియందు మనస్సు మగ్నమగును. నలువైపులయం దాయనమాత్రమే కనబడును; సమస్త బ్రహ్మాండము భగవన్మహిమతోడ నిండియుండును.

తీర్థయాత్ర.

తీర్థయాత్రల వలనను లేక తీర్థములయందు నివసించుట
వలనను, భక్తిభావము వృద్ధి యగుచుండును. తీర్థములను
పుణ్యస్థలము లని యేల చెప్పవచ్చునా రనఁగా,

ప్రభావా దద్భుతా ద్భూమేః సలిలస్య చ తేజసా ।

పరిగ్రహో న్మునీనాం చ తీర్థానాం పుణ్యతా స్మృతా ॥

కాశీఖండము.

“భూమియం దేదియో యద్భుతప్రభావమును, జలముల
యం దేదియో యద్భుతతేజమును ఉండుటచేతను, లేక మును
లు నివసించుటవలనను, తీర్థములను పుణ్యస్థలత్వము చెప్పబడు
ను. బావలముఖతీర్థమునందు, గిరినుండిపడువమ్మి కణములను,
సీతామండమునందలి వేడినీటిని వీరవారమునందు మంచుచేతఁ
గప్పబడినపర్వతశృంగమును, హరిద్వారమునందు రమణీయ
భాగీరథీసలిలములను, దర్శనముచేసిన వారి హృదయములు
భక్తిరసపూరితము లగు ననుటకు సందియము లేదు గదా?
బృందావనమునందు శ్రీకృష్ణుని స్మరించి, నవద్వీపమునందు
చైతన్యనీలనుదలపోసి, బుద్ధగయయందు బోధివృక్షముక్రిందఁ
గూర్చుండి, అయోధ్యయందు శ్రీరామచంద్రునికీర్తిని స్మరించి

నప్పు డెవరి హృదయమునందు పవిత్రభావము లుదయింపవు?
ఇంతియ గాక తీర్థములయందుండు మహాపురుషులసాంగత్య
మువలన కృతార్థులైనవారిని దలంచుకొనినయెడల హృదయ
మునందు భక్తి బన్ధింపదా?

ఆత్మ నివేదనము.

కాయేన వాచా మనసేంద్రియై ర్వా
బుద్ధ్యాత్మనా వానుస్మృతస్వభావాత్ ।
కరోమియద్ యత్సకలం పరస్మై
నారాయణాయేతి సమర్పయేత్తత్ ॥

భాగవతము.

మనోవాక్కాయములవలనను, ఇంద్రియములవలనను, బుద్ధి
చిత్తములవలనను, జేయుకార్యము లన్నియు, పరాత్పరుఁ
డగు నారాయణునియందు సమర్పింపుము.

శ్లో॥ యత్కరోషియదశ్చాసి, యజ్ఞాహోషి దదాసియత్
యత్తపస్యసి కాంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్॥

నవమోధ్యాయము ౨౭ భగవద్గీత.

ఓయర్జునా, నీ వొనర్చుకర్మను, భుజించుపదార్థములను, నేర్చు సావిస్సులను, చేయు దానములను, తపస్సును, నాకు సమర్పణము చేయుము.

మనస్సును, వాక్యములను, చింతలను, కార్యములను, భగవానునికి అర్పణము చేయుటకుఁ బ్రయత్నించువాని హృదయము పవిత్రమును భక్తిరసపూర్ణము నగును. కావున భగవానునకు నివేదన చేయనిదియు ఏకార్యమును జేయక ఏవాక్యమును బలుకక, ఏయోజన చేయ కుండవలయు నను భావము హృదయమునందు దృఢముగ నాటుకొని యుండిన యెడల తనంతట తానుగనే చిత్తము భక్తిరసపూర్ణ మగును. సకలవిషయములయందు దాయనను స్మరించుచున్నయెడల, నట్టి మానవుఁ దాయనవలన నాకర్షింపఁబడును.

భక్తి నార్జించు విషయమునందు భగవానుఁ డుద్ధవున కుపదేశించినవిషయము లీక్రింద నుదాహరించుచున్నాను.

శ్రద్ధామృతకథాయాం మే శశ్వత్సద్మదనుకీర్తనం |
పరనిష్ఠాచ పూజాయాం స్తుతిభిః స్థవనం మమ
ఆదగః పరిచర్యాయాం సర్వాంశైరభివందనం |
మద్భక్తపూజాభ్యధికా సర్వభూతేషు మన్మతిః |
మదర్థే వ్యంగచేష్టాచ వచసా వద్ గుణేరణం |
మయ్యర్పణం చ మనసః సర్వకామ వివర్జనం
మదర్థేర్థ పరిత్యాగో భోగస్యచ శుభస్యచ |

ఇష్టందత్తం హుతం జప్తం మదగ్ధం మద్వ్రతంతపః।
ఏవంభక్తైర్మమస్యాణా ముద్ధవాత్మనివేదినాం।
మయిసంజాయతే భక్తిః కోనోన్మోగ్ధోస్యావశిష్యతే॥

భాగవతము.

ఓయద్ధవా! నాయొక్క అమృతతుల్యమగు కథలయందు శ్రద్ధయు, సర్వదా నాయొక్క నామకీర్తనమును చేయుచుండుటయు, నాపూజయందు నిష్ఠ గలిగియుండుటయు, స్తుతి వలన నాయొక్క స్తవము చేయుచుండుటయు, నాపరిచర్యయం దాదరమును గలిగియుండుటయు, నాకు సర్వాంగములతోడ వందనము లర్పించుటయు, నాభక్తులను విశేషముగ పూజించుచుండుటయు, నాగుణములను గానమును చేయుచుండుటయు, నాయందు మనస్సునర్పించి, అన్యాభిలాషలను వర్జించుటయు, నన్ను పొందుటకుఁ గాను, అర్థమును, సుఖమును, భోగములను పరిత్యజించుటయు, నాకొఱకు యజ్ఞమును హోమమును, దానములను, జపములను, తపములను, వ్రతములను, జేయుచు నాకాత్మనివేదనను జేయుచుండువానికి నాయందు భక్తి జన్మించును. అట్టివానికి అర్థము లేదనుజ్ఞాన ముండదు. కావున వాఁడు కృతార్థుఁ డగును.

ఏకాగ్రతాసాధనము.

సమస్తసాధనములకు నేకాగ్రచిత్తము గలిగియుండుట ముఖ్యము. ఏకాగ్రచిత్తము లేనియెడల నేవిధమగు సాధన వలనను మానవుఁడు కృతకృత్యుఁడు కాఁజాలఁడు. చిత్తచాంచల్యము భక్తిసాధనకుఁ బ్రధానమగు నంతరాయము. ఆత్మచింతకు గడంగు నప్పుడు చిత్తచాంచల్యము వలన చిత్త మిటు నటుఁ జోవుచుండును. అందువలన ఆత్మచింతయొక్క గాఢత్వము తగ్గిపోవును. ఇట్టిస్థితియందుఁ దెలిసికొంటి వనుకొనునదంతయు, శూన్యము. ఒకమహా పురుషునియొద్దకేగి యుపదేశమును వినుచుందుమనుకొనుము. ఉపదేశము వినునప్పుడు గృహములోని సంగతులు జ్ఞాపకమునకువచ్చుటవలన ఆయనయొక్క యుపదేశములను గాలియందుఁ గలిపి విషయచింతయందు నిమగ్నలమగుదుము. ఇట్టిచిత్తచాంచల్యము మన కనుభవవేద్యమే గదా? నామ జపమును జేయుటకు బ్రయత్నింతుము. చేతియందు మాలతిరు గుచునే యుండును, నాలుక కదలుచునే యుండును. కాని చిత్తము పరులసామ్యునుహరించుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండును. సంకీర్తనయందు గంతులు వేయుచుందుమా. కాని చిత్తమేదో యొక వ్యాజ్యమునందు మునిగియుండును. బృందావనమునందు గోవిందదేవుని మందిరమున మంగళహారతిని

జూచుచుందుము. కాని చిత్తమునందు స్వగ్రామములోని సొంతచెఱువును బాగుచేయించుటకు పన్నాగములు పన్నుచుందుము. శయనసమయమునందు భగవానుని బ్రార్థింతుము. ఆయన వచ్చును. కాని మన మెక్కడ నుందుము? చింతాకు కోసికొనిపోయినాడనియెవనితోడనో కలహించుచుందుము. కావున నిట్టిచిత్తచాంచల్యముగలవాఁడు భక్తిపథమునంద్రగే సరుఁడు కాఁజాలఁడు. భక్తిసాధనవిషయమునందుఁ జెప్పబడినచోప్పునఁ బ్రవర్తించుచుండునెడల చిత్తచాంచల్యము నశించును. చిత్తచాంచల్యము దూరమగుటకుఁగాను మహర్షి పతంజలి యెనిమిదిసూత్రములను చెప్పియున్నాఁడు.

“(౧) తత్ప్రతిషేధార్థ మేకతత్త్వాభ్యాసః॥”

యోగసూత్రములు.

చిత్తచాంచల్యనివారణార్థము తనయొక్క యభిమత తత్త్వమునందు మనస్సును నిలుకడ చేయవలయును. క్రమముదప్పక యొకటేవిషయమునందు మనము నిలిచియుండుట వలన నేకాగ్రచిత్త మేర్పడును. అందువలన చిత్తచాంచల్యము నశించును.

“(౨) మైత్రీకరుణామదితోషేత్తాణాం సుఖదుఃఖ పుణ్యాపుణ్యవిషయాణాం భావనాతః శ్చిత్త ప్రసాదనమ్”

సుఖించువానిపై నీర్ష్య లేక వానితోడ మిత్రత్వము గలిగి, దుఃఖితునిమీఁద నుదాసీనత్వమును జూపక కృపను గనఁబఱుచుచు, పుణ్యాత్మునిపైనిర్దోషములేక పుణ్యానుమోదనమును సంతసమును గలిగి, పుణ్యాత్ముఁడు కానివానికార్యములయందు ద్వేషము లేక యుజేయు సవలంబించుచుండునెడలఁ జిత్తము ప్రఫుల్లమగును; అందువలన చిత్తచాంచల్యము నశించును. రాగద్వేషాదులు చిత్తచాంచల్యమును వృద్ధిపఱుచుచుండును. కావున కరుణ మైత్రి మొదలగువానివలన రాగద్వేషములను సమాలముగ నశింపఁజేసికొనినయెడల మనః ప్రసన్నత గలుగును. మనఃప్రసన్నతవలన నేకాగ్రచిత్త మేర్పడును.

“(3) ప్రచ్ఛర్దనవిధారణాభ్యాం వా ప్రాణస్య”

ప్రాణాయామమువలన నేకాగ్రచిత్తము గలుగును. సమస్తేంద్రియవృత్తి సముదాయము ప్రాణవాయువుమీఁద నాధారపడి యుండును. మనస్సుయొక్కయు, ప్రాణముయొక్కయు, స్వవ్యాపారములయందు పరస్పరసంబంధమును గలిపి సమస్తేంద్రియవృత్తులను నిరోధించుటవలన ప్రాణమునకు జయమును గలిగించినయెడల నేకాగ్రచిత్త మేర్పడును. ప్రాణాయామమును తగుగురువులయొద్దనే అభ్యసింపవలయును. గురువు లేక ప్రాణాయామమునకుఁ బ్రయత్నించినయెడల కీడు గలిగినను గలుగవచ్చును.

“(౪) విషయవతీ వా ప్రవృత్తి రుత్ పన్నా స్థితినిబద్ధనీ॥”

నాసాగ్రమునందు చిత్తమును ధారణచేసినయెడల దివ్య గంధజ్ఞానమును, జిహ్వోగ్రమునందు రసజ్ఞానమును, తాల్వ గ్రమందు రూపజ్ఞానమును, జిహ్వోమధ్యమునందు స్పర్శజ్ఞానమును, జిహ్వోమూలమునందు శబ్దజ్ఞానమును, జన్మించును. ఈ విధమగు జ్ఞానము జన్మించుటవలన నేకాగ్రచిత్త మేర్పడును. ఈయుపాయమును యోగశిక్షును బొందినవారలు మాత్రమే గ్రహించగలరు.

“(౫) విశోకా హి జ్యోతిష్మతీ ”

శోకశూన్యఁడను, సాత్త్వికభావపూర్ణుఁడు నైనవానికి స్థిరచిత్త ముండును. సాత్త్వికభావ మవలంబించినవాఁడు రజోభావమును దూరము చేసికొనఁగలఁడు; లేశమైనను శోకమును బొందఁడు. అందువలన వానికి చిత్తచాంచల్యము గలుగదు.

“(౬) వీతరాగవిషయం హి చిత్తమ్”

విషయవాసనలను త్యజించినవాని చిత్తమును గూర్చి చింతించుచుండినయెడల నేకాగ్రచిత్త మేర్పడును. సాధు పుంగవుల చాంచల్య రహిత చిత్తములనుగూర్చి విచారించు వాఁడు చిత్తచాంచల్య విముక్తుఁ డగును.

“(౭) స్వప్ననిద్రాజ్ఞానావలంబనం వా ”

స్వప్నము లేక నిద్ర జ్ఞానావలంబనమైనయెడల చిత్తము స్థిరమగును. సుందరమగు నేదియో యొక స్వప్నవిషయమును చింతించుచుండినయెడలను, సుఖముగ నిద్రించితినిగాని కొంచెమైనను చిత్తచాంచల్య మెఱుంగనని మాటిమాటికి చింతించుచుండినయెడలను చిత్తము స్థిరమగును.

“(౮) యథాభిమతధ్యానా ద్వా”

మనఃక్రియ పుట్టునట్టి వస్తువును ధ్యానించు చుండినయెడల నేకాగ్రచిత్తము గలుగును. చంద్రుఁడు మొదలగువానిని, శరీరమునందలి నాడీచక్రములు మొదలగువానిని క్రమానుగతముగ ధ్యానమొనర్చుచుండినయెడల చిత్తము స్థిరమగును. ప్రియమగు వస్తువునుగూర్చి చింతించుచుండినయెడల ప్రాణమున కానందము గలుగును. ఆయానందమును మనస్సు విడువఁబాలదు. అందువలన నేకాగ్రచిత్త మేర్పడును. ఇంద్రియలాలసాజనితాసక్తి గలిగిన వ్యక్తిని గాని, వస్తువును గాని, ధ్యానించుటవలన చిత్తచాంచల్యము గలుగను.

నిర్మలప్రేమ కునికిపట్టగుదానిని చింతించుటవలన నేకాగ్రచిత్తమేర్పడును. ఈవిషయమునందొకకథగలదు. ఒకానొకబాలుఁడు వేదాధ్యయనముకొఱి కొకగురువునొద్దకు నేరెగను. అధ్యయనసమయమునందు బాలునిదృష్టియటునిటు తిరుగుచుండుటను జూచి, నీచిత్తచాంచల్యమునకుఁ గారణమేమని గురువు ప్రశ్నించెను. బాలుఁడు “నాకత్యంతప్రియ

మగుమహిష మొకటి గలదు. అది తలంపునకు వచ్చినపుడెల్ల నాచి త్తము చంచల మగుచుండును.” అనిచెప్పెను. గురువు: “అటు లయినయెడల వేదాధ్యయనమునుమాని కొంతకాలము నీప్రియమహిషమునుగూర్చి చింతించుచుండుము.” అనియా జ్ఞాపించెను. అట్లే ఆపిల్లవాఁ డొంటరిగఁ గూర్చుండి మహిష మునుగూర్చి చింతించుచుండెను. కొన్ని దినములు గడచిన త ర్వాత గురు వాబాలుఁడున్న గదికిఁగలచిన్న వాకిటికిప్రక్కఁ గూర్చుండి “నీవిటురమ్ము, వేదాధ్యయనమును జేయవలయును.” అని పిలువ, బాలుఁడు వచ్చెను. అందువలన పీనికింకను స్థిర చిత్తము కుదురలేదని గ్రహించి, గురువు తిరిగి బాలుని మహి షధ్యానమునం దుండవలయునని యాజ్ఞాపించెను. బాలుఁడు తిరిగి మహిషధ్యానమం దుండెను. కొన్ని దినములు గడచిన పిమ్మట గురువు తిరిగి ఆవాకిటిప్రక్కనుగూర్చుండి శిష్యునిఁ బిలిచెను. కాని, బాలుఁడు “నేను మీయొద్ద కేవిధముగ వత్తును? మహిషశృంగములచేత నడ్డగింపఁబడుచున్నాను.” అని చెప్పెను. అనుడువు లాలించి మహిషమునిఁద బాలు నికి సమాధి కుదిరినదనియును, స్థిరచిత్త మేర్పడిన దనియును గ్రహించి బాలునిఁజూచి గురువు “ఇటురమ్ము. నిన్ను కొమ్ము లడ్డగింపవు. నేను దానికి తగుపనిచేయుదును.” అనిచెప్పెను. అంత నాబాలుఁడు గురువును సమీపించి వేదాధ్యయనమున కుపక్రమించెను. మహిషధ్యానమువలన నేకాగ్రచిత్త మేర్పడి.

బాలుఁ డత్యల్పకాలములోనే వేదపాఠమునందు విఖ్యాత పండితుం డయ్యెను.

త్రాటకసాధనము (ఏవయిననోకవస్తువునిఁద దృష్టినిలిపి యుండుట) చిత్తము స్థిరమగుటకు మంచియుపాయము.

ఉపసంహారము నందు భక్తియొక్క సాధన సంబంధమునం దొకవాక్యమును జెప్పట యావశ్యకము. సాధన సంబంధమందుఁ జెప్పఁబడిన యుపాయముల నవలంబించి, యిందువలన భగవానునిఁ దెలిసికొను శక్తి గలిగిన దని గాని, లేక స్వశక్తివలన భగవానుని బంధింపఁగల నని గాని, యెవఁడును దలంపఁబడదు. మనుష్యుఁడు భగవానుని పొందుటకుఁ జేయు కార్యము లత్యల్పములు. అల్పశక్తి గల మనుష్యుఁడు చేయు స్వల్పకార్యమువలన అసంతోశక్తి మంతుఁడగు భగవానుఁడు వకుండగునా? కాని భక్తవత్సలుఁడు తనంతటతానుగ భక్తులకు వకుండగుననుమాట సత్యము. ఒకదినము యశోద శ్రీకృష్ణుని త్రాటివోఁగట్టుటకుఁ బ్రయత్నించి, త్రాటినిదెచ్చి కట్టఁబోఁగా నాత్రాడు రెండంగుళములు తక్కువాయె. ఇంకొకత్రాడు దెచ్చి దీనికి ముడివైచి కట్టఁబోఁగా నీత్రాడు గూడ రెండంగుళములు తక్కువాయెను. ఇదేవిధముగ గృహమునందలి త్రాళ్లన్నియు ముడివేసి కట్టఁబోయినను గూడ రెండంగుళముల త్రాడు

చాలదాయెను. అంత యశోదయు, గోపికలును విస్మయ
చిత్తలై చూచుచుండిరి.

“స్వమాతుః స్విన్న గాత్రాయా విస్రస్తకబరీస్రజః |
దృష్ట్వా పరిశ్రమం కృష్ణః కృపయాసీత్ స్వబద్ధ నే ||”
భాగవతము.

తల్లిశరీరమునుండి చేచుటబిందువులు వచ్చుచుండుటను,
కొప్పు వీడి శ్రమపడుచుండుటను జూచి కృపాపరవశుడై
కృష్ణుడు తనంతట తానుగనే బంధింపబడెను.

“ఏవం సన్దర్శితా హ్యర్జ హరిణా భృత్యవశ్యతా |
స్వవశేనాపి కృష్ణేన యస్యేదం సేవ్యరంవశే ||”
భాగవతము.

“ఈవిధముగఁ జూపించిన కృష్ణునకు బ్రహ్మాండములు
బ్రహ్మాండాధిపతు లధీనులై యున్నారు. కాని యాయన
యెవరి యధీనుఁడును గాఁడు కాని యాయన సర్వదా తన
భృత్యులకు వశుడై యుండును.”

ఎవ్వరును భగవానుని సాధనవలనను, స్వశక్తివలనను
వశముచేసికొనఁజాలరు. కాని యాయన కైవరు దాసులొ
వారి కాయన దాసుడైయుండును. సాధనవలనను స్వశక్తి
వలనను భగవానుని వశము చేసికొందు మని తలంచుట శుద్ధ
భ్రమయనిగ్రహింపవలయును. త్రుణముకంటెనుగూడ నీచుడ

నని సాధనచేయుచు, నాయనకృపవలనఁగాక సాధనవలన
నాయనను బొందఁజాలనని తలంచువాఁడాయననుబొందును
భగవానుఁ డట్టివానిసాధనమఁ మెచ్చి వానియందుఁ గృపఁ
జూపును.

ఆ॥ ఒడలఁ జెమట పొడమ ను త్తరీయము జూత॥

వీడి యున్న తులుము విగులు రాలఁ

గట్టరానితన్నుఁ గత్తెద నని చింత॥

గట్టుకొనిన తల్లిఁ గరుణఁ జూచి॥

కం॥ బంధవిమోచనుఁ డీశుఁడు॥

బంధింపఁ బెనంగు జనని పొ ట్కోర్చి సుహృ॥

దృంధుఁడు కావున జననీ ।

బంధంబునఁ గట్టువడియెఁ బాటించి నృపా॥

ఆటవప్రకరణము.

భక్తునియొక్క లక్షణములు: భక్తియొక్క క్రమము.

ఆకస్మికముగా భగవత్కృప గలిగి కృతార్థులైనవారి విషయము స్వతంత్రము. కాని యట్టిభాగ్యవంతులెందఱున్నారు? మనవంటివారలు భక్తి నార్జించుటకు పలుమార్గముల నవలంబింపవలయును. భక్తిబీజమును నాటుటకు హృదయక్షేత్ర మేవిధముగ నుండవలయునో ఆవిషయమును గూర్చి మనమిప్పుడు యోచింతము. కావున భక్తి యేవిధముగ పరిపక్వమగును, భక్తునిజీవమునం దేయేలక్షణములు క్రమవికాసమును జెందుచుండు ననువిషయమునుగూర్చి తెలిసికొనుటకు మనము ప్రయత్నింపవలయును.

మహాభక్తుడగు ఋషభ నందనుడు హరిభక్తులను, ఉత్తములనియును, మధ్యములనియును, అధములనియును, మూడు భాగములుగ భాగించియున్నాడు.

౧ అధమభక్తుని లక్షణములు.

అర్చాయా మేవ హరయే పూజాంయః శ్రద్ధయో హతే |
 నతద్భక్తేషు చాన్యేషు సభక్తః ప్రాకృతః స్మృతః ||
 ఏకాదశస్కంధము, భాగవతము.

శ్రద్ధగాఁ బ్రతిపూర్వము జేయుచు, హరిభక్తులను గాని
యితరులను గాని, పూజచేయ వుండువాఁడు, అధమ
భక్తుఁడు. అనఁగా హృదయమునందు భక్తి జనించుటవలన
వాఁడు క్రమక్రమముగా నుత్తమభక్తుఁ డగును. విగ్రహార్చ
నను చేయనివారిలోఁగూడ ఈశ్వరునియందు శ్రద్ధమాత్రము
జన్మించి, యీశ్వరుని నామమును స్మరించుచు, భగవదుపా
సనను జేయు ప్రవృత్తి జన్మించి, భగవద్భక్తులమీఁదఁగాని,
లేక తదితరులమీఁదఁగాని విశేషశ్రద్ధయుండనివాఁడు నికృష్ట
భక్తుఁడు. ఈశేషిలోనిభక్తులు చెడుకార్యములు చేయుటకు
వెనుదీయరుగాని, అపుడపుడు హృదయవేదననుమాత్రము
పొందుచుందురు. వీరికి మానవులమీఁదఁ ప్రేమ యుండదు;
అపాంకారపూరితులై యుందురు. వీరికి శత్రువుల నణఁగఁ
గొట్టవలయు ననుతలంపుపూర్తిగ నుండును. శ్రోధలోభములకు
వశులైయుందురు. కాని భగవానునియందణుమాత్రము శ్రద్ధ
యుండును. వీరిహృదయ మశ్శృంగపరిమాణముగ మాత్రమే
శుభ్రమైనదని తలంపవలయును.

౨ మధ్యమభక్తుని లక్షణములు.

ఈశ్వరే తదధీనేషు బాలిశేషు ద్విషత్సుచ ।

ప్రేమమైత్రీకృపాపేక్షా యః కరోతి స మధ్యమః॥

భాగవతము.

ఈశ్వరునియందు ప్రేమయు, భక్తులతోడ స్నేహమును,
మూఁఘలపైని కృపయు, శత్రువులపై నుపేక్షాభావమును గలిగి

యుండువాఁడు మధ్యమభక్తుఁడు. అధమభక్తునికంటె మధ్యమభక్తుని హృదయక్షేత్ర మనేకవిధముల పరిశుభ్రమైన దని తలంపవలయును. ఈశ్వరునియందు శ్రద్ధకు మాటుగ ననురాగమును; భక్తులపైని ప్రేమయు, సాధుపుంగవుల సాంగత్యమునం దాసక్తియు, మూర్ఖులవీఁద నసహనమునకుమాటుగ కృపయు, శత్రువులను హింసింపవలయు ననుద్వేషమునకు మాటుగా, ఉపేక్షాభావమును మధ్యమభక్తునియందుఁ గాన్పించుచుండును. కాని వీనికి సమస్తమానవులయందును, సమత్వమింకను కుదురలేదు. భగవద్భక్తి ప్రవాహమువలన సమస్తమొకటే యాకారమును బొందలేదు.

3 ఉత్తమభక్తుని లక్షణములు.

న యస్య స్వః పర ఇతి విత్తే స్వాత్మని వా భిదా ।

సర్వభూతసమః శాన్తః స వై భాగవతోత్తమః ॥

ఆత్మభేదము లేక, ధనముమొదలగు వానియందు, స్వపరభేదజ్ఞానమునుమఱచి, సర్వభూతసమత్వము గలిగి యింద్రియములను మనస్సును సంయమము చేసికొనువాఁడు ఉత్తమభక్తుఁడు.

సర్వభూతేషు యః పశ్యే ద్భగవదాభవ మాత్మనః ।

భూతాని భగవత్కౌత్సవే న్యేష భాగవతోత్తమః ॥

సర్వభూతములయందును భగవానుని నిరతిశయైశ్వర్యమును జూచుచు, సమస్తపదార్థములను భగవానుఁ డధి

స్థించి యున్నాడని తెలిసికొనువాఁడు తత్తమభక్తుఁడు.

గృహీత్వాత్పిన్ద్రియైర్గ్రాహయోన ద్వేష్టి నహృష్యతి
విష్టార్కాయా మిదం పశ్యన్ స వైభాగవతోత్తమః॥

ఈసంసారవిషయములన్నియు విష్టుమాయ యని గ్రహించి భోగ్యవిషయవస్తువుల నింద్రియములవలన గ్రహించియుఁ గూడ నణుమాత్రమైనను సంతసమునుగాని, దుఃఖమునుగాని, పొందినవాఁడు తత్తమభక్తుఁడు.

దేహేంద్రియ ప్రాణమనోధియాం యో

జన్మాసాయ తథాభయ తగ్న కృచ్చైః॥

సంసారధర్మై రవిమోహ్యమానః ।

స్మృత్యాహరే ద్భాగవతః ప్రధానః ॥

హరినామస్మరణఁజేయుచు, దేహమును, నింద్రియములు, ప్రాణము, మనస్సు, బుద్ధిభయములు జన్మమృత్యువులు, క్షుధాపిపాసలు, కష్టములు మొదలగు సాంసారికధర్మములయందు విముఖుఁడు గానివాఁడు తత్తమభక్తుఁడు.

నకామకర్మ బీజానాం యస్య చేతసి సంభవః ।

వాసుదేవైకనిలయః స వైభాగవతోత్తమః ॥

వాసనాజనితకర్మబీజములు మొలకలేత్తని హృదయము గలిగి వాసుదేవునిమీఁదనే సంపూర్ణముగ నిర్భరపడి యుండువాఁడు తత్తమభక్తుఁడు.

నయస్యజన్మ కర్తృభ్యాం నవర్ణాశ్రమజాతిభిః।

సజ్జతేస్మిన్నహంభావో దేహీవై స హరేః ప్రియః॥

జన్మమును, కర్తృమును, వర్ణమును, ఆశ్రమమును, జాతిని
అవలంబించి ఆత్మబుద్ధి గలుగనివాఁడు హరికి ప్రియుఁడు.
వాఁడు తమభక్తుఁడు.

భువనవిభవహేతవే పృథుణ్ణ

స్మృతి రజితాత్మ సురాదిభిర్విమృగాయత్ ।

న చలతి భగవత్పదారవిన్దా

ల్లవనిమిషార్థ మపి యః స వైష్ణవాగ్ర్యః॥

అరనిముసము సేపు భగవానునిపాదారవిందములనుండిమన
స్సును దూరముచేసికొనినయెడల త్రిభువనైశ్వర్యముల కధి
కారి నగుదునను నాశేవలనను కూడ నాకర్షింపబడక భగ
వానుని పాదపద్మములకంటె నింకొక సారవంతమగువస్తువు
పృథివియందు లేదనువిశ్వాసమున, హరిగతప్రాణుఁడై దేవ
తాదులకుఁగూడ దుర్లభమగు, భగవచ్ఛరణములమీఁదనుండి
మనస్సును అర్థనిమిషమైనను గదలయ్యనివాఁడు భక్తులలో
నగ్రగణ్యుఁడు.

భగవత ఉరువిక్రమాజ్ఞి శాఖా

నఖమణిచన్ద్రికయా నిరస్తతాపే।

హృది కథ ముపసీదతాం పునః స

ప్రభవతి చన్ద్ర ఇహోది తేర్కతాపః॥

భగవానుని నఖమణి జ్యోత్స్నవలన భక్తునిహృదయమందలి కామాదిపాపములు దూరమగును. కావున అట్టివాని హృదయమునందు విషయావాసనలకు స్థలము దొరకునా? చంద్రోదయ మయినంతనే చంద్రయొక్క తాప మెవరినైనను బాధింపఁగలదా?

విస్మయితి హృదయం న యన్య సాక్షా
ద్ధరి రవకాళిహితో ప్యహాభు నాశః ।
ప్రణయరసనయా భృతాశ్చక్రిపద్మః
స భవతి భాగవత ప్రధాన ఉక్తః॥

ఎవనినామమును అకస్మాత్తు గానుచ్చరించిననుగూడ మహా పాపతరంగములు నశించునో అట్టివానియొక్క చరణపద్మములకు ప్రణయబంధనముచేత బద్ధుడైనవానిచిత్తము హరిని విడువఁజాలదు. అట్టివాఁడు భక్తశ్రేష్ఠుఁడు. భగవానుఁ డీవిధముగ భక్తుల లక్షణములను జెప్పియున్నాఁడు.

శ్లో॥ అద్యేష్టా సర్వభూతానాం మైత్రః కరుణ ఏవ చ ।

నిర్మలో నిరహంకార స్సమదుఃఖసుఖః క్షురీ ।

సమస్త స్సతతం యోగీ యతాత్మా దృఢనిశ్చయః॥

మయ్యర్పితమనోబుద్ధి ర్యో మద్భక్త స్స మే ప్రియః॥

౧౩-౧౪ భక్తియోగము-భగవద్గీత.

సర్వభూతములయందు వైరము లేక, సర్వప్రాణులకు మిత్రుడై, దయగలవాడై, మనుకారాహంకారములు లేని

వాడై, సుఖదుఃఖములను సమానముగాఁ జూచుచు, నోర్పు గలిగి, నిత్యసంతోషియు, ధ్యానపరుఁడును, అచంచలమ నోవృత్తి గలవాఁడును, సందేహము లేనివాఁడును, మనోబుద్ధులను నాయందుంచి నాకు భక్తుఁడగువాఁడు; నాకు స్నేహితుఁడు.

యస్మా న్నోద్విజతే లోకో లోకా న్నోద్విజతే చయః
హర్షామర్ష భయోద్వేగై ర్ముక్తో యస్సచమేప్రియః॥

౧౧ భక్తియోగము - భగవద్గీత.

ఎవనివలన నెల్లజనులకును, నెల్లజనులవలన నెవనికిని భయము లేదో, సంతోషమునకును, భయమునకును, అనూయకును నెవఁ డతీతుఁడై యుండునో అట్టివాఁడు నాకు మిక్కిలిప్రియుఁడు.

అనపేక్ష శుచి ద్దత్తు ఉదాసీనో గతవృథః ।

సర్వారంభ పరిత్యాగీ యో మద్భక్త స్స మే ప్రియః ॥

౧౬ భక్తియోగము - భగవద్గీత.

అపేక్షారహితుఁడై, పపిత్రుఁడై, వృథలు లేనివాఁడై, పక్షపాతము లేక భయము లేనివాఁడై కర్మకు ఫలములను గోరక నాకు భక్తుఁడుగ నుండునట్టివాఁడు నాకు మిక్కిలిప్రియుఁడు.

యో న హృష్యతి న ద్వేష్టి న శోచతి న కాంక్షతి ।

శుభాశుభ పరిత్యాగీ భక్తిమాన్ య స్స మే ప్రియః ॥

౧౭ భక్తియోగము - భగవద్గీత.

సంతోషమునకును, ద్వేషమునకును, దుఃఖమునకును, ఆశకును, శుభాశుభముల కతీతుడై నాయందు భక్తిగలవాఁడు నాకు మిక్కిలి ప్రియుఁడు.

సమ శృతౌ చ మిత్రే చ తథా మానావమానయోః ।

శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషు సమ స్పృహ వివర్జితః ।

తుల్యనిస్తాస్తులిక్మానీ సమస్తా యేన కేనచిత్ ।

అనికేతః స్థిరమతి ర్భక్తిమాత్ర మే ప్రియోనరః ॥

౧౮-౧౯ భక్తియోగము-భగవద్గీత.

పగవారియందును, స్నేహితులయందును, మానావమానములయందును, శీతోష్ణములయందును, సుఖదుఃఖములయందును, సమానుడై సంగరహితుడై మానమును జెందినవాడై లాభ మైనంతవఱకు సంతుష్టుడై, నివాసరహితుడై చరింపనిబుద్ధిగలవాడై నాకు భక్తిఁ దగువాఁడు నాకు మిగుల ప్రియుఁడు.

యే తు ధర్మా మృతమిదం యథోక్తం పర్యుపాసతే ।

శ్రద్ధధానా మత్పరమా భక్తాస్తేతీరమే ప్రియాః ॥

౨౦ భక్తియోగము-భగవద్గీత.

నేనే పరమగతి యనినమ్మి, ఈయమృతప్రదమగు ధర్మమును విశ్వసించి, నేను జెప్పినవిధమున శ్రద్ధతో నడుచుకొనుచుండువాఁడు నాభక్తు లందఱకంటె నాకు మిగుల

ప్రియుఁడు. శ్రేష్ఠతమభక్తుఁడనర్హోత్కృష్టలక్షణములను
గూర్చి భగవానుఁడుద్ధవున కీవిధముగఁ జెప్పియున్నాఁడు.
న కించిత్ సాధవో ధీరా భక్తా హ్యేకాన్తిరో మమ।
వాఙ్మనోజ్యోతిరహం తత్ కైవల్య శుభనర్భవమ్॥

భాగవతము.

సాధువులును, ధీరులునగు నాప్రియభక్తులకుఁ గోరికలుం
డవు. నేను వారికి మోక్షమొసంగవలయు నని తలంచినను
గూడ వారు దానిని వాంఛింపరు.

న పారమేష్ఠ్యం న నుహేన్ద్రధిష్ఠ్యమ్
న సార్వభౌమం న రసాధిపత్యమ్ ।
న యోగసిద్ధిర్న పునర్భవం వా
మయ్యర్పితా తేఽచ్చతి మద్విశాస్యత్ ॥

నాభక్తుఁడు బ్రహ్మపదమును, ఇంద్రపదమును, సార్వ
భౌమపదమును, పాతాళలోకాధిపత్యమును, యోగసిద్ధిని
మోక్షమునుగూడఁ గోరఁడు. వానికి నావీర్యదేహపు నింకొక
వస్తువువీర్యదేహం గోరిక యుండదు.

ఈసందర్భమునం దొకమాట మనస్సునం దుంచుకొనుట
యావశ్యకము. శ్రేష్ఠభక్తుఁడు గావలయునన్నయెడల సంసారమును
త్యజింపవలయు నని యెచ్చటను జెప్పఁబడియుండ
లేదు. ఉత్తమభక్తులగువా రెప్పుడును విషయవాసనలకు
చిత్తమునందు స్థానమియ్యరు. సంసారధర్మములయం దెప్పు

దును మోహపగవశులై యుండరు. శత్రువులను మిత్రులను నిందాస్తుతులను మానావమానములను సమానముగఁ జూచుచుందురు. కావున మన మిట్టిసిద్ధికి రాఁగలందులకుఁ బ్రయత్నింపవలయును.

భగవద్గీతయందు భగవానుఁ డర్జునునకు సంసారమును త్యజింపవలయునని యుపదేశించి యుండలేదు. మఱియును సంసారమును త్యజింపకుండునటుల నుపదేశించియున్నాఁడు. విషయవాసనాగహితుఁడై శత్రువులయందును మిత్రులయందును మానావమానములయందును సమానబుద్ధి గలిగి గృహధర్మములను నిర్వహించుచుండవలయునని శ్రీకృష్ణుఁడర్జునునకు నొక్క చెప్పియున్నాఁడు. శ్రీకృష్ణుఁడు దుర్యోధనునకు విరుద్ధముగ యుద్ధముచేయు మని యర్జునునకుఁ జేసిన యుపదేశము ధర్మరక్షణకొఱకుఁగాని, శత్రుత్వమును జూపుట కొఱకుఁగాదు. ధర్మరక్షణకొఱకు మనమన్యాయమును అధర్మమును కాసింపవలసి యుండును. అనేకసమయములయందనేకులకు విరుద్ధముగ దండధారులము గావలసియుండును. కాని యట్టిసమయములయందు చిత్తవికారము గలుగకుండుటకు బాగ్రత్తగా నుండవలయును. స్వేషమునకు హింసకు, క్రోధము మొదలగువానికిఁ జిత్తమునందు స్థానమొసంగఁజనదు. ఇప్పు డధరుభక్తుఁడేవిధముగ శ్రేష్ఠభక్తుఁడగు ననుభవయమును గూర్చిఁ బాఠించెము. భగవద్గీత

యందు భగవానుడు “దురాచారుడగువాడైనను నిరతము నన్నే భజించుట కారంభించినయెడల శీఘ్రముగ భర్మాత్ముడగును. నిత్యకాలి ప్రాప్తినొందును” అని చెప్పియున్నాడను విషయమును బూర్వమందే చెప్పియున్నాను. శ్రీమద్భాగవతమునందు భగవానుడు దుద్ధవున కిట్లు నుడివియున్నాడు.

బాధ్యమానోఽపి మద్భక్తో విషయై రజితేంద్రియః ।

ప్రాయః ప్రగల్భయా భక్త్యా విషయై రాభి జాయతే ॥

భాగవతము.

జితేంద్రియులు కాని భక్తులు విషయభోగములయందు దాబద్ధులై యుండిననుగూడ నామోదనండు ప్రగల్భభక్తివలన విషయములచేత పరాజితులు గారు.

యథాగ్నిః సుసమృద్ధార్చితః

కరో త్యేధాంసి భస్మసాత్ ।

తథా మద్విషయా భక్తి

రుద్ధ వై నాంసి కృతస్మి శః ॥

“ఓయుద్ధవా, అగ్ని యూర్ధ్వశిఖమై ప్రజ్వలిత మగునప్పుడు కాఠ్యములను భస్మముచేయు విధముననే మద్విషయకమగు భక్తి ప్రదీప్తమైనయెడల సమస్తపాపముల నొక్కమాటుగ భస్మముచేయును.”

భగవానునిమీఁద భక్తి వృద్ధియైనకొలదిని పవిత్రత వృద్ధి
యగుచుండును. మనకు భక్తిభజనము లగువారిని అనుకరించు
చుండుటకు మన మెప్పుడును బ్రయత్నించుచుండుము. ఇదే
విధముగ భగవానునిమీఁద భక్తి గలిగినవానిహృదయములం
దాయనస్వరూపము క్రమక్రమముగఁ బ్రకాశించుచుండును.
భగవానుఁడు “శుద్ధ మపొవద్ధం” (“పరిశుద్ధుఁడూ, పాప
రహితుఁడూ.”) ఈశ్వరుఁడు మధురస్వరూప మనుజ్ఞానము
గలిగినవాఁడు కళింకితుఁడగుట కిచ్చగించునా? మధురముగ
నుండుపదార్థమును సంపాదించవలయు నని ప్రతివాఁడును
బ్రయత్నించుచుండును. కావున భక్తి వృద్ధియైనకొలదిని
భగవానునిగుణములను అనుకరించుచుండుటకు నిచ్చసాడము
చుండును. భక్తిపదమునం దగ్రేసరుఁ డైనకొలదిని భగ
వానుని గుణగుణముల ననుకరింపవలయు ననుకోరిక బలమగు
చుండును. ఇందువలన పాపము నాశనమగును. విషయవాస
నలు దూరమగును. ఆనందస్వరూపుని తేజోమాత్రము ప్రేమిం
చుట కారంభించినను, హృదయమునం దానందము పొంగి
పొరలుచుండును. ఇందువలన, విషయాసక్తి మొదలగునవి
యగమ్యముగఁ దోచి వానిదిక్కునకు చిత్తమేఁగుట కిచ్చగిం
పడు. భక్తివృద్ధియైనకొలదిని పాపములు నశించుచుండును.
భగవానుఁ డెట్లునున కీవిధముగఁ జెప్పియున్నాఁడు.

దైవీహ్యేషా గుణమయీ మమమాయాదురత్యయా,
మా మేవ యే ప్రపద్యంతే మాయా మేతాం తరంతితే॥

౧౪ విజ్ఞానయోగము-భగవద్గీత.

నాయందు పుట్టి త్రిగుణాత్మకమైన నామాయ నెవరు
నతిశయింపఁ జాలరు. నన్ను శరణుఁజొచ్చినవా రీమాయ
నతిక్రమింపఁ గలరు. చైతన్యం దీక్రమమును సనాతనున
కిట్లు చెప్పియున్నాడు. “ధనమువలన సుఖము గలుగును.
సుఖమువలన దుఃఖము నశించును. కాఁబట్టి భక్తివలన శ్రీకృ
ష్ణునియందు ప్రేమ పుట్టును. అందువలన శ్రీకృష్ణునియం దభి
రుచి గలిగి భవబంధములు నశించును.” (చైతన్యచరితామృ
తము.) హరిభక్తివలన హృదయమునందుఁ బుట్టు జాగరణ
శక్తిచేత, అవిద్య సమూలముగ నాశనమగును.

కృతానుయాత్రా విద్యాభిర్హరిభక్తిరనుత్తమా।

అవిద్యాం నిర్దహత్యాశు దావజ్వాలేవ పన్నగమ్॥

పద్మపురాణము.

దావానలము సర్పములను భస్మీపటల మొనర్చు విధము
ననే హరిభక్తివలన నాత్మశక్తులు మేల్కొనుటయే గాక,
అవిద్యను భస్మము చేయును. అవిద్య దూరమైనకొలఁదిని
భగవత్పదములయందు నిష్ఠ జనించును; నిష్ఠ వృద్ధి యైన
కొలఁదిని భగవద్విషయ శ్రవణము, కీర్తనము మననము
మొదలగువానియందు రుచిపుట్టును. రుచి యధికమైనకొలఁ

నిని ఆసక్తి జన్మించును. ఆసక్తి జన్మించినంతనే భావము గలుగును. భావము గలిగినయెడల ప్రేమోదయ మగును.

ఆదా శ్రద్ధా తతః సజ్జ స్తతోభి భజనక్రియా ॥

తతోఽప్యగ్గనివృత్తిః స్యాత్తతోనిష్ఠా రుచిస్తతః ।

అథాసక్తి స్తతోభావ స్తతఃప్రేమా భ్యుదయ్యతి ॥

సాధకానామయం ప్రేమ్య ప్రాదుర్భావేభవేక్రమః॥

భక్తిరసామృత సింధువు.

ప్రథమమున శ్రద్ధజన్మించును దానివలన సజ్జనసాంగత్యము లభించును. తదుపరి భజన గలుగును. ఇందువలన పాపములు నశించును. పాపములు నశించినయెడల నిష్ఠ కుదురును; అనగా భగవానునియం దేకాగ్రచిత్త మేర్పడును. ఆయనయం దేకాగ్రచిత్త మేర్పడినయెడల, భగవానునియొక్క మాధుర్యము విశేషభావమున నుపలబ్ధ మగుటయే గాక, శ్రవణ కీర్తన మననములయందు రుచి జన్మించును. రుచి జన్మించిన యెడల ఆసక్తి గలుగును. ఆసక్తివలన భావోదయమగును. భావోదయమువలన ప్రేమ జన్మించును. భక్తిరసామృతసింధువునందు ప్రేమోదయక్రమ మిట్లు చెప్పబడియున్నది.

‘ప్రేమ్యస్తు ప్రథమావస్థా భావ ఇత్యభిధీయతే ।’

ప్రేమయొక్క ప్రథమావస్థనే భావ మందురు.

‘శుద్ధసత్త్వవిశేషాత్ ప్రేమానూర్యాంకుసామ్యభావో రుచిభిశ్చిత్తమాస్పృశ్య కృదసాభావ ఉచ్యతే॥’

ఎయ్యదిశుద్ధసత్త్వగుణములచే హృదయమునలంకరించునో, ఎయ్యది చిత్తమును నిర్మలముచేయునో, ఎయ్యది నూర్చుని కాంతివంటి ప్రేమయో అయ్యదియే “భావ”మని చెప్పబడుచున్నది. భావము జన్మించినవానియందుఁ గనబడులక్షణము లిట్లు చెప్పబడియున్నవి.

తాన్తి రవ్యర్థకాలత్వం విరక్తి ర్నానశూన్యతా ।

ఆశాబంధ సముత్కంఠా నామగానే సదారుచిః

ఆసక్తి స్తద్గుణాభ్యానే ప్రీతి స్తద్వసతిస్థలే ।

ఇత్యాదయోనుభావాః స్యుర్భూతభావాఙ్ముఖే జనే ॥

“భావము” మొలకెత్తినవారియందు, తాన్తియు, అవ్యర్థకాలత్వమును, విరక్తియు, మానశూన్యతయు, ఆశాబంధమును, సముత్కంఠయు, సదా నామగానమునందు రుచియు, భగవానుని గుణకథనమునం దాసక్తియు, ఆయన వసతిస్థలములయందు ప్రీతియు మొదలగు లక్షణములు గాన్పించుచుండును.

(౧) తాన్తి = ‘క్షోభహేతావప్రిప్రాప్తే తాన్తిరక్షుభితాత్తతా’ క్షోభకు హేతువులగు, రోగములును, శోకము మొదలగునవి సంభవించినప్పుడు చిత్తసంక్షోభము లేకుండుటను తాన్తి యందురు.

(౨) అవ్యర్థకాలత్వము = సర్వదా భగవన్నామమును స్మరించుచు, మననము చేయుచుండుటను “అవ్యర్థకాలత్వ”

మందురు. భగవానుని విడిచియున్న కాలమంతయు శ్మశ్రము. కావున భావోదయ మైనవాఁడే కార్యములయందుఁ దగుల్కొనియున్నను సర్వదా భగవానునియందే చిత్తముండుట వలన వానికాలము శ్మశ్రము గాదు.

(3) విరక్తి = “విరక్తిర్నిర్వియాధ్ధావాం స్యాదరోచక తాన్వయమ్” ఇంద్రియభోగ్యవిషయసముదాయములమీఁద నుండు నగుహమును విరక్తి యందురు. భావము గలిగినవాని చిత్తమునందు భోగాసక్తియుండదు. కాని యట్టివాఁడు భగవానునను దానుఁడనని తలఁచి యంతవఱ కింద్రియభోగముల ననుభవించుట కర్తవ్యమో యంతవఱ కనుభవించుచుండును.

(౪) మానకూశ్యత = అనఁగా, అభిమానరహితచిత్తము గలిగియుండుట.

(5) ఆకాబంధము = “ఆకాబంధో భగవతః ప్రాప్తిసంభావనా దృఢా.”

‘నేను భగవానుని పొందఁగల’ ననుదృఢవిశ్వాసము గలిగి యుండుటను ఆకాబంధ మందురు.

(6) సముత్క్రంత = “సముత్క్రంతా నిజాభీష్టలాభాయ గురులుబ్ధతా”

అభీష్టసిద్ధికోఱ కత్యంత లోభము గలిగి యుండుటను సముత్క్రంత యందురు.

(2) సదాగానమునందు రుచిగలిగి యుండుట = “నామ గానే సదారుచిః” ఆయన గుణకీర్తనమునం దాసక్తి గలిగి యుండుట.

(౮) తద్వసతిస్థలములయందు ప్రీతి = ప్రథమమునందు భక్తులకు తీర్థములయందు ప్రీతి జనించును. తదుపరి భగవానుని సర్వవ్యాపకత్వము హృదయంగమ మైనకొలదిని సర్వస్థలము లాయనవాసస్థలములనుభావము గలుగును. అందువలన చివరకు విశ్వమయప్రీతియం దాత్మవిస్మృతుఁ డగును. భావాంకురములు పొడనూపుచుండు వాని హృదయము, పూర్వోల్లిఖిత మగు గుణగణములచేఁ బ్రకాశించుచుండును. భగవానుని నామస్మరణము కీర్తనము, మననము మొదలగు వానివలన

“సాత్త్వికాః స్వల్పమాత్రాః స్వరత్రాశ్రువులకాదయాః.”

భక్తిరసామృత సింధువు.

అశ్రువులు ఫలకలు మొదలగు సాత్త్వికభావములు కనఁబడును.

తే స్తంభ స్వేదరోమాఞ్ఞాః స్వరభేదోఽథ వేపభాః

వై వర్ణ్య మశ్రుప్రలయ ఇత్యేషా సాత్త్వికాః స్పృతాః

భక్తిరసామృత సింధువు.

స్తంభము, స్వేదము, రోమాంచము, స్వరభేదము, కంపము, వైవర్ణ్యము, అశ్రువులు, ప్రళయము నని సాత్త్వికభావము లెనిమిది విధములు.

౧ స్తంభము:-

స్తంభో హర్ష భయాశ్చర్యవిషాదామర్ష సంభవః।

తేత్ర వాగాదిరాహిత్యం నైశ్చల్యం శూన్యతాదయః।

హర్షము, భయము, ఆశ్చర్యము, విషాదము, శ్రోధము వీనినుండి స్తంభ భావము పుట్టును. స్తంభ భావముగలిగినయెడల మాటలాడుటకు శక్తియుండదు. శరీరము నిశ్చలమగును. బాహ్యోన్మియ వ్యాపారములు కట్టువడును. హర్షము, భయము, విస్తయము మొదలగునవి నానాకారణములవలనఁ గలుగును. వీని కొకటిగఁడుదృష్టాంతములఁ జూపుచున్నాను. భగవానుని మధురత్వమును దలంచినకొలందిని హర్షము గలుగవచ్చును. భగవానుని దర్శనము లభింప దనుకారణమున భయము గలుగవచ్చును. భగవానునియందుండువిరహచింతనమువలన విషాదము గలుగవచ్చును. భగవానునిలలాకాశలములను జూచినకొలందిని విస్తయము గలుగవచ్చును. ఆయనను నిందించువారిమీఁద శ్రోధముగలుగవచ్చును. లేక, అనేకప్రార్థనలను జేసిననుగూడ నాయనదర్శనము లభింప లేదని భావించుటవలన, ఆయనమీఁద శ్రోధము గలుగవచ్చును.

౨ స్వేదము:-

స్వేదో హర్ష భయశ్రోధాదిజః శ్లేదకర స్తనోః।

హర్షమువలనను, భయమువలనను, శరీరమునందుఁ గలుగు చెరుటను స్వేద మందురు.

3 రోమాంచము:—

రోమాఞ్చనం కిలాశ్చర్య హర్షోత్సాహభయాదితః ।

రోష్ణా మభ్యుద్గమ స్తత్ర గాత్రసంస్పర్శనాదయః॥

విస్మయము, హర్షము, ఉత్సాహము, భయము మొదలగువానివలన రోమాంచ మగును.

౪ స్వరభేదము:—

విషాద విస్మయామర్ష హర్షభీత్యాదిసంభవమ్ ।

వైస్వర్యం స్వరభేదః స్యా దేషగద్గది కాదికృత్॥

విషాదము, విస్మయము, క్రోధము, ఆనందము, భయము వీనివలన, స్వరభేదము గలుగును. స్వరభేదమువలన వాక్యములు తిడబడును.

5 కంపము:—

విత్రాసామర్ష హర్షాద్యై ర్వేషధు గ్ధాత్రతాల్యకృత్॥

భయము, క్రోధము, హర్షము మొదలగువానివలన కంపము గలుగును.

౬ వైవర్ణ్యము:—

విషాదరోషభీత్యాదే ర్వైవర్ణ్యం వర్ణవిక్రియా ।

భావజ్ఞై రత్రమాలిన్యకార్యాద్యాః పరికీర్తితాః॥

విషాదము, క్రోధము, భయము మొదలగువానివలన వర్ణవికారముగలుగును. దీనిపేరు వైవర్ణ్యమందురు. ఇందువలన మలినత్వమును, కృశత్వమునుగలుగునని భావజ్ఞులు చెప్పుదురు.

2 అశ్రువులు:—

హృద్ గోపవిషాదాద్యై రశ్రు శత్రేజలోద్గమః ।

హృద్ శ్రేణుశీతత్వ మాన్వ్యం గోపానిసంభవే ।

సర్వత్ర నయనక్షోభరాగసమృద్ధనాదయః ॥

హృద్ము, క్రోధము, విషాదము మొదలగువానివలన శ్రేణులయందు జలము లుద్భవించును. వానిచే రశ్రువు లందురు. హృద్ జనితాశ్రువులు శీతలముగను, గోపజనితా శ్రువులు ఉష్ణముగనుండును. సర్వవిధములగు శశ్రువులవల నను, నయనచాంచల్యమును, రక్తిమయును, సమృద్ధనమును సంభవించును.

౩ ప్రళయము:—

ప్రళయః సుఖదుఃఖాభ్యాం శస్త్రాజ్ఞాననిరాకృతిః ।

అత్రానుభావాకలితా మహీనిపతినాదయః ॥

సుఖదుఃఖములనుండి, ఇంద్రియచేష్టలును జ్ఞానమును లో పించుటను ప్రళయమందురు. దీనివలన భూమియందు పడుట మొదలగు సాత్త్వికభావములు హృదయమం దంకురించు వారి కీభావములు సమగ్రభావమున వికాసమునొందవు. కాని యివి కొంచెముగ మాత్రము ప్రకాశించుచుండును. శ్రీ రూప గోస్వామి సాత్త్వికభావ వికాసముయొక్క నాలుగు మేట్లను ఈవిధముగఁ జూపించియున్నాఁడు.

ధూమాయితా స్తే జ్వలితా దీప్తా ఉద్దీప్తసంజ్ఞితాః।
వృద్ధిం యథోత్తరం శాస్తసాత్త్వికాః స్యుశ్చతుర్విధాః॥

భక్తిగతామృత సింధువు..

ఈసాత్త్వికగుణములు, వృద్ధియైనకొలందిని ౧ ధూమాయితము, ౨ జ్వలితము, ౩ దీప్తము, ౪ ఉద్దీప్తము, అను నాలుగవస్థలను బొందును.

౧ ధూమాయితము.

అద్వితీయా అమీభావా అథవా సద్వితీయకాః।

ఈషష్ఠ్యక్తా అపహ్నోతుం శక్యాధూమాయితామతాః॥

ఒకటి లేక రెండుభావము లత్యల్పముగఁ బ్రకాశమును జెందునప్పుడు వానిని రహస్యముగనుంచుకొందురు. ఆయవస్థను ధూమాయిత మందురు. దీనికి దృష్టాంతము.

ఆకర్ణయ స్మ ఘహరా మ్మృరవైరికీర్తిం।

పక్ష్యాగ్రమిశ్రవిరలాశ్రు రభూత్ పురోధాః।

యష్టా భరోచ్ఛ్చస్థిత లోమకపోల మీషత్।

ప్రస్విన్న నాసిక మువాహ ముఖారవిన్దమ్॥

సాపవైరి యగు శ్రీహరియొక్క కీర్తిని వినినకొలందిని పురోహితునికనుటప్ప లశ్రుజలముతో నిండును. కపోలము లెఱుపడును. నాసిక ఘర్మయుక్తము నగును.

౨. జ్వలితము.

తే ద్వా త్రయో వా యుగపద్మయాంతఃస్వప్రకటాం దశామ్
శక్యాకృచ్ఛేణనిహ్నోతుం జ్వలితా ఇతికీర్తితాః॥

రెండు లేక మూడుసార్లు త్వికభావము లేక సమయమునందు ప్రకాశించునప్పుడు వానిని అతికష్టమునూడ దాపనగును. ఆయవస్థను జ్వలిత మందురు. దీనికి దృష్టాంతము.

నిరుద్ధం బాహ్మంధః కథ మపి మయా గద్గదగిరో ।
ప్రాయాసన్యోగూఢాః సఖి విఖుటిన్ వేపథు రపి॥
గిరిద్రోణ్యాం వేణోధ్వనతి నిపుణైరిశ్లేతనయే ।

తథాపూహం చక్రే మమ మనసి రాగః పరిజనై॥

ఒకటి నూరమందున్న గిరిగర్భారములనుండి వేణునాదము విసలుచున్నప్పుడు నేనుబాహ్మవారిని నిరోధింపఁగలిగితిని. లజ్జచే నిరుద్ధమైనగద్గదస్వరమును గహస్యముగ నుంచుకొంటిని. కాని శరీరకంపము నివారించుకొనఁజాలనైతిని. అందువలన బుద్ధిమంతులగు పరిజనులెల్లరు నేను కృష్ణానురక్తనైతి నని సంకేహమును బొందుచున్నారు.

3 దీప్తము.

ప్రౌఢాం త్రిచతురా వ్యక్తిం పఞ్చ వా యుగపద్ధతా॥
సంవరీతు మశక్త్యా నై దీప్తా ధీరై రుదాహృతా॥

వృద్ధియైన మూడు నాలుగు లేక యైదుసార్లు త్వికభావము లొక సమయమునందుఁ బ్రకాశించినయెడల వాని నెప్పుడు నాఁపుకొన శక్తి యుండదు. ఈయవస్థను పండితులు దీప్త మని చెప్పియున్నారు. దీనికి దృష్టాంతము.

నశక్తిముప వీణనే చిర మధత్త కంపాకులాః
 నగద్గద నిరుద్ధవాక్ ప్రభు రభూ దుపశ్లోకనే,
 త్సమోఽజని న వీక్షణే విగలదశ్రుపూరః పురో
 మధుద్విషి పరిస్ఫుర త్యవశమూర్తి రాసీ స్మృనిః॥

నారదుఁడు శ్రీకృష్ణుని దర్శించుటవలన శరీరము కంప
 మునొంది వీణను మీటుట కశక్తుఁడయ్యెను. స్వరము గద్గద
 మగుటచేత స్తవమును జేయఁజాలక పోయెను. చతువు లశ్రు
 పూర్ణము లగుటవలన దర్శనముఁ జేయఁజాలక వివశాత్తుండై
 యుండెను.

౪ ఉద్దిప్తము.

ఏకదా వ్యక్తిమాపన్నాః పశ్చిమత్ సర్వఏవహి ।
 ఆరూఢాః పరమోత్కర్ష ముద్దిప్తా ఇతి కీర్తితాః॥

అయి చాటు లేక అన్ని సాత్త్వికభావము లొకకాలము
 నందుఁ బ్రకాశించుచు పరమోత్కర్షము నొందు నవస్థను
 “ఉద్దిప్తము” అని చెప్పుదురు.

చైతన్యఁడు బగన్నాభమునందు రభమునను ముందుగా
 సృత్యముఁ జేయుచుండినప్పటి యాయనస్థితిని మనమునం
 దుంచుకొనవలయును. చైతన్యప్రభునియందు “సాత్త్వికభావ
 ములన్నియు నేకకాలమునం దుదయమయ్యెను. రోమాంచ
 మగును. శరీరమందలిమాంసశ్చండము లెఱికి కదలుచుండును.

అతఁడను ముండలతోఁ గూడిన శరీరవృక్షమువలె నిలిచి
యుండును. సుంద్రాదిపదః సేవో యనునటుల కదలుచుండు
ను. శరీరమంతటనుండియు చెరుటకాటుచుండును. చెరుట
తోడ కర్మము గూడ వచ్చుచుండును. ఎంతో కష్టముతోడ
జగన్నాథ యను శబ్దములోని మువటిరెండక్షరము లుచ్చ
రించుటకుఁ బ్రయత్నించును. కంఠస్వనిమాఁగిపోవుచుండును.
యురినుండి తీవ్ర జేగమున ప్రవహించు ప్రవాహమువలె కన్నుల
నుండి నీరు వచ్చుచుండును. ఇంద్రవలన పౌర్వవస్తుల వస్త్ర
ములు గూడ లేడియుచుండును. దేహకాంతి ప్రభాత
నూర్యనివలె గౌరవర్ణముగ నొకప్పుడును మల్లికార్జునము
వలె నృదువుగను సుందరముగను మతీయొకప్పుడును కా
న్పించుచుండును. ఒకప్పుడు కదలక నిలుచును. మతీయొక
ప్పుడు భూమిమీఁద పడి పొరలును. ఇంకోకప్పుడు శుష్క
కాన్యమువలె శరీరము కిగిసికొని పోవుచుండును. ”

చైతన్యనియందొక్కమాటుగ నష్టవిధసాత్త్వికభావములు
ప్రకాశించెను. హృదయము ప్రేమయందు మునిగిపోవునప్పు
డు సాత్త్వికభావములు ప్రకాశించును. హృదయమునందు
భావాంకురములు పొడనూపునప్పుడు సాత్త్వికభావముల
యొక్క ఆభాసమాత్రముగ నబడును. అనఁగా ధూమాయిల
వస్థ గలుగును. భావము గాఢమై ప్రేమగా పరిణమించు

నష్టదు జ్వలిత, దీప్త, ఉద్దీప్త, అనునవస్థల నొందును.
భావము నుండియే ప్రేమ యుదయించును.

ఏడవ ప్రకరణము.

ప్రేమ.

సహ్యజ్ఞ సృణితస్వాంతో మమత్వాచితయాఙ్కితః।

భావః స ఏవసాద్రాక్ష్యాత్మా బుద్ధః ప్రేమా నిగద్యతే॥

భక్తిరసామృతసింధువు.

హృదయమును, సంపూర్ణముగ నిర్మలముగను మిక్కిలి
మమతాయుక్తముగను, నెక్కువ ఘనీభూతముగను జేయు
నట్టి భావమును, “ప్రేమ” యందురు.

అగమ్యమమతా విష్ణౌ మమతా ప్రేమసజ్జతా।

భక్తి రిత్యుచ్యతే భీష్మప్రహ్లాదాద్ధవనారదై॥

నారద పంచరాత్రములు.

ఇతరవిషయములయందు మమత లేక, విష్ణువునందు మా
త్రమే మమతఁగలిగించుప్రేమనే భక్తియని, భీష్ముఁడు, ప్ర
హ్లాదుఁడు, ఉద్ధవుఁడు, నారదుఁడు మొదలగువారు చెప్పి
యున్నారు. నారదుఁడు “సా కన్యైచిత్ పరమా ప్రేమ
రూపా” యనియును, శాండిల్యుఁడు “సా పరాసురక్షిరీశ్వరే”
యనియును భక్తికి సంజ్ఞ లొసంగియున్నారు. భక్తవరులహృద
య మెంతనిర్మలముగ నుండును, వారిచరిత్రలయం దేమేలక్షణ

ములు గాన్నిందుచును, వారు సర్వభూతములయందెట్టి భావము గలిగియుందు గనువిషయమునుగూర్చి ఋషభసం దనుడగు హరి జనకునకుఁ జెప్పినవాక్యములను, అర్జునునకు శ్రీకృష్ణుఁ డుపదేశించినవాక్యములను బేర్కొనియున్నాను. ఇప్పుడు భగవానునితోడ భక్తులకుఁ గలసంబంధమునుగూర్చి భక్తిగ్రంథములలోఁ జెప్పఁబడినవానిని జెప్పుదును. భావము గాఢమై ప్రేమగా పరిణమించినప్పుడు భగవానుని స్మరణ మననకీర్తనములవలన, సాత్త్వికభావములు క్రమక్రమముగా, జ్వలిత దీప్తోద్దీప్తానస్థలను బొందు నని వెనుకనే చెప్పి యున్నాను. ఈ భావమును లక్ష్యమునం, దుంచుకొని శాండి ల్యమహర్షి భక్తిసూమాంసయం దిట్లు చెప్పియున్నాఁడు. “తత్పరిశుద్ధి శ్చ గమ్యా లోకవ ల్లిక్షేభ్యః॥” సాధారణముగ మనుష్యునకును మనుష్యునకును గలసంబంధము వారి ప్రవర్త నలవలన నెట్లు బయల్పడునో, అట్లే భక్తునకు నీశ్వరునియెడఁ గలప్రేమ మనము ఈశ్వరునిగూర్చి ముచ్చటించునప్పుడు అశ్రువులు రోమాంచము మొదలగు చిహ్నములచేత బహిర్గత మగును. భగవానునిమీఁద భక్తునకుఁ గలయనురాగమును పరీక్షించుటకు శాండిల్యుఁడు కొన్ని లక్షణములను బేర్కొని యున్నాఁడు.

“సమ్మాన బహుమాన స్త్రీతి విరహేతరవిచికిత్సామహిమ ఖ్యాతి తదగ్గప్రాణస్థాన తదీయతా సర్వతద్భా వప్రాప్తికూ

ల్యాదీని చ స్మరణేభ్యోనాహుల్యాత్ సమానము-బహుమానము-ప్రీతి-విరహము-ఇతిరవిచిత్త - మహిమభ్యాతి-తదర్థ ప్రాణస్థానము-తదీ.మత-సర్వతద్భావము- అప్రాతిహేల్యము- మొదలగువానిని స్మృతివలన గ్రహింపవచ్చును. కాండిల్య సూత్రములకు భాష్యమును రచించిన స్వప్నేశ్వరుడు ప్రతి లక్షణమునకును దృష్టాంతములను కాపించియున్నాడు.

అరునుని సమానము.

ప్రత్యుత్థాన స్తు కృష్ణస్య సర్వావస్థా భజజ్ఞయః |
న లబ్ధయతి భక్త్యా భక్త్యా ప్రేక్షా చ సర్వదా ||
భారతము.

ధర్మాత్తుడగు భజజ్ఞయుడు, స్వాకాల సర్వావస్థల యందును, శ్రీకృష్ణనియాగమనమును భక్తిప్రేమలతోడ ప్రత్యుత్థానము చేయుచుండును. కాని, దీని నెప్పుడు నుల్లంఘించి యేఱుగఁడు.

ఇత్వాకుని బహుమానము.

పక్షపాతేన తన్నాన్ని మృగే పక్షే చ తాదృశే |
బభౌరమేఘే తద్వర్ణే బహుమానమతిం నృపః ||

నృసింహపురాణము.

ఇత్వాకుడు భగవత్పక్షపాతి యై, ఆయన నానుమునం దును, ఆయన సద్భవములగు మృగములయందును, పద్మముల

యందును, తద్వర్ణ విశిష్టములగు మేఘములయందును మిక్కిలి సమ్మానమును జూపుచుండువాఁడు.

విదురునిప్రీతి.

యా ప్రీతిః పుణ్డరీకాక్ష తవాగమనకారణాత్ ।

సా కి మాఖ్యాయతే తుభ్యమన్తరాత్మాసి దేహినామ్॥

భారతము.

“ఓపుండరీకాక్ష, నీ యాగమనమువలన నాకుఁగలిగిన ప్రీతిని నీకెట్లు విన్నవింపఁగలను? నీవు దేహధారల కంతరాత్ముఁడవు. సమస్తము నెఱుంగుచువు” అని చెప్పుచున్నవిదురుని హృదయమునం దానందామృతము పొంగి పారలసాగెను.

గోపికలవిరహము.

గురూణా మగ్రతోవక్త్రం కిం బ్రవీమి స నః త్నమం

గురవః కిం కరిష్యంతి దగ్ధానాం విరహోగ్నినా॥

విష్ణుపురాణము.

గురుజనులసమ్ముఖమందు మాటలాడఁగలశక్తి మాకులేదు. కాని యేమిమాట్లాడుదుము? విరహోగ్ని చే దగ్ధుల మగుచున్న మమ్ము గురువు లేమి చేయఁగలరు?

ఉపమన్యుని యితరవిచికిత్స.

భగవానునిఁ గాక యితరు లెవ్వరిని గణనసేయకుండుటను ఇతర విచికిత్స యందురు.

అపి కీటః పతన్తో వా భవేయమి శక్తి-రాజ్యయా ।
 స తు శక్ర త్వయాదత్తం ప్రైలోక్య మపి కానుయే॥
 మహాభారతము.

శంకరుని యాజ్ఞవలన నేను కీటకము గాని పతంగ
 ముగాని కావచ్చును. అయినప్పటికిని, ఓయింద్ర! త్వత్ప్ర
 దత్తమగు త్రిభువనైశ్వర్యమును గోగను.

యమునిమహిమభ్యాతి.

భగవానునిమహిమను నర్జించుటను మహిమభ్యాతి
 యందురు.

నరకే పాత్యమానస్తు యమేన పరిభాషితః ।

కిం త్వయా నార్చితో దేవః కేశవః కేశనాశనః॥

నృసింహపురాణము.

యముఁడు నరకమందుండువానినిజూచి “నీవు కేశనాశనఁ
 డగు కేశవుని నర్చించి యుండలేదా? ” అని యడిగెను.

స్వపురుష మభివీక్ష్య పాశహస్తమ్

వదతి యనుః కిల తస్య కర్ణమూలే ।

పరిహర మధునూదనప్రపన్నా

ప్రభు రహ మన్యనృణాం న వైష్ణవానామ్॥

విష్ణుపురాణము.

యముఁడు పాశహస్తుండగుతనదూతను జూచి “నీవు మధు

సూదనుని నాశ్రయించి యుండు మానవులను వదలుము. నే
నితరప్రజలకు ప్రభువను గాని వైష్ణవులకుఁ బ్రభువను గాను.
హనుమానుని తదర్థప్రాణస్థానము.

(ఆయనకొఱకు జీవధారణము.)

యావత్తవ కథా లోకే విచరిష్యతి పావనీ ।

తావత్స్థాస్యామి మేదిన్యాం తవాజ్ఞా మనుపాలయన్ ॥

రామాయణము.

నీయొక్క పావన చరిత్రము లోకమున ప్రచారము
గలిగియుండునంతవఱకు, నీయాజ్ఞను పాలించుచు పృథివియం
దుందును.

ఉపరిచరవసువు యొక్క తదీయత.

(నాయొక్క సమస్తమును భగవానునిదే యనుజ్ఞానము)

ఆత్మా రాజ్యం ధన ఖైచ్చవ కళత్రం వాహనం తథా ।

ఏత ద్భాగవతం సర్వ మితి తత్ ప్రేక్షతే సదా ॥

మహాభారతము.

ఉపరిచరవసువు, నిజరాజ్యమును, ధనమును, భార్యను,
వాహనములు మొదలగు సమస్తమును, భగవానుని వనిసర్వ
దా తలంచుచుండెను.

ప్రహ్లాదుని సర్వతద్భావము.

(సర్వత్ర భగవానునిప్రతిభను చూచుచుండుట.)

ఏవం సర్వభూ భూతేషు భక్తి రవ్యభిచారిణీ ।

కర్తవ్యాపణితైర్భూత్యా సర్వభూతమయం హరిమ్॥

హరి సర్వభూతమయుడని తెలిసికొని పండితులు సర్వ భూతములయం దవలభిత్తి గలిగియుండురు.

భీష్మనియప్రాతికూల్యము.

(భగవానుడేని యొసర్పిసను గూడ మంచిదియె. కావున దాని నాదగమునోడ గ్రహింపవలయు ననుజ్ఞానము) శ్రీ కృష్ణుడు భీష్ములనుహరించుట కగ్రసరుడైనప్పుడు భీష్ముడిట్లనియెను.

ఏహ్యేహి దేవేశ జగన్నివాస ।

సమోఽస్తుతే కార్జుణగాసిసాగే ।

ప్రసహ్య మాం సోతయ లోకనాథ ।

రథా దుదగ్రాదృతశోర్యసఖ్యే॥ భారతము.

“ఓదేవ! రమ్ము, రమ్ము, ఓజగన్నివాసా! ఓకార్జుణదా ధాకి! నీకు నమస్కారము. ఓలోకనాథా! ఈ ఘోర యుద్ధమునందు నీవు బలవంతముగా నన్ను క్రిందఁ బడఁ ద్రోయుము.”

బహుమానమునుగూర్చి రామప్రసాదునియొక్క గాన మొకటి కలదు. “జగన్మోహినీస్వరూపిణి యగుమాతకృష్ణ కేశిని, అందువలన నేను కృష్ణవర్ణమును వ్రేవించెదను.”

గుహుఁడిట్లు నుడివియున్నాఁడు. “నవనీలమేఘములను బొడఁగాంచినపుడెల్లను, నా నేత్రములనుండి ఆనందబాష్పములు రాలుచుండెను.” (నీలమేఘశ్యామవర్ణుఁ డగురామచంద్రుఁడు మనస్సునకుఁ బొడగట్టుటవలన.)

రామప్రసాద నేనుఁ డిట్లు పాడియున్నాఁడు, “నాహృదయాభ్యంతరమందు ఆనందస్వరూపిణి యగుమాత సర్వదా తాండవ మాడుచున్నది. నే నెట్టిస్థితియందున్నను ఆపవిత్ర నామమును మఱచిపోను. నేను కన్నులు మూయుటతోడనే కపాలమాలినిని హృదయమందు సందర్శించెదను. నావిషయ భానమంతయు నంతరించును. నన్నందఱు పిచ్చివాఁడందురు. ఎవరియిష్టము వచ్చినట్లు వారిని నుడువనిమ్ము. తుద కాదేవి నే నేను చేరుదునుగాక.”

దీనిని శ్రీతి యందురు. ఒకానొకదినమున విదురునిభార్య స్నానము చేయుచుండఁగా, శ్రీకృష్ణుఁడు, విదుర! విదుర! యని పిలుచుచు గృహద్వారమును సమీపించెను. విదురుని భార్య శ్రీకృష్ణుని మృదుమధురస్వరమును విని ప్రేమవలన వివశయై వస్త్రమును గట్టుకొనుటనుమఱచి శ్రీకృష్ణునియొద్దకు పరుగిడుచు వచ్చెను. వెంటనే శ్రీకృష్ణుఁడు తనయు త్తరీయము నామెనైఁ బడవైవఁగా నామె యావస్త్రమును జుట్టుకొని, మిక్కిలి వ్యాకులభావమున శ్రీకృష్ణుని కరములను బట్టుకొని గృహములోనికి కొనిపోయెను. కాని యేవిధముగ సమ్మానింపవలయునో యెఱుంగక ఆనందపరవశ యై మిక్కిలి దరి

ద్రావస్థయందున్న తాను కృష్ణునకు తినుట కేమి పెట్టుదునా యని విచారించి, య స్తిమితచి త్తయై చిట్టచివరకును వాసనతోఁ గూడిన మఁచిత్తమును అరఁటిపండ్లను శ్రీకృష్ణునియొద్దకుఁ దెచ్చి యానందపరమగురాలై, అరఁటిపండ్లొలిచి శ్రీకృష్ణునికి వైతోలుకూడ పెట్టెను. శ్రీకృష్ణుఁడు, భక్తులు పెట్టు వీషము నైనను ప్రీతితో భుజించును కావున ప్రసన్న వదనముతోడ నారఁటిని భుజించెను. విదురుఁడు రాజసభనుండివచ్చి యీ కార్యమునుఁ జూచి యాశ్చర్యమొంది తనభార్యను దూలనాడు టకుఁ భ్రారంభించెను. ఇందువలన నామె తాను చేసినపనిని దెలిసికొని మిక్కిలి లజ్జితురాలాయెను. ప్రీతికి నింతకంటె నుత్కృష్టమగు దృష్టాంత మింకొకటి కానరాదు.

విరహమునకు పరిపూర్ణదృష్టాంతము శ్రీచైతన్యఁడు. ఆయన విరహసంబంధమునందు వైష్ణవులు రచించిన కవిత నొకదానిని ఇం దుదాహరించుచున్నాను.

విరహప్రారంభము:—

“గౌరాంగుఁడు తలనంచుకొనికన్నీళ్లుకార్చుచు, భూమి మీఁద ఏలవాయుచున్నాఁడు. సువర్ణచ్చాయగలవానిదేహము పాలిపోయినది. రాత్రులంతయు మేల్కొనును. అణు మూత్రమైనను నిద్రలేడు. ఆయనను స్పృశించినవారిని ప్రేమ పూరితలోచనములతోడఁ జూచుచుండును. చేతులయందు తల పెట్టుకొని, దీర్ఘనిశ్వాసములవిడుచును. గోవిందదాసునిఁదప్ప మిగత స్త్రీపురుషులనందఱను రక్షించినవానిలక్షణము కివియే.

విరహభావము:—

గౌరవండుడు అమ్మ కొట్టుకొనుచు, హా, నాథా, హా, నాథాయని యేడ్చుచుండెను. నిట్టూర్పు నిగిడ్చి బాష్ప పూరితలోచనములతోడ గదాధరునివంక చూచును. శరీర మంతయు చెమటలు గ్రమ్మ తదేకనిష్ఠతోఁ జూచుచుండును. విరహాగ్ని చే నాయన మనశ్శరీరములు దగ్ధము లగుచుండెను. కాని దేహము భస్మమగుటలేదు. ఎక్కడకుఁ బోవునది ఏమి యోజించునది యెవరును చెప్పఁజాలరు. గౌరాంగుఁ డిట్లుండటకు కారణము చెప్పు తెట్లని హరిదాసు నుడువుచున్నాఁడు. రాధికాప్రేమయం దీతఁ డిట్లుండె నని జ్ఞానదాసు చెప్పెను.

విరహోన్మాదము:—

గౌరాంగునకు రాత్రింబవళ్లు తెలియుట తేదు. కారణము లేక నవ్వును. భావమున వివశుఁడై యుండును. అకస్మాత్తుగా ఉచ్చైస్వరమునఁ బాడుటకు మొదలిడి నాప్రాణనాథుఁ డెచ్చట నని కేకలు వేయును. గడగడవణకుచు, చేతులు పైకెత్తి యెగిరి దుముకుచు, గిరగిర తిరిగి నృత్యముచేయుచు ప్రలాపవాక్యములు పలుకును. నిమిలితలోచనములతోడ భగవానుఁడా! భగవానుఁడా! అని కేకలువైచుచు, తిరిగి వెక్కి వెక్కి యేడ్చును. రాధికాప్రేమవలన గౌరాంగుఁ డిట్లాయె నని “నరహరి” నుడివెను. కలియుగములోని మానవకోటిని రక్షించుట కాయన యిట్టిభావములతో నవతరించెను. నన్నేల ముక్తినుండి వంచించెను?

విరహముయొక్క దశవదశః—

సుందరుడగు గౌరాంగుడు బూడిదలోపడి పొరలును. మూర్ఛవచ్చుటవలన శ్వాస కొంతవలె కాగిపోవును. ఆయన కష్టబృంద మన్నిపై పులను జేరి యుభించును. స్త్రీపురుషులందఱు ఆయనవంకఁ జూచి యేడ్చును. పశుపక్షి లన్నియు నేడ్చును. కాని యోదార్పణంబులేదు.

విరహమును గూర్చి కనీదు నుడివీయున్న పద్మయొక్క భావము నిందుదాహరించుచున్నాను. “విరహము లేనితనువు శూన్యము. విరహమే రాజు. విరహమునంబరింపనివానిహృదయముశ్మశాసతుల్యము.” “నవ్వుచునవ్వుచు, స్వామినిబొందఁ జాలము. ఏడ్చువాఁడే యాయనను బొందును. నవ్వుచు నవ్వుచు స్వామిని బొందఁగలిగెదఱు నైనచో స్వామిని విడుచువాఁడెవ్వఁడు?”

తులసీదాసుని యితర విచిత్రము. “మేఘములు మిక్కుటముగ వర్షించుచుండును. గర్జనములు నేయుచుండును. పిడుగులు పడుచుండును. కాని చాతకము మేఘములను వదలి యింకొకరిని జలమునకు వేడదు గదా?” (హిందీపద్మయొక్క భావము.) భగవానుఁ డెన్ని కష్టములు నెట్టిసనుగూడ భక్తుఁ డాయనను గాక యితరుల నెవ్వరినిం జూడ నైనను జూడఁడు.

రామప్రసాదుని యితర విచికిత్స. ఈయన “ఇతర విచికిత్స” వలన నానందభరితుడై జగత్తునం దందఱను తృణ సమముగఁ దలంచెను.

“మహేశ్వరి నాతల్లియైనప్పుడు నే నీలోకమునం దితరులను జూచి భయపడుదునా? ఆనందమయి యగునాతల్లియొక్క రాజ్యమునం దానందముగ నివసించుచున్నాను.” భగవానునిఁ గాక యితరులను గణన నేయకుండుటయు, చూడకుండుటయు, ఆనందముగ సంచరించుటయును, ఇతర విచికిత్సయొక్క లక్షణములు.

మహిమభ్యాససంబంధమునం దింకను దృష్టాంతములను జూపింప నక్కఱలేదని తలంచుచున్నాను.

తదీయత.—దీని నొకచక్కనికీర్తనమాలికముగాఁ జూపించు చున్నాను.

“మన మందఱ మంగడిలోనుండు బొమ్మలవలె నున్నాము. ఆయన సంతోషముకొఱకు మనము నాట్యము చేయుచున్నాము. ఆయన మనలను బ్రతికించినప్పుడు బ్రతుకుచున్నాము. ఆయన యాజ్ఞ ననుసరించిపాడుచున్నాము. నృత్యము చేయుచున్నాము. మంచిచెడుగు లాయనకుఁ దెలియను. ఆయన యేది మంచి దనునో యదియే మంచిది. మన మేమనుటకు వీలు లేదు. మనసంతోషములన్నియు నా

యన శక్తిమీఁద నాధారపడి యున్నవి. మనలో కొందఱము గలుచుచున్నాము. కొందఱ మోడిపోవుచున్నాము. ఒకటే నూత్రమునందు మనమందఱము బంధింపబడి ఆయన యాజ్ఞ ననుసరించి ప్రవర్తించుచున్నాము. ఆయనయాజ్ఞ ననుసరించి పండుకొనుచున్నాము, హుచ్చుండుచున్నాము, లేచుచున్నాము, పరుగెత్తుచున్నాము. మన మాయన చేలియండుండు పొచికలము.” బంగాళీరీతన తాత్పర్యము.

పరమభక్తుని ముఖమునం దీవిధమగు గానము శోభించుట సహజమే గదా? రామప్రసాదనియొక్క తదర్థప్రాణస్థానము, సర్వతదాభవము నీ గానమునందు చక్కఁగఁబ్రకాశించుచున్నది. “ఆమెను మనము సాష్టాంగదండప్రణామము లాచరింపవలయును. నిద్రయందుఁగూడ నామెను ధ్యానించుచుండుము. ఆమెచుట్టు తిరుగుచున్నట్లైందుచు నగరము చుట్టు తిరుగుచుండుము. నీచెవులకు సోఁకినవన్నియు ఆమె మంత్రములే యని భావింపవలయును. అనఁగా వర్ణమాలయందున్నవర్ణము లన్నియు ఆమెనామముయొక్క సాంకేతికములు. జగత్తంతటను తల్లి నిండియున్నదని రామప్రసాదఁడు సంతోషముతో చెప్పువాఁడు. భుజిందుట యనఁగా మాత కాహుతి యిచ్చుట యని తలంపుము”

తదర్థప్రాణ మీ గానమునందు విశేషహాసమున ప్రకాశించుచున్నది. “ఆమెయందుండు ప్రేమతోఁ గరఁగనిహృద

యముగల యీ దేహమువలన ప్రయోజనమేమి? కాళీనామము నుచ్చరింపని నాలుక నాలుక గాదు. ఆమెరూపమును చూడనికన్నులు కన్నులు గావు. కాళీదేవి పాదములయందు సమర్పింపనిహృదయము హృదయము గాదు. ఆమె నామధేయమును వినునప్పుడు కన్నులవెంట నీరు రానియెడల, చెవులు చెవులు గావు. కాళీదేవి పాదపద్మములను మంచి గంధముతోడను, జపా పుష్పములతోడను బిల్వపత్రములతోడను పూజింపనిచేతులు చేతులు కావు. కాళీగృహమున కేగనిపాదములు పాదములు గావు.”

అప్రాతికూల్యము. “నీ వేది యొనర్చినను మంచిదే.” అనుభావము గలిగి యుండుటను ఏనుక్రీస్తు “నీయిచ్చ పూర్ణముగ నెఱవేఱుఁగాక” అని చెప్పియున్నాడు. భక్తుడగు ‘జాబ్’ తనపుత్తులను పుత్రికలను మిగత సర్వస్వమును గోల్పోయి ట్లనియెను. “నీవునన్ను హత్యచేసిన నుగూడ నిన్నే నేను విశ్వసించును.” అప్రాతికూల్యము యొక్క మూలమంత్రమిది. “నీవు నన్నే స్థితియం దుంచినను నూడ ననియే నాకు పరమశుభము. కావున నిన్నెప్పుడు వఃపరమమందును గాక.”

భక్తియొక్క యింకొక భావమును జూపుచున్నాను. తదర్పితాభిలాచారః సకామక్రోధాభిమానాదికమ్ । తస్మిన్నేవ కరణీయం తస్మిన్నేవ కరణీయమ్॥
వారదభక్తి నూత్రములు.

బాహ్యంతర సమస్తకార్యములను, భగవానునియం దర్పించి, కామము, క్రోధము, అభిమానము మొదలగునవి వానియందే సంతృప్తిని గొందనిమ్ము.

ఆత్మక్రీడ, ఆత్మగతి, యని భక్తి రెండువిధములు. భక్తులు భగవానునినాలింగనముచేసికొని, చుంబునముచేసికొనుచు, ఆయనను వక్షస్థలమునం దుంచుకొని రాత్రివిగ్రహస్మకాలము గడపుదు, ఆయన గాన్నింపనియెడల నున్మత్తులగుచు, ఆయన దొరకినయెడల “ కిరుపి కిరుపి బల్బతో: ” అని ఇరువురును నేదియో మాటలాడుకొనుచు కాలమును గడపుచుందురు. క్రిచ్ఛతస్యని జీవనమునుండి ఈభావములకు సాక్ష్యమును గైకొనవచ్చును. “హా ఫేబా” మాడ నీరసము నందు పూర్ణుడను.

ప్రేరయందు స్థలమునందే క్రోధాభిమానము లుండును. క్రిచ్ఛతస్యందు క్రోధాభిమానముల ననేకపర్యాయములు వెల్లడించి యున్నాడు. రాసుప్రసాదః డీరిధమగ క్రోధాభిమానములతోడ గానము చేసియున్నాడు. “ నీవు నాకు కలుగఁజేసిన కష్టములవలనను, కలుగఁజేయుచున్న కష్టముల వలనను నిన్ను తల్లీ యని యెప్పటికిని విలువను. తల్లీతల్లీ యని నిన్ను పలుమాఱు పిలిచితిని. నీకు చేవునుగాని గ్రుడ్డితనము గాని వచ్చినదా? కుమారుఁ డిట్టివెతలొందుచుండ తల్లిబ్రతికి యున్న ఫల మేమి? నేను గృహస్థుడను. నీవు నన్ని పూజు

సన్నాసిని జేసితివి. ఇంతకంటె ననర్థ మేమి చేయఁగలవు? ఇంతకంటె నాకెట్టికష్టమును గలిగింపఁగలవనఁగా ఇంటింట బిచ్చ మెత్తింపఁగలవు? తల్ల మరణించుటవలన పిల్లవాఁడు బ్రతుకకుండునా? నీకుమారునియందు శత్రుభావమును చూపుట నీ నూత్నత్వమునకు లోపముగదా? పునర్జన్మనిచ్చుట కంటె మిక్కిలి కీడేమిచేయఁగలవు.” ఈయభిమానము జగత్తునందతులము. భక్తుఁడు మాత్రమే యిట్టి యభిమానము గలిగియుండుననుట యవిశయోక్తిగాదు. భక్తునిగూర్చి చైతన్యుఁడు శ్రీరూపగోస్వామి కీవిధముగ నుడివియున్నాఁడు.

భక్తునిభేదము ననుసరించి భక్తిరసము, శాంతము, దాస్యము, సఖ్యము, వాత్సల్యము, మాధుర్యము, అని యైదువిధములు.

౧ శాంతము.

శాంతుఁడు గానంతవఱకును భక్తి ప్రారంభము గాదు. శాంతిరసము భక్తికి ప్రధానసోపానము. ఈశ్వరునియందు నిష్ఠయు, సంసారవాసనలను త్యజించుటయు, ననునీరెండులక్షణములు శాంతిరసమునందుండును. ఈరెండుగుణముల ననుసరించియే భక్తియుండును. ఆకాశమందలిశబ్దసముదాయము సమస్తభూతములయందుండువిధముననే శాంతిరసమందలి యీగుణద్వయమునందే దాస్య సఖ్య వాత్సల్య మాధుర్యరసములుండును. ఈశ్వరునియందు మమత శాంతిరసమనం

దుండదు. కాని యాశ్వురుని స్వయాపజ్ఞానముమాత్ర ముండును, అనగా ఆయన కరబ్రహ్మ పరమాత్మ యనుజ్ఞానముండును.

౨ దాస్యము.

దాస్యభక్తుని చిత్తమునందు మమకార బద్ధించును. భగవానుడు ప్రభువనియు, తాను దాసుడనియు స్థిరవిశ్వాసమున భగవానునకు నతడు సేవ జేయుచు, ఆయనయందంతములేనిగౌరవమును జూపించుచుండును. అతడు భగవానుని దాసుడనని చెప్పుకొనుట కానందమును బొందుచుండును. ఎన్నడగిన సేవకుడు ప్రభుసేవయందాతురుడై యుండువిధముననే, దాస్యభక్తుడు భగవత్సేవయందాతురుడై యుండును. దాస్యభక్తునకు కృష్ణసేవ గాక మఱియొకటియు రుచింపదు. ఈయన భగవానుని సేవిధముగా కోరికను గోరడు. ప్రహ్లాదునిసేవకు సంతుష్టుడై భగవానుఁ డిట్లనియెను.

ప్రహ్లాద భద్రభద్రంతే ప్రీతోఽహం తే సుతోత్తమః |

వరం వృణీష్యాభిమతం కామపూరోఽస్మయహం వృణామ్ ||

“ఓ ప్రహ్లాదా నీకు మంగళమగుఁగాత. నేను నీపయమునందు ప్రీతుఁడ నైతిని. నేను మానవులయభిలాషలను పూర్ణము సేయుచుండును. కావున నీ కభీష్టమగువరమును గోరుము.” భగవానుని వాక్యములకు ప్రహ్లాదుఁ డివిధముగఁ బ్రత్యుత్తరం బొసంగెను.

మామాం ప్రహాభ యోత్ పత్యా
 సక్తం కామేషు తై ర్వరైః
 తత్ సజ్జభీతో నిర్విణ్ణో ముముక్షు స్త్వా ముపాశ్రయః॥
 భృత్యలక్షణ జిహ్వాసు ర్భక్తం కామేష్వచోదయః॥
 భగవన్ సంసారబీజేషు హృదయగ్రన్థిషు ప్రభో॥
 నాన్యథా తేఽఖిలగురో ఘటేత కరుణాత్మనః॥
 యస్త్యాశిష ఆశాస్తే న స భృత్యః స వై వణిక్॥
 ఆశాసానోన వై భృత్యః స్వామి న్యాశిష ఆత్మనః॥
 న స్వామీ భృత్యతః స్వామ్య
 మిచ్ఛన్ యో రాతి చాశిషః॥
 అహం త్వకామ స్త్వద్భక్త॥
 స్త్వంచ స్వా మ్యనపాశ్రయః॥
 నాన్యథే హేవయో రగ్ధో రాజనేవకయో రివ॥
 యదిదాస్యసి మే కామ్యాన్వరాం స్త్వం వరదక్షణ॥
 కామానాం హృద్యసంరోహం భవతస్తువృణే వరమ్॥
 ఇన్ద్రియాణి మనః ప్రాణ ఆత్మా ధర్మో భృతిర్మతిః॥
 హ్రీఃశ్రీస్తేజఃస్కృతిః సత్యం యస్య నశ్యంతి జన్మనా
 విముఞ్చతి యదా కామాన్మానవో మనసి స్థితాః॥
 తద్భక్త్యవ పుణ్డరీకాక్ష భగవత్త్వాయ కల్పతే॥

“నేను స్వభావసిద్ధముగ కామానన్తుడను. అట్టివాకు వరము నిచ్చెద ననునాసను జూపింపవలదు. నేను కామశక్తికి భీతుడనై దానినుండి విముక్తుడ నగుటకు నీయాశ్రయమును జూచియున్నాను. ఓప్రభూ, భృత్యున కుండవలసిన లక్షణములు నాయందుఁ గలవో లేవోయని పరీక్షించుటకు సంసారమునకు బీజస్వరూపమును హృదయబంధనరూపము నగు కోరికయందు ప్రవృత్తునిఁగాఁ జేయుచున్నా వని తెలంచుచున్నాను. కానియెడల ఓవిశ్వగురూ, కరుణామయుడవగు నీ విట్టియాశను గల్పించుటెల? ఓభగవానుడా, నిన్ను వరమును గోరువాఁడు నీభృత్యుఁ డెప్పుడును గాఁడు. వాఁడు నిశ్చయముగ వర్తకుఁడు. కోరికగల్గి స్వామిసేవఁ జేయుభృత్యుఁడు భృత్యుఁడు గాఁడు. షటియును స్వామిత్వమును వాఁచించి భృత్యునకు కోరికలను గలిగించుస్వామి స్వామిగాఁడు. కావున నేను నిష్కామభక్తుడను. నీ వృద్దేశరహితుడ వగుస్వామివి. కావున రాజానకును సేవకునకు నుండుసంబంధమువలె షునయిరువురకును కోరికలతోడఁ బ్రయోజనము లేదు. ఓవరదాతా, వరము నియ్యఁదలఁచినయెడల నేవీధమగు కోరికయు నాహృదయమునం దంకురింపకుండునట్లు వరమును బ్రసాదింపుము. కామము గలిగినయెడల మనస్సును, ప్రాణమును, ఆత్మయు, ధర్మమును, ధ్యాయమును, బుద్ధియు, క్రోధు, క్రియా, తేజమును, స్మృతియు,

సత్యము మొదలగునవన్నియు నష్టమగును. ఓపుండరీకాక్షా,
హృదయమునందలి కోరికలను పరిత్యజించుమానవుఁడు నీయై
శ్వర్యలాభము నొందుటకు యోగ్యుఁడగును.” బంగాళారాజ
ధానియం దొకజిల్లాకలెక్టరాఫీసునం దొకఁడు పేష్కారు
పనిని జేయుచుండెను. ఆయన భక్తిభావము గలవాఁడగుట
వలన పూజపూర్తియగునప్పటికి రెండుజాములు దాటుచుం
డెను. కాలమునకు కచ్చేరికి రాకుండుటవలన కలెక్టరీయనను
ఁజొచ్చిగమునుండి తొలగించెను. అంత నీయన స్వగ్రా
మమునకేగక కాళిఘట్టమునుజేరి, చిన్ని కుటీరమును నిర్మించు
కొని భిక్షు మెత్తుకొని జీవించుచు కాళీసేవఁ జేయుచుండెను.
తన పేష్కారుని దురవస్థను విని కలెక్టరు కాళిఘట్టమునకు
వచ్చి యాయనను జూచి జాలినొంది “నిన్ను తిరిగి నీయు
ద్యోగమునందు నియమించితిని. నీవు పదునొకండుగంటలకే
కచ్చేరికి రానక్కఱ లేదు. నీపూజ యయినతర్వాతనే రా
వచ్చును.” అని చెప్పెను. పేష్కారు ‘అయ్యా! నేను మీకు
బహుకాలముగ ఋణపడియున్నాను. కాని నన్ను తుమింప
వలయును. నేనిప్పు డొక్కప్రభువునకుమాత్రమే భృత్యుఁడ
నైయున్నాను. నేనుభిక్షుమెత్తి యుదరపోషణము చేసికొను
చున్నప్పటికిని, ఆప్రభువును వదలి యింకొకరిసేవఁ జేయుట
కిచ్చగింపను. ఈయవస్థయందు నేను బొందుచున్నయానంద
మును మీరు నాకు నెలకు వేయిరూప్యము లొసంగినను గూడ

నొందజాలను. కావుననన్నా శివ్యనింపుడు. శేషించియుండు నాజీవితమును కాళిగంగల సేవలయందు వినియోగింతును? అనిచెప్పెను. ఈయనలిరిగి యుద్వృగమందుఁ బ్రవేశింపలేను. దాన్వధత్వం దనఁగా నిట్టివాఁడు.

3 సఖ్యము.

సఖ్యరసమునందు గౌరవసంక్రమము లుండవు. ఆత్మ సమజ్ఞానమును, భగవానునిమీఁద పరిపూర్ణ విశ్వాసమును, భగవానునితోడఁ బోట్లాడుటయు, ప్రేమవివాదమును, అభిమానమును, శ్రీదాకౌతుకములు మొదలగునవి యుండును. భగవానునికంటె ప్రియమగువస్తు వింకొకటి లేదను నమ్మకము గలిగియుండుటయే సఖ్యరసముయొక్క ప్రధానలక్షణము. గుహరాజిల్లు నుడివియున్నాఁడు.

“నహి రామాత్ ప్రియతకో మమాస్తి భువి కశ్చనః”

రామాయణము.

సృణివియందు శ్రీరామునికంటె ప్రియతమఁ డింకొకఁడు నాకు లేడు. సఖ్యరసామోదు లగుధత్వలప్రాణములందలి భావమును, శ్రీదాముఁడు, తనసఖుఁడగు శ్రీకృష్ణునియొద్ద నీవిధముగ వెల్లడించెను.

త్వంనఃప్రోక్ష్యుకతోరయామునతపే కస్తావకస్మాద్దహో ।
దిప్త్యా దృష్టిమితోఽసి హస్త నివిదాన్లక్ష్యైః సఖీన్ స్రీణయ ।

బ్రూమః సత్య మదర్శనే తవ మనాక్ కా ధేనవః కే వయమ్ ।
కిం గోష్ఠం కిమభీష్ట మిత్యచరితః సర్వం విపర్యస్యతి॥

“ఓ కఠోరుడా! నీవేల ఆకస్మికముగా మమ్ము యమునా నదీ తటమునందు విడిచి పెట్టితివి? కాని సౌభాగ్య విషయ మేమనగా తిరిగి నిన్నుఁ జూడఁగలిగితిమి. ఇప్పుడు నిబిడా లింగనమువలన నీసఖులకుఁ సంతోషినిగలిగింపుము. నీదర్శనము గానియెడల ధేనువులును, మేమును, ధేనువుల విషయమున మేముచేయవలసిన కార్యములును, కోరికలును, యోజనలన్ని యును తలక్రిందులగు ననుసత్యమును నీకుఁ జెప్పచున్నాము.”
ప్రేమించుటయనిన నిదేవిధముగ నుండును. భక్తిరసామృత సింధవునందు శ్రీరూపగోస్వామి ప్రియసఖులచేష్టలనీవిధముగ వర్ణించియున్నాఁడు.

నిర్జిత్తికరణం యుద్ధే వస్త్రోధృత్వాస్య కర్షణమ్ ।

పుష్పాద్యాచ్ఛేదనం హస్తాత్ కృష్ణేన స్వప్రసాధనమ్ ।

హస్తాహస్తి ప్రసక్తాద్యాః స్రోక్తాః ప్రియసఖీ క్రియాః॥

యుద్ధమునందు శ్రీకృష్ణుని ఓడించుటయు, ఆయన వస్త్రమును బట్టి లాగుటయు, ఆయనవస్త్రములను ధరించి ఆకర్షించుటయు, ఆయనచేతియందున్న పుష్పములను లాగు కొనుటయు, వానిని దా నలంకరించుకొనుటయు, కొంచె కొంచెముగా, పరస్పరాకర్షణు జేసికొనుట మొదలగునవి ప్రియసఖులకార్యములు. హృదయాంతర్గతమగు భావముతోడ భగవానునితోఁ గ్రీడించువాఁడుమాత్రమే సఖ్యరసమునందలి

మాధుర్యము ననుభవింపఁగలఁడు. “ఎవడు గలిచెదఱో చూచెదము, నీవో, నేనో.” (బం॥ ప॥) ఇట్లునుచు భక్తుఁడు ప్రేమయుద్ధమునకుఁ గడంగును; భగవానుని తనప్రేమచే బంధించును. రామప్రసాదుఁడుకాళిని చెఱయించుఁ దెట్టియున్నాఁడు. “త్వన్నామశ్రవణము మత్కర్ణాభరణము. త్వన్నామస్మరణము మత్కంఠాభరణము. ప్రేమ నాకంఠమాలగా నున్నప్పుడు నాకితరాలంకారములేలే?” భక్తుఁడు భగవానునకు తనయలంకారములను దెట్టును. అంభుఁడగు చిల్వమంగలుఁడు, బృందావనమున కేగుచుండెను. శ్రీకృష్ణుఁడు బాలుఁడై యీయనకు మార్గమును జూపుచుండెను. శ్రీకృష్ణుని స్పర్శింపవలయు ననుకోరిక చిల్వమంగళునకు మిక్కిలిగ నుండి ఆయన హస్తమును బట్టుకొనెను. వెంటనే శ్రీకృష్ణుఁడు చేతిని విసిరించికొని పలాయించుటయ్యెను. అంత చిల్వమంగలుఁడు

హస్తావృత్ క్షిప్యనిర్యాసి బలాత్ కృష్ణ కిమద్భుతమ్ |
హృదయాన్ యది నిర్యాసి పౌరుష మేముమితే ||

“కృష్ణా, నీవు బలవంతముగ నాహస్తమును వదలించుకొని వెళ్లితి ననుటయందు పౌరుష మేమున్నది? కాని, నాహృదయమునుండి వెళ్లఁగలుగుశక్తి నీకుండినప్పుడు గదా నీకు పౌరుషము గలదని తలఁతును.” ఇది సఖ్యరసమునకు వచ్చియు దాహరణము.

౪ వాత్సల్యము.

వాత్సల్యరసమునందు భగవానుడు గోపాలుఁ డగును. భక్తుఁడాయనను పుత్తునివలె ప్రేమించును; స్నేహము నెఱపును; ఒడియందుఁ బెట్టుకొనును. కాని మన మీభావమును గ్రహించుట మిక్కిలి కఠినము. వాత్సల్యరసమున కుదాహరణముగా నొకబంగాలీక్షీర్తనతాత్పర్యము నిందుదాహరించుచున్నాను. “వ్రజరాజా వినుము. స్వప్నమునందు గోపాలుఁడు కనిపించెను. ఆయన యెక్కడి కేగెను. వెన్నపెట్టుమని యేడ్చెను. చంద్రునితో సమాన మగు మోము, బాష్పపూరిత లోచనములు, గలగోపాలుఁడు నాచేలాంచలముఁ బట్టుకొని లాగినాఁడు. వెన్నపెట్టుమని యేడ్చినాఁడు. వానియొడల నంటియున్న దుమ్మును దులిపి చంక నెత్తుకొని చేలాంచలముతో మోము తుడిచినప్పటికిని నాహృదయచంద్రుఁడు, చంద్రునికొఱకేడ్చుచుండెను. సహస్రచంద్రులకంటె మిన్నయగుమోము గలగోపాలుఁడీచంద్రునికొఱ కేల యేడ్వవలయును. నిష్కళంక శశి యగు నీపాదములక్రింద నెంత మంది చంద్రులు దొంగలుటలేదని నే నంటిని. ఆయననీలమేఘకాంతిగల శరీరమునను దుమ్మువలన బూడిదవర్ణము వచ్చియుండెను. అమ్మా వెన్నపెట్టుమని యడిగినయాస్వరమెంత మృదుమధురముగ నున్నది. అయ్యో! పాపము! వెల్లిపొమ్మనిచెప్పితిని. గోపాలుని నెట్టివైచినాకిప్పుడు వీలులేదని చెప్పితిని. ”

ఈకీర్తనయందు వాత్సల్య రసామృతము పొంగి పారలుచున్నది. వాత్సల్యరసమున కంతకంటె మంచి యుపమానమింకొకటి గానరాదు. యశోదాదేవి స్థనములనుండి క్షీరధారలు ప్రవహించుచుండెను. ఆమెప్రాణము వాత్సల్యప్రేమచేత నిర్భరమై యుండెను. గోపాలమూర్తి యామెహృదయమునందు మెఱపుఁదీగవలె మెఱయుచుండెను. ఈమెహృదయమునందు గోపాలవిహజనితాన్ని మంచుచుండెను.

ఈకీర్తనలయందలియాధ్యాత్మికభావ మెవలెనోహరము. భగవానుఁడు గోపాలనేయమును భరించి భక్తునియొద్దకు వచ్చి ప్రేమభిక్షు నొసంగెను. దానిని భిక్షుఁడు కొంచె మావరించి తడుపరి విముఖుఁడయ్యెను. అప్పుడు గోపాలునిఁ గానక, భిక్షుఁడనుతప్తహృదయబాలవలన బాధ నొందుచుండెను. “నేఁడు స్వప్నమునందుఁ గనఁబడిన గోపాలుఁడెక్కడనో దాఁగికొనెను.” అని యశోద తనగర్తకుఁ జెప్పెను. భగవానుఁడు భక్తులకు మెఱపుఁదీగవలెఁ గనఁబడి మఱుఁగగుచుండును; భక్తునితోడ దాఁగురుముఁగ లాడుకొనుచుండును. “నేనిక్కడ నున్నాను. నీచేత నైనయెడల నన్ను ముట్టుకొనుము.” అని చెప్పచు “నీవెక్కడ దాఁగితివి? నేను నిన్ను కనుగొనలేను. నిన్ను వెదకుటవలన నలసటఁ జెందినప్పుడు, నీవు నాహృదయమునందు “ఓ” యని కేక వేయుచున్నావు.” (బం॥ కీర్తన.)

చపలచిత్తుఁ డగుబాలుఁడు, యశోదచేలాంచలమును బట్టుకొని వెన్న వెట్టు మని యేడ్చుచుండెను. అనఁగా నాయన భక్తులప్రేమకొఱకు పిచ్చివాఁ డగుచుండెను. చంద్రుఁడప్పుతమును గురియునటులనే భక్తుఁడు ప్రేమను వర్ణించుచుండును. భగవానుఁ డొకచంద్రుఁడు. భక్తుఁడు రెండవచంద్రుఁడు. భగవానుఁ డకలంకప్రేమశశి యగుటవలన, భక్తచంద్రులను కోట్లకొలది యొక్కచోఁ జేర్చిననుగూడ నానునతోసమ మగుటకు వీలు లేదు. ఆయన యనంతప్రేమసాగరము. కావున నానున పాదపద్మములయందుఁ బడియున్న భక్తచంద్రులను లెక్కింపఁజాలముగదా? ఆయన “నాచంద్రుఁడు నాచంద్రుఁ డనుచు నాభక్తు లెచ్చట? నాభక్తుల ప్రేమయెచ్చట?” నని యాక్రందనముసేయుచుండును. ప్రేమజలధి “ఇంకను ప్రేమ గావలయును” అని తరంగనామములతోడ బొబ్బరిల్లుచుండును. కావున సర్వదా భక్తునిప్రేమకొఱకు భగవానుఁడు లోలుపుఁడై యుండును.

గోపాలుఁడు ప్రేమను బొందనియెడల ధూళియందు పడి దొరలును. ఆయన యెప్పుడును భక్తులయొక్కప్రేమ నార్జించుకొనుటకు నాతునుఁడై యుండును. కాని యాయాతుఁడత నెవరు గ్రహింపఁగలరు? ప్రేమకొఱకాయన నీలవర్ణశరీరము దుమ్మునందు పడి దొరలుచుండును. భగవానుని నిర్లక్ష్యముచేసినయెడల భక్తునిప్రాణము, చింతాప్రవాహమునందు మునింగి కొట్టుకొనుచుండును.

గి మాధుర్యము.

మధురరసమును గుఱించి చెప్పి టెట్లు? కాని మధురరస మతిచుధురము. మధురరసము చిత్తమునందు సంచరింపఁ దొడంగిన భక్తుఁడు, సతి యేవిధముగ పతినిఁ దప్ప నితరుల నెఱుంగదో అదేవిధమున భగవానునిఁగాక యితరుల నెఱుంగకుండును. అందువలన సంపూర్ణముగ భగవానున కాత్మ సమగ్గుణము చేసి భక్తుఁ డిట్లును.

“నీయందమును దలఁచుకొనినప్పుడు నాశేత్రములు బాష్ప పూరితములగును. నీమంచితనమును దలఁచుకొనినప్పుడు దాని యందు నామనస్సుమగ్నమగును. నాప్రత్యంగము నీప్రత్యంగ మునుగోరుచుండును. నాశరీరమంతయునీశరీరముకొని కాతుర త నొందుచుండును. ఇంతకంటె నుచ్చతర మగుస్థితి యింకొక టి లేదు. ఈస్థితియందు సలికిని పలికిని గలసంబంధమే భగ వానునకు భక్తునకుచుండును. శ్రీచైతన్యఁ డీభావమునందు వివశుఁడై యుండెడివాఁడు. చైతన్యఁడు భగవానుఁడును, రాధయు, శ్రీకృష్ణుఁడును; జీవాత్మ పరమాత్మయు నిందుల కుదాహరణములు. మధురభావ మనుమసౌరభముచే పరి పూర్ణమగు చిత్తిము గలభక్తునిప్రాణము ఊర్ధ్వదిక్కుననుండి యూర్ధ్వ దిక్కున కేగుచుండును. ఈస్థానము కామ వికారము గలవారి దృష్టికి కోటియోజనముల దూరమం దుండును. అచ్చట రాత్రి యనునది లేదు. పవిత్రతా ప్రకాశమువలన సమస్తదిక్కులును బ్రకాశించుచుండును. పాపపిశాచము మోహినీరూపమును ధరించి యచ్చటికి రాఁ

జాలదు. ఆదివ్యధామమందు ప్రమదోద్యానవనములోనినిభృత
త స్థానాంతర్గతమందు హృదయనాథుఁడు తనభక్తున కీవిధ
ముగఁ జెప్పును. ఒకరిమోమువంక నొకరు చూచుకొనుచు,
సంతోషమువలన పరవశులై ప్రేమ నిట్లు ప్రకటించుకొందురు.
“కొంతవడి పోట్లాడుదురు. మఱికొంతవడికి కాఁగిలించుకొని
యొకరినొకరు స్తోత్రము చేసికొందురు. ఒకరినొకరు చూచు
కొనిచూచుకొని కన్నీళ్ళు కార్చెదరు.” ఆధ్యాత్మికసంబంధ
మగు క్రీడను గ్రహించుటకు మన కధికారము గలదా? మధుర
రసమునం దీదుచు చైతన్యుఁడు శ్రీశ్రీత్రమునందు జగన్నా
థుని సందర్శించి యీవిధముగ గానముచేసియున్నాఁడు.

“ఎవరికొఱకు నేను ప్రేమాన్ని చేత దగ్ధుఁడ నైతి నో అట్టి
నాప్రాణనాథుని చిట్టచివరకు చూచుట తట్టస్థించెను.” భగ
వానునియనుగ్రహమువలన చైతన్యనివలె మన మెల్లరము నట్టి
మదనాన్ని హోత్రమునందు దగ్ధులమగుదుముగాక. పిశాచమద
నుఁడు భూతలమునుండి శాశ్వతముగ నిర్వాసితుఁ డగును
గాత. కామగంధవిహీన మగుపవిత్రాన్ని సమస్తమానపుల
హృదయసీమలయందుఁ బ్రజ్వలించుచుండును గాత.

మధురరసమునందు మునిగియుండువానికి బాహ్యకర్మ
లుండవు; వేదవిధులను గమనింపఁడు. మధురభావనిమగ్నుఁ
డగు “హాఫీజు” శాస్త్రోక్తకర్మలను పరిత్యజించియుండెను.
ప్రేమమయుఁ డెవరిహృదయమనందు ప్రకాశించుచున్నాఁ

దో యట్టివానికి తులసితావళములవలనఁ గాని, ఇతరబాహ్య కర్మలవలనఁగాని ప్రయోజనము గలదా? “ఎవ్వనిహృదయము నందు ప్రేమమయుఁ డగుప్రభువు ప్రకాశించుచుండునో వానికి ఈమాలలతో పని యేమి? ఈపూజావిధానములును, ఈపూజాద్రవ్యములును వాని కందులను?” (బం॥ పద్యము) భక్తుఁడు ప్రేమరసపానమత్తుఁడై, లజ్జాభయములను విడిచి, జాతికులభేదములను సముద్రమునందుఁగలుపును. ఇతఁ డానందమువలన నుత్ఫుల్లచిత్తుఁడై ప్రేమమహిమను గానముచేయుచుండును.

“బిల్వమంగళే” మనునాటకములో “పొగలిని” యొక్క మధురరసమును ఉత్కృష్టమైనచిత్తిను పని చెప్పినోష్ణము. భగవానునియాహ్వానము భక్తిరాలిహృదయము నెట్లు కలవర పఱిచెనో చూచుఁడు. “వినము అదిగో ఆవంశీధ్వని వినఁబడుచున్నది. ఆహా! నా కట్టియున్నాదమును గలిగించుచున్నది; కదంబవృక్షముక్రింద నొంటరిగా నాకోతికు వేచియుండి వేలువునువాయిండుచు ప్రేమయొలుకునూపులతోడమాగ్గము వంకఁ జూచుచున్నాఁడు. నాప్రేమవలన నున్మత్తుఁడై వంశో నన్ను మాటిమాటికి పిలుచుచున్నాఁడు. నేను వెళ్లని యెడల కన్నీళ్లు గార్చుచు వ్యాకులితహృదయుఁడైపోవును.” ఈమె హృదయవంశీగాన మాలించుచు వివశయై యుండెను. బృందావనమునందలి గోపికలయొక్క కామవిహీన మగు ప్రేమ మధురరసమునకు ఉత్కృష్టాదర్శము. వారి విరహో

నామక మొక్కచైతన్యనియందుఁ దప్ప మిగతవారియందుఁ గానరాదు. నాఁగురుమూఁత లాడుకొనుట భగవానునకు చిరాభ్యాసమని పూర్వమందే చెప్పియున్నాను. అటులనే గోపికలతోడ నాడుకొనుచు నీశ్వరుఁడంతర్హితుఁడయ్యెను. అందువలనగోపికలునామదగ్రస్తులై, భగవానుని నన్వేషింపఁ దొడఁగి, అచేతనము లని తలంపక, వృక్షముల సంబోధించి యీవిధముగ పలుకఁ దొడఁగిరి.

దృష్టోపాః కచ్చి దశ్వత్థ ప్లక్ష్యన్యగ్రోధ నో మనః ।
 నన్దనూను ర్గతో హృత్వా ప్రేమహాసావలోకనైః ॥
 కచ్చితో వరవకాశోక నాగపున్నాగచంపకాః ।
 రామానుజో మానిసీనాం గతో దర్పహరస్మితః ।
 కచ్చిత్తులసి కల్యాణి గోవిందచరణప్రియే ।
 సహృత్వాలికులైర్బిభ్ర ద్దృష్టస్తేఽతిప్రియోచ్యుతః ।
 మాలత్యాదర్శివః కచ్చి-స్మల్లికే జాతియూధికే ।
 ప్రీతిం వో జనయన్యాతః కరస్పర్శేన మాధవః ॥
 మాతప్రియాలపనసా సనకోవిదార ।
 జంబ్వర్క-దిల్వవకుశామ్రకదంబనీపాః ।
 యేన్యేపరాధభవకా యమునోపకూలాః ।
 శంసన్తుకృష్ణపదవీం చసితాత్మనాం నః ॥ భాగవతము.

ఓ యశ్వత్థ, ప్లక్ష్య, న్యగ్రోధ వృక్షములారా! చిటునవ్వుల నోడ చిత్తములను హరించిననందనందనుఁ డెచ్చటి కేఁగెనో

మీరు చూచితిరా? ఓ మరవక, ఆశోక, నాగ, పున్నాగ, చంపకవృక్షములారా! మానినులమానభంగ మగునట్టి చిఱున వ్వు లొలయు శ్రీ కృష్ణుఁ డెచ్చటి కేగెను? ఓ కల్యాణీ, గోవిందచరణప్రియా తులసీ! నీ క తిప్రియుఁ డైనయమృతుఁ డు నిన్ను సాదపద్యములయందు ధరించియుండును. కావున నాయనను నీవు చూచితివా? ఓమాలినీ, మల్లికా, యూధికా వృక్షములారా! కరస్పర్శవలన మీ కానందమును గలిగించి సూర్యుఁ డీదిక్కున కేగినాఁడా? ప్రియాశ, పనస, శోవిదార, జంబ్వర్క, బిల్వ, వకుళాక్ష, నీస, కదంబ వృక్షము లారా! మీరు యమునానదీతీరవాసులై పరుల మపకారము చేయుటకు జన్మించియున్నారు. హతభాగ్యరాండ్ర మగు మాకు శ్రీకృష్ణుఁ డెచ్చటికేగెనో చెప్పఁడు.” హృదయమును స్పర్శించు నీగీతముతోఁ బోల్పఁదగిన గీతము జగత్తునందతులము. గోవిందవియోగమువల్ల విఘనగోపికలవలెఁ జూపించిన విరహము రెండవది యై యున్నది.

విరహతాపమువలనను, ప్రేమాన్వాదమువలనను, గౌరంగుఁడు తిరుగుచుండెను. గౌరంగుఁడు ఆటలను వదలినాఁడని తలచుటకు నాహృదయము శోకించుచున్నది. నీనకు కనఁబడిన చేతనాచేతనవస్తువులను జూచి, నాప్రియుఁడు, గోపాలుఁడు ఎచ్చటికి పోయెనని యడుగును. దుఃస్మృతండు పడి దొరలును. లేచి పరుగెత్తును. రాధామోహణ కవీశ్వరుని

హృదయ మిది చూచినమాత్రముననే కరగిపోవు చున్నది. దానికి నింతకంటె మృత్యువే మేలు.”

శ్రీవైతన్యూడు విరహమువలన తల్లడిల్లుచు శ్రీకృష్ణుని నిర్ణయముండు కఠినుండు నని సంబోధించుచుండెను. మఱియొకప్పు డభిమానమువలన నిక నాతనినామమును స్మరింప నను దృఢంకల్పము గలవాఁ డగుచుండెను. కాని ప్రాణము యొక్క తీవ్రజేదన నాపుకొనఁజాలక తత్తఱమునొందుచుండెను. అందువలన నాయననామ ముచ్చరింపక గోపికల నామము నుచ్చరించుచుండెను. ఇంకొకప్పుడు దీనిసంతయు మఱచి “కృష్ణా, దర్శనమిమ్ము దర్శనమిమ్ము” అనికేకలువేయుచుండెను. “అతనిహృదయమునందు దుఃఖము, అద్వైతము, వ్యాకులత, ఆతురత, ఆనందము, మొదలగునవి ప్రవహించుచుండెను. వీని కంతకును అతనిప్రేమాన్మాదమే కారణము. ఏవిధముగ నుత్తరములు చెఱకుదోటపైఁ బడి ధ్వంసము చేయునో అదేవిధముగ ఈభావములన్నియు నాతని నణఁగఁజ్రొక్కు చుండెను. అతనిశరీరము ఆనందభారముచే క్రుంగుచుండెను. ప్రేమాద్వీపిత మైన హృదయముతో భగవానుని నిటుల సంబోధించుచుండెడివాఁడు.

శ్లో॥ హే దేవ హే దయిత హే భువనైకబంధో ।
హే కృష్ణ హే చపల హే కరుణైక సింహో ।
హే నాథ హే రమణ హే నయనాభిరామ ।

హాహా కదా ను భవితాసి పదం దృశో ర్మే॥

౪౦ శ్లో॥ కృష్ణకర్ణామృతము.

“ఓ దేవా! ప్రాణావల్లభా! లోక బాంధవుడా! ఓ కృష్ణ! ఓ
చపలచిత్తుడా! ఓ దయా సాగరుడా! ఓ రక్షకా! ఓ హృదయా
సందమా! ఓ నేత్రోత్సవమా! కటకటా! నిన్నెప్పుడు నేను ద
ర్శింతును?” ఇక్కడ భక్తుడు భగవానుని ఒకక్షణమున చప
లచిత్తుడనియును, మతేయైకక్షణమునం గరుడాసాగరుడని
యును సంబోధించుచున్నాడు. భక్తినిభాష యసంగత
ముగ నుండును. వానివాక్యములనుండి దూషణభూషణ
తిరస్కారములును కోపతాపములును గనబడుచున్నను
ఆయన హృదయమునం దొక టేభావము చలింపక స్థిర మై
యింద్ర భనుస్సువలె బ్రకాశించుచున్నది. సలివల భక్తుఁ
డీట్లు పలుకును.

అన్యైవ సావరణాం పిన్ధు మా
మదర్శనా నృర్భూతాం కరోతు వా |
యథాతథా వా విదధాతు లంపటో
సుత్ప్రణానాథ స్తు స ఏవ నాపరః ||

“ఆయన చరణానురక్త నగున న్నాయన కక్ష్యలమునం
దయముకొనినను, దర్శన మియ్యక నాకు పనుోనేదనను గలి
గించినను ఆలంపటుడు న న్నేమి చేసిననుగూడ వాడే నా
ప్రాణనాథుడు గాని యితరుడు గాఁడు.” దీనియందు క్రో
ధమువలన “లంపటుడు” అని నుచివెను. మీరాబాయి
యిట్లని యెను. “ఆపందరగిరిధరుడే ఆగోపాలుడే నాప్రాణ
నాథుడు గాని యితరుడు గాఁడు.”

విగహవిషభావలు పుట్టినయెడల హృదయమునం దమృతము స్రవించుచుండును. “కృష్ణప్రేమయొక్క చరిత్ర మలివిచిత్రము. ఏతత్ప్రేమాస్వాదనమును వేడిచెఱుకుగడతోఁ బోల్పవచ్చును. నోటికివేడిగానుండినను దానిని నీవు త్యజింపవు. ప్రేమాస్వాదనము చేసినవాఁడే ప్రేమయనుదానియందు విషాదములుమిత్రములైనవని కనుఁగొనును” (చైతన్యచరితామృతము) “నేను పుట్టినప్పటినుండియు వానిసౌందర్యమును చూచుచున్నను నానేత్రముల కింకను తృప్తి గలుగలేదు. అనేకవత్సరంబులనుండి నేను వానిని నావక్షఃస్థలంబునందుఁ బెట్టుకొనుచున్నాను కాని నాహృదయమున కింకను తనివి తీయలేదు. తిరిగి తిరిగి వానితేనెలొలుకుపలుకులను వినుచుంటిని గాని ఆపలుకులలో నొక్కమాటయైనను నాచెవిని బడినట్టులేదు. మేమిరువురమును గలసే యెన్నిరాత్రులలో గడపితిమి కాని వానిప్రేమ నింకను గ్రహింపఁజాలకున్నాను” (చైతన్యచరితామృతము) ఈస్థితియందుహృదయములోనిభావమును గ్రహించుటెట్లు? హృదయవల్లభుని వక్షఃస్థలమును జీర్చిదానియందు భక్తుని గ్రుచ్చిననుగూడ నాస పూర్తిగాదు. భగవానునివక్షముతోడ వక్షమును ముఖముతోడ ముఖము నుంచుట యనుదానిని మన మణిమాత్రమైనను గ్రహింపఁగలమా? కాని యీశ్రుతి చెప్పుదానిని మాత్రము గ్రహింపఁగలము. “స్వాదస్య సఖ్య మితి.” ఈయనసఖ్యము మధురము. “రసో వై సః” ఈయన రసస్వరూపుఁడు. బిల్వపంగలుఁ డిట్లు చెప్పియున్నాఁడు

మధురం మధురం వపు రస్య విభో
 ర్మధురం మధురం వదనం మధురమ్ |
 మృదుగన్ధి మృదుస్మిత మేత దహకో |
 మధురం మధురం మధురం మధురమ్ ||

అనిభునిశకీరము మధురము. ముఖము మధురము. ఈయన
 మృదుమందహాసము మధురము. అంతయు మాధుర్య
 మయము.

సౌమ్య సౌమ్యత రాశేష సౌమ్య పృష్ఠస్థతిసున్దరీ ।
 చండి.

‘సుందరము మఱియు సుందరము అంతయు సుందరము.
 అతిసుందరము.’ ఈయనను వక్షస్థలమునం దుంచుకొనువాని
 సుఖమున కంతములేదు. అట్టివాఁడు ధన్యుఁడు. వానివలము
 ధన్యము. వాఁడు నివసించుదేశము ధన్యము.

ఇహలోకమునందు భక్తియొక్క చగమోక్కెన్న యంత
 వటు కుండును. దీనితర్వాత నేమగు ననువిషయమును గుఱించి
 చెప్పగలవాఁ డెవ్వఁడు?

ఉపసంహారము.

భక్తివలన పవిత్రుడగువాఁడు మహాసౌభాగ్యవంతుఁడు. అట్టిభక్తుని పాదరేణువులను ముట్టుకొనుభాగ్యము గలిగినను గూడ మనము పాపనుల మగుదుము. భగవానుఁడు భక్తులకు నానుఁడై యుండును. శ్రీమద్భాగవతమునందు భగవానుఁ డిట్లు చెప్పియున్నాఁడు.

అహం భక్తపరాధీనో హ్యస్యతన్త్రీ ఇవ ద్విజ ।

సాధుభిర్గ్రస్తహృదయో భక్తైర్భక్తజనప్రియః॥

నేను భక్తుల కధీనుఁడనై యుండుటవలన పరాధీనుఁడను. నేను భక్తులను మిక్కుటముగఁ బ్రేమింతును. కావున భక్తులు నాహృదయమును మ్రింగియున్నారు. అందువలన లేశమైనను గూడ నాహృదయముమీఁద నా కధికారము లేదు.

నాహ మాత్మానమాశంసే మద్భక్తైః సాధుభిర్వినా ।

శ్రియం చాత్యన్తికీం బ్రహ్మైకే యేషాం గతి రహంపరా॥

నాకై శ్వర్యమక్కఱలేదు. ఏభక్తులు నన్ను పరమగతిగా సెందుకొనెదరో వారికొఱకు నన్ను నేను దానముచేసికొనఁ గలను.

యే దారాగారపుత్తాస్త్రాక్ష ప్రాణాక్ష విత్త మిహం పరం
హిత్యాహం శరణం యానాః కథం నాం స్వస్థ మున్నహే॥

భార్య, గృహము, పుత్రులు, ఆత్మీయులు, ప్రాణము,
ధనము, ఇహలోకము, పరలోకము మొదలగు వానియం
దు మమతను విడనాడి నన్నే శరణు చొచ్చినవారిని నే
నేవిధముగ పరిత్యజింపఁగలను?

మయి నిబద్ధహృదయాః సాధకః సమదర్శనాః ।

నోమద్వంద్విహం శక్త్యా సత్ శ్రీయః సత్ పతియథా॥

సన్తాన్తప్రకర్తమః డగుభర్తను భార్య వశముచేసికొను
నటులనే సమదర్శులగు సాధువులు నాయందు హృదయము
ను లగ్నముచేసి నన్ను వశముచేసికొందురు.

మత్ నేవాయాః ప్రతీతం చ సాలోక్యాదిచతుష్టయమ్
నేచ్ఛన్తి నేవయాప్నూన్తాః మతోఽన్యత్ కాలవిదుర్భవమ్ ॥

నానేవవలన పరిత్యక్తుఁడైనవాఁ డీశ్వరవలన లభించు
సాలోక్యాదిచతుర్విధ పురుషార్థములను గూడ వాంఛింప
నప్పుడు, అయిదును బొందు తుంజొనగి విషయములను
గుఱించి చెప్పన దేమున్నది?

సాధవోహృదయం మహ్యం సామూహం హృదయ స్వహమ్ ।
మదన్య త్రే న బాన్ధి నాహం తేభ్యో మనా గపి॥

సాధుపుంగవులు నాహృదయము, నేను సాధుపుంగవుల హృదయమునై యున్నాను. వారు నన్నుదప్ప నశ్య మెఱుంగరు. నేను వారిని దప్ప నశ్య మెఱుంగను.

“భగవానుడు బలిచక్రవర్తిహృదయద్వారమున ప్రేమ సౌశముచే బంధింపఁబడినట్లు భక్తునకు వశమై యుండును. భక్తునికంటె నుత్కృష్టుఁడైనవాఁడెవఁడు?

మోదన్తి పితరో నృత్యన్తి దేవతాః

సనాథా చేయం భూ ర్భవతి॥నారదభక్తిసూత్రము.

“పితృదేవత లానందమును బొందుదురు. దేవతలు నృత్యముచేయుదురు. నేనింతవఱకు సనాథుడను నేడు సనాథుఁడనైతిని” ఇట్టిభక్తుఁడు పాద మిడుఁజ్ఞలము పవిత్రీకరించును. వీనిని స్మరించినవాఁడు వజ్రీతుల్యుఁడగును. ఈతఁడు చూచినదిక్కు ధ్రువలోకముయొక్క శోభతోను, పూర్ణేందు శోభితులనను బ్రీకాశించుచుండును. వానియంగచేష్టలవలన నలుదిక్కులయందు స్వర్గపరిమళము పీచుచుండును. వాని ప్రతివాక్యమువలనను పాపులహృదయకమలములు వికసించుచుండును. వానిప్రతికార్యమందును మందాకినీనదీజలముల విమలధార జగత్తును స్థావిత మొనర్చుచుండును. వానిప్రతిచింతయందును సంతప్తపృథివిపైని ప్రేరుకుసుమరాశి వర్షించుచుండును. మర్త్యలోకమునం దాయననామమున కానందకోలాహలములు జరుగుచుండును. స్వర్గమునం దాయనవిజయ

27203

దండభి మ్రోగుచుండును. భూలోకమునందు రాజాధి
రాజులక్తిరీటములు వానిచరణతలమునందు వ్రాలుచుండును.
సురలోకమునందాయన నివసించుభౌగ్యము లభించినయెడల
ధన్యులయని దేవతలు తలంచుచుండును. కావున మనమందఱు
మొక్కమాటుగా భక్తుఁడునుభగవానుఁడును గలసియుండు
రనువార్తను జగత్తునందుఁ జాటుదము. భగవానుఁ డిట్టిదేవ
దుర్లభ మగుమనోహరరూపమును జూపించి మనలను మోపి
తులుగ నొనర్చుఁగాత. మనోమోహనుఁ డగుభగవానుఁడు
భక్తులతోడ మనహృదయసీతమునందు విరాజమానుఁ డగుఁ
గాత. పృథివ్యాకాశములు కంపమొందునటుల మనము హరి
వాసు మొక్కమాటు నీర్జితము.

జయతి జయతి జగన్మొగ్గులం హరి రామ ।

జయతి జయతి జగన్మొగ్గులం హరి రామ॥

సంపూర్ణము.

27.13